

I/2022

Aikuiskasvatus

– RAJOJA YLITTÄVÄ TIEDELEHTI

Teema:
Tutkija aktivistina?

TIEDEARTIKKELI:
AKTIVISMI JA ITSEKASVATUS
s. 37

NÄKÖKULMA:
TAIDELÄHTÖINEN TUTKIMUS
OSALLISTAA JA AKTIVOI
s. 67

Ota sivistyksen
podcastit kuunteluun!

Perhe maailmalla
Sivistysremontti
Sivistystä!

Kvs
Säätiö
Foundation

PERHE
MAAILMALLA

JULKAISIJAT Kvs-säätiö (Kansanvalistusseura sr.) ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura **PÄÄTOIMITTAJA** Ulpukka Isopahkala-Bouret, KT, professori, Turun yliopisto, 050 501 7306, ulpukka.isopahkala-bouret@utu.fi **TOIMITUS** Terhi Kouvo, 0400 396 437, terhi.kouvo@kvs.fi **TOIMITUSKUNTA** Ulpukka Isopahkala-Bouret, Nina Haltia, Severi Hämäri, Päivi Hökkä, Anu Kajamaa, Heikki Kinnari, Toni Kosonen, Terhi Kouvo, Arto O. Salonen, Piia Silvennoinen, Hanna Toiviainen, Liisa Vanhanen-Nuutinen ja Katja Vähäsantanen. **GRAAFINEN SUUNNITTELU** Johanna Hörkö, Viisto Design **ISSN** 0358-6197 (painettu), 2490-0427 (verkkojulkaisu <https://journal.fi/aikuiskasvatus>) www.aikuiskasvatus.fi **TIETOSUOJASELOSTE:** <https://kansanvalistusseura.fi/yhteystiedot/tietosuojaseloste>.

SISÄLLYS 1/2022

I/2022

AIKUISKASVATUS-
TIETEELLINEN
AIKAKAUSLEHTI
1/2022, VOL. 42

Aikuiskasvatus ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Se julkaisee tieteellisiä artikkeleita, näkökulmia tutkimukseen, näkökulmia käytäntöön, näkökulmia politiikkaan sekä alan uutuuskirja-arvioita. Lehden tavoitteena on luoda edellytyksiä vuorovaikutukselle tutkimuksen ja käytännön välillä ja käytännön eri toimikenttien kesken. Lehti edistää humanistisia sivistysihanteita ja ekologisesti kestävää kehitystä. Lehti edistää aikuiskasvatuksen uudistumista keskustelemalla aikuiskasvatuksen arvoperusteista, tavoitteista ja toimintaperiaatteista. Aikuiskasvatus saa tiedelehtitukea Tieteellisten Seurain Valtuuskunnalta. Artikkeleissa on refereekäytäntö.

Kansikuva:
Sergey Menkulov /
Unsplash.com

PÄÄKIRJOITUS

Erja Laakkonen & Arto O. Salonen: Tutkija ja aktivismi – tutkimus yhteiskuntaa ja maailmaa muuttamassa 4

TIEDEARTIKKELIT

■ *Riikka Suhonen, Hannele Cantell, Hanna Weselius & Terhi Kouvo: ”Kun ihminen ihminen on” – Tapaustutkimus sekakuoro Koiton Laulun yhteiskunnallisesta aktivismista 1970-luvulta 2020-luvulle* 6

■ *Johanna Kallio & Jani Pulkki: Elämää vaalivan itsekasvatuksen luonnos* 25

■ *Antti Saari, Jan Varpanen & Johanna Kallio: Aktivismi ja itsekasvatus – Itsestä huolehtiminen prefiguraatiivisena politiikkana* 37

■ *Raisa Foster: Toiseuden moninainen kokemus – Tutkimusrunous taistelevan vammaistutkimuksen menetelmänä* 50

NÄKÖKULMA TUTKIMUKSEEN

Jari Martikainen: Osallistuva taidelähtöinen tutkimus aktiivisen kansalaisuuden rakentajana ja vahvistajana 67

DIALOGI

Terhi Kouvo: Vuoden tiedeartikkeli koukuttaa pohtimaan monilajista yhteiseloa 74

KLASSIKON PALUU

Jussi Onnismaa: Yhteiskuntateoria kaiken teoriana 77

KIRJA-ARVIOT

Sanni Lehtinen, Amanda Pasanen & Silja Uusikangas (2021): Huijareiden vallankumous. Huijarisyndrooman yhteiskunnallisilla juurilla (Jussi Onnismaa) 82

Hanna Vilka (2021): Näin onnistut opinnäytetyössä. Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin (Liisa Vanhanen-Nuutinen) 84

KIRJAESSEE

Buxton, Rebecca & Whiting, Lisa (toim.) (2021): Filosofian kuningattaret. Historian sivuutettujen ajattelijoiden elämä ja perintö. 86

Eilenberger, Wolfram (2021): Vapauden tuli. Filosofian pelastus synkkinä aikoina 1933–1943. (Johanna Kallio)

LAUSUNNONANTAJAT VUONNA 2021

Tutkija liikkeessä 90
Summaries 92
94

PÄÄKIRJOITUS

TUTKIJA JA AKTIVISMI – TUTKIMUS YHTEISKUNTA JA MAAILMAA MUUTTAMASSA

TUTKIJAN TEHTÄVÄ on auttaa ymmärtämään maailmaa. Tutkimuksen avulla saadaan pitävämpi ote elämästä. Mutta tutkimus avaa myös ikkunoita uusiin mahdollisiin tulevaisuuksiin. Kansalaiset, päättäjät ja globaali tiedeyhteisö tarvitsevat tieteellistä tietoa omien ajatustensa virittäjäksi, vahvistajaksi ja haastajaksi.

Aktivismin teemanumeroa ideoidessa kysyimme, miten tutkijana toimiminen ja yhteiskunnallisiin oloihin vaikuttaminen ovat sovitettavissa yhteen. Millaisia rooliristiriitoja syntyy, kun tutkijan työ suuntautuu akateemisten yhteisöjen ulkopuolelle – ja alkaa aktiivisesti muokata yhteisöjä, joissa tutkija elämänsä elää?

TUTKIMUKSEN EROTTAMINEN muusta elämästä on väkinäistä. Tutkimusta tehdessään tutkijalle saatetaan paljastua jokin epäkohta tai hälyttävä ennusmerkki. Hän voi havaita jotakin sellaista, mikä kääntyy hyvää tulevaisuutta vastaan. Uusi tutkimustulos kenties vaatii viestimään, että käynnissä oleva kehityskulku pitää pysäyttää tai jopa kääntää toiseen suuntaan. Tällaisessa tilanteessa tutkija joutuu pohtimaan omaa rooliaan yhteiskunnassa.

Jokainen teko tai tekemättä jättäminen on kannanotto jonkinlaisen maailman puolesta. Jokainen tutkijan valinta on arvovalinta – aina tutkimuskoh-

teen päättämisestä sen raportoimiseen ja vaikutusten seuraamiseen. Olisi naiivia väittää, että tutkija pystyisi tarkastelemaan tutkimuskohdettaan ulkopuolisena, tuntematta tunteita tai käymättä vuoropuhelua omien kokemustensa ja maailmankuvansa kanssa.

Tutkija asettuu väistämättä suhteeseen tutkimuskohteensa ja ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Tutkijoiden toivotaan löytävän ratkaisuja mitä erilaisimpiin ongelmiin, sillä tutkimusta tehdään yhteiskuntaa ja ihmiskuntaa varten. Herääminen planeetan kokoiseen keskinäisriippuvuuteen on laajentanut vastuun koko elonkehään. Pohjimmiltaan tutkijuus ja aktivismi eivät ole kovin kaukana toisistaan.

TUTKIMUS VAIKUTTAA vain, jos siitä kerrotaan. Yliopistot odottavat tutkijoiltaan medianäkyvyyttä. Tutkijat ovat tottuneet osallistumaan yhteiskunnalliseen keskusteluun, mutta aktiivisesti kantaa ottava rooli voi olla vieras ja pelottava. Silti moni tutkija astuu ulos laboratoriosta tai kirjoituspöytänsä äärestä kansalaistoiminnan kentille.

Voiko tutkija edes jättää tarttumatta eriarvoisuuden kysymyksiin tai olla välittämättä ilmastokriisin tuottamista dystooppisista näkymistä, jotka varjostavat koko ihmiskuntaa? Entä mitä lopulta on aktivismi, muotoutuuhan se aina uudelleen ajassa ja paikassa?

JOKAINEN TEKO TAI TEKEMÄTTÄ JÄTTÄMINEN ON KANNANOTTO JONKINLAISEN MAAILMAN PUOLESTA.

Onko jokainen tutkija pohjimmiltaan aktivisti, jos toivo oman tutkimuksensa muuttavan maailmaa?

AKTIVISMIN TEEMANUMERO tarkastelee näitä kysymyksiä muun muassa taidelähtöisen tutkimuksen näkökulmasta. Kun taide ja tiede kohtaavat, avautuu uusia väyliä niin tutkittavien toimijuuden vahvistamiselle kuin tutkijan tavalle raportoida tutkimuksestaan. Taidelähtöisiin menetelmiin kuuluva luovuus voi haastaa totuttuja tieteen konventioita. Nämä menetelmät tuovat kaivattua toisin näkemistä aikuiskasvatuksen moninaisille kentille.

Ja kuinka moninaisia aktivismin kentät ja muodot ovatkaan: aktivistin voi tavata niin kuorosta kuin viljelypalstalta. Tutkijalle kansalaistoiminta on loputtoman rikas tutkimuskohde, aineistojen lähde ja usein myös uusien näkökulmien tarjoaja. Tutkittavaa riittää pitäjääktivisistä globaaleihin liikkeisiin, eriarvoisuuden kysymyksistä lajikatoon – metodologista rikkautta unohtamatta.

TUTKIJAN TYÖHÖN kuuluu olla mukana yhteiskunnallisessa toiminnassa, tavalla tai toisella. Aikuiskasvatustieteen asiantuntijoille tämä on ennen kaikkea mahdollisuus: yhdessä toisten tutkijoiden ja tutkittavien kanssa haetaan suuntaviittoja kohti parempaa tulevaisuutta.

Teemanumeron tiedeartikkelit ja näkökulmatekstit osoittavat, että aktivismi monissa muodoissaan on tullut jäädäkseen aikuiskasvatustieteelliseen keskusteluun. Monimutkaistuvassa maailmassa, planetaaristen kriisien aikakaudella tarvitaan tutkimusta, joka tarkastelee aktivismeja, aktivisteja ja kansalaistoimintaa. Tarvitsemme toimijoita, aikuiskasvatustieteen tekijöitä, jotka uskaltavat astua esiin ja muuttaa maailmaa niin tieteen kuin aktivismin keinoin.

Erja Laakkonen & Arto O. Salonen

”Kun ihminen ihminen on”

Tapaustutkimus sekakuoro Koiton Laulun yhteiskunnallisesta aktivismista 1970-luvulta 2020-luvulle

Harrastajakuoro voi toimia yhteiskunnallisen vaikuttamisen kanavana ja oppimisen yhteisönä. Tutkimus työväentaiteeseen kiinnittyvästä sekakuoro Koiton Laulusta osoittaa, että globaalit kysymykset, kuten ihmisoikeudet ja ympäristö, ovat kuorolaisille yhä tärkeämpiä. Ylisukupolvisen oppimisen ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen yhteisönä kuoro perustuu turvalliseen, moniääniseen vuorovaikutukseen.

KUN SEKAKUORO KOITON LAULU lokakuussa 2021 esiintyy ilmasto-liike Elokapiinan Syyskapina-aktiossa Helsingissä, se elää todeksi arvojaan siinä hetkessä. Siinä missä kuoro 1970-luvulla lauloi Chilen vasemmistolaispresidentistä Salvador Allendesta, se laulaa 2020-luvulla ekokriisistä ja turvapaikanhakijoista.

Tässä tapaustutkimuksessa monitieteinen, neljän kuorolaisen muodostama tutkijaryhmämme selvitti Koiton Laulun taiteellisenä toimintana ilmenevää yhteiskunnallista aktivismia ja sitä, millaiseen ihmisyhteisen kuorolaiset kokevat yhteisönsä heitä kasvattavan. Tutkijaryhmä edustaa kasvatuksen, taiteentutkimuksen, yhteiskuntatieteiden ja viestinnän aloja.

Vuonna 1952 perustetun Koiton Laulun juuret ovat vahvasti työväen lauluperinteessä. Samalla kuoro on osa suomalaista, jopa globaalia poliittista laululiikettä. Sitä on kutsuttu laululiikkeen folkloristisen ”pirtanauhalinjan” maineikkaaksi edustajaksi (Pietilä 1987, 149–151), ”maamme tunnetuimmaksi työväenkuoroksi” ja ”suomalaisen työväen- ja laululiikkeen kiintotähdeksi” (Forss 2015, 289, 309). Kuorolla oli näkyvä asema 1970-luvulla, jolloin erityisesti vasemmistolaispiirit pitivät musiikkia tehokkaana tapana levittää poliittista sanomaa (Forss 2015, 132–134).

Koiton Laulua on aiemmin tutkittu sosiaalishistorian näkökulmasta. Kirsti Kuusterä (2007) käsiteli gradu -tutkielmassaan sosiaalisen ja kulttuurisen

MITEN TYÖVÄENTAITEEN KANTAAOTTAVUUDEN, JAKAMISEN JA UUDISTUMISEN PERINTEET TOTEUTUVAT YHTEISKUNNALLISENA TOIMINTANA, OSALLISUUTENA JA YHDESSÄ OPPIMISENA KUOROYHTEISÖSSÄ?

pääoman siirtymistä sukupolvelta toiselle harrastustoiminnassa. Haastatteluihin, kyselyyn ja arkistomateriaaliin pohjautuvassa tutkimuksessaan hän sivusi kuorolaisten arvoja ja suhdetta politiikkaan sekä kuoron historiaa.

Tässä tutkimuksessa keskitymme siihen, miten työväentaiteen kantaottavuuden, jakamisen ja uudistumisen perinteet toteutuvat yhteiskunnallisena toimintana, osallisuutena ja yhdessä oppimisena 2020-luvun kuoroyhteisössä. Kysymme, mitä kuoron yhteiskunnallisen vaikuttamisen sisällöt ovat, miten ne ovat muuttuneet 1970-luvulta 2020-luvulle ja miten kuorolaiset hahmottavat omaa yhteiskunnallista osallistumistaan tarkastelujakson aikana.

Kuoron yhteiskunnallista aktivismia tarkastelemme ekososiaaliseen sivistyksen ihmiskäsityksen ja osallisuuden avulla (Salonen & Bardy 2015). Ekososiaalisen sivistyksen käsitteitä hyödyntäen tutkimme lisäksi kuoroyhteisön dynamiikkaa kuorolaisten itsensä nimeämien arvojen valossa ja kuoron tapaa pitää yllä ja uudistaa toimintaansa harrastusyhteisönä.

Tutkimuksessamme näkyy yhteiskunnallisen ilmapiirin muutos. Se osallistuu siten laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun siitä, miten puoluepoliittinen oikeisto–vasemmisto-jako on menettänyt merkitystään ja miten esimerkiksi ilmastonmuutos ja globaali muuttoliike ovat nousseet keskiöön.

Artikkelin otsikointi perustuu kahteen Koiton Laulun yhteiskunnalliselle aktivismille merkitykselliseen lauluun. Pääotsikon säe ”Kun ihminen ihmi-

nen on” juontuu Bertolt Brechtin sanoittamasta *Yhteisrintamalaulusta*, jonka on suomentanut Elvi Sinervo. Väliotsikoissa lainatun Brechtin *Oppimisen ylistyksen* on säveltänyt Eero Ojanen, ja tekstin on suomentanut Hannu-Pekka Lappalainen.

KUOROYHTEISÖ YHTEISKUNNALLISEN AKTIVISMIN JA IHMISYYDEN IHANTEEN TOTEUTAJANA – ”ÄLÄ PELKÄÄ KYSYÄ, TOVERI!”

Kuorolaulua harrastaa Suomessa viitisen prosenttia ihmisistä (Nenola 2019, 17). Suomalaisia kuoroja on tutkittu varsin vähän yhteiskunnallisina toimijoina, etenkin aikuiskasvatuksen näkökulmasta. Etnomusikologi Susanna Välimäki kollegoineen kuvaa *Aktivistisen musiikintutkimuksen manifestissa* (2018) musiikkia voimaksi, ”jonka avulla voidaan käsitellä yhteisöllisesti ja julkisesti yhteiskunnallisia ja kulttuurisia ongelmia, traumoja ja arvokysymyksiä”. Aktivistinen musiikintutkimus keskittyy musiikin yhteiskunnalliseen ulottuvuuteen, joka pyrkii ”vaikuttamaan yhteiskuntaa, kansalaisuutta ja ihmisyyttä koskeviin käsityksiin ja asenteisiin musiikin avulla” (Välimäki ym. 2018, 7). Esimerkiksi konsertit voivat käsitellä yhteiskunnallisia kysymyksiä yhteisöllisesti ja julkisesti (Välimäki ym. 2018, 7–8). Vaikka tutkimuksemme sijoittuu aikuiskasvatuksen kentälle, tunnistamme aktivistisen musiikintutkimuksen periaatteet.

Kuorolaulua on tutkittu muun muassa aktiivisen kansalaisuuden (Baggetta 2009), monikulttuurisen yhteisöllisyyden (Barrett & Vermeulen 2019), identiteetin rakentamisen (Durrant 2005) sekä sosiaalisen pääoman ja hyvinvoinnin (Bartolome 2018; Hyyppä 2002) näkökulmista. Kuorot ovat välittäneet sosiaalisia ja poliittisia viestejä tukemalla tiettyä puoluetta tai vahvistamalla vähemmistöryhmien ääntä tasa-arvon puolesta. Yhdessä laulamalla on taisteltu sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta niin työväenliikkeessä ja afroamerikkalaisten kansalaisoikeusliikkeessä kuin Viron laulavassa vallankumouksessa. Kuorolaiset ovat ilmaisseet poliittisia kantojaan myös kieltäytymällä laulamista johtajan heille ehdottamaa musiikkia (Nenola 2019, 22–23).

LAULUN TEKSTIÄ ON TYYPILLISESTI PIDETTY TÄRKEÄMPÄNÄ KUIN TEKIJÄÄ.

Yhteiskunnallisesti aktiivisia kuoroja on tutkittu muun muassa ympäristöaktiivismina (Rickwood 2018) ja harrastajien yhteisöllisenä, voimauttavana ja radikaalina markkinalähtöistä individualismia vastaan kapinoivana toimintana (Hofman 2020) sekä maahanmuuton, kansallisen identiteetin ja sukupolvien välisen vuoropuhelun kontekstissa (Reitsamer 2016).

Työväen lauluperinne ja poliittinen laululiike

”Musiiikkia tekevät ihmiset ihmisille; siksi se on yhteiskunnallista toimintaa”, etnomusikologi Ilpo Saunio (1974) kirjoittaa työväenlaulujen historian teoksessaan. Erityisesti työväenliikkeen kuoromusiikin tavoite on ollut ”valistaa, julistaa, kohottaa aatteellisuutta ja yhdistää jäsenistöä, ylläpitää joukkoidentiteettiä, viihdyttää, virkistää ja kasvattaa henkisesti, pukea työväenluokan kokemukset ja tunnot soivaan muotoon ja antaa niille siten järjestystä ja ilmaisukanava” (Välimäki 2020, 168).

Kuorolaulu on 1800-luvulta lähtien kuulunut työväenliikkeen keskeiseen kulttuuritoimintaan ja ohjelmaan iltamissa, mielenosoituksissa ja juhlissa. Yhteiskunnallisuus sekä yhteisöllisen identiteetin rakentaminen ja ylläpitäminen ovatkin työväentaiteen ja -kulttuurin ydintä. Sen ihanteisiin ovat yhtäältä kuuluneet demokratia, tasa-arvo, yhdenvertaisuus, kansainvälisyys ja solidaarisuus ja toisaalta yhteiskunnan rakenteellisen väkivallan ja riiston, fasismin, kapitalismin ja rasismin vastustaminen. Työväentaiteella on pidetty yllä toivoa sekä kuviteltu ja vaadittu yhä oikeudenmukaisempaa yhteiskuntaa, kohotettu joukkohenkeä mutta myös kerrottu tarinoita, työtetty menneitä traumoja ja ilmaistu surua. (Välimäki ym. 2020, 7, 13–14, 19–21, 30.) Laulun tekstiä, sanomaa, on tyypillisesti pidetty tärkeämpänä kuin tekijää, ja samasta laulusta onkin voinut olla useita eri-ikäisiä versioita (Forss 2015, 17–18).

Työväenlaulut kuvastavat aikansa kulttuuria ja poliittisia jännitteitä. Suomessa etenkin punakaartilaisien ja kommunistien laulut haluttiin poliittisista syistä unohtaa pitkälle 1960-luvulle saakka. Koiton Laulun lisäksi muun muassa Kulttuuritalon kuoro ja Reijo Frank jatkoivat kuitenkin työväenlaulujen esittämistä (Forss 2015, 198–206). Niin sanottu uusi poliittinen laululiike virisi 1960-luvulla erityisesti taideopiskelijoiden innoittamana. Sen keskeisiä säveltäjiä oli Kaj Chydenius, Koiton Laulun taiteellinen johtaja vuosina 1980–81. Hän nimesi laululiikkeen tavoitteiksi 1) vanhan työväenlauluperinteen elvyttämisen, 2) ennen säveltämättömän työväen runovaraston tuomisen yleisölle ja 3) uusien laulujen luomisen ”tämän päivän taistelusta, tämän päivän ihmiselle, tämän päivän ilmaisua käyttäen” (Forss 2015, 197). 1970-luvulla laululiike fuusioi aineksia niin kalevalaisesta laulusta, jazzista ja kabareeteatteri- ja populaarimusiikista kuin avantgarden radikaalista poikkitaiteellisuudesta. (Saunio 1987, 26–27.)

Uusi poliittinen laululiike korosti vasemmisto-aatteen opiskelua, johon kuuluivat tiukka puoluesidonnaisuus, rauhanaate ja solidaarisuusliike erityisesti Vietnamin ja Chilen tukemiseksi Yhdysvaltain imperialismia vastaan sekä huonoosaisten elinolojen parantaminen (Forss 2015, 126–134, 216, 277). Ihmisoikeuskysymys jakoi liikkeen 1970-luvulla ideologisesti kahtia: länteen katsovat opiskelijaryhmittymät perustivat vuonna 1964 Suomeen Amnesty Internationalin haaran, kun taas taistolaisille – Suomen kommunistisen puolueen sisäiselle, Taisto Sinisalon ympärille ryhmittyneelle oppositiolle – ihmisoikeudet edustivat Yhdysvaltain neuvostovastaista propagandaa (Halme-Tuomisaari & Rapin 2021, 19).

Poliittinen laululiike alkoi menettää voimaansa 1970-luvun lopulla. Oikeistolainen ajattelu ja konsensus-Suomi vahvistuivat 1980-luvulla (Saunio 1987, 55–56), jolloin taistelevasta taiteesta siirryttiin yhä peitellymmin kantaa ottavaan tai yhteiskunnallisuudesta irti olevaan taiteeseen. Moni jatkoi laululiikkeestä muihin vaihtoehtoliikkeisiin, kuten rauhanliikkeeseen, elävän musiikin yhdistyksiin, vihreään liikkeeseen tai feminismiin (Saunio 1987, 57–58).

POSTHUMANISTISESSA AJATTELUSSA PYRITÄÄN POIS IHMISEN YLIVERTAISUUDESTA SUHTEESSA MUIHIN LAJEIHIN.

2020-luvun poliittisuus: ekososiaalisen sivistyksen välttämättömyys ja taiteellinen aktivismi

Käsitys ihmisyydestä vaihtelee filosofisten, uskonnollisten, tieteellisten ja kulttuuristen näkökulmien mukaan ja muokkautuu ajassa. Ihmiskäsitykset ovat moninaistuneet 1900-luvulla tieteen kehityksen, sotien, globalisaation, ihmisoikeusajattelun ja demokratian leviämisen myötä. Luonnonsuojelu ja ympäristöliike ovat vaikuttaneet merkittävästi uudempiin ihmiskäsityksiin varsinkin 1970-luvulta lähtien. (Hänninen & Aaltola 2020, 9–14.) 2000-luvulta lähtien ihmiskäsitystä muokanneessa posthumanistisessa ajattelussa pyritään pois ihmisen ylivertaisuudesta suhteessa muihin lajeihin (Rautio 2020, 44–47).

Globaalia poliittista keskustelua leimaavat vakaava ilmastokriisi ja luontokato (IPCC 2021). Kasvatustilafilosofi Veli-Matti Värrin (2018) mukaan ekologinen kestävyys on heikentynyt, ja ihmisoikeuksia poljetaan, koska globaali markkinatalous määrittelee liiaksi ihmisen toimintaa. Ekologisten ja sosiaalisten kysymysten keskinäisriippuvuuksien tutkimukseen on käytetty ekososiaalisuuden käsitettä, joka pohjautuu saksalaisen sosiaalipolitiikan professori Michael Opielkan ajatteluun (Pulkki 2021, 103).

Suomessa 'ekososiaalisesta sivistyksestä' alettiin puhua 2000-luvun alkupuolella. Kestävyystutkijat Arto O. Salonen ja Marjatta Bardy (2015) pitävät vakaata ja kestävää taloutta ainoastaan hyvinvoinnin tavoittelun ja perustarpeiden turvaamisen välineenä. He sisällyttävät ekososiaalisen sivistysajattelun ihmiskäsitykseen vastuullisuuden, kohtuullisuuden ja ihmistenvälisyyden. Vastuullisuuteen kuuluu myötätunnon piiriin laajentaminen muista ihmisistä ja lajeista koko planeettaan ja tuleviin sukupolviin. Kohtuullisuus on ihmisen arvokkuuden ja merkityksellisuuden näkemistä maapallon kantokyvyn rajoissa,

kulutuskaskeisuuden ja jatkuvan talouskasvun sijaan muilla tavoin. Ihmistenvälisyyteen puolestaan kuuluu mahdollisuus liittyä yhteisöihin sekä tulla hyväksytyksi, oppia ja kehittyä niissä. Kestävyystutkija Erkki Laininen (2019, 35) lisää ekososiaalisuuteen systeemiajattelun ja ihmisen kyvyn ja halun "kuvitella aidosti vaihtoehtoisia tulevaisuuksia ja tehdä niitä todeksi yhdessä muiden ihmisten kanssa".

Taiteilija ja ekofeministinen tutkija Raisa Foster puhuu 'ekososiaalisesta oikeudenmukaisuuskasvatuksesta'. Siihen kuuluvat vallitsevan kulttuurin kriittinen analyysi, yhteisen hyvän tunnistaminen ja elvyttäminen sekä mielikuvituksen ruokkiminen. Tavoitteiden saavuttamisessa taiteella on aivan erityinen tehtävänsä. Ensinnäkin se voi auttaa tarkastelemaan kriittisesti itsestäänselvyyksinä pitämiämme ilmiöitä, normeja ja rakenteita. Toiseksi taide voi elvyttää muun muassa kestävää hyvinvointia eli ihmisen ja muun elämän vastavuoroista kanssaeloa tukevia kansanperinteitä. Kolmanneksi taide tunnustaa mielikuvituksen arvon: jos haluamme rakentaa parempaa tulevaisuutta, meidän on ensin pystyttävä kuvittelemaan se. Taide ja kasvatust voivat näin luoda eettistä ymmärrystä nyky maailman ongelmista ja auttaa kuvittelemaan maailmasuhteemme ekologisen oikeudenmukaisuuden pohjalta. (Foster & Martusewicz 2019; Foster 2017; Foster 2020, 171.)

Taiteentekijät voivat ottaa työllään monin tavoin kantaa oikeudenmukaisuuden kysymyksiin, 2020-luvulla esimerkiksi ilmastokriisiin. Kulttuurin ja aktivismin yhteyksiä tutkinut Stephen Duncombe (2016) määrittelee aktivismin tavoitteeksi vaikuttamisen ja muutoksen aikaansaamisen (*effect*) ja taiteen tavoitteeksi koskettamisen (*affect*).

Sovellamme tässä tutkimuksessa taidekasvatustutkijan Kaisa Hiltusen sekä nykykulttuurin tutkijoiden Tuija Saresman ja Nina Säaskilahden (2020) luomaa 'poettisen aktivismin' uudiskäsitettä työväenteiden kontekstissa toimivaan harastusyhteisöön. 'Poetiikalla' tarkoitetaan taiteen ilmaisukeinoja. 'Aktivismin' tavoite on vaikuttaa ja saada aikaan muutosta, kun taas taide voi liikuttaa ihmisen sydäntä, ruumista ja sielua ja siten sysätä kohti toimintaa materiaalisessa maailmassa (Duncombe 2016). Poettinen aktivismi viittaa taiteen

MONIARVOISISSA YHTEISÖISSÄ TÄRKEINTÄ ON KYETÄ OTTAA MUIDEN NÄKÖKULMIA HUOMIOON JA TÄYDENTÄÄ TOISTEN OSAAMISTA.

ilmaisukeinojen mahdollisuuksiin vedota vastaanottajaan monella tasolla: tiedollisesti, esteettisesti ja tunteita herättämällä. Se on toimintaa taiteen kautta, kuten poliittisten aiheiden kommentointia teokseen valitusta näkökulmasta. (Hiltunen ym. 2020.)

Harrastusyhteisö osallisuuden rakentajana

Kansalaistoiminnan kentän eri muotoja voi ”tutkia ekososiaalisen tai planetaarisen sivistyksen mahdollistajina ja tuottajina” (Laakkonen 2021, 124). Ekososiaalisessa sivistysajattelussa osallisuus ja kuuluminen tunne laajempaan yhteisöön on vastuullisuuden ja globaaliin ihmisyyteen kasvamisen perusta. Sosiaalipedagogiikan tutkijoiden Elina Nivalan ja Sanna Rynnäsen (2019, 129) mukaan yhteisö on ”ihmisten yhteenliittymä, jota määrittää jokin yhteinen, yhdistävä asia ja siitä kumpuava yhteenkuuluvuuden tunne”. Toimimalla tavoitteellisesti yhdessä jäsenet kehittävät ja vahvistavat jaettuja merkityksiä, jotka puolestaan voivat lisätä toiminnan aikaansaamaa yhteisöllisyyden tunnetta (Nivala & Rynnänen 2019, 131).

Sosiaalinen osallisuus merkitsee kuulumista yhteisöön ja näyttäytyä myönteisinä sosiaalisina suhteina. Sitä voidaan pitää edellytyksenä poliittiselle osallisuudelle, kyvylle saada aikaan muutoksia lähiympäristössä ja yhteiskunnassa. (Maunu & Kiilakoski 2018.) Oppiminen taiteen ja kulttuurin kentällä edistää sosiaalista osallisuutta (Laes & Rautiainen 2018). Harrastus mahdollistaa liittymisen merkitykselliseen yhteisöön ja kuulluksi tulemisen, mikä lisää osallisuuden tunnetta ja

lopulta osallistumista (Meriluoto & Marila-Penttinen 2015, 7–9).

Oppimisen tutkijat Kirsti Lonka ja Lauri Vaara (2016, 39–52) määrittelevät oppimisen yhteiseksi ponnisteluksi jonkin ilmiön tai ongelman ymmärtämiseksi. Moniarvoisissa yhteisöissä tärkeintä on se, että kykenee ottamaan muiden näkökulmia huomioon ja täydentämään toisten osaamista. Yhteisöllinen oppiminen ja toimiminen edellyttävät uudenlaisia toimintamalleja, myös luopumista, sillä muiden ajatukset ja näkökulmat haastavat omia ajatuksiamme ja saattavat synnyttää ristiriitoja. Tähän tarvitaan rakentavaa vuorovaikutusta: ihmisiä pitää kunnioittaa ja kuunnella heidän omista lähtökohdistaan käsin. (Lonka & Vaara 2016.)

Tutkijoiden näkemykset yhteisöllisyydestä ja osallisuudesta sopivat kuoroyhteisöön, joka voi toimia kestävästä tulevaisuudesta rakentavana arkioppimisen ympäristönä (Rajala ym. tulossa). Kuorolaiset voivat oppia yhdessä demokratiasta, oikeudenmukaisuudesta, osallisuudesta ja kuvitella vaihtoehtoisia maailmoja (Fenwick & Alberto-Muterspaw 2008). Kuoro voi heijastaa ymmärrystään esimerkiksi ilmastokriisistä tai yhdenvertaisuudesta ohjelmistollaan mutta myös muilla konkreettisilla teoillaan.

TUTKIMUSPROSESSI, AINEISTOT JA ANALYYSIMENETELMÄT – “ÄLÄ USKO KUULOPUHEISIIN, OTA SELVÄÄ”

Halusimme selvittää, miten Koiton Lauulu on taiteellaan ja toiminnallaan vastannut yhteiskunnallisiin kysymyksiin vuosina 1970–2020. Tutkimuksen pääkysymykset ovat seuraavat:

1. Millaisiin yhteiskunnallisiin asioihin Koiton Lauulu haluaa taiteellisenä toimijana vaikuttaa ja ottaa kantaa?
2. Minkälaiseen ihmisyyteen kuoroyhteisö tukee jäsentensä kasvua ja miten?

Kerroimme kuorolaisille tutkimuksen tavoitteista, teemoista ja kulusta ensin keväällä 2020 kuoron vuosikokouksessa ja uudestaan alkusyksystä. Lisäksi tiedotimme tutkimuksesta kuoron sähköpostilistalla.

Laadullisen aineiston hankimme syksyllä 2020 Zoom-etäyhteydellä kahdella kaikille kuorolaisille avoimella Erätauko-keskustelulla ja yksilöhaastatteluilla 16 kuorolaiselle. Osallistavassa tutkimusprosessissa refleктоimme sekä kuoron roolia että omia kokemuksiamme tarkastellessamme kuoroa yhteiskunnallisena toimijana.

Tutkimushaastatteluihin virittäydymme Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitrassa kehitytyillä Erätauko-keskusteluilla. Niiden pääkysymystä ”Miksi laulu voi muuttaa maailmaa?” syvennettiin ja konkretisoitiin apukysymyksillä. Ensimmäiseen keskusteluun osallistui 15 kuorolaista, toiseen 12. Tutkimusryhmäläiset olivat mukana kuorolaisina. Kumpaakin keskustelua ohjasi ulkopuolinen fasilitoija, joka jakoi osallistujat välillä pienryhmiin, johti puhetta ja huolehti tasavertaisesta ilmapiiristä rakentavan dialogin pelisääntöjen mukaisesti. Erätauon sääntöihin sisältyy ajatus turvallisesta tilasta, jossa ristiriitojakin voidaan käsitellä. Menetelmän mukaisesti keskusteluita ei nauhoitettu, mutta niitä tehtiin muistiinpanot, ja keskusteluiden chatit tallennettiin. Muistiinpanojen pohjalta laadittua yhteenvetoa käytettiin haastatteluaineistojen tukena tuloksia analysoitaessa.

Erätaukojen jälkeen kaikilta kuorolaisilta kysyttiin halukkuutta yksilöhaastatteluihin. Marras–joulukuussa 2020 haastattelimme 16 eri-ikäistä ja eri vuosikymmeninä kuoroon liittyntä kuorolaista: 12 naista ja neljää miestä. Neljä haastateltavaa oli tullut mukaan 1970-luvulla, kolme 1980-luvulla, kaksi 1990-luvulla, kaksi 2000-luvulla ja viisi 2010-luvulla. Aineistomme kuvastaa kuorolaisten kollektiivista, ylisukupolvista muistia: usea jäsen on ollut kuorossa mukana jopa kuudella vuosikymmenellä.

Haastattelijoina toimivat kaikki tutkimusryhmäläiset. Kysymykset olivat kaikille samat, mutta haastattelujen kesto vaihteli 45 minuutista kahteen tuntiin: tilaa annettiin haastateltavien muistoille ja kokemuksille. Kysymykset koskivat kuorolaisten kuorohistoriaa, kuoroyhteisön merkitystä sekä kuoron yhteiskunnallista roolia ja aktivismia. Hyödynsimme niissä Koiton Laulua koskevaa arkistoaineistoa ja Erätauko-keskustelujen antia.

Valitsimme yksilöhaastattelun pääasialliseksi aineistonkeruumetodiksi, koska pystyimme siten syventymään kuorolaisten henkilökohtaisiin merkityksenantoihin ja täsmentämään heidän ajatustiaan ja muistojaan. Haastattelut toteutuivat mutkattomasti, kuuluivathan tutkijat ja haastateltavat samaan harrastusyhteisöön, sisäpiiriin.

Tuula Juvonen (2017, 403–404) kirjoittaa sisäpiirihaastattelijan kolmesta roolista: yhteisön sisäpuolinen osallistuja, ulkopuolinen havainnoija ja usein vielä haastateltavan ystävä. Pällekkäiset roolit vaikuttivat monin tavoin tutkimukseemme. Konteksti oli helppo ymmärtää, olivathan haastateltavien kokemukset, kuoron ohjelmisto, historia, nimet ja tarinat haastattelijoille yleensä tuttuja. Tutkija-kuorolaisten oma kokemus kuorosta antoi vahvan pohjan haastattelujen luotettavuuden arvioimiselle. Riskinä kuitenkin on, että haastattelijan ja haastateltavan oletetaan tulkitsevan asiat samoin: sisäpiirihaastattelijan tulisi ”osoittaa tietämättömyyttä” ja kysyä selventäviä kysymyksiä. Haastateltava saattaa myös haluta varjella omaa tai yhteisön ideaalikuva ja välttää kielteisten asioiden esiintuomista. Tutkija-kuorolaisina jouduimme pohtimaan omaa kuorosuhdettamme ja tutkimusenteon eettisiä kysymyksiä, kuten tutkimuksen vaikutuksia kuoron sisäiseen dynamiikkaan ja julkisuuskuvaan. (Juvonen 2017, 402–404.)

Tutkimusaineiston luokittelussa hyödynsimme ekososiaalisen sivistyksen, osallisuuden ja aktivismin käsitteitä sekä tutkimusryhmän omaa kuorokokemuspohjaa. Vastaavaa, osittain intuitiivista sisällönanalyysitapaa ovat kuvailleet muun muassa Sirkka Hirsjärvi ja Helena Hurme (2008, 148). Aineiston hankinnan ja analyysin luotettavuuden varmistamiseksi keskustelimme säännöllisesti tutkimuksen toteutuksesta ja sisällöistä. Luimme ja kommentoimme aineistoa, tuloksia ja muuta artikkelitekstiä ristiin.

Kuorolaisten anonymiteetin varmistamiseksi esitämme tuloksia kuvaavat sitaatit numeroina, joiden järjestys on satunnainen eikä perustu haastateltujen ikään, sukupuoleen, nimen aakkostukseen eikä muuhun ominaisuuteen.

TULOKSET – ”JA KYSY: MIKSI TÄMÄ ON NÄIN?”

Kysyimme haastateltavien näkemyksiä kuoron yhteiskunnallisesta merkityksestä ja arvoista muun muassa seuraavasti: ”Mistä asioista olemme halunneet laulaa eri vuosikymmenten aikana?” ja ”Mikä sinulle on tässä kuorossa tärkeää?” Haastatellut kuvailivat kuoron yhteiskunnallista roolia lisäksi kertoessaan, miksi olivat liittyneet juuri Koiton Lauluun. Yhteiskunnalliset teemat tulivat esiin myös kysytyessä kuoron esiintymisistä ja ohjelmistosta.

Koiton Laulu työväenmusiikin ja laululiikkeen jatkumossa

Kuorolaisten näkemykset siitä, millaisiin yhteiskunnallisiin asioihin Koiton Laulu on halunnut taiteellisena toimijana vaikuttaa ja ottaa kantaa, heijastavat heidän taustojaan. Moni 1970-luvulla kuoroon liittynyt korosti vasemmistoaatetta. Kuoron keskeinen rooli uudessa poliittisessa laululiikkeessä ilmeni musiikin sisällöissä, esiintymisissä ja kuoron käytänteissä. Vaikuttamisen kohteet koskivat taistolaisuuden ja laajemman työväenliikkeen poliittisia tavoitteita, kuten työläisten asemaa ja lakkotoiminnan tukemista.

Samalla ohjelmistossa ja esiintymisissä näkyvät kansainvälinen rauhanliike, esimerkiksi Chilen politiikka, ja solidaarisuuden teemat. Kuoro osallistui kansainvälisiin laulutapahtumiin muun muassa silloisessa Saksan demokraattisessa tasavallassa (DDR). Usea haastateltu muisti erityisen merkityksellisenä sen, kun vuonna 1979 kuoro *Buchenwaldin* keskitysleirin tornissa alkoi spontaanisti laulaa toisen maailmansodan kauhuista muistuttavaa *Buchenwaldin hälytys*-rauhanlaulua: ”[s]umun keskellä. Joka puolella satoi. Vieläkin vavisuttaa.” (3)

1970-luvun vasemmistolaisarvoihin kiinnittynyt aatteellisuus ei herättänyt kaikissa kuorolaisissa pelkästään miellyttäviä muistoja. Usea haastateltava korosti aatteen lisäksi musiikillisia seikkoja. Kuoroa pidettiin puoluepolitiikkaa monipuolisempänä ja sallivampana tapana osallistua. Jotkut katsoivat tuolloista toimintaa lempeän huvittuneesti.

”Oltiin taistolaisten käsikassara. Kyllä se vähän rassasi. Kuoro tarjosi alustan aatteelliselle osallistumiselle, mutta oli kuitenkin vapaampi saareke kuin esimerkiksi poliittiset opintopiirit.” (1)

”Multakin kuoroon tullessa niinkuin täytettiin henkilölomake, jonne [naurua] kaikenlaisen mielenkiinnon kohteet ja myös järjestöasema järjestöelämässä ja mitä kaikkea on [--] missä on niin kuin jäsen ja kaikkea tällasta, miten aktiivinen.” (11)

Yhteiskunnallisessa muutoksessa, taistolaisuuden laimennuttua kuoro haki uutta identiteettiään. 1980-luvulta lähtien se toteutti enenevässä määrin taiteellista aktivismia siinä muodossa kuin Hiltunen ja Kumppanit (2020, 154) sen määrittelevät: motivaationa osallistua ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin keskusteluihin sitoutumatta yksittäisten ryhmien poliittiseen toimintaan tai päämääriin. Koiton Laulun maine ja rooli poliittisessa laululiikkeessä ovat sekä kiinnostaneet että mietityttäneet uudempia ja vanhempia kuorolaisia.

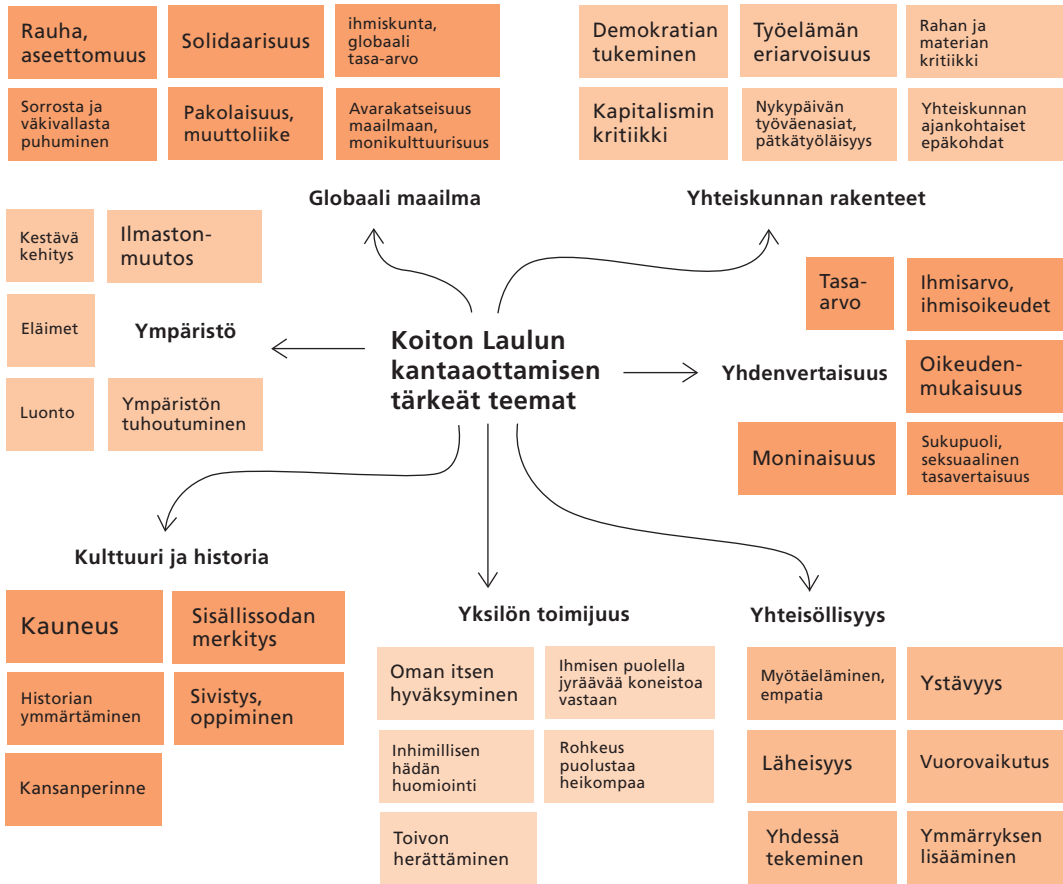
”Ennen oli aatteellisempaa [--] Luonnonsuojelu tuli vihreän liikkeen myötä. Huutaminen suurpääomaa vastaan ei enää oikein puhutte.” (4)

”Ehkä siinä oli aluksi sellaista tsekkaamista, että mikä tämä yhteiskunnallinen ja poliittinen linja kuorolla on. Sitten pystyin toteamaan, että tämä oli kamaa, jonka pystyy allekirjoittamaan, niin hyvä juttu. Joskin olen vastustanut tiettyjä hurmeisimpia taistolaisajan biisejä, nykyään asenteensa näkökulmasta. Aggressiivista taisteluasennetta, meikäläisen pasifistin pirtaan se ei sovi.” (8)

Kuoroon 2000-luvulla liittyneet laulajat korostavat ympäristöteemoja ja aiempaa laajempaa yhteiskunnallisuutta. Sitoutuminen yksituumaiseen poliittiseen linjaan ei tunnu mielekkäältä.

Kohti ekososiaalista sivistystä

Harva koitonlaululainen laulaisi kuorossa, ellei kykenisi allekirjoittamaan tekstien sanomaa. Sävellyksiin asenne on sallivampi: jotkut Erätauko-keskustelijat

Kuvio 1. Koiton Laulun nykyiseen toimintaan liittyvät kantaottamisen teemat.

esimerkiksi totesivat voivansa laulaa sellaistaakin musiikkia, josta eivät itse pidä, kunhan sanoituksiin voi sitoutua. Koiton Laulun perusohjelmistossa on jopa vuosikymmeniä mukana pysyneitä lauluja, joista muodostuu historiallinen jatkumo. Osa ohjelmistosta ei kuitenkaan enää edusta sellaisia arvoja, joista kuorolaiset haluavat laulaa. Vastaajat pohtivatkin mahdollisuutta sanoittaa uudelleen joitakin lauluja.

”Se [perusohjelmisto] on ehdottomasti tärkein [--] Olemme ehkä uudistaneet traditiota. Ehkä ne neuvostoliittolaulut ovat jääneet pois [nauraa] [--] Ne jotka rakastavat niitä lauluja, eivät ne rakasta Stalinin Venäjää, niitä vainoja tai nykypäivän Venäjän vainoja. Sellaiset laulut ovat karsiutuneet, se on hyvä [--]. Jos ajatellaan, niin Pyhä Prekaa-

rius on työväenlaulu mitä suurimmassa määrin. Se kertoo tämän päivän työläisten todella heikosta asemasta, sosiaaliturvan puutteesta, nälästä ja köyhyydestä. Eivätkä rauhanlaulut ole menettäneet mitenkään sitä.” (10)

Tutkimusaineistosta nousi Koiton Laululle merkityksellisiä arvoja ja kantaottamisen teemoja (**kuvio 1**). Aiheet kuvataan avainsanoina seitsemässä ryhmässä, jotka ovat osittain päällekkäisiä. Kukin avainsana esiintyy vain kerran, vaikka usea haastateltava olisi maininnut sen, sillä emme halunneet arvottaa vastauksia mainintojen määrän perusteella. Jotkut korostivat kuoron tehtävää työväenlaulun traditioiden ja niiden sisältämien arvojen ylläpitäjänä ja uudistajana. Jotkin

HAASTATELLUT KOKIVAT TÄRKEÄKSI TUODA LAULUIHIN JA ESITYKSIIN UUTTA, AJASSA ELÄVÄÄ, OMIEN ARVOJENSA MUKAISTA SISÄLTÖÄ.

aiheet, kuten maailmanrauha ja solidaarisuus, ovat säilyneet 1970-luvulta nykypäivään. Samoin monet yhteisöllisyyden teemat esiintyivät jo 1970–80-luvuilla kuoroon tulleiden arvomaailmaa kuvaavissa vastauksissa ja ilmenivät muun muassa kansojen ystävyystestä lauletaessa.

Nytemmin mukaan on tullut paljon aiempien teemojen variaatiota ja ekososiaalisia näkökulmia, kuten ilmasto- ja yhdenvertaisuus. Vuonna 2010 järjestämässään sävellyskilpailussa Koiton Laulu haki ”kriittisiä sanoituksia ja uutta musiikillista ilmaisu – lauluja, jotka edistävät ihmisarvoa ja oikeudenmukaisuutta ja joissa otetaan kantaa yhteiskunnallisiin asioihin” (www.koitonlaulu.fi/savellyskilpailu.html). Kilpailuun osallistuneissa teoksissa käsiteltiin muun muassa pakolaisuutta, ihmisoikeuksia, naisen asemaa ja ympäristökysymyksiä. Sittemmin nämä teemat ovat näkyneet kuoron muussakin tuoreessa ohjelmistossa. Esimerkkeinä rohkeasta ja inhimillisestä kantaottavuudesta useat haastatellut mainitsivat pakolaisuutta käsittelevän *Turvapaikka*-kantaatin ja Helsingin Diakonissalaitoksen 150-vuotisjuhlaan tilatun *Tässä menee raja* -produktion.

Vastaajat kokivat tärkeäksi tuoda lauluihin ja esityksiin uutta, ajassa elävää, omien arvojensa mukaista sisältöä. Esimerkkeinä mainittiin muun muassa luontokato, ilmastonmuutos, yhdenvertaisuus ja sivistys.

”[j]a sitten kyl nää eriarvoisuus ja globaali eriarvoisuus ja tämmöiset [--] ja sit se [--] kaikki saa rakastaa [--] Rakkauden tasa-arvoisuutta, mut voishan sitä tietysti Pride-kulkueellakin heittää jonkun täsmäkeikan. Sanotaanko sukupuolen [--] määrittämisoikeudesta.” (13)

Aineistossamme näkyy selvästi, miten kuoron jäsenten tärkeiksi kokemat teemat ovat laajentuneet tultaessa suoraviivaiselta 1970-luvulta 2020-luvun ekososiaalisuuteen ja moniääniseen uuden tietoisuuden kulttuuriin. Kuorolaisten ajatusmaailmassa yhden aatteen poliittisuus on muuttunut intersektionaaliseksi yhteiskunnallisuudeksi. Teemat, kuten ihmisarvo ja solidaarisuus, ovat säilyneet ohjelmiston keskiössä kautta vuosikymmenten, mutta niitä tarkastellaan aiempaa monipuolisemmin ja kriittisemmin. Sanoma on muuttunut lempeämpään, vastakkainasetteluja välttävään suuntaan.

Laulaessaan työväenmusiikkia moni nykykuorolainen on pohtinut, mitä ’työläisyys’ tarkoittaa: onko esimerkiksi opiskelija, työtön tai akateeminen tutkija työläinen? Kuoron ohjelmistossa ’työväenluokka’ tarkoittaaakin nykyään prekariaattia ja monimuotoisesti erilaisia ihmisiä, joita ei määritä pelkästään työ, ammatti tai asema. Yhteiskunnallinen julistaminen on sävykkäämpää kuin aiemmin. Kun 1970-luvulla Aulikki Oksasen sanoin suoraan kysyttiin ”kenen joukoissa seisot, kenen lippua kannat”, nyt lauletaan Katri Valan *Pajupilliin* sävelletyissä uudessa teoksessa ”En ole lipunkantaja, en kotkansydäminen tiennäyttäjää”.

Koiton Laulun uudemmassa ohjelmistosta ja siihen viittaavasta haastatteluaineistosta näkyy taiteellisen keinovalikoiman laajeneminen ja monipuolistuminen. Hiltusen ja kumppaneiden (2020) mukaan poeettinen aktivismi toimii taiteen kontekstissa taiteen sisäisin keinoin. Kuoron aktivismi onkin muotoutunut aiempaa poeettisemmaksi.

Koiton Laululle on 2000-luvulla sävelletty runsaasti taiteellisesti tasokasta uutta musiikkia, joka on kirjaimellisesti aiempaa työväenlauluohjelmistoa moniäänisempää ja joidenkin haastateltujen mielestä myös vaikeaa. Teoksia on esitetty sinfoniaorkesterien kanssa ja muun muassa nykytanssin kontekstissa. Kuoron sanataiteellisessa keinovalikoimassa näkyy monia poeettisen aktivismin keinoja, kuten aiheen ja estetiikan tai kontekstin törmäyttämistä, päivänpoliittisesta keskustelusta poikkeavia sävyvalintoja ja näkökulmaistamista (Hiltunen ym. 2020, 164–171).

Suorasanaisen ”me vaadimme” -muotoisen yhteiskuntakritiikin ja luokkatietoisuuden sijasta voidaan asettaa myötätuntoisesti erilaisten vähemmistöjen

yksittäisten edustajien asemaan. Vakavia ympäristö-aiheita käsittelevien kuoroteosten sävyt vaihtelevat synkkyydestä komediaan. Yhteiskunnallisuus on myös intertekstuaalista: esimerkiksi prekaariutta käsitellään yhdistämällä kollektiivisesti tuotettua tekstiä kirkkolaulun estetiikkaan, ja turvapaikanhakijoiden pitkä odotus puetaan shakespearelaisen sonetin muotoon. Nykypäivän poliittisia uhkia käsitellään nostamalla historiasta esimerkiksi neuvostoliittolaisen absurdistin Daniil Harmsin tekstejä ja asettamalla ne uusin sävellyksin nykykontekstiin.

Kuorolaulu yhteiskunnallisena aktivismina

Usea vastaaja sanoi haluavansa erottaa puoluepolitiikan yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta. Jotkut kokivat puoluepoliittisen vaikuttamisen itselleen vaikeaksi ja tarpeettomaksi mutta ajattelivat voivansa kuorossa nostaa itselle tärkeitä arvoja esiin. Kuorossa voi näin osallistua arkipäivän politiikkaan (Boyte 2005), jossa kukin saa vaikuttaa itselleen tärkeisiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja keskustella niitä koskevista tunteista ja ajatuksista.

”Mulla ei oo itellä mitään rahkeita mennä mihinkään puoluepolitiikkaan mukaan, se niinkun ei mua sinällään edes hirveesti kiinnosta, mutta sitten [--] mulle on just tää tällaset, inhimilliset asiat, on tärkeitä [--] olla ihmisen puolella, elämässä, joten, tää on se mun keino vaikuttaa siihen asiaan [--] Ja ottaa kantaa siihen, niihin asioihin.” (14)

Politiittisuuden hälvenemisestä huolimatta jotkut vastaajat määrittelivät Koiton Laulun arvoiltaan vihersemmistolaiseksi tai punavihreäksi.

”Koiton Laulu ei ole saareke, vaan se on muutunut yhteiskunnan mukana. Ennen olimme työväenkuoro, nykyään tunnemme menneisyytemme, mutta tähtäämme tulevaisuuteen. Nykyään voisi sanoa että olemme punavihreä kuoro.” (3)

Kuoron yhteiskunnallista aktivismia selvitettiin kysymällä, minkälaisia yleisöjä ja minkälaisissa tilanteissa kuorolaiset haluavat tavoittaa. Lisäksi kysyttiin, millaisia toiveita ja kokemuksia kuorolaisilla on yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta yleisönsä taiteen

ilmaisukeinoilla. ’Yleisöllä’ tarkoitamme ihmistä tai joukkoa, joka osallistuu kuuntelijana, katsojana ja kokijana kuoron esiintymiseen tai tutustuu sen taiteeseen levytysten, videoiden tai jonkin muun median välityksellä.

Koiton Laulu on esiintynyt tuhansien ihmisten yleisöille mutta myös vain yhdelle ihmiselle. 1970-luvulla kuorolla oli omanlainen roolinsa vasemmiston puoluetilaisuuksissa ja muissa tapahtumissa. Yksi pitkään kuorossa laulanut kertoi, että 1970–80-luvulla ”Koiton Laulu tunnettiin vasemmistolaisissa piireissä ja esiinnyttiin joka paikassa, sitten olikin alamäki 1980–90-luvuilla” (11). Toinen pitkään laulanut totesi, että ”aina ei ole toisaalta tiedostettu sitä kenelle lauletaan” (3).

Nyky-yleisöä haastatellut kuvasivat yhteiskunnallisten vaikuttamisteemojen tapaan punavihreäksi. Vakioyleisön lisäksi kuoron halutaan tarjoavan matalan kynnyksen mahdollisuuksia kulttuurin ja taiteen kokemiseen sekä enemmän huono-osaisten huomioimista, mikä ilmentää ekososiaalisen sivistysajattelun ihmisyyskäsitystä. Useat haastateltavat painottivat taiteen viemistä ”just semmosille ihmisille jotka ei niin itsestään selvästi pääse konsertteihin” (13). Tärkeitä ja pal-kitsevia ovat niin sanotut laitoskeikat, esiintymiset marginaalissa oleville yleisöille hoivakodeissa, sairaaloissa, vankiloissa ja mielenterveyskuntoutujien tiloissa.

Ajatus taiteen kuulumisesta kaikille on sidoksissa kansainvälisen työväenliikkeen historiaan, jonka piirissä pidettiin tärkeänä jo 1800-luvulla, että sivistys ja taide olivat kaikkien ulottuvilla yhteiskuntaluokasta riippumatta (Välimäki ym. 2020, 13). Lisäksi suomalaisen taide- ja kulttuuripolitiikan tavoitteena on 1970-luvulta lähtien ollut demokratistoida kulttuuri ja viedä taidepalveluja niille, joita tarjonta ei aiemmin ole tavoittanut. Kulttuuripolitiikalla korostettiin taiteen merkitystä yhteisöllisyyden, osallistumisen ja toimijuuden edistämässä. (Laes & Rautiainen 2018).

Epämuodollisilla esiintymisillään Koiton Laulu on tavoittanut yleisöjä, joita taide ei aina muutoin tavoita. Esimerkistä käy Helsingin Juhlaviikkojen ohjelmaan kuuluva Art Goes Kapakka ja sen Kuorojen

POIKKITAITEELLISILLA PRODUKTIOILLA ON TAVOITETTU TAVANOMAISTA MONINAISEMPIA YLEISÖJÄ.

kierros, jonka kuulijoista jotkut ovat jopa innostuneet pyrkimään kuoroon.

”[t]ää ei ole vain itselle laulamista. Mieluiten sitä laulaa sellaisille, jotka ei oo koskaan edes kuullut meistä [--] et jos vie sinne [kapakkaan] jotain ympäristökysymyksiä, niin se on kyl aika hieno tunne.” (1)

Haastateltavat nostivat esiin poikkitaiteelliset produktiot tavanomaista moninaisemman yleisön tavoittamisessa. Esimerkkeinä mainittiin yhdessä KOM-teatterin kanssa toteutetut teatteri- ja musiikkiproduktiot, kuten *Isänmaalliset illat I ja II* ja *Juhlat*, koreografi Hanna Brotheruksen ja muusikko Reijo Aittakummun *En lähde täältä salaa* -tanssiproduktio, yhteiskonsertit rapmuusikko Palefacen, saamelaisartisti Wimme Saaren ja yhteiskunnallisen kabareemusikkiyhdytteen Kitkerien Neitsyiden kanssa sekä Suomen sisällissodan muistoksi toteutettu *Stadi 1918 – Taistelu Helsingistä* -esitys.

”Poikkitaiteellisiin juttuihin tulee enemmän uutta yleisöä [--] Tanssiprojekti oli tärkeä. Myös latarikeikalla tanssin ilo nousi esiin yleisössä. Ihminen herkistyy vaikka ei ole sanoja.” (5)

Koska kuoro tekee taidettaan yleisölle, on kiinnostavaa, miten kuorolaiset toivovat taiteensa vaikuttavan yleisöön. Tärkeimpänä esiin nousi halu herätellä kuulijoita ajattelemaan tuoreesti yhteiskunnallisia asioita tai omaa elämäntilannettaan ja asemaansa. Erityisesti esitysten toivottiin vaikuttavan yleisöön tunnekokemusten kautta, joista vastaajat nimesivät muun muassa kohottavuuden, inspiroivuuden, havahduttavuuden ja liikuttavuuden. Musiikin toivottiin ravistelevan kuulijan ajatuksia jopa säikähdyksen tai epämukavuuden voimalla. Vastauksista nousi myös halu herättää toiveikkaat

ta sekä lisätä ihmisyyttä, inhimillisyyttä ja lempeyttä.

Kuorolaisten näkemykset taiteellisista sisällöistä sekä toiveet yleisöistä ja esiintymisten vaikutuksista voidaan liittää paitsi poeettisen aktivismin käsitteeseen, myös sosiologi R. Serge Denisoffin (1966) jaotteluun yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen pyrkivistä lauluista. Magneettiset laulut suunnataan lähinnä ydinjoukolle, joka lähtökohtaisesti hyväksyy niiden sanoman. Lauluissa kuvataan suoraviivaisesti ratkaisu johonkin yhteiskunnalliseen ongelmaan. Ne vahvistavat olemassa olevia ajatuksia, eikä niillä pyritä laajentamaan aatteen kannattajakuntaa. Retoriset laulut taas syntyivät 1960-luvun folk- ja rockperinteestä tavoitteenaan herättää kysymyksiä ja saada yleisö ajattelemaan. Ne suunnataan ”suurelle yleisölle”, mutta on epäselvää, miten laulu vaikuttaa kuulijaan ja muuttuvatko sen synnyttämät tunteet tai ajatukset lopulta yhteiskunnallisiksi teoiksi.

Kuorolaisten ajatukset jakautuivat siinä, miten voimakkaasti he kokivat esiintymisten voivan vaikuttaa yleisöön. Poeettisen aktivismin lopputulema onkin aina epävarma. Muutokseen tähtäävä taide tarjoaa valmiiden ratkaisujen sijaan keskeneräisyyttä ja avoimuutta, jolloin ”[o]ppimisen jäljet näkyvät heikkoina, mutta voivat vaikuttaa vahvasti” (Haapalainen 2009). Vaikka vallitsevaa kulttuuria kritisoidaan, tavoitteena on ekososiaalisen oikeudenmukaisuuskasvatuksen ajatuksia mukaillen (Foster 2017; Foster & Martusewicz 2019) pikemminkin herättää kysymyksiä kuin tarjota valmiita vastauksia ja ruokkia mielikuvitusta taiteen avulla.

Kuoro kasvamisen yhteisönä

Koiton Laulu ilmentää aatteellisuuttaan ulospäin, pohtii arvojaan ja korostaa niitä musiikissaan, mutta toteuttaako se sisäisessä toimintakulttuurissaan omia arvojaan ja ihmisyyden ihanteitaan? Ekososiaalisen hyve-etiikan tunnuspiirre on rakentava vuorovaikutus yhteisöissä (Pulkki 2021, 108). Jos kuorolainen ei itse koe itseään hyväksytyksi yhteisössään, onko hänen mahdollista laulaa muille solidaarisuudesta? Pohdintojemme perusteella halusimme selvittää, minkälaiseen ihmisyyteen kuoroyhteisö tukee jäsentensä kasvua ja miten.

Sekä Erätauko-keskustelu että haastattelut poikivat paljon ajatuksia siitä, miten ohjelmiston ja esiintymisten ilmentämät ekososiaalisen sivistyksen teemat näkyvät kuorolaisten kohtaamisissa ja kuoron toimintakulttuurissa. Haastatteluaineistosta poimitut keskeiset lausahdukset (**taulukot 1 ja 2**) on ryhmitelty yhteiskunnallisia teemoja ja arvoja kuvastavien otsikoiden yhteyteen. Ne heijastavat kuorolaisten käsityksiä ihmisyden ihanteiden ilmenemisestä kuoron sisäisessä

toiminnassa. Kymmenen teeman alle (**taulukko 1**) on jaoteltu kuorolaisille myönteisiä yhteisöllisen oppimisen, osallisuuden ja ihmisyden arvojen merkityksiä ja syitä kuulua kuoroyhteisöön. Vastaukset selittävät samalla Koiton Laulun tapaa toimia yhteisönä.

Kuoron arvojakumossa ja yhteiskunnallisessa toiminnassa taiteelliset johtajat ja kuoron jäsenistä koostuva johtokunta ovat keskeisiä. Kukin taiteellinen johtaja tuo esitettäväksi itselleen merkityksellistä

Taulukko 1. Koiton Laulun yhdessä oppimista, osallisuutta ja ihmisyttä koskevien arvojen merkityksiä kuorolaisille.

Merkityksellisyyden tunne	"[m]ulla on joku merkitys ja tarkoitus olla olemassa." (16) "Kun olin kuorossa, se tuntui niin upealta ja rohkaisi lähtemään toiselle uralle. Sillä tavalla se on vaikuttanut: mulla oli sellainen yhteisö." (6)
Kuoro ystäväpiirinä ja perheenä	"[m]un eräänlainen perhe ja semmonen henkinen koti" (16) "Mulla oli hirveen vahva olo siitä, et mä oon kotonani, omieni parissa." (12)
Välittämisen tunne	"[s]jaa tukea, tietää, että on ihmisiä jotka välittää" (16) "[j]otenkin myös mä olin kauheen vaikuttunut siitä lämpimästä vastaanotosta, mikä kuorossa oli silloin kun mä tulin mukaan. Jotenkin ihmiset tuli esittäytymään" (15)
Luottamus	"[s]je tunne, tää luottamus-kaaduntaharjoitus, jossa niinkun kaadutaan taaksepäin ja muut ottaa silleen niinkun kiinni." (12) "Onhan tämä tällainen ystävien yhteisö, jossa voi luottavaisin mielin tuoda esiin omia ajatuksiaan." (1)
Mahdollisuus olla oma itsensä	"[t]ulen arvostetuksi omana itsenäni, kun en tee pahaa kellekään. Samaa toivon [--] kaikille ihmisille, että kaikki olisivat sellaisia toisillensa. Se on oikeastaan koko ajan toteutunut kuorossa." (6) "Minulla oli tällainen pakopaikka, koska työ on aina ollut hirveän raskasta. Se on ollut mielenterveyttä edistävää." (10)
Ymmärrys yhdenvertaisuuden, sukupuolen ja seksuaalisen suuntautuneisuuden merkityksistä	"Varmaan ollaan tultu niinku esimerkiksi seksuaalisen tasavertaisuuden kysymyksissä paremmiksi." (10) "[k]uoron ja kuoron ihmisten takia ja tähän sukupuolirooli [--] tähän niinkuin [--] tätä viime vuosien liikettä, jossa tunnustetaan useammat sukupuolet. Tähän sallivaan, että ei puristeta kaikkia yhteen muottiin, että mies tai nainen tai kaikki ovat heteroita." (2)
Kuulluksi tuleminen	"Ainakin johtokunnassa ja kuoron yhteisissä kokouksissa on ollut tosi tärkeää, että kaikki saa äänensä kuuluviin. Kukaan ei tee yksin isoja päätöksiä." (9) "Ja me puhutaan niistä asioista, kaikilla on oikeus tulla kuulluksi ja nähdäksi [--] Pääasiassa semmosta kannustavaa ja tukevaa, et kaikkien mielipiteet ja näkemykset on arvokkaita ja muuta." (16)
Moniarvoisuus ja erilaisuuden kunnioittaminen	"Jos jollain ääni vähän väriee, niin se kuuluu tämän kuoron luonteeseen, monisukupolvinen." (9) "Kyllä kuoro mun mielestä sallii erilaisuuden. Esimerkiksi jos vaikka ei pysty kävelemään tai pyörätuolissa kulkee, pystyy olemaan mukana." (6) "Yhteisöllisyyteen kuuluu erilaisuuden sietäminen." (4) "Kuorossa on moninaisuutta, ylisukupolvisuutta, yhteisöllisyyttä." (5)
Solidaarisuus	"Se solidaarisuus, jota ilmaistiin vaikeassa asemassa olevia kohtaan, se oli minulle tärkeää [--] Kuoro on pitänyt yllä sitä, että en ole ihan täysin keskiluokkaistunut." (10)
Ympäristötietoisuus	"[o]llen ollut kiinnostuneempi ja lukenut tai tarttunut ympäristöasioihin." (10)

tuotantoa ja yhdessä johtokunnan kanssa organisoii kuoron toimintaa. Kuorolaisissa on vuosikymmenten aikana ollut useita taiteilijoita, joiden ammatillista osaamista kuoro on hyödyntänyt poeettisessa aktivismissaan: kirjailijat ovat sanoittaneet ja säveltäjät säveltäneet lauluja, ja graafikot ovat tehneet julisteita (Oksanen 2015).

Johtokunnan tapa ohjata kuoron toimintaa konkreettisissa kysymyksissä heijastaa kuoroyhteisön arvoja. Osallistumisen esteitä puretaan esimerkiksi myöntämällä vapautuksia jäsenmaksuista, ja ilmastotyötä tuetaan suosimalla kasvisruokaa kuoron tapahtumissa.

”[m]un mielestä oli upeeta kanssa se että [--] kun me lähettiin Kuubaan, niin periaate oli se, et rahan takia kukaan ei jää pois. Miten me kaikki tehtiin hartiavoimin töitä ja parvekemaalausta ja erilaisia rahankeruukeinoja [--] Et kaikille maksetaan lippu [--] et kaveria ei jätetä.” (16)

Arvokeskustelua kuorolaiset käyvät erityisesti vuosikokouksessa ja yleiskokouksissa, joita on vähintään kaksi kertaa vuodessa. Arvoista, kappaleiden sanoituksista, esiintymisistä ja kuoron toimintatavoista keskustellaan lisäksi epämuodollisesti kuoroharjoituksissa tai virallisemmin erillisissä keskustelutilaisuuksissa. Produktioita ja esiintymisiä edeltää yleensä keskustelu tekemisen tarkoituksesta ja sisällöstä.

Moni toivoi kuitenkin vielä enemmän yhteistä keskustelua erityisesti sellaisista kysymyksistä, jotka ovat joillekin kuorolaisille uusia ja joissa olisi tärkeää pohtia asian merkityksiä eri näkökulmista. Esimerkeistä käyvät kulttuurinen omiminen ja joidenkin tekstien vanhentuminen. Rakentavan keskustelun tarve kuvastaa pyrkimystä jaettuun ymmärrykseen ja yhteisölliseen oppimiseen.

Ylisukupolvisena, sosioekonomisesti heterogeenisenä kollektiivina Koiton Laulu voi tukea jäseniään ymmärtämään erilaisuutta ja opettaa kuuntelemaan erilaisia näkemyksiä. Kuorolaiset kokevat toiminnan lisänneen tietoisuutta yhteiskunnallisista ja sosiaalisista kysymyksistä.

”Saatoin itekin olla silloin kuoroon tullessani rajoitteinen, esimerkiksi joskus vielä 70–80-luvulla homous oli vieras asia, mutta on oppinut ymmärtämään ja nykyään ottaa päähän ja rai-vostuttaa jos joku ei hyväksy tai jaottelee, tuomitsee ja osoittelee jonkun seksuaalisuuden mukaan. Varmasti kuoro on tässä vaikuttanut ja opettanut ymmärtämään näitä asioita.” (2)

”Ylisukupolvista sosiaalista vuorovaikutusta” (14) ruokkiva kuoro on oppimisen, arvostuksen ja ystävyden verkosto. Tulokkaat kertovat oppineensa vanhemmilta kuorolaisilta vaikuttamisen tärkeydestä ja merkityksellisistä asioista yhteiskunnassa ja voimaantuneensa itsekin ottamaan kantaa asioihin.

”Oli hienoa siinä Erätaukokeskustelussa, kun niinku tajusi, että täällä on nuoria ja vanhempia. Ja että monille nuorille tää on tällainen perinteen vaalimisen paikka. Että porukkana tiedostetaan tää arvo!” (1)

Haastattelut toivat myös esiin kuoron ulkoisen sanoman ja sisäisen toimintakulttuurin välisiä ristiriitoja. Ne on jaoteltu yhdeksään teemaan (**taulukko 2**). Jotkut esimerkiksi olivat kokeneet solidaarisuuden ja yhdenvertaisuuden joissakin tilanteissa ainakin osin näennäiseksi. Toiset ilmaisivat huolensa siitä, kenen ääni kuuluu ja ketä kuunnellaan.

Vastauksissa nousi esiin tarve kuoron yhä moniäänisemmälle nykyisyydelle (**taulukko 2**). Jotkut olivat kokeneet kuoron aiemman poliittisen ilmapiiirin osin ahdasmieliseksi, tosin nämä vastaukset koskivat lähinnä menneitä vuosikymmeniä, eivätkä siten kuvastaneet nykytilannetta. Suhtautuminen uskontoon jakoi samoin kuorolaisia: jotkut kertoivat havainneensa syrjintää uskonnollisuuden perusteella, toiset taas halusivat kuoron sanoutuvan irti uskontoon tai kirkkoon liittyvästä toiminnasta. Ristiriitojen ratkaisuksi vastaajat esittivät esimerkiksi kyselyjä, Erätauko-keskusteluja, pienryhmäkeskusteluja ja muita dialogisia menetelmiä.

Taulukko 2. Kuorolaisten kokemia ohjelmiston teemojen sekä kuoron sisäisen toimintakulttuurin, yhteisöllisyyden ja ihmisyden ihanteiden ristiriitoja.

Sosioekonominen tausta esteenä	"Olen miettinyt yleisesti kuorosta, että onko se hirveän keskiluokkainen harrastus kuitenkin. Uskon, että meille on tärkeää se, että koelauluissa ei vaadita prima vistaa, koska se antaa isomman skaalan ihmisiä." (9)
Kuorolaisten yhdenvertaisuus	"[k]uorossa vaimennettiin sillä asenteella, että noviisit hiljaa, me tiedämme, miten asiat tehdään [--]" (7) "Lauletaan rinta rottingilla solidaarisuuden puolesta, mutta ei se ihan yks yhteen mee, että me oltaisiin samalla lailla solidaarisia toisillemme." (2) "[v]aiikka sanotaan että ei oo olemassa jotain hierarkkista järjestelmää niin on, aina on hierarkkinen järjestelmä. Se on vaan piilossa." (14)
Sukupuolten eriarvoisuus	"Tällaisista me too -henkisistä syistä jättäydyin [aiemmin joksikin aikaa] pois kuorosta." (10)
Avoimuus muille kuin suomea puhuville	"[o]llaankohan me tarpeeksi avoimia, [--] kun suomeksi treenataan ja biisit on suomenkielisiä. Olen miettinyt kielipoliittikkaa, että sulkeeko se jotain pois." (9) "Maahanmuuttajia esimerkiksi ei ole, ei ole pyritty aktiivisesti rekrytoimaan." (8)
Kuulluksi tuleminen	"Maahanmuuttajia esimerkiksi ei ole, ei ole pyritty aktiivisesti rekrytoimaan." (8)
Uskonnollisuus mielipiteitä jakavana tekijänä	"Tuli jossain vaiheessa sellainen, että mentäisiin messuihin, että oltaisiin saatu laulaa kirkon tilassa. Minä sitten vastustin." (10) "En tiennyt että uskontoja ei tässä kuorossa suvaita, yksi aate on otettu silmätikuksi, on tuntunut siltä ettei ole ollut uskonnonvapautta." (5) "[j]ohtokunnassa jopa niin kuin keskusteltiin eräästä kuorolaisesta jolla oli niin kuin kristillisiä arvoja [--] Ei kuulosta nyt ihan hyvältä tää homma." (11)
Vaatus ajatella samalla tavoin	"[v]älillä myös ahdas yhteisö" (Erätauko) "Niin että kyllä siellä voi vaikuttaa sellainen ajatus, että me oltaisiin kaikki samaa mieltä, vaikka ehkä ei sitten oltaiskaan." (1)
Uutena kuorolaisena mukaan tuleminen	"Tällaiseen yhteisöön tuleminen vaatii siltä tulijalta aika paljon. On varmasti jotkut lähteneet poisikin. Kuoro voisi auttaa tässä enemmän." (3) "Alussa vaikea päästä uutena mukaan yhteisöön ja olla oma itsensä." (13)
Vaatus poliittisesta oikeaoppisuudesta	"Aiemmin oli tämmöstä kireyttä, oli tämmöstä mukamas poliittista oikeaoppisuuden vääntöä." (11)

POHDINTA – "SINUN TÄYTYY ASTUA JOHTOON"

Tuloksemme osoittavat, että harrastajakuoro voi toimia merkittävänä yhteiskunnallisen vaikuttamisen kanavana ja oppimisen yhteisönä. Yhteisöllinen oppiminen perustuu yhtäältä perinteiden ylläpitämiseen ja toisaalta uusien jäsenten sekä ajan muutoksen mukanaan tuomaan taiteelliseen uudistumiseen ja yhteiseen tekemiseen. Tutkimuksemme tuottaa uutta tietoa erityisesti työväentaiteen ja kuorolaulun

tutkimukseen aikuiskasvatuksen näkökulmasta ja syventää ymmärrystä harrastusyhteisöistä. Kuoroyhteisö voi mahdollistaa ja tuottaa ekososiaalista sivistystä (Laakkonen 2021) sekä käsitellä ihmisyyttä, yhteiskuntaa ja kulttuurisia ongelmia ja arvokysymyksiä musiikin yhteiskunnallisen ulottuvuuden kautta (Välimäki ym. 2018).

Koiton Laulu säilyttää ja uudistaa laululiikkeen perintöä työväentaiteen ideaalin mukaisesti. Taiteellisenä toimijana se ottaa kantaa työväenmusiikkiin

KUOROLAISET HALUAVAT YHÄ ENEMMÄN OTTAA KANTAA JA EDISTÄÄ TAITEELLAAN KESTÄVYYTTÄ.

ja 1970-luvun laululiikkeen perinteen teemoihin, kuten rauhaan ja solidaarisuuteen. Yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa nykyhetken poliittisuutta taas ilmentävät ekososiaalisen sivistyksen teemat, kuten ympäristökysymykset, eriarvoisuus, kulttuurinen moninaisuus ja myötätunto. Vanhoja lauluja halutaan pitää ohjelmistossa uuden yhteiskunnallisen musiikin rinnalla, mutta kuorolaiset haluavat keskustella niiden sisältöjen soveltumisesta nykyaikaan. Työväentaiteen historiakaan ei ole vapaa epäkohdista, kuten seksismistä ja rasismista (Välimäki ym. 2020, 20), minkä kuorolaiset ovat oivaltaneet. Kuorolaiset haluavat elää ajassa ja esittää nykyihmisiä puhuttelevaa yhteiskunnallista taidetta.

Koiton Laulun pitkäaikainen jäsen Eeva-Liisa Oksanen, kuoron Äiti, toteaa kirjoittamassaan kuoron historiikissa:

”Mutta mikä on ollut ja oleva Koiton Laulun merkitys? Vaikea sanoa, olemmeko todella ja missä määrin muuttaneet laulamalla maailmaa? Maailma on ainakin muuttunut, mutta ei suinkaan haluamaamme suuntaan. Kuorolaiset eivät kuitenkaan halua yhteisen veneensä ajelehtivan passiivisena ajan virrassa, vaan pinnistelevät laulaen vastavirtaan.” (Oksanen 2015, 89.)

Kuorolaiset eivät yksioikoisesti usko lauluun maailmaa muuttavana voimana, mutta siihen he uskovat, että laulu voi olla mukana muutoksessa. Kuoroyhteisö pitääkin kuorolaisia valppaina yhteiskunnallisissa kysymyksissä.

Kuoron aktivismin teemat sekä toimijuus kuorolaisina harrastusyhteisössä ja yhteiskunnassa ilmentävät uudenlaista sivistysajattelua, jossa korostuvat ekososiaalisen ja planetaarisen vastuun ulottuvuudet

(mm. Salonen & Bardy 2015; Laininen 2019; Pulkki 2021). Taide voi auttaa tarkastelemaan vallitsevan kulttuurin itsestäänselvyyksiä ja siten edistää ekososiaalista oikeudenmukaisuutta (Foster 2017).

Tuloksemme osoittavat kuorolaisten haluavan yhä enemmän ottaa kantaa ja edistää taiteellaan kestävyyden eri ulottuvuuksia. Luontoarvojen ja ilmastomuutoksen ekososiaalisen sivistyksen arvoista tärkeitä ovat esimerkiksi rahan, materian ja kapitalismin kritiikki (kohtuullisuus), ”pienen ihmisen” arvokkuus, toivo ja rohkeus puolustaa heikompa (ihmistenvälisyys), sekä globaali muuttoliike, sukupuolten tasa-arvo ja vähemmistöjen oikeudet (vastuullisuus). Ihmistenvälisyys näkyy kuoron toiminnassa työväenliikkeen eetoksen mukaisesti myös siten, että kuorolaiset haluavat laulaa yhteiskunnan vähäosaisille ja niille, joita taidesisällöt eivät muuten tavoita. Ihmisen näkökulma on aina ollut kuoron poetiikan keskiössä – poliittisesti aktiivisella 1970-luvulla sanoitusten ihminen oli työläinen suhteessa pääomaan, nyttemmin ihmisyyden aspekteja heijastellaan posthumanistisesti suhteessa muuhun eläinkuntaan ja yhteiseen planeettaamme. Koiton Laulu on aina halunnut olla edelläkävijä, ja tulevaisuudessa onkin kiinnostavaa seurata, vahvistuvatko kuoron poetiikassa laajemmin muut kuin ihmisen näkökulmat.

Ohjelmisto, se mitä ja miten lauletaan, on kuoron identiteetille keskeistä. Yhteiskunnalliset asemat, aiheet ja keskustelut ovat monimutkaistuneet ja Koiton Laulun aikaansaama – kuten yksi haastateltu luonnehti – ”yksi äänten pauhu” on moniäänistynyt. Muutos ”huutamisesta suurpääomaa vastaan” kohti yhä keskustelevampia äänensävyjä näkyy niin kuoron kantaottavan ohjelmiston sisällöllisissä painotuksissa kuin kuoroyhteisön sisäisen keskustelukulttuurin – eräänlaisen kuorokuplan – dynamiikassa. Siinä missä ”stallariaikaan ei paljon toisia kuunneltu”, moni kuvaili ilmapiirin avautuneen ja kuoroyhteisön hyväksyvän nykyään entistä paremmin yhteisön enemmistöstä poikkeavia mielipiteitä ja avauksia.

Osallisuus, yhteisöllinen oppiminen ja ekososiaalisen sivistyksen ihmistenvälisyys nousivat selvästi esiin tarkastellessamme sitä, minkälaiseen ihmisyyteen kuoroyhteisö tukee jäsentensä kasvua ja miten.

HARRASTUSYHTEISÖN SISÄISTÄ LUOTTAMUSTA JA YHDENVERTAISUUTTA VOI VAHVISTAA OHJAAMALLA SITÄ DIALOGIIN.

Koiton Laulu pyrkii yhteisönä solidaarisuuteen ja myötätuntoon ja toimintakulttuurissaan keskinäiseen arvostamiseen ja kuuntelemiseen. Haastattelujen maininnat kuoron kantaaottamisen tärkeistä teemoista ja toiveet yhteisön sisäisestä toimintakulttuurista vastaavat varsin hyvin Pulkin (2021, 108) esiin tuomia ekofeministisiä hyveitä, joita hän pitää ekososiaalisen hyve-etiikan tunnuspäirteinä. Näitä ovat esimerkiksi ”koko elämän yhteisöön laajentuva solidaarisuus”, ”tarkkaavainen rakkaus”, ”huolenpito”, ja ”rakentava vuorovaikutus yhteisöissä”.

Rakentava vuorovaikutus on yhteisöllisen oppimisen edellytys (Lonka & Vaara 2016). Etenkin monet nuoremmat haastatellut kokevat kuitenkin hiljaisten äänten jäävän joskus kuulematta. Kuoron on tarpeen havahtua näihin kokemuksiin, jos se aikoo elää todeksi omia arvojaan luottamuksen ja kunnioituksen hengessä. Kuorolaiset toivovatkin lisää kriittistä itsereflektiota ja turvallista tilaa keskustelulle, joihin myös hiljaisemmat ja mielipiteitään tarkemmin punnitsevat voivat osallistua. Turvallisen vuorovaikutuksen mahdollistavien tilojen merkitys yhteiskunnassa on korostunut, kun suuri osa yleisestä yhteiskunnallisesta keskustelusta on polarisoitunut ja tullut entistä poissulkevammaksi ja aggressiivisemmäksi.

Musiikillisen, yhteisiä tavoitteita ja arvoja jakavan kuoroyhteisön on mahdollista tukea aikuisjäseniään kasvussa ihmisyyteen, kohti kriittistä ajattelua ja yhteiskunnallista aktivismia. Yhteisön osana yksilö voi ajaa itselle merkityksellisiä arvoja vaikuttamalla siihen, millaista toimintaa yhteisö lähtee toteuttamaan, ja esimerkiksi kyseenalaistaa vallitsevia, ilmastokriisiin johtaneita kuluttamisen normeja (Hormio 2020). Kuoroyhteisö voi ottaa kantaa ilmastokriisiin

paitsi ohjelmistollaan myös tietoisella arvopäätöksellä suosia kasvisruokaa kuoron omassa toiminnassa. Kuoroyhteisö on tärkeä ylisukupolvinen kasvattaja ja oppimisympäristö, jossa vanhemmat jäsenet voivat tarjota nuoremmille arvokasta tietoa historiasta ja vaikuttamisen mahdollisuuksista. Vuorovaikutuksessa oma menneisyys ja ajattelu tulevat haastetuiksi ja altistetuiksi uusille ideoille ja näkemyksille.

Osallistava tutkimusprosessi koettiin kuoroyhteisössä voimaannuttavana. Tutkijat ja muut kuoroyhteisön jäsenet ovat voineet jäsentää ajatuksiaan aktivismistaan, siitä, miksi, mistä ja miten he haluavat laulaa juuri Koiton Laulussa ja mitä he toivovat kuoron musiikin saavan aikaan yleisöissä ja yhteiskunnassa. Usea haastateltu mainitsi tutkimusta paamisten vahvistaneen omaa kuorolaisidentiteettiä, etenkin kun korona-aikana yhteisiä tapaamisia oli rajallisesti. Haastattelut ja keskustelut antoivat uusia tavoitteita ja työkaluja kuoron yhteisölliselle toiminnalle. Tutkimusprosessi toi sen oivalluksen, että harrastusyhteisön sisäistä luottamusta ja yhdenvertaisuutta voi vahvistaa ohjaamalla sitä dialogiin esimerkiksi Erätauko-menetelmällä. Halusta pohtia kuoroyhteisön hyvinvointia ja tulevaisuutta kertoo sekin, että vuodenvaihteen 2021–22 johtajanvaihdoksessa johtokunta tarjosi kuorolaisille mahdollisuutta työnohjaukseen ja itsereflektioon pienryhmässä.

Siitä, että tutkijat ovat itse tutkimansa yhteisön jäseniä, voi olla sekä etua että haittaa. Tutkimusta tehdessämme kiinnitimme erityistä huomiota siihen, ettemme ohjailleet kuorolaisten valikoitumista ryhmäkeskusteluihin ja haastatteluihin. Kun kaikki tutkijat olivat kuorolaisia ja osallistuivat ryhmäkeskusteluihin muiden joukossa, tutkimusasetelmaan tuli tasa-arvoisuutta, avoimuutta ja olennaista taustatietoa. On silti mahdollista, että haastattelijoiden asema kuorolaisina on vaikuttanut vastauksiin esimerkiksi lieventämällä kriittisimpiä näkemyksiä yhteisön toiminnasta ja jäsenistä. Täysin neutraaleja haastattelutilanteita ei kuitenkaan ole olemassa. Kaiken kaikkiaan tutkimusmenetelmämme pyrkimys osallistavuuteen, avoimuuteen ja kollektiiviseen yhdenvertaisuuteen esimerkiksi Erätauko-keskusteluiden avulla osoittautui mielestämme hedelmälliseksi.

Työväentaidetta tutkineiden Välimäen ja kump-paneiden mukaan "[t]ulevan tutkimuksen tulisi pureutua aiempaa enemmän myös tutkimuksen ja tieteen valtarakenteisiin, kuten valkoisuuteen ja luokkajakoon akateemisessa kulttuurissa. Myös tutkimus on muutostyötä." (Välimäki ym. 2020, 43.) Hyödynnämme tutkimustamme Koiton Laulun taiteellisessa toiminnassa aktivismin välineenä. Kuoro järjestää tutkimuksen pohjalta osallistavan tapahtuman, johon haetaan uusia yleisöjä. Tutkimuksen tulokset sävelletään ja lauletaan tapahtumassa.

Lähestymme näin taistelevaa tutkimusta, jossa tutkijan tavoite on tuottaa tietoa ja muuttaa maailmaa yhdessä siinä toimivien yhteisöjen kanssa ja näitä varten (Suoranta & Ryytänen 2014). Tulevaisuudessa olisi kiinnostavaa lähestyä osallistavilla ja dialogisilla menetelmillä muitakin vahvasti arvopohjalta toimivia yhteisöjä, niiden yhteisöllisyyden perustaa ja ilmenemistä sekä niissä tapahtuvaa oppimista ja aktivismia.

Kuoroyhteisössä, kuten yhteiskunnassa laajemminkin, tarvitaan myötätuntoa ja vastuullisuutta – ekososiaalisen sivistyksen keskeisiä tavoitteita – kun halutaan huomioida toiset omassa lähipiirissä ja kauempanakin. Kuoro voi olla merkityksellinen, sosiaalisen ja poliittisen osallisuuden tunnetta lisäävä ylisukupolvisen, yhteisöllisen oppimisen yhteisö, jossa yksilö kehittää omia musiikillisia valmiuksiaan ja syventää ihmisyden merkityksiä osana harrastusyhteisöä.

Intohimoisesti ja sydämestään asiaansa suhtautuvat harrastajat ovat valtava potentiaalinen yhteiskunnallinen voima.

Kiitämme lämpimästi Koiton Laulun Äitiä, Eeva-Liisa Oksasta tekstin kommentoinnista ja kuoron toiminnasta arkistoa kerännyttä, pitkäaikaista bassoa Kimmo Salmiota tutkimuksemme tukemisesta.

RIIKKA SUHONEN
FM, väitöskirjatutkija
kasvatustieteellinen tiedekunta
Helsingin yliopisto
 <https://orcid.org/0000-0001-6167-6352>

HANNELE CANTELL
KT, FM, dosentti, yliopistonlehtori
kasvatustieteellinen tiedekunta
Helsingin yliopisto
 <https://orcid.org/0000-0003-4675-1881>

HANNA WESELIUS
TaT, yliopistonlehtori,
valokuvataide
taiteen ja median laitos
Aalto-yliopiston taiteiden
ja suunnittelun korkeakoulu
 <https://orcid.org/0000-0002-4992-3821>

TERHI KOUVO
FM, toimituspäällikkö
Kvs-säätiö (Kansanvalistusseura sr.)
 <https://orcid.org/0000-0001-9152-339X>

LÄHTEET

- Baggetta, M. (2009). Civic Opportunities in Associations: Interpersonal Interaction, Governance Experience and Institutional Relationships. *Social Forces*, 88(1), 175–199. <https://doi.org/10.1353/sof.0.0231>
- Barrett, M. & Vermeulen, D. (2019). Drop Everything and Sing the Music: Choristers' Perceptions of the Value of Participating in a Multicultural South African University Choir. *Muziki*, 16(1), 31–60. <https://doi.org/10.1080/18125980.2019.1611384>
- Bartolome, S. J. (2018). "We sing to touch hearts": Choral musical culture in Pretoria East, South Africa. *Research Studies in Music Education*, 40(2), 265–285. <https://doi.org/10.1177/1321103X18768101>
- Boyte, H. C. (2005). *Everyday Politics: Reconnecting Citizens and Public Life*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Denisoff, R. S. (1966). Songs of Persuasion: A Sociological Analysis of Urban Propaganda Songs. *The Journal of American Folklore*, Oct–Dec 1966, Vol. 79, No. 314, 581–589. <https://doi.org/10.2307/538223>
- Duncombe, S. (2016). Does it Work? The Effect of Activist Art. *Social Research*, 83(1), 115–134.
- Durrant, C. (2005). Shaping Identity Through Choral Activity: Singers' And Conductors' Perceptions. *Research Studies in Music Education*, 24(1), 88–98. <https://doi.org/10.1177/1321103X050240010701>
- Fenwick, F. & Albergato-Muterspaw, F. (2008). Pedagogies of song: Music as/in adult education. *PAACE Journal of Lifelong Learning*, 17, 37–50.
- Forss, T. (2015). *Toverit herätäkää: Poliittinen laululiike Suomessa*. Helsinki: Into-Kustannus.
- Foster, R. (2017). Nykyaikakasvatusta toisintekemisenä ekososiaalisten kriisien aikakaudella. *Sosiaalipedagoginen Aikakauskirja*, 18, 35–56.
- Foster, R. (2020). Taiteella kohti ympäristöviisautta. Teoksessa H. Cantell, E. Aarnio-Linnanvuori & S. Tani. *Ympäristökasvatus – Kestävän tulevaisuuden käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus, 170–172.
- Foster, R. & Martusewicz, R. A. (2019). Introduction: Contemporary Art as Critical, Revitalizing, and Imaginative Practice toward Sustainable Communities. Teoksessa R. Foster, J. Mäkelä, & R. A. Martusewicz (toim.) *Art, EcoJustice, and Education: Intersecting Theories and Practices*. New York: Routledge.
- Haapalainen, R. (2009). Nykyaikaisen osallistavat opetukset. *Aikuiskasvatus*, 29(2), 116–123. <https://doi.org/10.33336/aik.94182>
- Halme-Tuomisaari, M. & Rapin, A. (2021). *Arvot, ideaalit ja muutos: Tulevaisuuden jälleenrakennuspalkoita etsimässä*. Helsinki: Allegra Lab Helsinki. <https://alleg-ralabhki.fi/muutosraportti> (26.4.2021).
- Hiltunen, K., Saresma, T. & Sääskilähti, N. (2020). Ra-jojen poetiikkaa ja politiikkaa: Taiteellinen aktivismin reaktiona "pakolaiskriisiin". *Media & viestintä*, 43(2), 150–175. <https://doi.org/10.23983/mv.95674>
- Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (2008). *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hofman, A. (2020). Disobedient: Activist Choirs, Radical Amateurism, and the Politics of the Past after Yugoslavia. *Ethnomusicology*, 64(1), 89. <https://doi.org/10.5406/ethnomusicology.64.1.0089>
- Hormio, S. (2020). Yksilön vastuu yhteisöjen jäsenenä. Teoksessa S. Kyllönen & M. Oksanen. *Ilmastonmuutos ja filosofia*. Helsinki: Gaudeamus, 104–125.
- Hyyppä, M. T. (2002). Kuorossa elämä pitenee. Teoksessa P. Ruuskanen (toim.) *Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille*. Keuruu: PS-Kustannus.
- Hänninen, V. & Aaltola, E. (2020). Johdanto. Teoksessa V. Hänninen & E. Aaltola (toim.), *Ihminen kaleidoskoopissa. Ihmiskäsitysten kirjoja tutkimassa*. Gaudeamus Oy, 9–14.
- IPCC (2021). Climate Change 2021: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. V. Masson-Delmotte, P. Zhai, A. Pirani, S. L. Connors, C. Péan, S. Berger, N. Caud, Y. Chen, L. Goldfarb, M. I. Gomis, M. Huang, K. Leit-zell, E. Lonnoy, J. B. R. Matthews, T. K. Maycock, T. Waterfield, O. Yelekçi, R. Yu, & B. Zhou (toim.) Cambridge University Press.
- Juvonen, T. (2017). Sisäpiirahaastattelu. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander, & J. Ruusuvoori (toim.), *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino, 398–410.
- Kuusterä, K. (2007). *Aineettomien pääomien ylisukupolvinen siirtyminen harrastustoiminnassa. Tapaustutkimus Koiton Laulu*. Pro gradu. Helsingin yliopisto.
- Laakkonen, E. (2021). Kohtuullinen kasvattaja: Kohtuus vaarassa -liike ekososiaalisen sivistyksen tuottajana. *Aikuiskasvatus*, 41(2), 113–126. <https://doi.org/10.33336/aik.109321>
- Laes, T. & Rautiainen, P. (2018). Osallistuminen taiteeseen ja kulttuuriin: Elinikäinen oikeus vai velvollisuus? *Aikuiskasvatus*, 38(2), 130–139. <https://doi.org/10.33336/aik.88334>
- Laininen, E. (2019). Transformatiivinen oppiminen ekososiaalisen sivistymisen mahdollistajana. *Ammattikasvatuksen Aikakauskirja*, 20(5), 16–38. <https://journal.fi/akakk/article/view/84515>

- Lonka, K. & Vaara, L. (2016). Yksin tekemisestä yhdessä tekemiseen. Miksi ja miten? Teoksessa H. Cantell & A. Kallioniemi (toim.) *Kansankynttilä keinulaudalla – Miten tulevaisuudessa opitaan ja opetetaan*. Jyväskylä: PS-kustannus, 39–52.
- Maunu, A., & Kiilakoski, T. (2018). Ohjausta osallisuuteen? Sosiaalinen ja poliittinen osallisuus ammattiin opiskelevien nuorten arjessa. *Aikuiskasvatus*, 38(2), 114. <https://doi.org/10.33336/aik.88333>
- Meriluoto, T. & Marila-Penttinen, L. (2015). Mikä osallisuus, mikä kokemusasiantuntijuus? Teoksessa Meriluoto, M., Marila-Penttinen, L. & Lehtinen, E. (toim.) *Osallisuus: Osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden käsikirja*, 6–37. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto
- Nenola, P. (2019). *Kuorolaulaminen Suomessa. Etnografinen tutkimus performansista*. Väitöskirja. JYU dissertations. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7762-7>
- Nivala, E. & Rynnänen, S. (2019). *Sosiaalipedagogiikka. Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Oksanen, E.-L. (2015). *Minä, Koiton Laulu ja maailma*. http://www.koitonlaulu.fi/kuorolaiset/dokumentit/Mina,_Koiton_Laulu_ja_maailma20150611.pdf (20.4.2021)
- Pietilä, R. (1987). Äänitteet muutoksen kuvastajina. Teoksessa P. Donner. *Äänetön pauhu. Hahmotelmia 70-luvun poliittisesta laululiikkeestä*. Työväenmusiikki-instituutin julkaisusarja 6. 2. painos. Helsinki: Työväenmusiikki-instituutti, 127–154.
- Pulkki, J. (2021). Ekososiaalinen hyve-etiikka. *Aikuiskasvatus*, 41(2), 102–112. <https://doi.org/10.33336/aik.109320>
- Rajala, A. Cantell, H., Haapamäki, K., Saariaho, A., Sorri, M. & Taimela, I. (tulossa). Engaging with the political in learning. Possible futures, learning, and agency in the Anthropocene. Teoksessa P. Patrick (toim.) *Applying Learning Theories in Research Outside the Classroom. How People Learn Science in Informal Environments*. Springer.
- Rautio, P. (2020). Ihmiskeskeisyyttä haastamassa. Teoksessa Cantell, Aarnio-Linnanvuori & Tani. *Ympäristökasvatus – Kestävän tulevaisuuden käsikirja*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 44–47.
- Reitsamer, R. (2016). Not Singing in Tune: The Hor 29 Novembar Choir and the Invention of a Translocal Do-It-Yourself Popular Music Heritage in Austria. *Popular Music and Society*, 39(1), 59–75. <https://doi.org/10.1080/03007766.2015.1061347>
- Rickwood, J. (2018). Lament, Poetic Prayer, Petition, and Protest: Community Choirs and Environmental Activism in Australia. *MUSICultures*, 44(2), 109–132. <https://journals.lib.unb.ca/index.php/MC/article/view/26205>
- Salonen, A. O. & Bardy, M. (2015). Ekososiaalinen sivistys herättää luottamusta tulevaisuuteen. *Aikuiskasvatus*, 35(1), 4–15. <https://doi.org/10.33336/aik.94118>
- Saunio, I. (1974). *Veli sisko kuule kummat soitot. Työväenlaulut eilen ja tänään*. Helsinki: Kansankulttuuri Oy.
- Saunio, I. (1987). Lähtökohtia 1970-luvun laululiikkeen tutkimukseen. Teoksessa P. Donner. *Äänetön pauhu. Hahmotelmia 70-luvun poliittisesta laululiikkeestä*. Työväenmusiikki-instituutin julkaisusarja 6. 2. painos. Helsinki: Työväenmusiikki-instituutti, 25–58.
- Suoranta, J. & Rynnänen, S. (2014). *Taisteleva tutkimus*. Helsinki: Into Kustannus.
- Välimäki, S., Torvinen, J. & Mononen, S. (2018). Johdanto: Aktivistinen musiikintutkimus. Teoksessa S. Mononen & S. Välimäki (toim.) *Musiikki muutosvoimana. Aktivistisen musiikintutkimuksen manifesti*. Acta Musicologica Militantia I. Helsinki: Tutkimusyhdistys Suoni ry, 7–14. www.suoni.fi/julkaisut
- Välimäki, S., Rantanen, S. & Mononen, S. (2020). Johdanto. Työväen taide ja kulttuuri muutosvoimana Suomessa 1800-luvun lopulta 2000-luvulle. Teoksessa S. Rantanen, S. Välimäki & S. Mononen (toim.) *Työväen taide ja kulttuuri muutosvoimana: Kirjoituksia työväen musiikista, kirjallisuudesta, teatterista ja muusta kulttuuritoiminnasta*. Helsinki: Suoni ry & Työväen historian perinteen ja tutkimuksen seura, 7–48.
- Välimäki, S. (2020). Oikeus ääneen. Turun Työväenyhdistyksen Naiskuoron alkuvaiheet 1897–1918. Mikrohistoriallinen tutkimus naisliikkeen musiikkitoiminnasta. Teoksessa S. Rantanen, S. Välimäki & S. Mononen (toim.) *Työväen taide ja kulttuuri muutosvoimana: Kirjoituksia työväen musiikista, kirjallisuudesta, teatterista ja muusta kulttuuritoiminnasta*. Helsinki: Suoni ry & Työväen historian perinteen ja tutkimuksen seura, 125–177.

JOHANNA KALLIO & JANI PULKKI

Elämää vaalivan itsekasvatuksen luonnos

Kun elämisen ehdot muuttuvat ekokriisien edetessä, ihmisen on löydettävä keinoja muuttaa tuttuja ajattelu- ja toimintatapojaan. Itsekasvatus eli omaehtoinen itseen kohdistuva kasvatustyö tarjoaa tähän mahdollisuuden. Itsekasvatusta tarvitaan ilmastoaktivismiin ja elämää vaalivien, ekososiaalisesti nykyistä kestävämpien toimintatapojen omaksumiseen.

IITSEKASVATUS ON OMAEHTOISTA, itseen kohdistuvaa kasvatustyötä. Se ymmärretään tässä tutkimuksessa suomalaisen perinteen, erityisesti kasvatusfilosofi Juho August (J. A.) Hollon (1885–1967) teoriaan perustuvana kasvatustoimintana, jonka tavoitteena on elämisen taito, merkityksellinen elämä.

Hollolle elämän vaaliminen kaikissa muodoissaan on ihmiselle tärkeää, sillä niin kasveissa, muussa luonnossa, eläimissä kuin mikro-organismeissakin on samaa elämänvoimaa. Holistisessa ihmisen ja ei-ihmisen yhteyttä painottavassa ajattelussaan Hollo oli monia aikalaisiaan edellä. Elämää vaaliva itsekasvatusajattelu yhdistää Hollon itsekasvatuksen teorian ja Martha C. Nussbaumin itsekasvatusajattelun. Hollon teoria on lähtökohta, jonka harjoittamiseen Nussbaumin (1947–) teoria tarjoaa mallin, ja joka laajentaa Hollon teoriaa tunnettyöhön ja tunteiden filosofiseen käsittelyyn. Siten se on käytännön esimerkki itsekasvatuksesta. Elämää vaalivan itse-

kasvatuksen synteisillä tarjotaan itsekasvatuksen malli ekologisesti nykyistä kestävämmän ajattelun kehittämiseen ja toiminnan muuttamiseen.

Ekokriisien aikakaudella ekologisesti kestävä toimintakulttuuri ja sen seuraukset vaativat taloudellis-poliittisten muutosten lisäksi uusia tapoja, joilla ihmiset voivat kehittää ymmärrystä itsestään ja muuttuvasta maailmasta (Värri 2018). Tämä on aikamme keskeisiä aikuiskasvatuksellisia haasteita. Lähestymme haastetta itsekasvatuksen käsitteen avulla, jolla tarkoitamme ihmisen itseensä kohdistamaa aktiivista ja tavoitteellista kasvatustoimintaa. Kuten kasvatuksessa yleensä, itsekasvatuksessa keskeistä on kasvatustavoitteiden asettaminen ja aktiivinen toiminta niiden saavuttamiseksi (Hollo 1931).

Määritämme itsekasvatustyön ihmisen ajattelun vapauttamiseen ja valtauttamiseen tähtääväksi toiminnaksi (ks. esim. Plumb 2014). Itsekasvatus suuntautuu ennen kaikkea moraaliseen kasvuun. Ihminen voi koulia itseään moraalisesti yhä kestävämpiin

HOLISTISESSA IHMISEN JA EI-IHMISEN YHTEYTTÄ PAINOTTAVASSA AJATTELUSSAAN HOLLO OLI MONIA AIKALAISIAAN EDELLÄ.

ratkaisuihin kehittämällä ajatteluaan ja harjoittamalla ympäröivän yhteiskunnan kriittistä arviointia. (Hollo 1931; Salomaa 1950; Plumb 2014; Saari 2021.) Itsekasvatustyön tavoite on moraalisen kasvun avulla saavuttaa hyvä, kukoistava elämä (*flourishing human life*; Hollo 1931; Nussbaum 2018).

’Hyvällä elämällä’ tarkoitamme elämää, jonka ihminen kokee mielekkääksi: hän saa olla vapaa ja turvassa, toteuttaa itseään sekä ymmärtää toisista ihmisistä ja luonnosta huolta pitämisen merkityksen (ks. Nussbaum 2011). Hyvän elämän esteitä ovat esimerkiksi tarpeettomasti lietsottu pelko, joka kaventaa ja rajoittaa ajattelua (ks. Nussbaum 2011, 33–34; 2008, 416–418; 1999, 42–43; Plumb 2014, 146; Pihkala 2017). Hyvän elämän saavuttaminen taas edellyttää, että ihminen harjaantuu itsekasvatuksen avulla määrittelemään omat elämänarvonsa sekä kehittää omaa toimintaansa ja ajatteluaan niiden suuntaan (ks. esim. Hollo 1931, 145).

Kehitämme itsekasvatusajattusta, joka pyrkii elämän vaalimiseen ekologisesti kestävässä toiminnassa. Luomme teoreettista synteisiä suomalaisen kasvatusfilosofian klassikkoajattelija J. A. Hollon ja tunteisiin syventyneen filosofi Martha Nussbaumin itsekasvatusajatteluista. Kasvatustieteen tutkija Matti Taneli (2012) toteaa Hollon kasvatusajattelua tarkastelleessa väitöskirjassaan, että Hollon kasvatusnäkemykset ovat esillä myös nykyajan filosofisen keskustelun kentällä Nussbaumin ajattelussa. Nussbaum puolustaa pitkälti samanlaisia arvoja, jotka Hollo näki tärkeiksi kasvamisessa (Taneli 2012). Tätä huomiota lukuun ottamatta teorioiden välistä yhteyttä ei ole aiemmin suomalaisessa kirjallisuudessa tarkasteltu.

Hollon ja Nussbaumin teorioita yhdistävässä, elämää vaalivassa itsekasvatusajattelussa ’elämä’ ym-

märretään Hollon mukaisesti kokonaisvaltaisena ilmiönä, joka ilmenee kaikessa kasvavassa ihmisistä mikro-organismeihin. Elämä on siten fyysis-biologisen ohella sielullista ja universaalista voimaa, joka vaikuttaa kaikkeen, mikä maailmassa voi kasvaa ja kehittyä. (Hollo 1952, 39; ks. myös Harni & Saari 2016, 25.) Elämänvoiman vaaliminen edellyttää sen ajatuksen sisäistämistä, että kaikki kasvava yksilöityy jokaisessa kasvavassa eri tavalla (Hollo 1931; 1952, 39; Harni & Saari 2016, 29).

Haemme vastausta aikamme keskeiseen kysymykseen: miten ihminen löytää itsekasvatuksellisia keinoja selviytyä ekokriisien epävarmaksi tekemässä maailmassa? Itsekasvatuksen käytännön harjoittamisen lähtökohtina toimivat Hollon (1931, 9) määrittelemät ehdot, joita ovat 1) epäitsekäs tavoite, 2) ulkoapäin tulevien mielenvirikkeiden, kuten elämäntapahtumien, syvälinen ja monipuolinen harkinta ja 3) ulkoisten mielenvirikkeiden harkinnan pohjalta syntyvä oma vakaumus, johon sisältyy tahto toteuttaa päämäärätietoista itsekasvatusta. Muuttamalla omaa ajatteluaan ja toimintaansa ihminen ottaa aktiivisen roolin toisenlaisen tulevaisuuden luomisessa. Tällainen aktiivinen toiminta on olennainen osa myös ilmastoaktivismia (ks. mm. Carter 2018).

Muodostamme Hollon ja Nussbaumin teorioiden keskeisiä itsekasvatuksellisia piirteitä analysoimalla itsekasvatuksen filosofiaa. Ajattelumme pohjaa Hollon epäitsekyyteen pyrkivään itsekasvatuskäsitteeseen, johon liitämme Nussbaumin (2008; 2018) tunteiden teoriasta filosofisen reflektion ja dialogin periaatteita. Ymmärrämme dialogin suuntautuvan kaikkeen ololliseen, ei vain ihmisiin (Hollo 1959, 55; ks. myös Bonnet 2021). Kartoitamme lisäksi itsekasvatuksen merkitystä hyvän elämän ehtojen toteutumisen kannalta. Näiden ehtojen määrittelyssä hyödynnämme Nussbaumin (2011; 2008; 1999) toimintamahdollisuuksien teoriaa. Hollon ja Nussbaumin ajattelua yhdistelevä synteisimme kuvaa yhtä tapa purkaa ja jäsentää ekokriiseihin liittyviä tunteita itsekasvatusta harjoittamalla.

Esittelemme ensin Hollon itsekasvatusajattelun ja luomme yleiset raamit itsekasvatukselliselle toiminnalle. Tämän jälkeen kuvailemme Nussbaumin

KYETÄKSEEN REFLEKTOIMAAN JA POHDISKELEMAAN FILOSOFISESTI ITSEÄÄN IHMISEN TÄYTYY HAHMOTTAA OMA MAAILMANKUVANSA.

tunteiden teorian pääpiirteet itsekasvatuksena. Seuraavaksi luomme Hollon ja Nussbaumin itsekasvatusajatteluista synteessin, jota kutsumme elämää vaalivan itsekasvatuksen luonnokseksi. Tutkimuskysymyksemme on, miten elämää vaaliva itsekasvatus voisi toimia omaehtoisen ja itsetutkiskeluun nojaavan aktivismin muotona.

J. A. HOLLON ITSEKASVATUKSEN TEORIA

J. A. Hollon (1931, 17–19, 43, 145; 1952) mukaan itsekasvatuksen tavoite on elämisen taito: ihmiselle merkityksellisten arvojen paikantaminen ja niiden mukaan toimiminen. Itsekasvatuskäsitys kiinnittyy kaikkea elävää elämää vaalivan ajattelun ja toiminnan kehittämiseen, mikä tarkoittaa harjaantumista sellaiseen epätiteelliseen käytännön toimintaan, joka toteutuu ihmisen suhteessa toisiin. Määritelmä ”toisista” sisältää (Hollo 1959, 55) kaiken orgaanisen ja epäorgaanisen elävän, eli koko ihmistä ympäröivän ekosysteemin.

Holloa innoitti erityisesti natsismia näkyvästi vastustanut saksalaisfilosofi Friedrich Wilhelm (Fr. W.) Foerster (1869–1966), jolle kasvatuksen, yhteiskunnan ja ihmisten eettiset periaatteet olivat merkittäviä (Foerster 1921; Taneli 2012, 65; Ekqvist 2011, 19–20). Foerster vastusti voimakkaan tietopainotteista opetusta, sillä järjen liiallinen painotus johtaisi mielekkään ihmiselämän kannalta tärkeiden tunteiden ja moraalisen kasvun sivuuttamiseen (ks. Ekqvist 2011, 20). Hänen keskeinen vaikutuksensa Hollon ajatteluun näkyy ennen kaikkea itsekasvatuksen käsitteen laajamittaisessa pohdinnassa ja itsekasvatustoiminnan merkityksellisyyden korostamisessa (Taneli 2012, 65).

Hollo ymmärtää ’itsekasvatuksen’ pedagogisesti orientoituneena filosofisena harjoitteena ja toimintana, jossa ihminen tarkkailee ja arvioi itseään itsereflektiivisesti suhteessa asettamiinsa kasvutavoitteisiin. ’Itsereflektio’ tarkoittaa sellaista filosofian harjoittamista, jossa tarkastellaan ja arvioidaan kriittisesti omaa ajattelua (ks. Tomperi 2017, 97). Kyetäkseen refleктоimaan ja pohdiskелеmaan filosofisesti itseään ihmisen täytyy hahmottaa oma maailmankuvansa. Hänen on muodostettava käsitys niistä asioista ja ilmiöistä, joita ihmisen maailmassa olemiseen kuuluu. (Foerster 1921, 400–403.) Esimerkiksi ymmärryksen kasvattaminen elämän merkityksellisyydestä kuuluu maailmankuvalliseen reflektioon ja on näin itsekasvatuksellista toimintaa. Itsereflektiivinen filosofinen pohdiskelu on Hollolle (1931, 15–19) itsekasvatusta silloin, kun se keskittyy aktiivisesti muuttamaan ja kehittämään ihmisen omaksumia näkemyksiä ja rakentamaan omaa persoonallisuutta, toisin sanoen suhtautumaan omaan ajatteluun pedagogisella asenteella.

Hollolle itsekasvatuksen keskeinen tavoite on eheä minä. Hän kutsuu oman luonteen kasvatuksen avulla syntyneitä, omien arvojen mukaista elämäntapaa ’persoonalliseksi elämäksi’. (Hollo 1931, 138–140; ks. persoonallisuudesta itsekasvatuksessa myös Salomaa 1950, 180–186.) Viittaamme käsitteellä ’eheä persoonallisuus’ Hollon (1931, 140) määritelmään hyvästä elämästä: vain jonkintasoisen persoonallisuuden saavuttaneen ihmisen elämä on eheää ja mielekästä. Eheä persoonallisuus ei kuitenkaan ole saavutettavissa vain kerran tehdyllä työllä, vaan se on jatkuvaa omantunnon kasvattamista ja kehittämistä aina muuttuvassa maailmassa (Hollo 1931, 9, 112).

Itsekasvatuksen tulee Hollon mukaan olla kokoaavaa toimintaa: ihminen tavoittelee sen avulla minänsä eri puolien välistä mahdollisimman kokonaisvaltaista harmoniaa. Hollon (1931, 14) mukaan minuuden eheyttä on suojeltava tarkasti, sillä ”sen varassa lepäävät myöhemmin koko tämän kasvatustilan saavutukset”. Ihmisen on siis varottava, ettei hänen minuutensa jakaudu liian erilaisiin arvoihin kantaviksi minän osiksi, sillä tämä vaikeuttaa eheän persoonallisuuden saavuttamista (Hollo 1931, 14). Minän yhdeksi osaksi on mahdollista ymmärtää epärationaalinen ja elämää

TUNTEIDEN TARKKAILU JA NIIDEN SYNTYMEKANISMIIEN TARKASTELU ON ITSEKASVATUKSEN KESKEINEN MUOTO.

vaalivien arvojen vastainen toiminta, joka pitää yllä esimerkiksi ekokriisejä aiheuttavaa kulutuskeskeistä ajattelua. Kun tämä minuuden osa on ristiriidassa ihmisen arvomaailman kanssa, kuten halussa auttaa muita ihmisiä ja luontoa, se estää ihmistä toimimasta todellisten arvojensa mukaisesti. Eheän persoonallisuuden saavuttamiseksi on tärkeää huolehtia minän eri puolien tunnistamisesta ja niiden aktiivisesta työstämisestä itsekasvatuksella.

Minuuden yhtenäisyyttä varjellaan myös välttämällä kohtuutonta ankaruutta. Itsekasvatus ei vaadi vain itsekuria ja kieltäytymistä, vaan sen keskiössä ovat myönteiset käytännölliset tavoitteet ja toimet. Ihmisen ei ole tarkoitus kehittyä koko elämänsä hallitsevaksi sankarihahmoksi, sillä liiallinen itsereflektio voi tuottaa epätervettä itsekakeskeisyyttä. Sen sijaan itsekasvatuksen tarkoitus on tutustuttaa ihminen itseensä erehtyvän ja inhimillisenä olentona, joka kuitenkin aktiivisesti pyrkii asettamiinsa epäitsekäisiin päämääriin. Ollakseen tyytyväinen yltäkyläisyyteen pyrkivässä maailmassa ihmisen on ymmärrettävä oma inhimillisyytensä ja vajavaisuutensa ja harjoitettava vaatimattomuutta, joka on myös hyvän elämän keskeinen tavoite. (Hollo 1931, 16–10, 28–29, 117–119, 134.) Itsekasvatuksen olennaiset elementit ovat siten ihmisen itsensä määrittelemä kasvatuspäämäärä ja tämän päämäärän aktiivinen tavoittelu, jossa armollisuus itseä kohtaan on kuitenkin keskeistä.

Hollo sisällyttää epäitsekäiseen toimintaan kohtuulliset, järjestelliset ja terveet ilot ja nautinnot. Ihminen voi tehdä epäitsekäällä toiminnallaan myös hyvää toisille – niin ihmisille kuin muille eläimille tai muulle luonnolle. (Hollo 1931, 106–109.) Kohtuulliset, ekologisesti kestävät ilot ja epäitsekkyys tarkoittavat sitä, että kaikenmuotoista elämää on

käsiteltävä hellästi. Kasvaminen vaatii aikaa ja kärsivällisyyttä. Keskeistä on kunnioittaa elämän vapaata kasvamista kaikissa muodoissaan. (Hollo 1931, 14–19; 1952, 54.)

Hollon itsekasvatusajattelu resonoi antiikin ajan metaforiin ihmisen kasvattamisesta eräänlaisena ”sielullisena puutarhanhoitona”. Ajatus pohjautuu filosofi Ciceron (106–43 eaa.) *cultura animi*in länsimaisen kulttuurin ja sivistyksen idean alkulähteenä. Aiemmin käsite on suomennettu ’hengen viljelyksi’, mutta käytämme käsitteitä ’sielullinen puutarhanhoito’, koska esimerkiksi Taneli (2012, 42) toteaa Hollon (ks. 1931, 15) kehottaneen kasvattajaa suhtautumaan kasvatettavaan kuin puutarhuri rakkaisiin puihinsa ja kasveihinsa. Näin itsekasvatus on eräänlaista itsen hoivaamista ja kasvattamista, jossa itsekasvattaja hoitaa mieltään ja ajatteluaan – puutarhaansa – välineenään pedagoginen suhtautuminen itseensä.

Hollon ajatukset kasvamisesta ja kasvamisen merkityksellisistä elementeistä noudattivat hänen ihailemansa filosofi Rabindranath Tagoren (1861–1941) kasvatusnäkömynsä. Tagoren koulussa kasvattajaopettajan henkinen kasvu oli keskiössä. Siellä painotettiin rakkauden merkitystä luontoa ja kaikkea elävää kohtaan, sillä sitä pidettiin tärkeänä oppilaiden kokonaisvaltaiselle kasvulle. (Taneli 2012, 248–249; Tagore 1990.) Nykyfilosofian kentällä Tagoren ajatuksia on tuonut esiin Martha Nussbaum. Hänen näkömynsä kasvatuksesta ovat monelta osin yhteneväisiä Hollon ajatusten kanssa.

MARTHA NUSSBAUMIN ITSEKASVATUSAJATTELU

Martha Nussbaum on aikamme tunnetuimpia tunteita tutkineita filosofejia. Hänelle tunteet ja itsekasvatus ovat kiinteässä suhteessa, sillä tunteiden tarkkailu ja niiden syntymekanismien tarkastelu on itsekasvatuksen keskeinen muoto. Nussbaumille (2018, 484–485) itsekasvatus pedagogisena toimintana on ajattelun taidon eli filosofisen pohdiskelun harjoittamista. Ajattelun taitoon sisältyy kyky reflektoida omaa maailmasuhdetta, ihmissuhteita ja olemassaolon perimmäisiä kysymyksiä. Siihen kuuluu myös oman ajattelun rajallisuuden paikantaminen kompleksisessä maailmassa. (Nussbaum 2018, 484–485; ks. myös Varto 2005, 44, 56–61, 195.)

ITSEÄÄN KASVATTAAKSEEN IHMINEN TARVITSEE TOISEN IHMISEN KANSSA KÄYTTÄVÄÄ FILOSOFIKESKUSTELUA.

Martha Nussbaumin tunnetutkimuksen keskeinen ajattelu pohjautuu hänen uusstoalaiseen tunteiden teoriaansa, jota on hyödynnetty aikuiskasvatuksen kentällä vain vähän (Plumb 2014). Stoalaisuus on filosofi Zenonin 400-luvulla ennen ajanlaskun alkua perustama filosofikoulu, joka liitetään yleensä mielenrauhan tavoitteluun ja tunteiden hillitsemiseen (*apatheia*; Hadot 2010, 136). Nussbaum pyrkii omassa teoriassaan korjaamaan stoalaisen teorian puutteita, joita ovat esimerkiksi lapsen tunnemaailman rakentumisen erot suhteessa aikuisuuteen sekä suhtautuminen tunteiden olemassaoloon ja ilmentämiseen (Nussbaum 2008, 177–200). Koska Nussbaumin tunneteoriat pohjautuu antiikin ajatteluun, se ei ole psykologisen tieteenalan oppien mukainen. Ennen psykologisen tunnetutkimuksen valtavirtaistumista tunteet kuuluivat kuitenkin vahvasti humanististen tieteenalojen, kuten sosiologian, tutkimusaloihin (Ahmed 2004). Tässä artikkelissa ymmärrämme ja käsittelemme Nussbaumin filosofista tunteiden teoriaa itsekasvatuksen teoriana.

Nussbaum määrittelee tunteet ja niihin tutustumisen niin keskeiseksi osaksi ihmisyyttä, että hän on sisällyttänyt ne tunnettuun toimintamahdollisuuksien teoriaansa (*capabilities approach*). Sen ytimessä on kymmenen ehtoa, joiden täytyy täytyä, jotta ihminen voi elää kukoistavaa ja mielekästä elämää. Kriteereihin kuuluvat

- 1) mahdollisuus tavanomaisen mittaiseen ihmiselämään ilman ennen aikaista kuolemaa,
- 2) ruumiillinen terveys,
- 3) oikeus ruumiilliseen koskemattomuuteen ja päätäntävaltaan,
- 4) mahdollisuus kokea aistimuksia, kehittää mielikuvitusta sekä ajatella,
- 5) mahdollisuus kokea tunteita,

- 6) mahdollisuus filosofiseen, omaa toimintaa muuttavaan ajatteluun ja päättelyyn,
- 7) mahdollisuus mielekkäisiin yhteyksiin toisten kanssa,
- 8) mahdollisuus pitää huolta ja elää yhdessä luonnon, kasvien ja muiden eläinten kanssa,
- 9) mahdollisuus leikkiä ja nauttia sekä
- 10) mahdollisuus vaikuttaa omaan elinympäristöön poliittisesti sekä materiaalisesti, eli tekemällä työtä. (Nussbaum 2011, 33–34; 2008, 416–418; 1999, 42–43.)

Nussbaum määrittelee tunteiden vapaan toteuttamisen ehdon (5) oikeudeksi kiintyä, rakastaa ja surra menettämäänsä sekä kokea esimerkiksi kaipuuta ja kiittolisuutta. Ehdon täyttymiseen sisältyy se, että toiset ihmiset eivät saa ohjalla ihmisen tunnekehitystä perusteettomalla pelolla tai ahdistuksella. (Nussbaum 2011, 33–34; 2008, 416–418; 1999, 42–43; Plumb 2014, 146.) Kun Nussbaumin uusstoalaisen teorian tarkastelu asetetaan toimintamahdollisuuksien teorian viitekehykseen, itsekasvatuksen pedagoginen päämäärä voidaan määrittää muun muassa kyvyksi erotella ja tunnistaa tunteita sekä niihin kohdistuvaa manipulaatiota. Näin se on osittain itsekasvatuksellista valtavirtaista normistoa kyseenalaistavaa toimintaa, eli aktivismin harjoittamista.

Sikä Nussbaumin (2018; 2008) että Hollon (1931, 44–47) mukaan ihminen tarvitsee itseään kasvattaakseen toisen ihmisen kanssa käytävää filosofista keskustelua. Se tähtää itsekasvattajan mielen parantamiseen, eheyteen, eli vapautumiseen haitallisista, toimintaa ohjaavista uskomuksista (Nussbaum 2018, 317, 488). Itsekasvattajan tehtävä on dialogisten keskustelujen aikana tarkkailla ja analysoida yksin ja yhdessä keskustelukumppaninsa kanssa omia tunnereaktioitaan. Näin itsekasvattaja voi selvittää niitä uskomuksia, asenteita ja arvoja, joita rationaalinen mieli ei ole halunnut myöntää tai joita se ei ole aiemmin tunnistanut. (Nussbaum 2018, 14–15; 2007, 137; ks. myös Salomaa 1950, 20.)

Itsekasvattava dialogi voi tapahtua vain keskusteluissa, jossa molemmat dialogin osapuolet tuntevat toisensa tarpeeksi hyvin. Reflektoidakseen itseään ja tunteitaan ihmisen täytyy kokea olonsa turvalliseksi,

ITSEKASVATTAJAN TULEE PITÄÄ TUNTEITA TIEDOLLISESTI EPÄLUOTETTAVINA.

ja osapuolten on oltava kiinnostuneita auttamaan itsekasvattajaa tämän kasvatuستهتävssä. Toiseksi osapuoleksi, eräänlaiseksi ”opettajaksi”, käy esimerkiksi läheinen ystävä. (Nussbaum 2018, 336–337.)

Jäsentääkseen omia tunnereaktioitaan itsekasvattajan on Nussbaumien mukaan ymmärrettävä tunteiden olemus ja syntyperä. Hän tarjoaa itsekasvatuksellisen harjoituksen pohjaksi oman filosofisen teoriansa mukaista käsitystä tunteiden olemuksesta. Teoria nojaukin suhdemääritelmälliseen käsitykseen ihmisen ja ympäristön välisistä merkityksasteista: tunnereaktiot eri asioihin ovat peräisin kunkin omaksumasta merkityksellisyyden kokemuksesta suhteessa omiin intresseihin ja tavoitteisiin. Tunnekokemuksia laukaisevat tiedostetut ja tiedostamattomat objektit eli asiat, ihmiset tai esineet, joihin ihminen on tietoisesti tai tiedostamattaan asettanut eriaisteisia merkityksiä. (Nussbaum 2008, 30, 47, 54–55, 126; 2004, 187–188.)

Tunnekokemusten voimakkuus korreloi sen kanssa, miten paljon ihminen on liittännyt tunteen herättäneeseen asiaan, ihmiseen tai esineeseen, eli objektiin, omakohtaista merkityksenantoa (Nussbaum 2008, 30, 47, 54–55). Mitä enemmän annamme merkitystä jollekin objektille elämässämme, sitä voimakkaampi sitä uhkaava tunnekokemus on. Tunnekokemuksia havainnoimalla tunnistamme tunteita ja niiden alkuperää yhä paremmin. Itserefektio itsekasvattamisen tapana paljastaa ihmiselle olennaista tietoa hänen omaksumistaan, osittain tiedostamattomiksi jääneistä arvoista – se paljastaa, mikä todella on ihmiselle kaikkein arvokkainta ja siksi vaalimisen arvoista (Nussbaum 2008, 30, 47, 54–55, 126; 2004, 187–188).

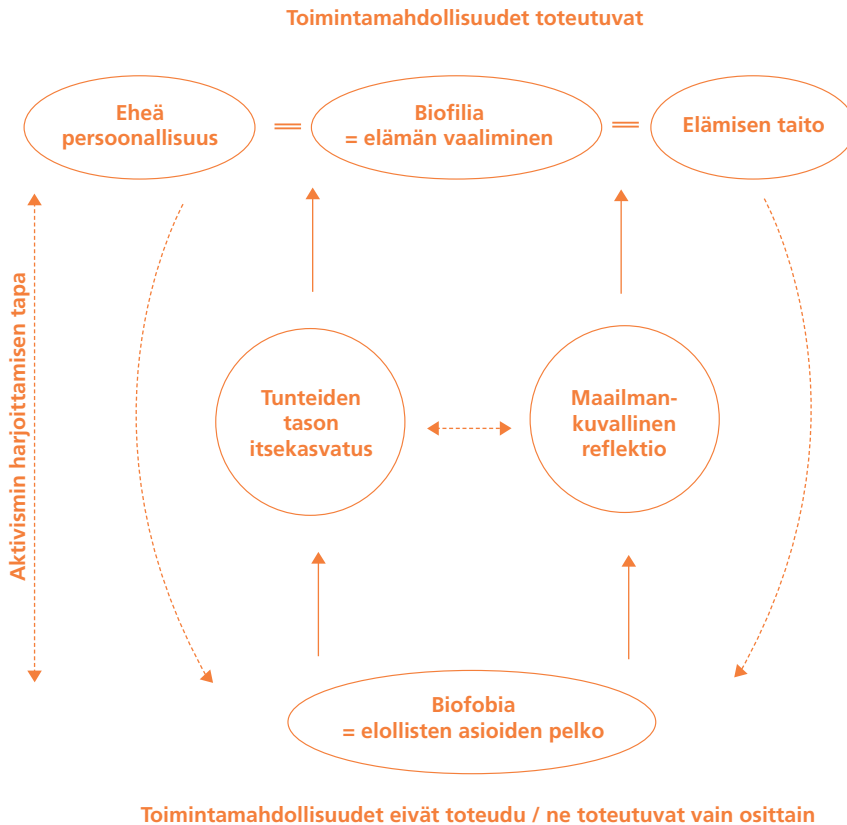
Itsekasvattajan tulee kuitenkin pitää tunteita tiedollisesti epäluotettavina. Koska tunteiden syntymekanismina toimivat ihmisen subjektiivisesti tulkitsemat arvostelmat ja uskomukset elämästä, ne eivät voi toimia eettisen hyveen mittareina. Se, minkä ihmisen

tunteet tulkitsevat hyväksi, on hyvää ihmisen nykyisten uskomusten ja arvonantojen näkökulmasta. (Nussbaum 2008, 10–11, 67–75; 1990, 40–42.) Niin kauan kuin ihminen olettaa omien arvojensa mukaisten tunnereaktioiden ohjaavan häntä kohti eettisesti hyvää elämää, hän toimii jo aiemmin omaksumiensä arvojen pohjalta. Toiminta tällaisen tunteiden ohjaaman, itselle tutun elämänpiirin parissa ei tarjoa parhaita mahdollisuuksia kriittiselle itsereflektiolle ja itsekasvatukselle. Tunteet eivät tämän takia saa liiaksi ohjata ihmistä ja määritellä hänen eettisiä valintojaan, vaan ne on tärkeä asettaa tietoisien reflektion kohteeksi (Nussbaum 2008, 67–75).

Jos ihmisen toimintaa ohjaavat, hänelle tiedostamattomat arvot ovat ristiriidassa keskenään, saattaa tilanne aiheuttaa tunnekonflikteja. Tällöin ihmisen sisäisessä tunnemaailmassa kamppailee useita eri suuntaan ohjaavia arvoja, jotka erilaisuudessaan vaikeuttavat suhtautumista asioihin ja ilmiöihin. (Nussbaum 2008, 49.)

Nussbaumille (2008; 2018) tunteet ovat myös älyllistä toimintaa, joka sisältää aina jonkinasteisen arvostelman. Se kertoo, kuinka merkityksellinen tunteen herättänyt objekti ihmiselle on. Samalla tunteiden maailman läsnäolo muistuttaa ihmistä inhimillisestä haavoittuvaisuudesta, riippuvuudesta ja itsenäisyyden puutteesta. Tunnekokemukset nimittäin syntyvät asioista, ilmiöistä ja tilanteista, joita ihminen ei voi itse kontrolloida tai määrittää. Tunteiden olemassaolo itsessään kertoo ihmiselle, että hän ei ole kaikkivoipainen kontrolloija vaan haavoittuva, inhimillinen osa maailmaa. (Nussbaum 2008, 22, 90; 2004, 184–186; 1990, 387–388; Millán 2016.)

Nussbaumien ajattelu tarjoaa kiinnostavan tarttumapinnan Hollon epäitsekään itsekasvatuksen tavoitteisiin. Koska ihminen on aina vähintään ajatteleva, tunteva ja tahtova olento (Wilenius 1987), on sekä ajattelun, tunteiden että tahdon motivoiminen ja kehittäminen tärkeä osa niin itsekasvatusta kuin ilmastoaktivismiakin. Ekokriisien ajan itsekasvatus edellyttää näin ajattelun lisäksi tunteiden itsekasvatusta. Huolenpito, rakkaus, vaalinta, eheyttäminen ja korjaaminen ovat esimerkkejä

Kuvio 1. Elämää vaalivan itsekasvatuksen synteesi.

tunteista, joita Hollo (1931) pitää tärkeinä kasvutavoitteina. Sosiaalisia suhteita rakentavat ja ylläpitävät tavoitteet, kuten keskinäinen avunanto ja yhteistyö, ovat myös itsekasvatuksessa tärkeitä (Hollo 1952, 52–56). Tällaiset tavoitteet vaativat esimerkiksi empatian tunteen kehittämistä (ks. Aaltola & Keto 2017), ja edellyttävät näin tunteiden tason itsekasvatusta. Löytääkseen toimintakykyä ylläpitäviä ajattelumalleja ihminen voi kasvattaa itseään löytämään merkityksiä muuttuvasta maailmasta. Itsekasvatuksellinen ja kriittis-reflektiivinen arvotyöskentely voi toteutua esimerkiksi Nussbaumin teorian mukaisen tunneyöskentelyn avulla ja toimia väylänä omaehtoiseen ekososiaaliseen sivistysprojektiin, eli ekologisesti ja sosiaalisesti kestäväen arvopohjan luomiseen (ks. Salonen & Bardy 2015).

ELÄMÄÄ VAALIVIA KÄYTÄNTÖJÄ

Elämää vaaliva itsekasvatus luonnosteleee sellaista itsekasvatuksellista ajattelua, jonka avulla ihminen ymmärtää yhä paremmin sekä itseään että itsensä ja elinympäristönsä välistä monitahoista keskinäisriippuvuutta. Tietoisuuden kasvun on tarkoitus ohjata ihmistä laajentamaan ymmärrystään ekologisten kysymysten merkityksellisyydestä. Keskeinen tavoite on omaksua ekososiaalisesti yhä kestävämpiä ratkaisuja osaksi omaa ajattelua ja toimintaa. Elämää vaalivan itsekasvatuksen synteesi (**kuvio 1**) yhdistää Hollon ja Nussbaumin teorit.

Elämää vaalivan itsekasvatuksen tavoitteista eheä persoonallisuus ja elämisen taito (ks. Hollo 1931, 14, 137–145) esiintyvät jo Hollon teoriassa.

BIOFILIALLA TARCOITETAAN MONINAISEN ELÄMÄN RAKKAUTEEN, VAALIMISEEN JA EDISTÄMISEEN KUULUVAA TUNNETTA, TAHTOA JA PYRKIMYSTÄ.

Eheä persoonallisuus kuvaa itsekasvattajan harmo-
nista ideaaliminää, elämisen taito taas elämäntapaa,
jossa ihminen on oivaltanut itselleen merkitykselli-
sen elämän tarkoituksen.

Täsmennämme eheän persoonallisuuden määri-
telmää Nussbaumia (2018, 317, 488) mukailien si-
ten, että kasvattaessaan itseään ihminen harjaantuu
filosofisen reflektion avulla vapautumaan toimin-
taansa ohjaavista haitallisista uskomuksista. Eheä
persoonallisuus siis edellyttää oman ajattelun ja toi-
minnan itsekasvattamista niin, että ihmisen toimin-
taa ohjaavat hänen itse tietoisesti määrittelemänsä
arvot. Elämisen taidossa olennaista taas on se, että
voimme totuttaa itseämme monenkirjavan elämän
havaitsemiseen, ymmärtämiseen, aistimiseen ja tun-
temiseen (Hollo 1931, 97–98). Voimme opiskella,
harrastaa esimerkiksi luonnon havainnointia ja viet-
tää aikaa elävien olentojen keskuudessa. Elämisen
taito ei näin koske vain yksilöitä ja ihmisiä, vaan sii-
hen kuuluu monilajisen maailman ihmettelyä ja ih-
misen paikan etsimistä tässä enemmän-kuin-ihmisen
maailmassa (ks. Abram 1996).

Koska olemme nostaneet tunteiden itsekasvatuk-
sen tärkeäksi osaksi elämää vaalivaa itsekasvatusta,
kuvaamme eheän persoonallisuuden ja elämisen tai-
don käsitteitä elämän vaalimisen kannalta yhteneväi-
siksi tavoitteiksi 'biofilian' kanssa. Käsitteellä tarcoite-
taan moninaisen elämän rakkauteen, vaalimiseen ja
edistämiseen kuuluvaa tunnetta, tahtoa ja pyrkimys-
tä (Wilson 1984; Orr 2004, 137–151). Esitämme,
että biofilia, eheä persoonallisuus ja elämisen taito
(**kuvio 1**) ovat toisiinsa liittyviä väyliä Nussbaumia
(2011, 33–34; 2008, 416–418; 1999, 42–43)

toimintamahdollisuuksien teorian mukaiseen hy-
vään elämään.

Synteesimme paikantuukin toimintamahdelli-
suuksien toteutumisen (Nussbaum 2011) ja elä-
män vaalimisen (Hollo 1931) risteyskohtiin. Ihmi-
sen mahdollisuudet vaikuttaa ympäristöönsä ja pitää
huolta muiden eliöiden sekä kasvien hyvinvoinnista
kuuluvat toimintamahdollisuuksien teorian mukai-
sen hyvän elämän elintärkeisiin ehtoihin (Nussbaum
2011, 34, 157–158). Esimerkiksi Nussbaumia to-
imintamahdollisuuksien teoriassaan kuvaamat mah-
dollisuudet mielekkäisiin yhteyksiin toisten kanssa
voidaan tulkita Hollon ajattelun kautta kaikkea elä-
vää elämää koskevaksi, sillä ilman toimivia ekosys-
teemejä ihmistenkin toimintamahdollisuudet jäävät
heikoiksi. Nussbaum (2011, 157–164) kuitenkin
kyseenalaistaa, onko oikein nähdä elolliset olennot
vain ekosysteemin osina. Hänen mukaansa kasvit ja
eläimet ovat enemmän kuin elinympäristöä: ne ovat
ainutlaatuisia olentoja. Siksi elämän vaaliminen on
elollisten ainutlaatuisuuden ymmärtämistä, kunni-
oittamista ja suojelemista.

Elämää vaalivan itsekasvatuksen harjoituksen ei
siten tule rajoittua vain ymmärrykseen ihmistä itse-
ään koskevien toimintamahdollisuuksien ehtojen
toteutumisesta. Esimerkiksi kulutusyhteiskunnassa
tuotteita valmistetaan mahdollisimman edullisesti.
Toimiessaan osana jatkuvaan talouskasvuun täh-
tävää kulutusjärjestelmää ihminen on välillisesti
mukana tuotantoketjussa, jossa moni maailman
ihminen, muu eläinlaji ja kasvillisuus joutuvat tyyty-
mään kehnoihin toimintamahdollisuuksiin. Vaarali-
set työolot, ympäristömyrkyjen leviäminen ja sen
myötä ihmisten, eläinten ja luonnon sairastuttami-
nen ovat esimerkkejä seurauksista, joihin kuluttajina
osallistumme, vaikka emme sitä haluaisi (ks. Mon-
biot 2017).

Biofobia (**kuvio 1**) on biofilian vastakohta: se
kuvaa elollisten asioiden pelkoa sekä niihin kohdistu-
vaa epäluuloa ja vieroksuntaa (Orr 1994, 131–137;
ks. myös Wilson 1984). Biofobia on elämää vaalivan
itsekasvatuksen harjoittamisen merkittävä este. Siinä
halutaan esimerkiksi päästä eroon mikro-orga-
nismeista ihmiskehoissa siivoamalla voimakkaasti
desinfioivilla aineilla, jotka samalla kuitenkin

ELÄMÄÄ VAALIVAA ITSEKASVATUSTA HARJOITETAAN DIALOGISESSA, FILOSOFISESSA VUOROPUHELUSSA LÄHEISEN IHMISEN KANSSA.

tuhoavat hyödyllisiä, jopa elintärkeitä, organismeja (Pulkki ym. 2019, 71–72). Biofobia estääkin maapallon resurssien kestäväää käyttöä ja siihen kuuluvan nöyryyden ja kiittolisuuden oppimista (Orr 2004, 136). Elämää vaalivassa itsekasvatuksessa halutaan siksi siirtyä biofobiasta kohti biofiliaa: eheyttä, vaalimista ja rakkautta.

Varsinaisessa itsekasvatuksen prosessissa, ”sielullisessa puutarhanhoidossa” (ks. Hollo 1931, 15) itsekasvattaja liikkuu biofilian ja biofobian tunteiden välillä kurkottaen kohti biofiliaa (**kuvio 1**). Jotta itsekasvattaja voisi kasvattaa itseään biofilian suuntaan, hänen on aktiivisesti ja toistuvasti harjoitettava sekä tunteiden tason itsekasvatusta että maailmankuvallista reflektiota. Nämä itsekasvatuksen tavat toimivat eräänlaisena puutarhametaforisena ’kuokkana’ ja ’lannoitteena’, jotka auttavat itsekasvattajaa liikkumaan yhä uudestaan ja uudestaan biofobian ohjaamista tunteista ja toimintatavoista kohti elämisen taidon ja eheän persoonallisuuden ideaaleja, biofiliaa.

Tunteiden tason itsekasvatuksen (**kuvio 1**) onnistuminen edellyttää kahden ehdon toteutumista. Ensinnäkin tunteita tarkkailemalla ja analysoimalla ihminen valottaa itselleen niitä ympäristöön liittyviä haitallisia uskomuksia, joita hän ei ole aiemmin tiedostanut itsellään olevan (Nussbaum 2018, 317, 488). Itsekasvatus yleisesti edellyttää ulkoisten mielenvirikkeiden, kuten elämäntapahtumien, syvällistä itsenäistä harkintaa, jotta emme toimi esimerkiksi perusteettomien pelkojen pohjalta elämän jatkuvuudelle haitallisesti (Hollo 1931, 9; ks. Nussbaum 2011, 33–34; 2008, 416–418; 1999, 42–43). Vaikka ihmisen on

mahdotonta tietää ja ymmärtää kaikkea maailmasta, hän ei voi jättää pohtimatta ja analysoimatta elämisen kannalta keskeisiä asioita niin hyvin kuin vain siihen pystyy. (Hollo 1931, 52–53).

Jotta itsekasvatus ei jää vain sisäänpäin kääntyneeksi itsekeseiseksi toiminnaksi (ks. Hollo 1931, 16), toisenkin ehdon on toteuduttava: elämää vaalivaa itsekasvatusta harjoitetaan dialogisessa, filosofisessa vuoropuhelussa läheisen ihmisen kanssa (Nussbaum 2018; Hollo 1931, 44–47; ks. myös Väri 2004). Tämä filosofinen dialogi tähtää niin Hollon kuin Nussbauminkin ajattelussa persoonallisuuden eheyteen. Elämää vaalivan toiminnan kannalta itsekasvattava dialogi on tärkeää, koska eheyteen pyrkivä ihminen on paremmin kosketuksissa omiin ajatuksiinsa ja kykenee kriittiseen ajatteluun. Kriittinen ajattelu mahdollistaa omien luontoa kuormittavien toimien kyseenalaistamisen ja muuttamisen.

Filosofisen dialogin osapuolten on syytä tarkkaila ja analysoida omia tunnereaktioitaan, joita elämän suuria kysymyksiä koskevat keskustelunaiheet saavat aikaan. Dialogi voidaan ymmärtää Hollon (1959, 55) mukaisesti kaikkeen ellolliseen, ei vain ihmisiin suuntautuvana toimintana: käymme dialogia tai kommunikoimme eri tavoin esimerkiksi keväällä heräävän, kesällä kukoistavan, syksyllä lakastuvan ja talvella lepäävän kasvillisuuden kanssa (ks. Bonnet 2021; Steiner 1977). Vuoropuhelu, luonnon tarkkailu ja sen seuraaminen, opettaa elämästä ja sen kiertokuluista sekä rytmeistä. Tällaisen dialogisuuden harjoittaminen tarjoaa elämän vaalimisen kannalta tärkeitä kosketuspintoja toiseuden monimuotoisuudesta, tuttuudesta ja vieraudesta sekä ihmisen paikkaa ekosysteemeissä.

Maailmankuvallisella reflektiolla (**kuvio 1**) tarkoitamme filosofista elämän tarkkailua ja siitä keskustelemista. Sekä itsekasvatus että elämän vaaliminen vaativat maailmasuhteen, ihmissuhteiden ja perimmäisten kysymysten reflektiota yhdessä oman ajattelun rajallisuuden tunnustamisen kanssa (Nussbaum 2008; 2011; 2018, Hollo 1931).

Tunteiden tason itsekasvatus ja maailmankuvallinen reflektio pyrkivät eheään persoonallisuuteen, biofiliaan ja elämisen taidon saavuttamiseen, jotka kaikki ovat keskenään rinnastettavissa mielekkään,

hyvän elämän tavoitteiksi. Niiden piirissä niin ihmisen itsensä kuin ihmiselle ulkopuolisen elämän toimintamahdollisuudet voivat toteutua. Elämän muutos- ja murrostilanteet kuitenkin muuttavat aina tavalla tai toisella sitä ymmärrystä maailmasta, jonka ihminen on aiemmin saavuttanut. Kun itsekasvattaja kohtaa uuden ilmiön tai asian itsessään tai ympäristössään, biofobian tunteet ja biofobiset ajatukset voivat ottaa vallan. Tämä on itsekasvatuksessa normaalia ja tavanomaista, suorastaan olennaista. Muutokset paljastavatkin ajatuksia ja arvoja, jotka eivät välttämättä sovi aiemmin määrittelemäämme kuvaan esimerkiksi elämän merkityksellisyydestä.

Nussbaum (2008, 30, 47, 54–55, 126; 2004, 187–188) kuvaa elämän muutos- ja murrostilanteita itsekasvatukselliseksi mahdollisuuksiksi paljastaa ihmiselle itselleen niitä merkityksiä, joita hän ei ole aiemmin havainnut liittäneensä eri asioihin. Tällaisten uusien merkityksenantojen havaitseminen tarjoaa mahdollisuuden taas uuteen itsekasvatuksen prosessiin. Itsekasvattaja voi uusien havaintojensa avulla ponnistaa uudelleen kohti hyvän elämän ehtoja: eheää personalisuutta, biofiliaa ja elämisen taitoa.

Elämää vaaliva itsekasvatus on sisäisen kasvun ohella ilmastoaktivismiin harjoittamista. Aktivismi itsessään on toimintana aina jollakin tasolla itsekasvattavaa toimintaa. Elämä on aktiivinen prosessi, jonka käynnissä olemiseen liittyy erilaisia ehtoja. Esimerkiksi ihmiselämä vaatii raikasta ilmaa, vettä, ravintoa, sopivat lämpöolosuhteet, sosiaalisia suhteita ja terveyttä. Elämää vaaliva itsekasvatus itsessään on prosessimainen muutoksen tila, kuten itsekasvatus yleensäkin, ja edellyttää elämisen prosesseihin kohdistuvaa valppautta ja oppimista. Ilmastoaktivistisessä toiminnassa ihminen taas pyrkii tahdonalaisesti muuttamaan tulevaisuutta. Hän ymmärtää nykyisten toimintatapojen ongelmallisuuden ja niiden pitkäaikaisvaikutukset, mutta haluaa olla rakentamassa toisenlaista tulevaisuutta, vaikka se on aina osaltaan tuntematon (ks. esim. Joutsenvirta & Salonen 2020).

POHDINTA

Vaikka ekologiset haasteet ovat monimutkaisia ja tietomme maailmasta aina osittaisia, kysymyksiä eettisesti

oikeasta ja väärästä sekä ekologisesti kestävästä ja kestävämmästä on tärkeä pohtia. Samalla näihin kysymyksiin kiinnittyvä itsekasvatus ilmastoaktivistisena toimintana on aikalaiskriittisen asenteen (ks. Saari ym. 2014) harjoittamista – ihminen tulee yhä tietoisemmaksi omasta ajastaan ja nykyhetken valintojen vaikutuksista tulevaisuuteen. Määrittelimme elämää vaalivan itsekasvatuksen Holloa mukaillen 'sielulliseksi puutarhanhoidoksi', jossa ihminen hoivaa itseään pitämällä huolta ympäristöstään. Tämä on elämää vaalivan itsekasvatuksen emotionaaliskokemuksellisen elämäntavan harjoittamista: kun laskee käteensä multa, voi oivaltaa olevansa osa luontoa (ks. esim. Pollan 2018). Näin elämää vaalivan elämisen taito hahmottuu tavaksi ymmärtää ihmisen jatkuva ja päättymätön symbioosi muun luonnon kanssa.

Sekä Hollo että Nussbaum painottavat taito- ja taideaineiden merkitystä empaattiseksi ja oikeudenmukaiseksi kansalaiseksi kasvamisen ehtona. He tuovat kasvatusajatteluisaan esiin myös sen, miten tärkeää ihmisen on laajasti sivistää itseään, sillä toisessa on vaikea nähdä arvokkaana sitä, mikä itselle on täysin vierasta. (Taneli 2012; Hollo 1931; Nussbaum 2010.) Tämän vuoksi aikuiskasvatusta tarvitaan ekologisempaa itsekasvatusajattelua rakentavana ja tukevana kasvatuksen areenana. Kansalaisopistojen suosituimpia kursseja ovat parhaillaankin kädentaitojen kurssit (Manninen 2018). Tutkimuksemme valossa tämä heijastaa vastarintaa paineistuneen ja tehokkuutta vaativan nyky-yhteiskunnan arvomaailmaa vastaan.

Olemme viitanneet toistuvasti elämän vaalimiseen. Ymmärrämme sen toimintana, jossa ihminen ei tarpeettomasti kuormita ympäristön ekologista tilaa vaan pyrkii sitä suojelemaan, ylläpitävään ja auttavaan toimintaan. Tämä voi olla pölyttäjätalouden niityalueen jättämistä kotipihaan tai taloyhtiön pihaan, lähimetsien virkistyskäyttöä ja niiden puolustamista tai esimerkiksi avohakkuiden vastustamista. Elämän vaaliminen on yhtäältä pyrkimystä estää ekologista tuhoja ja toisaalta aktiivista elämän vaalimista ja kaikenlaista biofilistä toimintaa. Elämän aktiivinen vaaliminen voi olla esimerkiksi ojitettujen soiden ennallistamista, puiden istuttamista, uusiutuvan energian valintaa, kierrätystä ja ilmastoaktivistisia tekoja.

Näihin toimiin sisältyy hyvän elämän vaaliminen ihmisyhteiskunnassa, kuten aktiivinen pyrkimys hyvään kasvatukseen (ks. Värri 2004) ja aikuiskasvatukseen.

Kaikilla ihmisillä ei ole samanlaisia mahdollisuuksia toteuttaa eettisesti ja ekologisesti kestävää toimintaa. Elämää vaalivan itsekasvatuksen luonnoksemme on yksi mahdollisuus harjoitella toimimaan ja ymmärtämään maailmaa ihmisen omista lähtökohdista käsin. Jokaisen on jonkinlaisissa rajoissa mahdollista tarkastella paitsi omia toimintamahdollisuuksiaan myös pyrkiä kohti sellaista elämisen tapaa, jossa nämä ehdot täytyisivät. Pyrkimys oman elämän ehtojen näkemiseen on jo itsessään elämän vaalimista. Hollon painottamat kohtuullisuuden ja vaatimattomuuden periaatteet (1931, 117–119) ovat mahdollisuus sekä materiaalisesti kestävään että mielekkäseen ja kokemusrikkaaseen elämään. Siksi elämää vaalivan itsekasvatuksen harjoittaja voi löytää elämänsä uusia ei-materiaalisia merkityksiä maailmassa, jossa nykyisten toimintatapojen muutos on väistämättä edessä (ks. Joutsenvirta & Salonen 2020).

J. A. Hollo (1952, 15, 17–19) ja Martha Nussbaum (2010) painottavat, että kasvatuksen ei ole tarkoitus tuottaa taloudellista vaan inhimillistä hyötyä – se on itsetarkoituksellista elämisen taitoon tähtäävää toimintaa. On tärkeää, että ihminen kokee myös muuttuvassa ympäristössä merkityksellisyyttä, turvaa ja huolenpitoa. Nämä tarpeet kuuluvat hyvän elämän edellytyksiin. Ihmisellä on moraalinen velvollisuus huolehtia luonnosta ympärillään. Voimme harjoitel-

la tätä taitoa sekä toisia ihmisiä että luontoa kohtaan itsekasvatuksen avulla. Suojellessaan ja vaaliessaan monenkirjavaa elämää ihminen tulee samalla hovanneeksi itseään, sillä ihmisen hyvinvointi kietoutuu muun elollisen hyvinvointiin.

Ekokriisit pakottavat muuttamaan nykyisiä käsitteitä tutuista ja ihmisen kokemuspiirissä olevista asioista. Itseä hoivaavaan ja elämää vaalivaan itsekasvatuksen sitoutuva toiminta auttaa ihmistä juurruttamaan kokemusta itsestään lähemmäs maata, elämän kiertokulkuja ja maapallon elinehtoja. Muutokset ovat väistämättömiä, mutta ihminen itse voi valmistautua niihin itsekasvatuksen avulla – ja osittain vielä muuttaa tulevaisuuden suuntaa osallistumalla uudenlaisen, kestävämmän toimintakulttuurin rakentamiseen.

JOHANNA KALLIO

KM, apurahatutkija
kasvatustieteiden ja kulttuurin
tiedekunta

Tampereen yliopisto

 <https://orcid.org/0000-0002-2820-5177>

JANI PULKKI

KT, dosentti, tutkija
kasvatustieteiden ja kulttuurin
tiedekunta

Tampereen yliopisto

 <https://orcid.org/0000-0001-7058-5364>

Kiitämme Koneen säätiötä ja Kansan sivistysrahaston Viola Järvisen rahastoa tutkimuksen rahoituksesta. Erityiskiitos Tuomas Tervasmäelle merkittävistä artikkeleista kehittäneistä ideoista.

LÄHTEET

Aaltola, E. & Keto, S. (2017). *Empatia. Myötelämisen tiede*. Helsinki: Into Kustannus.

Abram, D. (1996). *The Spell of the Sensuous: Perception and Language in a More-than-Human World*. New York: Pantheon.

Ahmed, S. (2004). *The Cultural Politics of Emotions*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Bonnet, M. (2021). *Environmental Consciousness, Nature, and the Philosophy of Education Ecologizing Education*. London: Routledge.

Carter, N. (2018). *The politics of the Environment. Ideas, Activism, Policy*. 3. painos. Cambridge: Cambridge University Press.

- Ekqvist, K. (2011). Kasvatuksen haasteena demokratia – Friedrich Wilhelm Foersterin kansalaiskasvatus ennen ensimmäistä maailmansotaa. *Kasvatus & Aika*, 5(1), 19–37.
- Foerster, Fr. W. (1921). *Kasvatus ja itsekasvatus. Yleisiä näkökohtia vanhemmille ja opettajille, sielunpaimenille ja nuorisonhuoltajille*. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Hadot, P. (2010). *Mitä on antiikin filosofia?* Suom. Kilpeläinen, T. Tampere: Niin & Näin.
- Harni, E. & Saari, A. (2016) Elämän politiikka J.A. Hollon ajattelussa. *Kasvatus & Aika*, 10(2), 19–32.
- Hollo, J. A. (1931). *Itsekasvatus ja elämisen taito*. Porvoo: Werner Söderström osakeyhtiö.
- Hollo, J. A. (1952). *Kasvatuksen maailma*. Porvoo: Werner Söderström osakeyhtiö.
- Hollo, J. A. (1959). *Kasvatuksen teoria. Johdantoa yleiseen kasvatustoppiin*. Porvoo: WSOY.
- Joutsenvirta, M. & Salonen, A. (2020). *Sivistys vaurautena. Radikaalisti, mutta lempeästi kohti kestävää yhteiskuntaa*. Keuruu: Basam Books.
- Manninen, J. (2018). *Kansalaisopiston aikuisopiskelijat luokkakuvassa. Kansalaisopiston merkitys kuntalaisille ja kunnalle*. Kansalaisopistojen liiton julkaisuja 3. Helsinki: Kansalaisopistojen liitto.
- Millán, G. O. (2016). Nussbaum on the Cognitive Nature of Emotions. *Manuscrito* 39 (2)2016, 119–131, <http://dx.doi.org/10.1590/0100-6045.2016.V39N2.GOM>
- Monbiot, G. (2017). *How Did We Get into This Mess?* London: Verso.
- Nussbaum, M. C. (1990). *Love's Knowledge: Essays on Philosophy and Literature*. New York: Oxford University Press.
- Nussbaum, M. C. (1999). *Sex and Social Justice*. New York: Oxford University Press.
- Nussbaum, M. C. (2004). Emotions as Judgements of Value and Importance. Teoksessa Solomon, R. C. (toim.) *Thinking about Feeling. Contemporary Philosophers on Emotions*. New York: Oxford University Press, 183–199.
- Nussbaum, M. C. (1986/2007). *The Fragility of Goodness*. 21. painos. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nussbaum, M. C. (2003/2008). *Upheavals of Thought: The Intelligence of Emotions*. 8. painos. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nussbaum, M. C. (2009). Tagore, Dewey, and the Imminent Demise of Liberal Education. Teoksessa Siegel, H. (toim.) *The Oxford Handbook of Philosophy of Education*. New York: Oxford University Press, 52–64.
- Nussbaum, M. C. (2010). *Not for Profit: Why Democracy Needs the Humanities*. Princeton: Princeton University Press.
- Nussbaum, M. C. (2011). *Creating Capabilities. The Human Development Approach*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Nussbaum, M. C. (1996/2018). *The Therapy of Desire*. 3. painos. Oxford: Princeton University Press.
- Pihkala, P. (2017). *Päin helvettiä. Ympäristöahdistus ja toivo*. Helsinki: Kirjapaja.
- Plumb, D. (2014). Emotions and Human Concern: Adult Education and the Philosophical Thought of Martha Nussbaum. *Studies in the Education of Adults*, 46(2), 145–162, <https://doi.org/10.1080/02660830.2014.11661663>
- Orr, D. (1994/2004). *Earth in mind. On education, Environment, and the Human Prospect*. 2. painos. Washington: Island Press.
- Pollan, M. (2018). *Toinen luonto. Puutarhurin oppivuodet*. Tampere: Niin & Näin.
- Pulkki, J., Pulkki, J. & Vadén, T. (2019). Ekoterveyskasvatuksen luonnos. *Alue ja ympäristö*, 48(2), 69–82, <https://doi.org/10.30663/ay.83089>
- Saari, A. (2021). *Kasvatusteoria antiikista nykypäivään*. Helsinki: Gaudeamus.
- Saari, A. & Jokisaari, O.-J. & Värri, V.-M. (2014). Johdanto – Kritiikin mahdollisuus. Teoksessa *Ajan kasvatus: kasvatusteorian aikalaismarkkinat*. Saari, A., Jokisaari, O.-J. & Värri, V.-M. (toim.) Tampere: Tampere University Press.
- Salomaa, J. E. (1950). *Tie ihmisyyteen. Kansalaisen itsekasvatuksen perusteita*. Porvoo: WSOY.
- Salonen, A. O. & Bardy, R. (2015). Ekososiaalinen sivistys herättää luottamusta tulevaisuuteen. *Aikuiskasvatus*, 35(1), 4–15, <https://doi.org/10.33336/aik.94118>
- Steiner, R. (1977). *Johdatus ihmisen ja maailman henkiseen tiedostamiseen*. Helsinki: Tammi.
- Tagore, R. (1990). *Ihmiskunnan uskonto*. Helsinki: Biokustannus Oy.
- Taneli, M. (2012). *Kasvatus on kasvamaan saattamista*. Annaes Universitatis Turkulensis. Osa 351.
- Tomperi, T. (2017). *Filosofianopetus ja pedagoginen filosofia. Filosofia oppiaineena ja kasvatuksena*. Tampereen yliopiston väitöskirja. Eurooppalaisen filosofian seura ry / Niin & Näin.
- Varto, J. (2005). *Laadullisen tutkimuksen metodologia*. Lahti: Elan Vital.
- Värri, V.-M. (2018). *Kasvatus ekokriisin aikakaudella*. Tampere: Vastapaino.
- Värri, V.-M. (1997/2004). *Hyvä kasvatus – kasvatus hyvään. Dialogisen kasvatuksen filosofinen tarkastelu erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta*. 5. painos. Tampere: Tampere University Press.
- Wilenius, R. (1987). *Kasvatuksen ehdot – kasvatusteorian luonnos*. Jyväskylä: Atena.
- Wilson, E. O. (1984). *Biophilia. The Human Bond with Other Species*. Cambridge: Harvard University Press.

ANTTI SAARI, JAN VARPANEN & JOHANNA KALLIO

Aktivismi ja itsekasvatus

Itsestä huolehtiminen prefiguratiivisena politiikkana

Ranskalaisen filosofin Michel Foucault'n ajattelua hyödyntäen 'itsekasvatus' voidaan käsittää toiminnaksi, jossa ihminen muokkaa ja harjoittaa itseään tavoittaakseen uudenlaisia tietämisen ja olemisen muotoja. Aina aktivismin keinot eivät erotu sen tavoitteista. Tarkastelemamme neljännen sektorin aktivistiryhmän toiminnassa itsekasvatus saa piirteitä niin liberaalista hallinnasta kuin henkisyiden eri muodoista.

AKTIVISMIN MUODOT ovat 2000-luvun jälkipuoliskolta saakka olleet niin kansainvälisesti kuin Suomessa muutoksessa. Järjestökeskisydestä ja informaation välittämisen painotuksesta on siirrytty nopeasti toimiviin kampanjajärjestöihin ja epämuodollisiin yhteisöihin. (Stranius 2010, 82–84, 86–87.) Myös sosiaalisen median nousu hierarkkisten mediaorganisaatioiden kustannuksella on mahdollistanut uudenlaisia verkostomaisia, projektiluontoisia sekä yksilökeskeisiä organisoitumisen ja viestinnän muotoja (Della Porta & Mattoni 2015). Samalla aktivismi nivoutuu yhä tiiviimmin osaksi arkielämää, joka voi sisältää niin vapaaehtoista vaatimattomuutta ja askeettista hedonismia kuin radikaalia ”kulutuskarkuruutta” (Stranius 2010, 97–99; Maeckelbergh 2009). Esimerkiksi ruokailu-

tottumukset ja oman ruoan kasvattaminen voivat olla arkirutiineihin kytkeytyvää aktivismia (Dobernig & Stagl 2015).

Aktivismin uusien muotojen lisäksi tutkijoiden huomio on kiinnittynyt elämäntavan politisointiin osana yhteiskunnallisten liikkeiden toimintaa (Haenfler ym. 2012). Aktivismin on Suomessa esitetty muodostavan uudenlaisen kansalaisyhteiskunnan toimintakentän, 'neljännen sektorin'. Käsite viittaa erityisesti urbaaneissa ympäristöissä yleistyneeseen kansalaistoimintaan, joka asettuu kolmannen sektorin ja julkishallinnon välimaastoon. Neljännen sektorin toimintaa luonnehtii verkostomaisuus, eikä sillä ole pysyviä organisaatioita, mikä erottaa sen kolmannelta sektorista. Se pyrkii tuottamaan paikallisesti ja yhteistoiminnallisesti sellaisia palveluita,

PUUTARHUREIDEN TAVOITE ON LUODA NYKYISTÄ EKOLOGISEMMAN YHTEISKUNNAN RAKENTEITA RUOHONJUURITASOLTA KÄSIN.

joita on pidetty perinteisesti julkisen sektorin tai markkinoiden alaan kuuluvina. (Mäenpää & Faehnle 2021.)

Tarkastelemme Puutarhureiksi nimittämämme aktivistiryhmää esimerkkinä neljännelle sektorille sijoittuvasta toiminnasta. Sen toiminta näytetään prefiguratiivisena politiikkana, jossa tiivistyvät monet neljännelle sektorille tyypilliset piirteet. 'Prefiguratiivisella politiikalla' tarkoitetaan aktivismia, joka asettaa omalla toiminnallaan esimerkin tulevaisuuden toivottavista toiminnan tavoista. Se siis pyrkii "olemaan se muutos, joka halutaan nähdä" (ks. Maeckelbergh 2011). Keskeistä on tällöin eletyn elämän poliittisuus: uudenlaisia poliittisia merkityksiä ja käytäntöjä luodaan ja toteutetaan kollektiivisen kokeilun kautta. (Yates 2015.)

Filosofi Michel Foucault'n (2001) itsestä huolehtimista (*souci de soi*) koskeva tutkimus tarjoaa hedelmällisen näkökulman aktivistiryhmän toiminnan prefiguratiivisten ulottuvuuksien tarkasteluun. Tarkoitamme 'itsestä huolehtimisella' tässä ihmisten mahdollisesti toisten avulla itseensä kohdistamaa toimintaa, jossa yksilö tai ryhmä omaksuu reflektiivisen asenteen ja muokkaa itseään (Foucault 2001). Itsestä huolehtimiseen sisältyy keskeisesti pedagoginen ulottuvuus, sillä sen tavoitteena on oman ajattelun kehittäminen ja toiminnan muutos.

Kuvatessamme itsekasvatuksen ja prefiguratiivisen politiikan yhtymäkohtia hyödynämme Puutarhureiden itseymmärrystä toiminnastaan. Itsestä huolehtimisen näkökulma valottaa sitä, miten ryhmän itseymmärryksessä neljännen sektorin toiminnassa perinteiset poliittiset jakolinjat sekä hallinnan ja vastarinnan väliset kategorisoinnit hämärtyvät. Lisäksi se tuo esiin, kuinka mikrotason toimijat

ottavat omien tarkoitusperiensä mukaiseen käyttöön toisinaan ristiriitaisiakin poliittisia kuvastoja aina henkisydestä yrittäjyyteen sekä laajaan yhteiskunnalliseen ja ekologiseen muutokseen. Teemojen tarkastelussa meitä ohjaa tutkimuskysymyksemme: millaisia käytäntöjä prefiguratiivisesta toiminnasta paljastuu, kun sitä tarkastellaan itsestä huolehtimisen näkökulmasta?

TAPAUS PUUTARHURIT

Puutarhureiksi nimeämämme aktivistiryhmä toimii itsestä huolehtimisen ja prefiguratiivisen politiikan kytköksiä avaavana tapauksena (MacLure 2010). Ryhmän tavoitteena on luoda nykyistä ekologisemmän yhteiskunnan sosiaalisia, kulttuurisia ja taloudellisia rakenteita lähtien liikkeelle ruohonjuuritason ihmisten tarpeista ja toimintatavoista. Puutarhurit pyrkivät yhdistämään aktivismin yhteiskunnallisen vaikuttavuuden yritystoiminnan kannattavuuteen, jotta toiminta olisi osallistujien toimeentulon ja jakamisen kannalta kestävällä pohjalla.

Pidämme ryhmän toimintaa keskeisiltä osiltaan prefiguratiivisena politiikkana, sillä se näkee oman toimintansa mallintavan kestävämpää yhteiskuntaa. Emme väitä, etteikö Puutarhureiden toiminta sisältäisi myös perinteisempiä aktivismin ja organisoitumisen muotoja, mutta keskitymme ennen kaikkea prefiguratiivisiin piirteisiin.

Puutarhureiden toiminta käynnistyi toukokuussa 2020 paikallisesta tapaamisesta. Sen jälkeen kolmen ihmisen ydinryhmä ryhtyi luomaan toiminnalle pysyviä rakenteita, mikä johti osuuskunnan perustamiseen. Käytämme ydinryhmän jäsenistä pseudonyymejä Emil, Maria ja Jesse. Kaikkien kolmen tausta on yksityisyrityksessä: Emilin ja Marian taiteen kentällä, Jessen viestinnän alalla. Emilillä ja Jessellä on lisäksi kokemusta ympäristöaktivismista. Ydinryhmä koontuu viikoittain, kun taas koko ryhmän tapaamisia järjestetään muutaman kerran vuodessa. Yhteisissä, kaikille avoimissa tapaamisissa on ollut enimmillään joitakin kymmeniä osallistujia. Ydinryhmä on järjestänyt myös keskustelutilaisuuksia kiertotaloudesta sekä työstää aihetta käsittelevää podcastia. Koronapandemian vuoksi ryhmän toiminta on pitkälti rajoittunut

U-TEORIA MUODOSTAA KÄSITTEIDEN JA TEKNIKOIDEN TYÖKALUPAKIN.

suunnitteluun ja toiminnan edellytysten, kuten rahoituksen, turvaamiseen. Analyysimme näkökulmasta tämä on pikemminkin mahdollisuus kuin uhka, sillä sen ansiosta aineistomme tarjoaa poikkeuksellisen rikkaan näköalan ryhmän itsestä huolehtimisen käytäntöihin.

Ryhmän itseymmärrykselle merkityksellinen on niin sanottu U-teoria (Scharmer 2018). Se on tutkija Otto Scharmerin (1961–) ja hänen kollegojensa Massachusetts Institute of Technology (MIT) -yliopistossa kehittämä johtamisen ja organisaatio-oppimisen teoria, joka auttaa organisaatioita vastaamaan merkittävimpiin globaaleihin uhkiin, kuten ekologisiin katastrofeihin ja poliittisten ääriilikkeiden nousuun. U-teorian mukaisessa kehitystyössä keskeistä on auttaa organisaation toimijoita ymmärtämään omaa toimintaansa radikaalisti uusista näkökulmista ja näin mahdollistaa aiempaa joustavammat ja dialogisemmat toiminnan muodot. U-teoria muodostaa käsitteiden ja tekniikoiden työkalupakin, jonka avulla yksilöiden ja ryhmien muutos johtaa kohti kokonaisten yhteiskuntien muutosta: ”tulevaisuutta, joka tahtoo syntyä” (Scharmer 2018).

Teoria saa nimensä sen tavoitteleman muutosprosessin muodosta: U-kirjaimesta. Harjoitusten avulla yksilöitä ensin johdatellaan luopumaan jäykistä ajattelun, havaitsemisen ja tuntemisen tavoista ja sitten luomaan uusia, parempia toimintatapoja. Näin yksilöt ikään kuin laskeutuvat U:n pohjalle luopuessaan vanhoista ajatustavoista ja sitten nousevat toista laittaa kohti uutta. Teoria leviää nopeasti maailmalla virtuaalisilla kursseilla (*U-lab*) ja työpajoissa, ja sitä hyödyntävät toiminnassaan niin yritykset ja julkisen sektorin organisaatiot kuin järjestötkin. U-teorian asema puutarhureiden toiminnassa heijastaa pefiguratiiviselle

toiminnalle tyypillistä tavoitteiden ja toimintatapojen yhteenkietoutumista. Teorian kuvaama prosessi on ryhmälle samalla tuote, jota he tarjoavat palveluna muille toimijoille, kuten kunnille. Puutarhurit myös jäsentävät ja muovaavat omaa toimintaansa, eli huolehtivat itsestään U-teorian tarjoaman työkalupakin varassa. Näin teoria on sarana, jonka varassa kestävä yhteiskunnan ideaali ja ryhmän oma toiminta niveltäytyvät toisiinsa.

Tarkastelemme U-teorian keskeisiä tekstejä (Scharmer, 2018; Presencing Institute 2021) materiaaleina, joita puutarhurit hyödyntävät osana toimintaansa. Aineistomme koostuu siis 1) aktivistiryhmän haastatteluista (RH = ryhmähaastattelu, YH = yksilöhaastattelu), 2) ydinryhmän kokousten tallenteista (K) ja 3) U-teorian teksteistä.

Aineisto kerättiin vuosina 2019–21. Se sisältää kolme yksilöhaastattelua (yhteensä 4 h 51 min), yhden ryhmähaastattelun (1 h 49 min) ja kahdeksan kokoustallennetta (yhteensä 14 h 51 min). Artikkelimme ensimmäinen ja kolmas kirjoittaja olivat läsnä aloitustapaamisessa, jossa he sopivat ryhmän toiminnan seuraamisesta tutkimustarkoituksessa. Toiminnan seuraamiseksi toinen kirjoittaja osallistui ydinryhmän tapaamisiin etäyhteydellä. Tapaamiset tallennettiin. Näin kertynyttä aineistoa täydennettiin keväällä 2021 ydinryhmän jäsenten yksilöhaastatteluilla ja yhteisellä haastattelulla, jonka teemaksi valittiin U-teoria. Se oli kokoustallenteiden alustavassa analyysissä osoittautunut merkittäväksi ryhmän toimintaa määrittäväksi tekijäksi.

Tarkastelemme aineistoa foucault'laisesta näkökulmasta diskursseina eli lausumien kokonaisuuksin. Niissä määrittyvät erilaiset tiedon, subjektuuden ja hallinnan muodot ja niiden keskinäissuhteet. Diskurssissa määrittyy ensinnäkin se, mitä voidaan pitää itseä, organisaatiota ja yhteiskuntaa koskevana, vakavasti otettavana tietona. Toiseksi siinä hahmottuu kuva yksilöstä, joka kykenee muokkaamaan itseään tämän tiedon avulla. Kolmanneksi tieto ja subjektius ovat sidoksissa valtasuhteisiin, yksilöiden ja organisaatioiden hallinnan strategioihin, joissa hyödynnetään asiantuntijatietoa ja joiden toiminnalle itseään hallitsevat yksilöt ovat keskeisiä. (Saari 2011, 47–49.)

ITSESTÄ HUOLEHTIMINEN OLI POLITIIKKAAN OSALLISTUMISEN JA HALLINNAN EHTO.

Luokittelimme aineistomme aluksi tiedon, vallan ja subjektin kolmijaon mukaisesti, minkä jälkeen analysoimme sitä suhteessa itsestä huolehtimista ja aktivismia käsittelevään kirjallisuuteen. Toteutimme analyysin ensimmäisen ja toisen kirjoittajan yhteistyönä siten, että kumpikin luki aineistoa itsenäisesti ja huomioi siitä aktivismikirjallisuuden kannalta merkittäviä teemoja. Tämän jälkeen keskustelimme aineistosta tehdyistä havainnoista yhteisesti kirjoittajien kesken ja täsmensimme niiden suhdetta Foucault'n käsitteisiin.

Yhteisessä keskustelussa analyysin kärjeksi hahmottui subjektiksi muotoutumisen ehdot suhteessa asiantuntijadiskursseihin, erityisesti organisaation johtamisen muotoihin, sekä yksilön vastuullisuutta ja vapautta korostavan niin sanotun liberaalin hallinnan kuvastoihin. Teorian ja aineiston vuoropuhelun osalta analyysiamme voidaankin pitää teoriavetoisena sikäli, että nostamme aineistosta esiin Foucault'n käsitteisiin perustuvia näkökulmia. Toisaalta juuri alustava aineistoon tutustuminen johdatti käyttämään Foucault'n käsitteitä ja hyödyntämään foucault'laista aktivismitutkimusta. Aineistosta esitetty analyysi muodostui siis tutkijoiden yhteisen, teorian ja aineiston vuoropuheluun keskittyvän tulkintaprosessin tuloksena.

ITSESTÄ HUOLEHTIMINEN

Foucault'n käsite 'itsestä huolehtiminen' on peräisin hänen antiikin filosofiaa koskevista tutkimuksistaan. Antiikin kreikkalaisessa filosofiassa *epimeleia heautou*-termillä viitattiin filosofien vapaille kansalaisille esittämään vaatimukseen tutkivasta ja huolehtivasta asennoitumisesta omaan itseen (Foucault 2001, 10–11; 2010, 316–318). Ihmisen ei tullut elää elämänsä tavoitellen vain ulkoisia päämääriä, kuten poliittista tai ammatillista uraa, mainetta, menestystä

tai vaurautta, vaan hänen oli pidettävä oman sielunsa hyvinvointia kaikkein tärkeimpänä. Itsestä huolehtiminen puolestaan kytkeytyi laajempiin yhteiskunnallisiin valtasuhteisiin: se oli sekä politiikkaan osallistumisen että muiden ihmisten hallinnan ehto. (Foucault 2001.)

Itsestä huolehtimiseen kuuluivat lisäksi käytännöt (*askesis*) tai harjoitukset (*meletai*), joilla ihminen muokkaa, tutkii tai koettelee itseään. (Foucault 2001, 47–48). Itsestä huolehtiminen ei koskaan tapahdu täydessä yksinäisyydessä vaan välittyy jonkun toisen kautta. Antiikissa tämä toinen saattoi olla yksittäinen ihminen, kuten pedagoginen auktoriteetti tai uskottu ystävä, mutta usein kyseessä oli itsestä huolehtimiselle omistautunut yhteisö (Foucault 2001, 58–59).

Suhteessa toiseen ovat läsnä kysymykset tiedosta ja totuudesta. Huoli itsestä voi olla paitsi kamppailua yhteiskuntajärjestyksestä myös totuudesta, sillä uudet itsen muokkaamisen tavat yhdistyvät uudensuhteisiin tieto-opillisiin ja eettisiin näkemyksiin (Davidson 2011). Erityisen relevantteja ne ovat ekologisesti ja sosiaalisesti kestävästä yhteiskunnan rakentamiseen tähtääville Puutarhureille, sillä ryhmä näkee ekologisen kriisin edellyttävän uudensuhteita ymmärryksen ja elämisen tapoja. Itsen suhteesta totuuteen ja yhteisöön piileekin mahdollisuus aktivismin prefiguratii-visuuteen. Itsestä huolehtiminen on kokonaisvaltaista muutosta, sillä siinä yksilö keskittyy muuttamaan paitsi itseään, myös oman yhteisönsä jäseniä. Muutos voi puolestaan toimia moraalisen ja pedagogisena esimerkkinä ympäröivälle yhteiskunnalle.

Foucault näki itsestä huolehtimisen nyky-yhteiskunnassa kytkeytyvän erityiseen itsen jatkuvan kehittämisen pakkomielteeseen. Niin *self help* -kirjallisuuden (Saari 2019) kuin uusien henkisyyden muotojen (Saari 2016) yhteydessä on nostettu esiin hallinnan strategioita, joissa korostetaan yksilön vastuuta omasta hyvinvoinnistaan. Näin yksilö sitoutetaan harjoituksiin, joilla yhteiskunnan rakenteelliset haasteet paikannetaan yksilöiden ongelmiksi. Vaikka Foucault pyrki tuotannossaan raivaamaan tilaa toisen olemisen, tietämisen ja ajattelemisen muodoille (Davidson 2011), hänen ajatteluaan on hyödynnetty pääasiassa analysoimaan nykypäivän yksilökeskeistä ja epäpoliittisovaa elämäntapaa, joka

TERRITORIALISAATIOSSA ITSESTÄ HUOLEHTIMISELLE MÄÄRITELLÄN TOIMINTATILA, RAJAT JA OSA-ALUEET.

tarjoaa vain vähän todellisia vastarinnan potentiaaleja (Contu 2008).

Vähemmän huomiota ovat saaneet yritykset konkretisoida toisin toimimisen mahdollisuuksia. Aktivismi onkin tällaisten vastarinnan mahdollisuuksien kannalta antoisa tutkimuskohde, sillä sen piirissä kehitetään uusia ja avoimesti poliittisia elämisen ja itsestä huolehtimisen tapoja (Death 2010). Esimerkkeinä toimivat Munron (2014, 1136–1141) analysoimat Amnestyn ja Greenpeacen kaltaiset kansalaisjärjestöt, jotka hyödyntävät itsestä huolehtimisen muotoja. Ensinnäkin ne jatkavat ja kehittävät hengellisistä liikkeistä tuttua ”totuuden kulttuuria” (1136) tuomalla esille ja pitämällä huomion kohteena unohdettuja tai piilotettuja ilmiöitä, kuten ihmisoikeusloukkauksia tai ympäristön pilaamista. ”Suora toiminta” (1137) taas pyrkii luomaan uudenlaisia organisoitumisen ja elämäntavan muotoja, jotka laajentavat sitä, mikä näyttäytyy mahdollisena yhteisöjen silmissä. Kapitalismikriittisessä Occupy Wall Street -liikkeessä korostuivat omasta itsestä luopumisen sekä tasa-arvoisen vuorovaikutuksen ja yhteiselon periaatteet, jotka toimivat esimerkkinä muulle yhteiskunnalle, kun taas esimerkiksi Slow Food -liike osoittaa, miten erilaiset aistimisen tavat, muun muassa syöminen, voidaan politisoida ja ottaa harjoituksen kohteeksi. (Munro 2014.)

Yhteiskunnallisten liikkeiden itsestä huolehtimisen perinteissä korostuu prefiguratiivisuus. Aktivistit toteuttavat elämässään ideaaleja, joille he haluavat yleisen hyväksynnän. Siten aktivismia ei tule ymmärtää pelkästään tavoitellun päämäärän vaan myös jatkuvan harjoituksen kautta. Prefiguratiivinen politiikka ja huoli itsestä kohtaavat siis erityisesti itsestä huolehtimiseen sisältyvässä mahdollisuudessa luoda uusia elämisen ja olemisen tapoja sekä itsestä huolehtimisen yhteisöllisessä luonteessa.

EGOENTRISYYDESTÄ EKOENTRISYYTEEN

Keskeinen osa itsestä huolehtimisen toteutumista Puutarhureiden toiminnassa on aktiivinen territorialisaatio (Rose 1999, 34–37), jossa itsestä huolehtimiselle määritellään toimintatila, rajat ja osa-alueet. Territorialisaatioissa jäsennetään itsestä huolehtimisen kytköksiä laajempiin yhteiskunnallisiin ja poliittisiin rakenteisiin ja niissä tapahtuviin muutoksiin. Tämä tapahtuu, kun itsestä huolehtimiselle luodaan selkeä tarve sekä määritellään sen kohde, päämäärä ja yleiset periaatteet (Foucault 2010a, 136–139).

Puutarhurit territorialisoivat itsestä huolehtimista viittaamalla U-teoriasta poimittuihin niin sanottuihin katkoksiiin (*divide*). U-teoriassa väitetään, että maailmaa vaivaavat katkosten eli vieraantumisen tai kommunikaation puutteen muodot niin itsen, yhteiskunnan kuin luontosuhteiden alueilla. Katkokset ilmenevät kasvavina näköalattomuuden ja tarkoituksettomuuden kokemuksina, poliittisten ääriilikkeiden muodostumisina ja ilmastonmuutoksen kaltaisten ympäristökatastrofien etenemisenä (Scharmer 2018, 17). Puutarhureiden Emil hammottaa niiden merkitystä:

”Mulle se lähtökohta on ennen kaikkea niissä katkoksissa. Eli siinä taustalla on ajatus siitä, että meillä on katkos itsemme ja itsemme välillä, tavallaan sisäinen katkos meidän ehkä henkisyiden tai semmoisen herkkyyden [–] herkkyyteen, haurauteen, kuuntelevuuteen. Ja sitten katkos itsemme ja yhteiskunnan tai tällaisen yhteisön välillä. Elikkä me ollaan egosentrisyyden huippukohdassa, jossa me ollaan hirveän yksin, tai koetaan olevamme hirveän yksin. Ja sitten katkos itsen ja muun, käytännössä luonnon välillä.” (Emil, RH)

Katkosten käsitteellä luodaan yhteys yksilön sisäisen muutoksen sekä laajempien yhteiskunnallisten ja ekologisten muutosten välille. Muutoksen järjestys ja suunta on tällöin yksilöstä ja hänen itesuhteestaan kohti yhteiskuntaa ja ympäristöä: ”[m]uutos lähtee aina itsestä”, kuten Maria toteaa haastattelussa. Sellaisenaan U-teoria ja sen hyödyntäminen puutarhureiden ryhmässä heijastaa niin sanottua

YKSILÖN VAPAUTTA KUNNIOITTAVASSA YHTEISKUNNASSA YKSILÖN ITSESUHDE ON KESKEINEN VALLAN ”NIVEL”.

liberaalia hallinnan ontologiaa, jossa yhteiskunnan ajatellaan koostuvan etupäässä vapaista ja autonomisista yksilöistä (Rose 1999). Samalla teorian soveltamisen tarkoitus on kuitenkin ylittää egosentrinen näkökulma, joka on osa katkoksia. U-teorian väitetään johdattavan yksilöitä ja organisaatioita toimimaan tavalla, joka on hyväksi kaikille. Näin se sopii myös kaupunkiaktivismille tyypilliseen pyrkimykseen häivyttää yksityisten ja julkisten intressien sekä oman ja yleisen edun välistä erottelua (ks. myös Mäenpää & Faehnle 2021, 183).

Lääkkeeksi katkoksen aiheuttamiin ongelmiin puutarhurit tarjoavat ”huolenpitoa” (*care*) itsestä, yhteisöstä sekä maasta. Näitä palvelevat kokouksissa yhteisesti kirjatut hyveet, kuten uteliaisuus, myötätunto, resilienssi, tyyneys, näkemys ja viisaus. (K1.) Scharmerin sanoin jakojen ylittämiseen tarvitaan yksilön sisäinen muutos, joka toteutuu uudenaikaisessa ”oppimisen syklistä”. Se vaatii siirtymistä yksilökeskeisestä ja itsekkästä ”egosentrisestä” näkökulmasta ”ekosentriseen”. Tämä tarkoittaa itsen ja ympäristön havainnointia ”systeemisestä”, kokonaisvaltaisesta näkökulmasta (Scharmer 2018, 16, 24). Puutarhurit kuvaavat itsestä huolehtimisen kohdetta puutarhanhoidon ja kasvillisuuden metaforilla (Ks. myös Scharmer 2018, 23), kuten ”maaperä”, ”pohjamulta” tai ”juuri”, joita muuttamalla myös laajempi ”paradigma” pääsee muuttamaan:

”Siinä on tavoitteena muokata sitä maaperää niin, että sieltä syntyy jonkin uudenaikaisen ajattelun prototyyppi, jota sit voidaan lähteä kokeilemaan käytännössä.” (Maria, RH)

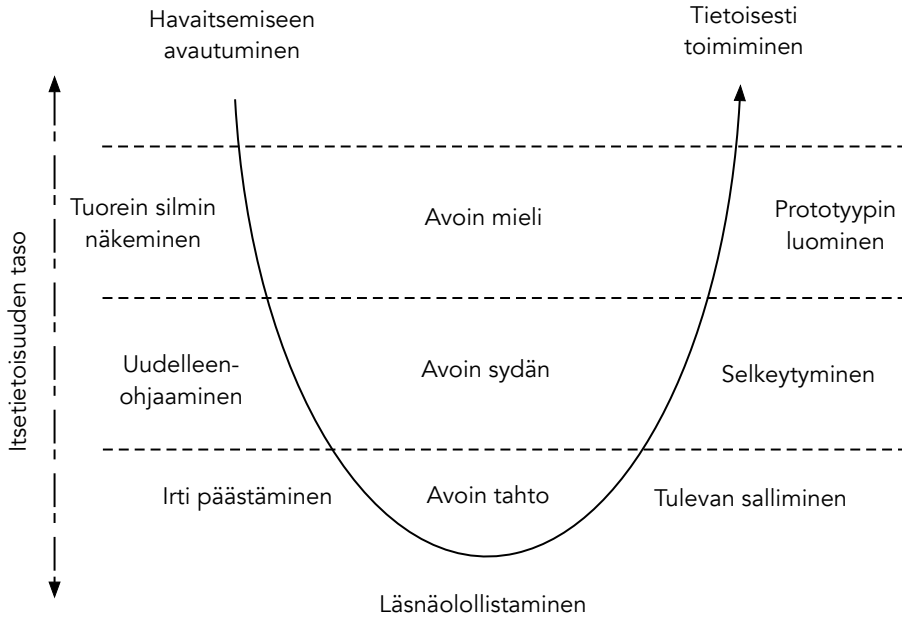
”[S]e että sulla on ne tietyt paradigmat mitkä on annettu, ja sä lähet valmiiden asetusten mukaan kattoon jotain ongelmaa ja sit siinä tosi usein käy sillä tavalla, et ne paradigmat määrittää itse asiassa sen vastauksen. Mut heti kun sulla se paradigmaversumi on paljon nestemäisempi tai liikkuvampi, niin ne tulokset mitä voidaan saada, niin se sfääri on tosi paljon laajempi.” (Jesse RH)

Haastatteluissa toistuu täten toinen liberaalin hallinnan piirre: hallinnan tulee olla pakottavan sijaan mahdollistavaa. Sen sijaan, että puututaan yksilöiden käyttäytymiseen, pyritään vaikuttamaan käyttäytymisen edellytyksiin ja luomaan mahdollisuuksia uusille toiminnan muodoille (Rose 1999). Mitä tahansa ihmiset sitten halutaankin saattaa tekemään, heidän on tärkeä nähdä oman vapautensa ja tavoitteidensa toteutuvan toiminnassa. Yksilön vapautta kunnioittavassa yhteiskunnassa yksilön itsesuhde on keskeinen vallon ”nivel” (Binkley 2014, 5, 38): sen kautta yhteiskunnallisesta hallinnasta tulee vapaasti omaksuttua ja vapautta ylläpitävää itsehallintaa.

Scharmer tiivistää teoriansa toimintaperiaatteet ja tavoitteet U-kirjaimen muotoon (**kuvio 1**). Alun perin kasvatusfilosofi Rudolf Steinerilta (Scharmer 2018, 26) poimittu kaavio sisältää transformatiivisen prosessin, jossa ihminen luopuu vanhoista ajattelu- ja toimintatavoistaan – liike kuvion vasemman reunan ylhäältä alas – ja saavuttaa U-kirjaimen pohjalla ”lähteen”, eli intuitiolla ja luovuudella suotuisan tilan. Tämän jälkeen on mahdollista luoda ja koetella uudenaikaisia ajattelun ja vuorovaikutuksen tapoja. Tätä vaihetta edustaa kaavion oikea laita, jossa liikutaan alhaalta ylös.

POHJALLE LASKEUTUMINEN: IDENTITEETTIEN SENSITIIVINEN PURKAMINEN

U:n pohjan saavuttamisessa pyritään nähdäksemme ”identiteettien sensitiiviseen purkamiseen” (Moisio 2009, 490). Siinä siirretään syrjään aiemmin omaksuttuja käsityksiä itsestä ja maailmasta. Näin syntyy tilaa uusien, avoimempien, joustavampien ja monitahoisempien ajattelemisen, tuntemisen ja toiminnan muodoille. Identiteettejä ei pureta yhtäkkisesti, vaan Scharmer (2018) korostaa toistuvasti harjoittamisen

Kuvio 1. U-teorian tranformatiivinen prosessi Scharmerin (2018) mukaan.

(*practicing*) merkitystä. Tämä ulottuu niin aistimiseen, huomion suuntaamiseen ja ajatteluun kuin vuorovaikutukseen toisten kanssa. Aluksi identiteettien purkamiselle on luotava harjoitteiden avulla ”turvallinen tila” (*container*; Scharmer 2018, 22), jossa kukin osanottaja voi rohkeasti tuoda esille omia mielipiteitään. Puutarhurit korostavat toistuvasti turvallisen tilan periaatetta (Maria YH).

”Se on ollut nimenomaan sitä sen tilan, turvallisen tilan luomista sille erilaiselle toimijuudelle ja jotenkin semmoselle tutkimiselle, että mitä tää [puutarhurina toimiminen] tarkoittaa, koska ei me vielääkään sitä tiedetä mitä se tarkoittaa. Ihmisillä on erilaisia lähtökohtia ja tarpeita ja toiveita ja tulevaisuuksia, mitä me yritetään tuoda dialogiin, et niistä voi keskustella ja me voidaan löytää sitä kautta toiminnan mahdollisuuksia tulevaisuudessa.” (Maria, RH)

Aineistositäateissa korostuu Foucault’n alleviivaama itsestä huolehtimisen vuorovaikutuksellinen luonne. Samalla niistä käy ilmi, että itsestä huolehtiminen ei tarkoita vain asennetta itseä kohtaan vaan myös

harjoituksia, joilla pyritään itseä koskevaan kokonaisvaltaiseen muutokseen. Puutarhurit korostavat erityisesti harjoitteita, joilla luodaan läheisyyden ja kiintymyksen kokemuksia. Covid19-pandemian aikana ryhmässä pyrittiin etätapaamisissa ”tilanteen” jakamiseen, ”henkilökohtaisesti tuntemattomalla alueella olemisen” ehtona (K1). Keskeinen näitä pyrkimyksiä edistävä harjoittamisen ulottuvuus on Foucault’n (2001) kuvaama *parrhesia*, suora ja vilpittömän puhe itsestä. Sen mukaan ihmisen henkinen kasvu edellyttää, että hän tuo vilpittömästi ja avoimesti esille oman sielunsa tilan toisten tarkasteltavaksi ja yhteisesti käsiteltäväksi. Puutarhureiden kokouksen alussa käydään niin sanottu *check-in*-kierros, jolloin kukin voi vapaasti ja kenenkään keskeyttämättä jakaa sen, mitä on juuri sillä hetkellä mielen päällä. Tapaamisen lopuksi käydään vastaava *check-out*-kierros.

Lisäksi ryhmässä hyödynnetään kontemplatiivisia eli kehon ja mielen yhteyttä vahvistavia harjoitteita, kuten *mindfulnessia*. Siinä annetaan omien ajatusten ja tunteiden nousta ja kadota takertumatta

RYHMÄ EDUSTAA KAUPUNKIAKTIVISMIN TYYPILLISTÄ PYRKIMYSTÄ OHITTAAN POLITIIKAN PERINTEINEN JAKO OIKEISTOON JA VASEMMISTOON.

niihin. Sen myötä voidaan sulkeistaa tavanomainen tapa arvostella asioita ”ja herätä tuorein silmin” näkemään ympäristöä (Scharmer 2018, 24, 28–29). Esimerkiksi laajemman ryhmän tapaamisessa tilaisuus aloitettiin muutaman minuutin *mindfulness*-harjoituksilla. Puutarhurit kertovat samoin käyttävänsä ”kohtaamismeditaatiota”, pariharjoitusta, jossa ollaan paikallaan ja hiljaa minuutin ajan samalla katsoen paria silmiin (K1). Kohtaamismeditaatiota pidetään kaikille helppoina ”matalan kynnyksen” (K1) harjoituksina.

Identiteettien purkamiseen liittyvät harjoitukset saavat puutarhureilla myös poliittisia sisältöjä. Ne kytkeytyvät siihen, miten kuka tahansa – ”vaikka olisit saatana natsi” (Emil, K1) – voidaan hyväksyä mukaan ryhmän toimintaan. Maria kertoo ryhmän saaneen vaikutteita sosiaalisesta teatterista, jossa osallistujien taustoja ei kysellä, vaan annetaan jokaiselle mahdollisuus tulla yhteisöön, ”kasvaa henkisesti” ja jopa ”muuttaa koko elämä” (Maria, K1).

Puutarhurit pohtivat kokouksissaan erityisesti affektien ja vuorovaikutuksen käytäntöjen merkitystä yhteenkuuluvuuden tunteen ja yhteisen toiminnan edistämässä. Samalla he edustavat kaupunkiaktivisille tyypillistä pyrkimystä ohittaa perinteiset poliittiset jaot oikeistolaisuuteen ja vasemmistolaisuuteen (ks. Mäenpää & Faehnle 2021, 181–182). Heidän mielestään joistakin vasemmistolaisista liikkeistä tutut ”raivoaffektit” johtavat helposti ulossulkemiseen sekä ”ideologisen väittelyn suohon tai juoksuhiikkaan”. Siksi he etsivät identiteettien purkamisen harjoitteista keinoja näiden ongelmien ylittämiseen. (Jesse, K1).

Puhe ”turvallisen tilan luomisesta” ja sitä koskevat harjoitteet voidaan yhtäältä ymmärtää osaksi niin

sanottua terapeutista valtaa, jossa monia yhteiskunnallisia ja institutionaalisia ilmiöitä ja toiminnan päämääriä sanoitetaan asioita käyttäytymistieteistä ja terapeuttisista diskursseista tutuilla käsitteillä. Terapeuttiselle vallalle on tunnusomaista, että harjoitteiden käyttö ei ole hierarkkista tai auktoriteettiin perustuvaa hallintaa, vaan se houkuttelee omaan ”autenttiseen” kokemukseen. Parhaassa tapauksessa se luo affektiivista lisäarvoa, kun tekniikoita välitetään eteenpäin vertaisille. Samalla terapeutin valta saattaa sivuuttaa moniin yhteiskunnallisiin ilmiöihin sisältyvän poliittisuuden leimaamalla ne pelkästään yksilön hyvinvoinnin kysymyksiä (Brunila ym. 2021).

Puutarhureiden tapa liittyy harjoitteet poliittisiin liikkeisiin kytkeytyvien affektien ja identiteettien rakentamiseen kuitenkin osoittaa, että terapeuttisia diskursseja voidaan suunnata uudelleen politisoiviin itsestä huolehtimisen käytäntöihin (Stein 2011). Terapeuttisilla diskursseilla on ”taktista moniarvoa” (Foucault 2010a, 77–78) siten, että ne voivat tuottaa myös vastarintaa ja horjuttaa niitä arvoja ja päämääriä, joita varten niitä on tähän saakka käytetty (Foucault 2007). Esimerkiksi *mindfulness* onkin hyödynnetty tukemaan aktivistien kykyä sietää stressiä tai toipua traumaattisista tilanteista, kuten pahoinpitelystä tai vangitsemisesta (Rowe 2016). Samalla se voi olla prefiguratiivista aktivismia, joka ilmentää radikaalia tuottamattomuutta eli ihmisen kieltäytymistä alistua minkään ulkoisen päämäärän välineeksi. Kuten puutarhureiden esimerkki osoittaa, sen avulla voi myös pyrkiä liudentamaan itsen ja muiden sekä poliittisten identiteettien välisiä erotteluita. (Ks. Mathiowetz 2016.)

Identiteetin purkamisen harjoitteilla onkin yhteys prefiguratiiviseen politiikkaan. Vaikka niissä luodaan tilaa ”ilmenevälle tulevaisuudelle”, politiikka tapahtuu samalla ”tässä ja nyt” (van de Sande 2013; Salmenniemi 2019). Tulevaisuus ei odota tulevaisuudessa, jonka välineitä tekniikat ovat, vaan tekniikat itsessään ovat kokeilevaa, poliittista olemista (van de Sande 2013). Ne ovat politiikan ”mikroemansipatorisia askeesin käytäntöjä” (Munro 2014) tai ”henkisyiden resursseja” (Soule 2012), joita tarvitaan liikkeiden muodostamisessa ja kehittämisessä.

HARJOITUKSISSA ON TÄRKEÄÄ HÄMÄRRYTTÄÄ ITSEN JA TOISTEN VÄLINEN RAJA.

LÄHTEELLE SAAPUMINEN

Harjoitusten avulla on mahdollista saavuttaa U:n pohja, ”läsnäolollistaminen” (*presencing*). Se on ”astumista pysähtymisen hetkeen, jossa päästämme irti vanhasta ja saavutamme yhteyden tulevaisuuden potentiaaliin. Muuri havaitsijan ja havaitun välillä murtuu tilaan, jossa tulevaisuus ilmenee” (Scharmer 2018, 29–30). Läsnäolollistaminen onkin tässä tarkoituksellisen monitulkintainen: se viittaa yhtäältä yksilöön, joka avautuu läsnäololle ja toisaalta johonkin, joka tulee yksilölle läsnäolevaksi. Tällöin yksilöt ja sitä myötä organisaatiot alkavat toimia sisäisestä ”lähteestä” (*source*) käsin (Scharmer 2018, 18–19). Pohjalla odottaa myös kysymys ”kuka minä olen” (**kuvio 1**), joka on keskeinen osa uuden toimintatavan luomisen perustaa.

”Keitä me ollaan” -kysymys nousee toistuvasti esille puutarhureiden keskusteluissa (K1, RH). Tämä voidaan toki tulkita osana normaalia organisaation luonteesta ja tavoitteista käytyä keskustelua, mutta Scharmerin teoriassa se kytkeytyy länsimaiseen traditioon, joka painottaa itsensä tuntemista keskeisenä itsestä huolehtimisen osa-alueena (vrt. Foucault 2001). Lisäksi se sisältää ”henkisyiden” (*spiritualité*) muotoja, joissa oletetaan, ettei ihminen kykene saavuttamaan totuutta ilman perinpohjaista henkilökohtaista transformaatiota. Itsekasvatus muodostaa siten kohoavan spiraalin, jossa ihminen luopuu osasta itseään tai kokonaan ”tyhjentyä” saavuttaakseen totuuden. Tämä puolestaan luo edellytyksiä uusille itsen muokkaamisen muodoille, ja niin edelleen. (Foucault 2001.)

Sekä Scharmer että puutarhurit korostavat, että harjoituksissa on keskeistä hämärryttää itsen ja toisten välinen raja. Väin tämä voi johtaa kaiken toiminnan vaivattomuuteen ja intuitiivisuuteen, jota itsekritiikki, pelko ja kyynisyys eivät tukahduta. (Scharmer

2018, 32). Tällaisen tilan saavuttaminen vaatii jonkinlaista ”heittäytymistä” ja ”irtipäästämistä”, joka voi herättää myös pelkoja. Scharmer (2018, 32) puhuu irti päästämisestä jopa symbolisena kuolemana, joka tapahtuu, jotta jotain radikaalisti uutta voisi ilmetä. Puutarhurit eivät kuvaa yhtä dramaattista muutosta, mutta he puhuvat toistuvasti tarpeellisesta loikasta ”hörhöilyyn” (RH, Emil). Se herättää aluksi pelkoa, mutta osoittautuu lopulta vapauttavaksi:

”[O]llaan kyllä käyty niillä hippitasoilla niissä palaverissa, kun on lähdetty vähän sellaisesta utuisesta maaperästä sanottamaan asioita, et kyllä mää luulen et toi on myös se muutosvoima, mikä myös sit osallistujana kokouksiin ja prosesseihin tuntuu tosi voimaannuttavalta, että saa olla mukana siinä.” (Jesse, RH)

”Sen lisäksi, että kokeillaan paljon uutta, niin siinä on mukana aika hyvä kannattelu, et sit ku lähtee sinne nolouden rajamaille [näyttää lainausmerkkejä sormillaan], niin tippuu, jos ei tipu jaloilleen niin se on ihan oookoo.” (Jesse, RH)

Heittäytyminen voi puutarhureiden mielestä lopulta tuottaa myös jotakin radikaalisti uutta:

”Mulle se ratkaisu tulee sienirihmastomaisen kuuntelevuuden, aistimisen kautta. Siinä järjestelmällisesti viedään aistimisen tasoa koko ajan syvemmälle, kunnes mennään sitten siihen pisteeseen, mikä on sen U:n pohja, missä aistitaan jo sitten [-] annetaan, luotetaan intuitioon ja luotetaan siihen mitä meidän tää kaiken aistimisen, aistitun ja havainnoidun kokonaisuus, mitä se kertoo meille tulevaisuudesta. Mitä se kertoo siitä, että mitä tulevaisuudessa haluaa kehkeytyä.” (Emil, RH)

Omista käsityksistä, jopa hetkittäin omasta itsestä luopuminen, on esiintynyt usein 2000-luvun ensimmäisten vuosikymmenten johtajuus- ja yrittäjyyskasvatuskirjallisuudessa ja intuition, luovuuden ja *flow'n* periaatteiden yhteydessä (Saari 2019). Tätä on toisinaan kritisoitu ”psykokapitalismiksi” (Väri 2003), vallaksi, joka kohdistuu erityisesti ihmisenä olemisen ”korkeimpiin” henkisiin ominaisuuksiin, muun

PUUTARHURIT SUUNTAAVAT HARJOITUKSEN PÄÄMÄÄRÄT HAASTAMAAN VALLITSEVIA RAKENTEITA.

muassa luovuuteen ja kommunikaatioon, keskeisenä tapana tuottaa lisäarvoa esimerkiksi innovaatioina.

Sen sijaan Puutarhurit suuntaavat harjoituksen päämäärät myös haastamaan vallitsevia rakenteita. ”Lähteen” saavuttamisen uskotaan tuottavan limittyvän tilan, jossa kohdataan ja ylitetään omassa itsessä rajoja sen osalta, mikä on itselle luontevaa ja normaalia. Hyväksytyjen rajojen koettelu onkin tyypillinen osa itsestä huolehtimisen käytäntöjä sosiaalisissa liikkeissä, sillä ne kytkeytyvät välittömästi poliittisiin rajanvetoihin identiteettien ja rationaalisuuden tasolla haastaen niihin liittyviä normalisoinnin käytäntöjä (Wray-Bliss 2002). Pohjan saavuttamisen tuloksista puhutaan passiivissa – jotakin ”ilmenee” tai ”syntyy” – aivan kuin toiminnalla ei olisi subjektia. Ideoilla ei ole omistajaa tai tuottajaa, vaan ne ovat eräänlaista yhteismaata (*commons*). Itsestä huolehtimisen muotoja voi siis käyttää monien erilaisten poliittisten päämäärien tavoitteluun.

POHJALTA NOUSEMINEN: UUDET EPISTEMOLOGIAIT

Itsestä huolehtimisen tavoitteena on lopulta myös totuus (*savoir*), ehdot sille, mitä voidaan pitää tietona (*connaissance*; Foucault 2001). Sosiaaliset liikkeet voivat toiminnallaan tuottaa valtarakenteita haastavia tietämisen tapoja. Nämä puolestaan kytkeytyvät itsestä huolehtimiseen tapana elää toisenlaisen totuuden mukaan. Totuuden alue on samalla yhtä lailla epävarmaa ja moniin eri tarkoituksiin sovellettavaa (Munro 2011).

Tietämisen mahdollisuudet tulevat esille Scharmerin U-teoriaa koskevan kaavion oikealla, alhaalta ylös suuntautuvalla puolella. Scharmer kuvaa niitä aluksi epämääräisin, johtamisen ja henkisyden terminologiaa sekoittavin termein. Toiminta voi olla

”vision ja päämäärän kristallisoitua, jossa havaitun ja havaittajan välinen suhde muuttuu päinvastaiseksi”, ”universumin kanssa tapahtuvaan dialogiin” perustuvaa ”prototyyppien” muotoilemista tai ”performointia”, jossa jokin uusi saa muotonsa ”käytännöissä ja infrastruktuureissa” (Scharmer 2018, 30).

Konkreettisesti nämä toiminnan muodot ilmenivät niin sanottuja 3D- ja 4D-mallinnuksia luotaessa. 3D-prosessissa luodaan kolmiulotteinen malli toiminnan kohteesta, esimerkiksi projektista tai organisaatiosta. Tämä on toki perinteinen käytäntö niin arkkitehtuurissa ja sodankäynnin strategioissa kuin tieteellisessä tutkimuksessakin, mutta tässä sen tehtävä on ruokkia luovuutta ja mielikuvitusta sekä kykyä nähdä kohde ”järjestelmän kokonaisuudesta” käsin (Scharmer 2018).

Puutarhurit esittelivät tapaamisissaan tutkijoille aiemmassa vaihtoehtoisia organisaatioiden rahoitusmuotoja kehittävässä projektissa tuotettua 3D-mallinnusta toimintaympäristönä olevasta kaupungista. Mallin rakentamisessa hyödynnettiin vapaasti materiaaleja. Kukin sai muokata mallia vuorollaan ilman, että toinen puuttui tilanteeseen (RH). Lopuksi mallia tarkasteltiin eri kulmista ja siirrettiin sen elementtejä. Samalla pohdittiin, miten kokonaisuus hahmottuu eri toimijoiden näkökulmista. (RH).

4D-mallinnus tuo mukaan liikkeen. Tällöin kohdetta mallinnetaan draamallisin menetelmin esimerkiksi ”läsnäolon teatterina” (*theater of presencing*). Osanottajat voivat omaksua siinä esimerkiksi kohteena olevan organisaation toimijoiden rooleja ja monipuolisen, kognitiivisen ja emotionaalisen-affektiivisen ymmärryksen. (Scharmer 2018) Puutarhureiden mallinnukset yhteiskunnasta ylittävät perinteisen jaon luonnontieteelliseen ja humanistis-taiteelliseen tietämiseen:

”[e]t miten se teknologinen ajattelu ja tää insinööri [--] MIT:n ajattelunäkökulma ja semmoinen vahvasti kehollinen, taiteellinen, pitkän linjan esittävän taiteen toimijan tietoisuus kohtaavat ja miten siitä syntyy uutta tietoa.” (Maria, RH)

Keskeinen osa mallinnusta on ”rationaalisen” toiminnan haastaminen kollektiivisesti:

”[m]ut mulle se oli ennen kaikkea tiedonhankinnan prosessi ja asioitten tunnistamisen prosessi. Sitten tietenkin koska se tehdään [--] et jos sä tuot yhteen ihmisiä jotka tulee eri aloilta ja eri suunnista ja sit sä käytät eri [--] tai siis käytät kehollisia työtapoja esimerkiksi, tai sellaisia myöskin ei-kielellisiä työtapoja tai ei-rationaalisia työtapoja, niin sit sää alat nähdä erilaisia asioita kuin jos katot niitä vain rationaalisesti tai kielellisesti.” (Laura, RH)

Harjoitukset pyrkivät näin purkamaan tietämisen tapoja, jotka korostavat tiedon ja vallan yksilö- ja keskusjohtoisuutta, jolle on tyypillistä tarkastelu vain yhdestä näkökulmasta. Lisäksi ne pyrkivät haastamaan kehollisten ja emotionaalisten affektiivisten tietämisen tapojen sivuuttamista.

Puutarhureiden puheessa prototyypin mallintaminen kytkeytyy joihinkin neljännelle sektorille ja prefiguratiiviselle politiikalle leimallisiin piirteisiin. Heidän kehittämänsä tuote tai palvelu kiinnittyy vahvasti U-teoriaan ja siten heidän omaan toimintaansa. Näin puutarhureiden tavoittelema muutos tulee eläväksi heidän omassa toiminnassaan. Samalla yritysmaailman ja yhteiskunnallisen aktivismin välinen raja hämärtyy, kun yhteiskunnallista muutosta tavoitellaan tuotteistamalla. Näin puutarhureiden toiminta suuntautuu neljännelle sektorille tyypillisesti suoraan niihin toimijoihin, joiden parissa muutos pyritään saamaan aikaan.

Lopulta mallinnusharjoitukset ovat vain kapea osa Puutarhureiden tapoja haastaa vallitsevia, erityisesti taloustieteellisiä tiedon tuottamisen tapoja. *Parrhesia* on yksi keskeinen itsestä huolehtimisen tapa: kertoa totuus itsestä toiselle erilaisin keinoin, asettua alttiiksi. Samalla totuuden puhuminen voi toimia valtarakennelmien kritiikkinä, kun se tehdään julkisesti (Foucault 2010b). Esimerkiksi Emil on toiminut ”sissinä” yliopiston taloustieteen luennoilla ja esittänyt valtavirran taloustieteen olettamukset haastavia ”hankalia kysymyksiä”. Ryhmä on tuonut esille valtavirran taloustieteen ihmiskuvaa ja jatkuvan kasvun periaatetta haastavaa, donitsitaloustieteeseen ja feministiseen taloustieteeseen perustuvaa vastatietoa esimerkiksi luentoina, ja suunnitelmassa on myös podcasteja. Aloitteisiin pyritään yhdistämään esittä-

vää taidetta: kokouksissa ideoitiin osittain huumorin varjolla jopa ”kiertotalousmusikaalia lapsille” (K1).

POHDINTA

Analyysimme kohdistui ryhmään, jonka toiminta ilmentää neljännelle sektorille luontaista, urbaaneissa ympäristöissä toteutuvaa verkostomaisuutta. Puutarhurit yhdistävät monin tavoin markkinoiden, poliittisen aktivismin sekä julkisen sektorin intressejä ja toiminnan muotoja. Tapausesimerkkimme nostaa esiin monia neljännen sektorin poliittista vaikuttavuutta ja valtarakenteita koskevia kysymyksiä.

Puutarhurit pyrkivät luomaan muutosta vallitseviin, yleisesti hyväksytyihin käytäntöihin ja ravistelemaan yhteiskuntaa tuottamalla uusia tietämisen ja olemisen tapoja tässä ja nyt. Tällainen uudenlainen aktivistitoiminta voidaan tulkita reaktion perinteisen aktivismin liian hitaaksi koettuun vaikuttamisen tapaan. Prefiguratiivinen poliikka on samalla Puutarhureiden tapa kehittyä yksilönä ja yhteisönä sekä taata oma toimeentulo osana neljättä sektoria. Voidaan kuitenkin kysyä, riittääkö se yksinään ratkomaan esimerkiksi ”katkosten” kuvausten yhteydessä esitettyjä ekologisia ja poliittisia ongelmia.

Tarkastelemamme U-teoria poimii piirteitä muodikkaista muutosjohtamisen diskursseista ja terapeuttisesta kulttuurista. Usein nämä diskurssit on yhdistetty yrittäjämäisen yksilön rakentamiseen esimerkiksi *self helpin* eri muodoissa. U-teoriaa onkin arvosteltu keskittymisestä lähinnä yksilötason muutoksiin ja siten laajemman yhteiskunnallisen muutoksen ehtojen tai valtarakenteiden sivuuttamisesta. (Ks. esim. Heller 2019; Kühl 2020). Onkin perusteltua kysyä, onnistuuko U-teoriassa esitetty itsestä huolehtiminen todella muuttamaan niitä valtarakenteita, joita se pyrkii haastamaan. Suoremmat toimintatavat, kuten mielenosoitukset, saattavat tarjota enemmän mahdollisuuksia totunnaisten olemassaolon tapojen kyseenalaistamiseen ja ravistella voimakkaammin ihmisten arkielämää.

Puutarhureiden tapauksessa nousee uudenlaisia itsekasvatuksen, johtamisen ja aktivismin vallankäytön kysymyksiä. Kun työpaikoilla tai oppilaitoksissa tavoitellaan U-teoriassakin mainittuja

transformatiivisia kokemuksia, subjektit asettuvat poikkeuksellisella tavalla alttiiksi muiden vaikutusvallalle. Jopa päälle päin ”dialogiset” ja tasa-arvoiset aikuisten väliset ryhmäsuhteet voivat ylläpitää ja synnyttää hierarkkisia valta- ja auktoriteettisuhteita (Bracher 2006). Kriittisessä itsestä huolehtimisen tutkimuksessa on samalla syytä huomata, että ”itsestä luopumiseen” liittyvät itsekasvatuksen käytännöt voivat olla vastarintaa valtarakenteille: kyse on poliittisesta subjektivaatiosta, jota on löydettävissä sekä historiallisista että nykypäivän yhteiskunnallisista, erityisesti radikaaleista liikkeistä (Munro 2011).

Vaikka yrittäjämäistä subjekta kuvaavat diskursit usein näyttäytyvät poliittisesti neutraaleina ja siten vallitsevaa järjestystä ylläpitävinä, tapausmerkimme osoittaa, että niiden joukosta voidaan löytää myös politisoivia, yhteiskunnallisia rakenteita haastavia muotoja. Neljännen sektorin tarkastelu itsekasvatuksen näkökulmasta hämärtääkin perinteisiä kriittistä tutkimusta leimaavia jakolinjoja. Kun aktivismin toimijoita tarkastellaan kiinnittämällä huomiota siihen, miten he itse määrittävät toimintaansa ja suhdetta itseensä, ei ole tutkimuksellisesti mielekästä pitäytyä yrittäjyyden ja aktivismin, hallinnan ja vastarinnan välisiin jakolinjoihin. (Ks. myös Death 2010). Pulmallisia yhteiskunnallisia rakenteita vastustetaan näiden rakenteiden varassa tapahtuvalla toiminnalla. Selkeimmin tämä näkyy siinä, kuinka Puutarhurit ottavat haltuun ”yrittäjämäisen subjektin” position ja

hyödyntävät sen tarjoamia mahdollisuuksia rakentaessaan yhä kestävämpää yhteiskuntaa. Vallitseviin rakenteisiin tukeutuminen ei sekään ole ongelmantonta, mutta tällainen ”haltuun ottaminen” voi kenties tuoda mukanaan enemmän positiivisia mahdollisuuksia kuin vaaroja.

ANTTI SAARI

KT, tenure track -professori
kasvatustieteiden ja kulttuurin
tiedekunta
Tampereen yliopisto
 <https://orcid.org/0000-0003-3777-6948>

JAN VARPANEN

KM, apurahatutkija
kasvatustieteiden ja kulttuurin
tiedekunta
Tampereen yliopisto
 <https://orcid.org/0000-0002-7859-1926>

JOHANNA KALLIO

KM, apurahatutkija
kasvatustieteiden ja kulttuurin
tiedekunta
Tampereen yliopisto
 <https://orcid.org/0000-0002-2820-5177>

Kiitämme Koneen säätiötä, joka rahoittaa artikkelin taustalla olevaa EnAct-projektia.

LÄHTEET .....

- Binkley, S. (2014). *Happiness as Enterprise: An Essay on Neoliberal Life*. Albany: Suny Press.
- Bracher, M. (2006). *Radical Pedagogy: Identity, Generativity, and Social Transformation*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Brunila, K., Harni, E., Saari, A. & Ylöstalo, H. (2021). *Te-rapauttinen valta: onnellisuuden ja hyvinvoinnin jännitteitä 2000-luvun Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Contu, A. (2008). Decaf Resistance: On Misbehavior, Cynicism, and Desire in Liberal Workplaces. *Management Communication Quarterly* 21, 364–379

- Davidson, A. (2011). In Praise of Counter-Conduct. *History of the Human Sciences*, 24(4), 25–41.
- Death, C. (2010). Counter-Conducts: A Foucauldian Analytics of Protest. *Social Movement Studies*, 9(3), 235–251.
- Della Porta, D., & Mattoni, A. (2015). *Social Movements. The International Encyclopedia of Political Communication*. John Wiley & Sons, Inc. <https://doi.org/10.1002/9781118541555.wbiepc010>

- Dobernig, K. & Stagl, S. (2015). Growing a Lifestyle Movement? Exploring Identity-Work and Lifestyle Politics in Urban Food Cultivation. *International Journal of Consumer Studies*, 39(5), 452–458.
- Edwards, R. (2008). Actively Seeking Subjects? Teoksessa Fejes, A. & Nicoll, K. (toim.) *Foucault and Lifelong Learning: Governing the Subject*. Lontoo: Routledge, 21–33.
- Foucault, M. (2001). *Hermeneutics of the Subject*. Lectures at the Collège de France, 1981–1982. New York: Palgrave Macmillan.
- Foucault, M. (2007). *Turvallisuus, alue, väestö*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Foucault, M. (2010a). *Seksuaalisuuden historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Foucault, M. (2010b). *The government of Self and Others: Lectures at the Collège de France 1982–1983*. New York: Palgrave Macmillan.
- Hadot, P. (2010). *Mitä on antiikin filosofia*. Tampere: Niin & Näin.
- Harva, U. (1958) *Aikuiskasvatus: johdatus aikuiskasvatuksen teoriaan ja työmuotoihin Suomessa*. Helsinki: Otava.
- Haenfler, R., Johnson, B., & Jones, E. (2012). Lifestyle Movements: Exploring the Intersection of Lifestyle and Social Movements. *Social Movement Studies*, 11(1), 1–20.
- Heller, P. W. (2019). The Philosophy of Theory U: A Critical Examination. *Philosophy of Management*, 18(1), 23–42.
- Kühl, S. (2020). The Blind Spots in Theory U: The Reconstruction of a (Change-) Management Fashion. *Journal of Change Management*, 20(4), 314–321.
- Maclure, M. (2010). The Offence of Theory, *Journal of Education Policy*, 25(2), 277–286.
- Maeckelbergh, M. (2009). *The Will of the Many, How the Alterglobalization Movement is Changing the Face of Democracy*. London: Pluto Press.
- Maeckelbergh, M. (2016). The Prefigurative Turn: The Time and Place of Social Movement Practice. Teoksessa A. C. Dinerstein (toim.) *Social Sciences for an Other Politics*. New York: Palgrave Macmillan, 121–134.
- Mathiwetz, D. (2016). "Meditation is Good for Nothing:" Leisure as a Democratic Practice. *New Political Science*, 38(2), 241–255.
- Moisio, O. P. (2009). What it Means to be a Stranger to Oneself. *Educational Philosophy and Theory*, 41(5), 490–506.
- Munro, I. (2014). Organizational Ethics and Foucault's 'Art of Living': Lessons from Social Movement Organizations. *Organization Studies*, 35(8), 1127–1148.
- Mäenpää, P., & Faehle, M. (2021). *4. sektori: kuinka kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa*. Tampere: Vastapaino.
- Presencing Institute (2021). *Social Presencing Theater: 4D Mapping*. https://www.presencing.org/files/tools/PI_Tool_SPT_4DMapping.pdf (5.4.2021).
- Rikala, S. (2016). Työuupumus ja vastarinnan mahdollisuudet. Teoksessa J. Parviainen, T. Kinnunen & I. Kortelainen (toim.). *Ruumiillisuus ja työelämä. Työruumis jälkiteollisessa taloudessa*. Tampere: Vastapaino, 182–198.
- Rose, N. (1999). *Powers of Freedom: Reframing Political Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rowe, J. K. (2016). Micropolitics and Collective Liberation: Mind/body Practice and Left Social Movements. *New Political Science*, 38(2), 206–225.
- Saari, A. (2019). Sinä voit! Positiivinen psykologia ja onnellisuuden hallinta. Teoksessa K. Filander, M. Korhonen & P. Siivonen (toim.) *Huiputuksen moraalijärjestys: Osallisuuden ja sosiaalisen kivun kertomuksia*. Tampere: Vastapaino, 99–125.
- Saari, A. (2016). Läsnaolon ristiriidat: Tietoisuustaidot opetustyössä. Teoksessa J. Parviainen, T. Kinnunen & I. Kortelainen (toim.) *Ruumiillisuus ja työelämä. Työruumis jälkiteollisessa taloudessa*. Tampere: Vastapaino, 199–214.
- Saari, A. (2011). *Kasvatustieteen tiedontahto: Kriittisen historian näkökulmia suomalaiseen kasvatukseen tutkimukseen*. Jyväskylä: FERA.
- Salmenniemi, S. (2019). Therapeutic Politics: Critique and Contestation in the Post-Political Conjuncture. *Social Movement Studies*, 18(4), 408–424.
- Sande, van de, M. (2013). The Prefigurative Politics of Tahrir Square—An Alternative Perspective on the 2011 Revolutions. *Res Publica*, 19(3), 223–239.
- Scharmer, O. (2018). *The Essentials of Theory U: Core Principles and Applications*. Berrett-Koehler Publishers.
- Stein, A. (2011). The Forum Therapeutic Politics – An Oxymoron? *Sociological Forum*, 26(1), 187–193.
- Stranius, L. (2010). Ympäristöliikkeen uudet haasteet. Teoksessa Konttinen, E. & Peltokoski, J. (toim.) *Verkostojen liikettä*. Jyväskylän yliopisto: Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali, 80–125.
- Värrö, V. M. (2002). Kasvatus ja "ajan henki". *Aikuiskasvatus*, 22(2), 92–104. <https://doi.org/10.33336/aik.93405>
- Yates, L. (2015). Rethinking Prefiguration: Alternatives, Micropolitics and Goals in Social Movements. *Social Movement Studies*, 14(1), 1–21.

Toiseuden moninainen kokemus

Tutkimusrunous taistelevan vammaistutkimuksen menetelmänä

Kehitysvammaisten aikuisten moninaiset kokemukset jäävät tutkimuksissa marginaaliin, tai ne eivät välity riittävän vaikuttavasti muuttaakseen yhteiskuntaa. Tieteen ja taiteen tiedonmuodostuksen tapoja yhdistelevä tutkimusrunous on aktivismia, joka pyrkii muutokseen ennakkoluuloja ravistelemalla. Tutkimusrunouden vahvuuksia ovat autenttisen kokemuksen kuuleminen ja välittäminen, toiseuden moninaisuuden esille tuominen ja moninaisten yleisöjen tavoittaminen.

Tervetuloa vammaisparkkiin!
Vammanen
vamma
Tyhmä sana leviää
Vamma, vammaa!
haukkuu
huomaa mut vammaseksi
levittää vammaista

Hetkeksi pysähdyn
hetkeksi siihen paikalle
katon totisena
poistun sanomatta mitään

Tämmönen sana vähän
pahalta tuntuu
Menee ilmekin totiseks
pahaks menee tunne
pois pakoon
pakoon tilanteesta

Vaikka olisinki vamma
vaikka olisinki minkälaine
oon normaali ihmine
tälläin ihan normaali oon
En oo samanlaine
oon ihan tavallinen
minkälaine tahansa tavallinen vaa

Sanoisin näin:
Pidä ittes
normaali ihminen
ihan tavallisena
Mä pidän semmosena
kun mä oon

(Foster 2017a, 31–32.)

"EN OO SAMANLAINE / oon ihan tavallinen / minkälaine tahansa tavallinen vaa." Nämä kolme runon säettä tiivistävät jotakin hyvin oleellista toiseuden problematiikasta. Kehitysvammaisen tutkimuskumppanini Mari Heinilän haastattelusta koostamani runo kertoo siitä, kuinka hän on muodostanut oman identiteettinsä "erilaiseksi" muilta saamiensa määrittelyjen mukaisesti, mutta toisaalta hän kokee oman elämänsä arjen ja itsensä aivan "tavallisena". Lopuksi hän ehdottaakin, että mitä jos tavallisuutta voisi olla monenlaista.

Elämme vastakohtaisuuksia korostavassa maailmassa. Ihmisiä jaotellaan meihin ja muihin sekä arvotetaan usein siitä näkökulmasta, kuinka tuottavia kansalaisia he ovat: ihminen nähdään kasvun tavoittelun resurssina. Ne, jotka eivät tuota yhteiskunnalle taloudellista hyötyä, koetaan ongelmalliseksi resurssihukaksi. Ratkaisuna on joko ihmisen ottaminen hyötykäyttöön, toisin sanoen hyväksi käyttäminen, tai syyttämisen syrjään. Näin on käynyt ihmisryhmiä erityisesti kehitysvammaisille.

Perinteisesti vammaisuutta on tarkasteltu vain lääketieteen näkökulmasta, jolloin tutkimus on kohdistunut lähinnä epäkelvon kehon korjaamiseen. Vammaistutkimuksen sosiaalinen malli taas on osoittanut kritiikkinsä vammaisille sopimattomaksi rakennettua yhteiskuntaa kohtaan (Davis 2013a; Goodley 2016; Shakespeare 2006; Vehmas 2005; Watson & Vehmas 2019). Kumpikaan suuntaus ei tee oikeutta vammaisten todellisille arjen kokemuksille, ja siksi tarvitaan myös kriittisen vammaistutkimuksen näkökulmaa (Garland-Thomson 2011). Tässä artikkelissa otan askeleen pidemmälle: Pelkkä vammaisidentiteetin kokemuksen ymmärtäminen ei riitä, mikäli pyritään tosiasialliseen yhdenvertaisuuteen aivan kaikkien ihmisten kesken (Davis 2013c; Goodley ym. 2019). Tarvitaan moninäkökulmaista ja -menetelmällistä tutkimusotetta ja aktiivista poliittista toimintaa yhteiskunnan rakenteiden, asenteiden ja arvojen muuttamiseksi, eli aktivismia sen puolesta, että aivan jokainen voisi olla "minkälainen tahansa tavallinen".

Osoitan artikkelissani, kuinka 'tutkimusrunous' (*poetic inquiry*, Faulkner 2009, 2016, 2017, 2019; Galvin & Prendergast 2016; Leavy 2010; 2015; Prendergast 2015; Prendergast & Galvin 2012; Pren-

dergast ym. 2009; Thomas ym. 2012; Wiebe 2015) voi taistelevan tutkimuksen (Suoranta & Ryyänen 2014; myös mm. *public scholarship*, Leavy 2019) menetelmänä olla aktivismia. Kysyn, miten runous analyysimenetelmänä voi tutkia moninaista toiseutta ja miten runous raportointimuotona voi sysätä yhteiskuntaa arvojen ja asenteiden muutokseen.

Aikuiskasvatuksen professori Juha Suoranta ja sosiaalipedagogiikan yliopistonlehtori Sanna Ryyänen (2014, 15) määrittelevät taistelevan tutkimuksen kantaa ottavaksi, toimintalähtöiseksi ja osallistuvaksi tutkimukseksi: "Siinä osallistutaan kamppailuun yhdenvertaisuuden ja oikeudenmukaisuuden puolesta."

Määrittelen oman tutkimukseni taideperustaiseksi (Barone & Eisner 2012; Kallio 2010; Knowledge & Cole, 2008; Leavy 2015; 2019) ja kriittiseksi vammaistutkimukseksi (Davis 2013a; Goodley 2016; McRuer 2006; Shildrick 2009; Weiss 2015; Watson & Vehmas 2019). Sitoudun taideperustaisena tutkijana taistelevan tutkimuksen keskeiseen periaatteeeseen, "käytännön ja teorian yhdistävään toimintaan paremman maailman puolesta" (Suoranta & Ryyänen 2014, 16).

Taistelevana taiteilija-tutkija-aktivistina en pyri ainoastaan empiirisesti tutkimaan ja kuvaamaan vammaisen ihmisen kokemusta vaan aktiivisesti yhdessä kehitysvammaisten aikuisten kanssa taiteen menetelmiä käyttäen toimimaan maailman muuttamiseksi. Akateemisen julkaisemisen lisäksi pyrin kohti yhteiskunnallista muutosta yhteistoiminnan ja vaihtoehtoisten toimintamallien kuvittelemisen kautta (Suoranta & Ryyänen 2014), mikä itselleni tarkoittaa keskeisesti toisintekemistä nimenomaan nykytaiteen periaatteita ja menetelmiä hyödyntäen (Foster 2017b).

Kuvaan tutkimusrunoutta taistelevana tutkimuksena antamalla esimerkin taideperustaisesta tutkimushankkeesta, jossa sitouduttiin yhdenvertaisuuden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämiseen kuulemalla, työstämällä ja tuomalla esiin kehitysvammaisten aikuisten kokemuksia. Olen koostanut ei-vammaisena taiteilija-tutkijana *Minkälainen tahansa tavallinen* -tutkimusrunokokoelman (Foster 2017a) runot kehitysvammaisten tutkimuskumppanieni päiväkirjamerkintöjen ja haastatteluiden pohjalta. Käytän tässä artikkelissa esimerkkinä niitä

VASTA MEDIKALISAATIO JA TEOLLINEN KAPITALISMI EROTTIVAT VAMMAISET OMAKSI MARGINAALISEKSI IHMISSRYHMÄKSEEN.

kokoelman runoja, jotka olen rakentanut kolmen kehitysvammaisen naisen haastatteluista.

VAMMAISTUTKIMUS

Vammaistutkimus on lisääntynyt ja moninaistunut merkittävästi 1970-luvulta lähtien: tieteen näkökulmat vammaisuuteen ovatkin vaihdelleet diagnooseista identiteettikysymyksiin ja hoitolinjoista ihmisoikeustaisteluihin (Herther 2015). Vammaistutkimus ja -aktivismi ovat aina linkittyneet tiiviisti yhteen (Berghs ym. 2019). Kriittinen yhteiskuntatieteellinen vammaistutkimus tulkitaankin usein jatkumona 1960-luvun ihmisoikeusaktiivismin synnyttämille sukupuoli- ja seksuaalisuusidentiteettien sekä rodullistettujen identiteettien tutkimukselle (Herther 2015).

Vammaisaktivistien esiin nostama kritiikki on vaikuttanut myös akateemiseen vammaistutkimukseen: lääketieteellisistä selitysmalleista on haluttu eroon, eikä vammaisuuden merkityksen olekaan katsottu syntyvän enää vain anatomisista tai fysiologisista seikoista vaan sosiaalisesti rakentuneena (Davis 1995). Erityisesti vammaisaktivistien taistelema *Americans with Disabilities Act* -laki vuonna 1990 vaikutti merkittävästi paitsi Yhdysvalloissa myös Euroopassa siihen, että vammaistutkimus on vakiinnuttanut paikkansa yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kentällä (Herther 2015).

Sosiaalisen vammaistutkimuksen materialistisen selitysmallin mukaan 'vammaisuus' (*disability*) on uusi kategoria: vasta medikalisaatio ja teollinen kapitalismi on erottanut vammaiset omaksi marginaaliseksi ihmisryhmäkseen, koska he eivät 'vammansa' (*impairment*) vuoksi kykene tehokkaan työnteon

vaatimukseen (Davis 1995; Goodley 2014). Siksi vammaispolitiikassa on pidetty keskeisenä vammaisten kuntouttamista ja sopeuttamista yhteiskuntakelpoisiksi (Herther 2015; Vehmas 2005). Sosiomaaterialistinen tutkimus on tuonut esiin sitä, kuinka vammaiset ihmiset suljetaan yhteiskunnan ulkopuolelle valtaväestön tekemien ratkaisujen vuoksi niin koulutuksen, työelämän, asumisen, liikenteen kuin vanhemmuuden ja ikääntymisenkin kysymyksissä (Watson 2008).

1990-luvulta lähtien vammaisuus on alettu ymmärtää sosiaalisena konstruktiona, joka syntyy ihmisten ennakkoluuloista erilaisuutta kohtaan (Davis 1995). Sosiaalisen konstruktionistisen selitysmallin mukaan vammaisuutta ei siis pitäisi ymmärtää ruumiillisen vamman kautta vaan nimenomaan kulttuuristen arvostusten synnyttämänä ja ylläpitämänä uskomuksena (Vehmas 2005). Näin ollen vammaisuutta ei voida määritellä vain objektiivisesti lääketieteellisen tiedon kautta ja ikään kuin "luonnollisena" vaan vammaisten ja ei-vammaisten ihmisten vuorovaikutuksessa syntyvänä sosiaalisena diskurssina, jota on mahdollista muuttaa (Vehmas 2005, 122). Sosiaalinen vammaistutkimus ja -aktivismi ovatkin vaikuttaneet vammaisuuden diskurssin siirtymään yksilökeskeisestä puutteellisuusajattelusta kohti oikeudenmukaisuuden ja yhdenvertaisen kansalaisen ideaa (Watson 2009).

Vammaisuuden sosiaalisia malleja on kuitenkin myös kritisoitu, vieläpä samasta syystä kuin lääketieteellistä mallia eli oletuksesta nähdä vammaisuus universaalina ja ei-vammaisen täydellisenä vastakohtana (Davis 2013b). Historiallisesti ja kulttuurisesti tarkasteltuna vammaisten ihmisten kokemukset ovat niin moninaisia, ettei yksi selitysmalli tee niille oikeutta (Davis 2013b; Vehmas 2005). Kriittisen paradigman tutkijat ovatkin pyrkineet paljastamaan ja purkamaan stereotyyppisiä oletuksia ja arvohierarkioita, jotka johtavat vammaisten syrjintään. Heidän mukaansa kansallisilla ja kansainvälisillä sopimuksilla pyritään takaamaan erilaisten ihmisten – myös vammaisten – juridiset oikeudet, mutta todellisuudessa kapea käsityksemme normaaliudesta aiheuttaa edelleen marginaaliryhmien syrjintää (Davis 2013b; Herther 2015).

MONINAISUUS ON KORVANNUT NORMAALIUDEN JA ERILAISUUDEN KÄSITTEET MARGINAALISIA IHMISRYHMIÄ TUTKITTAESSA, EI KUITENKAAN VAMMAISUUDEN KONTEKSTISSA.

Sentrinen eli keskusta-ajattelu on yksi länsimaisen kulttuurin leimallisimmista piirteistä (Plumwood 2002). Eurosentrismi eli valkoisuusnormi aiheuttaa rasismia ja androsentrismi eli mieskeskeisyys seksismia kaltaisia ongelmia. Antroposentrismi eli ihmiskeskeisyys puolestaan asettaa ihmisen kaiken muun elämän yläpuolelle. Ihmisyyden ideaalia määrittelee myös ajatus kyvykkyydestä: ableismi asettaa keskiöön vammattoman ja sairaudettoman ihmisen (Campbell 2009; Garland-Thomson 2011, McRuer 2006). Keskusta-ajattelun synnyttämät ja ylläpitämät, itsestäänselvyyksinä pidetyt oletukset kytkeytyvät läheisesti toisiinsa ja liittyvät dualistiseen, eli kahtiajatteluihin perustuvaan, ajatusmalliin (Foster 2017b; myös Plumwood 2002). Kriittisen paradigman tutkimukset keskittyvät nimenomaan dualistisesta ja sentrisestä maailmankuvasta ja ihmiskäsityksestä johtuvien rakenteiden paljastamiseen ja purkamiseen.

Vaikka vammaistutkimuksen kenttä näyttää jakaantuneen jyrkästi lääketieteelliseen, sosiaaliseen ja kriittiseen näkökulmaan, monet nykytutkijat korostavat, ettei vammaisten omien kokemusten huomioiminen kriittisestä näkökulmasta tarkoita yhteiskunnallisten rakenteiden merkitysten täydellistä kieltämistä (Kröger 2002; Vehmas & Watson 2014). Eikä kriittinen näkökulma pyri unohtamaan esimerkiksi vammaisen yksilön mahdollisesti kokemaa kipua tai hoivan tarvetta (Shakespeare 2006; Kristiansen ym. 2009).

Marginaaliryhmien positiivinen, erilaisuuteen perustuva ryhmäidentiteetti ja siitä noussut aktivismi

ovat mahdollistaneet sen, että juridiset oikeudet ovat 1970-luvulta lähtien kuuluneet myös vammaisille ihmisille. Siksi voikin olla sekä eettisesti että poliittisesti haitallista hylätä kategorisesti erilaisuus (Vehmas & Watson 2014). Epäsopivuuden ja erilaisuuden esille tuominen aktivismin kautta ei siis välttämättä lisää yhteiskunnan eriarvoisuutta (Rembis 2015). Tämä kuitenkin edellyttää, että myös marginaaliryhmissä tunnustetaan ja tunnustetaan moninaisuutta.

Amerikkalaisen vammaistutkimuksen professorin Lennard J. Davisin (2013b) mielestä 'moninaisuus' (*diversity*) on jo korvannut normaaliuden ja erilaisuuden käsitteet marginaalisia ihmisryhmiä tutkittaessa – mutta ei kuitenkaan vammaisuuden kontekstissa. Moninaisuuspuheen voidaankin katsoa sopivan uusliberalistiseen agendaan, jossa ihmiset nähdään markkinoinnin keinoin ohjailtavina kuluttajina (Davis 2013a). Joustavien identiteettien joukossa vammaisia pidetään kuitenkin edelleen staattisina identiteetteinä, lääketieteen määrittelemänä objekteina ja erilaisten toimenpiteiden kohteina. Koska uusliberalististen arvojen kehyksessä ihmiselämä määritellään ensisijaisesti tuottamisen ja kuluttamisen kautta, vammaisen ihmisen elämää ei osata ajatella hyvänä tai jopa lainkaan elämisen arvoisena (Davis 2013b).

Uusliberalistinen kapea ihmiskäsitys tekee kaidista – myös ei-vammaisista – ihmisistä jollakin tapaa kyvyttömiä (Goodley 2014). Ihmisen on jatkuvasti kehitettävä itseään vastaamaan yhä paremmin annettua ideaalia. Tavoiteltava vartalomalli, teknologian tarjoamat välineet tai uusimmat ruokasuositukset vaihtuvat kuitenkin niin usein, että ihminen on välttämättä tuomittu epäonnistumaan kapitalismin ja konsumerismin ruokkimassa täydellisyyspyrkimyksessä. Länsimainen lääketiede ja psykologia ovat keskittyneet hoitamaan yksilöä, ja koska ymmärrys ihmisestä perustuu lähes yksinomaan näiden tieteenalojen tuottamaan tietoon, syiden ja ratkaisujen ihmisen ongelmiin kuvitellaan löytyvän yksilöistä itsestään. Kyvyttömyyttä pidetään siis yksilön ongelmana.

Yksilökeskeisessä kulttuurissa arvohierarkioista syntyviä rakenteellisia ongelmia ei tunnusteta, koska

TAISTELEVA TUTKIMUS ON KOKO TUTKIMUSTYÖTÄ LÄPÄISEVÄ ASENNE, JOKA KYSEENALAISTAA PERINTEISIÄ TUTKIMUKSEN TEKEMISTÄ KOSKEVIA VALTASUHTEITA.

minän ja toisen sekä yksilön ja yhteiskunnan välisiä vastavuoroisia riippuvuussuhteita ei nähdä. Kriittisen vammaistutkimuksen minuuden ja toiseuden problematiikan tarkastelu haastaa siis väistämättä uusliberalistisia arvoja (Davis 2013b; Flynn 2017; Goodley 2014). Vammaisten henkilöiden kokemuksia tarkastelemalla voidaan lisätä ymmärrystä yhteiskunnan tiedostamattomista, eriarvoisuutta aiheuttavista rakenteista. Ne eivät välttämättä ole haitallisia ainoastaan vammaisille itselleen vaan koko ihmiskunnan hyvinvoinnille. (Davis 2013a).

Koska vammaisuuteen liitettävät negatiiviset mielikuvat erilaisuudesta ja epänormaaliudesta omaksutaan sosiaalisessa ympäristössä, olisi syytä tarkastella sitä, mistä nämä negatiiviset tunteet nousevat (Davis 1995). Itsereflektion avulla voidaan päästä kiinni vallitsevaan ihmiskäsitykseen ja valtarakenteisiin (myös Campbell 2009; Goodley 2014; 2016). Nimenomaan ”epäsopivuuden” kokemusta tutkimalla voidaan oppia paljon itsestä ja toisista – enemmän kuin ”sopivuus” yhteiskuntaan voi opettaa (Weiss 2015, 92).

Keskusta-ajattelulle perustuvan maailmankuvan sekä siitä johtuvien ableististen rakenteiden ja arvojen purkamisessa on tärkeää kuulla moninaisia ihmisiä itseään. Erityisesti ’kehitysvammaisuuden’ alle luokitellun epäyhtenäisen joukon moninaiset kokemukset jäävät tutkimuksissa ja sen myötä päätöksissä usein huomaamatta (Rembis 2015; Vehmas 2005; 2010) eivätkä tutkimustulokset välity riittävän vaikuttavina muuttaakseen toimintaa määritteleviä uskomuksia. Niinpä kuvaan nimenomaan taideperustaista taistelevaa tutkimusta kriittisen vammaistutkimuksen muotona.

TAIDEPERUSTAINEN TAISTELEVA TUTKIMUS

Suoranta ja Rynnänen (2014, 17) kehystävät taistelevaksi tutkimukseksi yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen suuntaukset, esimerkiksi kriittisen pedagogiikan, sosiaalipedagogiikan, sukupuolentutkimuksen ja julkisen sosiologian, joissa pyritään lisääntyvän tiedon avulla ihmisten vapautumiseen haitallisista normeista, säätelystä ja kontrollista. Taistelevasta tutkimuksesta on käytetty erilaisia nimityksiä, kuten aktivistitutkimus (Hale 2001), osallistuva toimintatutkimus (Reason & Bradbury 2008) ja julkinen tutkijuus (Leavy 2019). Selvyyden vuoksi käytän Suorannalta ja Rynnäselältä (2014) omaksuttua nimitystä ’taisteleva tutkimus’ silloinkin, kun viittauksen kohteina olevat tutkijat itse käyttävät muita nimityksiä.

Taistelevassa tutkimuksessa teoria ja metodologia lomittuvat ja informoivat toinen toisiaan (Suoranta & Rynnänen 2014, 16). Sitä ei siten pidä ymmärtää vain menetelmänä vaan pikemminkin koko tutkimustyötä läpäisevänä asenteena, joka suuntautuu kyseenalaistamaan myös perinteisiä tutkimuksen tekemistä koskevia valtasuhteita (Boyd 2019). Valtakysymykset voivat linkittyä esimerkiksi tutkimusaiheiden valintaan, tutkijan ja tutkittavan suhteeseen sekä käsitykseen tiedon ja totuuden luonteesta, mikä taas vaikuttaa käytettäviin menetelmiin.

Tutkimusmenetelmien professori Kakali Bhattacharya (2019) esittää taistelevalle tutkijalle kolme erityistehtävää. Ensinnäkin tutkijan tulee asettua nöyrästi ei-tietämisen tilaan. Menetelmät ja sisällöt nousevat esiin tutkimusprosessissa, eikä tutkija voi kontrolloida ja päättää niitä etukäteen. Toiseksi tutkijan on ymmärrettävä tutkittavat yhteistyökumppaneikseen: taisteleva tutkija toimii yhteisössä, yhteisön ehdoilla ja yhteisön hyväksi. Tutkimuksen merkityksellisyys tiivistyykin akateemisen julkaisemisen ja kollegoiden tunnustuksen sijaan siihen, mitä se merkitsee ja miten se kommunikoi nimenomaan niille, joiden kokemuksia yhdessä tutkitaan. Tämä tehtävä johtaakin kolmanteen tavoitteeseen eli uusien menetelmien etsintään (Bhattacharya 2019). Perinteisiä menetelmiä, kuten haastattelua ja havainnointia, käytettäessä ei välttämättä huomioida tutkijan valtapositiota tiedontuottamisessa. Sen sijaan osallistavat

KOKEMUKSELLISESSA TIEDOSSA AISTINEN, EMOTIONAALINEN JA KOGNITIIVINEN ULOTTUVUUS KIETOUTUVAT YHTEEN.

ja esimerkiksi taideperustaiset menetelmät mahdollistavat sekä tutkija–tutkittava-jaottelun että rationaalisen ja objektiivisen tietokäsityksen kyseenalaistamisen niin aineiston hankinnassa ja analyysissä kuin raportoinnissa.

Erityisesti sosiaali- ja kasvatustieteissä yhä suositummaksi käyvä 'taideperustainen tutkimus' (*arts-based research*, Barone & Eisner 2012; Kallio 2010; Knowledge & Cole, 2008; Leavy 2015; 2019) on osoittautunut toimivaksi menetelmäksi kokemuksen tutkimuksessa ja erityisesti marginaalissa elävien ihmisten kokemuksen esille tuomisessa (Leavy 2015, 24; ks. myös Suoranta & Ryyänen 2014). Fenomenologisesta kokemuksen tutkimuksesta ammentaan taideperustainen tutkimus sitoutuu sekä ontologisella että epistemologisella tasolla moninaisuuden ajatukseen (myös Kallio 2010). Toisen kokemusta tutkittaessa tulee hyväksyä se, että jäämme toinen toisillemme aina jollakin tapaa mysteereiksi (Merleau-Ponty 2008).

Kokemuksellisessa tiedossa aistinen, emotionaalinen ja kognitiivinen ulottuvuus kietoutuvat erottamattomasti yhteen. Se on kuitenkin usein myös vaikeasti argumentoitavaa. Taiteellisen tutkimuksen yksi keskeinen arvo onkin sen kyky tuoda esiin hetkittäistä ja osittaista tietoa ja samalla ”paljastaa ihmisyydestä ja todellisuudesta sen olennaisen” (Kallio 2010, 24). Kokemuksen vaikea sanallistettavuus ja epämääräisyys ei siis tarkoita, etteikö ilmiötä olisi olemassa tai etteikö sitä voisi tutkia vaan sitä, että ilmiötä täytyy tutkia uudella tavalla, esimerkiksi taideperustaisilla menetelmillä. Taiteen avulla voi tavoittaa sellaista, mikä pakenee sanallista määrittelyä.

Taideperustaisella tutkimuksella on mahdollista puhutella laajempaa yleisöä kuin perinteisellä akateemisella tutkimuksella, koska taide tavoittaa tiettä laajemman yleisön ja se koskettaa vastaanottajaa

myös tunnetasolla (Leavy 2015, 27). Taisteleva tutkimus ja taideperustainen tutkimus linkittyvätkin luontevasti yhteen (myös mm. Leavy 2015, 2019):

”Taiteen avulla, sen kaikessa moninaisuudessa ja monin keinovalikoimin, kerrotaan ja kuvataan yhteiskunnallisesti, poliittisesti ja kulttuurisesti tärkeistä ja vaikeista aiheista sekä osallistutaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Parhaimmillaan taide tarjoaa ajateltavaa, uudistaa ajattelua ja joskus jopa kokonaisen elämän. Taistelevan tutkimuksen kannalta taiteen maailma on näin ollen mitä tärkein voimakenttä edistettäessä ihmisten hyvinvointia ja oikeudenmukaisempaa yhteiskuntaa. (Suoranta & Ryyänen 2014, 235).”

Taideperustainen taisteleva tutkija pyrkii tutkimuksellaan tavoittamaan paitsi yhteisön, jonka kanssa tutkimus toteutetaan, myös alan tutkijat sekä monia tutkimuksen kannalta keskeisiä sidosryhmiä, kuten opiskelijoita, viranomaisia, järjestötyöntekijöitä, yrittäjiä ja rahoittajia (Lincoln ym. 2019). Erilaisia yleisöjä tulee puhutella erilaisin keinoin: akateemiset artikkelit ja konferenssiselitteet tavoittavat usein vain toiset tutkijat, mutta luennoilla, mielipidekirjoituksilla, kannanotoilla, mediaesiintymisillä, blogiteksteillä, videoilla ja podcasteilla sanoma voidaan kohdistaa tavoitelluille yleisöille ja siten vaikuttaa tutkijayhteisöä laajemmin (myös Lincoln ym. 2019). Taiteelliset esitystavat taas sopivat monenlaisille yleisöille, koska taide kutsuu esiin moninaisia tulkintoja ja virittää sitä kautta myös dialogia taideteoksen herättämistä erilaisista merkityksistä (Leavy 2015, 26–27).

Taistelevassa tutkimuksessa yhdenvertaisuuden tavoittelu yhdistyy luovuuteen ja aktivismiin (Faulkner & Squillante 2019, 308). Erityisesti luova kirjoittaminen mahdollistaa haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten kokemusten esille tuomisen ja siten sysäämisen sekä terapeuttisesti että pedagogisesti merkittävään sosiaaliseen muutokseen. Runous on erityisen käyttökelpoinen väline, kun halutaan tutkia identiteettejä, ihmisryhmien marginalisointia ja tunnepitoisia aiheita (Faulkner 2019). Runojen kielellisen joustavuuden kautta on mahdollista paljastaa erityisesti piiloon jääviä, konditionaalisia totuuksia (Faulkner 2016). Luovan kirjoittamisen

menetelmiin erikoistuneen tutkijan Sandra Faulknerin (2017) mielestään runous onkin aina poliittista. Faulkner ja runoilija Sheila Squillante (2019) rohkaisevat taistelevaa tutkijaa hyödyntämään ”ilmaisen paloa”: kun jokapäiväiset kokemukset ja havainnot yhdistyvät humanistiseen ja yhteiskuntatieteelliseen ymmärrykseen, ne voivat sytyttää tutkimuksen ”aktivismin liekkiin”.

TAIDEPERUSTAINEN TUTKIMUS KEHITYSVAMMAISTEN AIKUISTEN KOKEMUKSISTA

Tutkimukseni lähtökohtana oli yhteistyöhanke Tampereen kaupungin ylläpitämän kehitysvammaisille aikuisille suunnatun toimintakeskus Wärjäämön kanssa. Wärjäämössä kehitysvammaiset aikuiset työskentelevät taiteen parissa (ks. Wärjäämö 2021).

Toteutin tutkimuksen yhdessä Wärjäämöllä pitkään työskennelleen ei-vammaisen teatteri-ilmaisen ohjaajan, tanssi-innostaja Jarmon Sköinin ja Wärjäämön yhdeksän kehitysvammaisen työntekijän kanssa. Wärjäämöläiset toimivat hankkeessa kanssatutkijoina, eivät siis perinteisessä informanttiroolissa (ks. Given 2008; myös Hodges ym. 2014). Tietoa tuotettiin dialogissa, eli osallistuimme yhdessä tutkimusaineiston tuottamiseen: Jarmo tanssi-innosti värjäämöläisiä. Toisin sanoen he tutkivat kehotietoisuus- ja liikeimprovisaatioharjoitteiden kautta omaa suhdettaan sekä itseensä että ympäristöönsä (ks. tanssi-innostamisesta Foster 2015; myös 2012; 2016). Ryhmäläiset kirjoittivat ja piirsivät päiväkirjaa omista kokemuksistaan.

Keräsin aineistoa lisäksi haastatteleamalla kolmea ryhmäläistä, Jenni Päilyä ja Mari Heinilää sekä anonyyminä pysyttelevää värjäämöläistä, joka esiintyy tekstissä nimellä Anonyymi. Toteutin haastattelut fenomenologisella asenteella kahdenvälisinä keskusteluin, joissa tavoittelin haastateltavan ’ellettä kokemusta’ (*lived experience*, van Manen 1990). Tutkimukseni asettuu menetelmällisesti kriittisen vammaistutkimuksen perinteeseen, eli tutkimukseni on laadullinen ja aineistoni pieni: ”Pyrkimyksenä ei ole tuottaa tilastollisesti yleistettävää tietoa vaan

pyrkii yksittäisten kokemusten perusteelliseen ymmärtämiseen. Tällaisen tutkimuksen avulla pyritään siis saamaan syvempää kuvaa ihmisten kokemusten laadusta” (Vehmas 2010, 7). Tutkimuksen tulokset julkaisin tutkimusrunokokoelmana (Foster 2017a).

Jenni ja Mari halusivat ehdottomasti esiintyä tutkimuksen raportoinnissa omilla nimillään, joten olen kunnioittanut heidän toivettaan myös tässä artikkelissa. He ovat esiintyneet nimillään ja kasvoillaan konferensseissa ja muissa tapahtumissa, joissa olemme yhdessä kertoneet tutkimushankkeesta. Koen, että heidän nimiensä piilottaminen akateemisessa tekstissä olisi haitallista vallankäyttöä, jossa vammaisen ihmisen itsemääräämisoikeus sivuutettaisiin. Taistelevan tutkimuksen periaatteiden mukaisesti nimien käytön voi tulkita akateemisia käytänteitä haastavaksi aktivismiksi: kenellä on oikeus esiintyä konferensseissa ja julkaisuissa omana itsenään?

Perinteisen analyttisen tutkimusmenetelmän sijaan käytin runoutta tutkimusaineiston analysoinnissa ja raportoinnissa (Galvin & Prendergast 2016; Leavy 2010; 2015; Prendergast 2015; Prendergast, ym. 2009; Thomas ym. 2012). Vaikka kutsuinkin värjäämöläiset hankkeeseen tutkimuskumppaneikseni enkä informanteiksi (Given 2008), otan täyden vastuun tutkimusaineiston analyysistä eli taiteellisesta prosessista, jossa koostin haastatteluista tutkimusrunoja.

Valitsin litteroiduista keskusteluaineistoista sanoja, lausekkeita ja lauseita, jotka puhuttelivat minua (ks. Prendergast 2015; Leavy 2015). Keskusteluista syntyneet tutkimusrunot voikin käsittää minun eli tutkijan tulkinnoiksi aineistosta, ja siksi menetelmää voidaan kutsua tarkemmin ’tulkinalliseksi runoudeksi’ (*interpretative poetry*, Leavy 2015, ks. myös Foster 2016). Vaikka en etukäteen ollutkaan päättänyt, mitä tarkalleen olin etsimässä litteroidusta aineistosta, voin kanadalaisen draamakasvatuksen professorin Monica Prendergastin (2015, 683) kollaasirunouden menetelmäkuvauksen mukaisesti havaita seuraavia laatuja valitsemisissäni ilmauksissa: esteettistä voimaa, yllätyksiä, metaforia, hetken kuvauksia, rohkeutta ja herkkyyttä sekä kriittisiä huomioita.

Käytän esimerkkinä taistelevasta tutkimusrunoudesta Jennin, Marin ja Anonyymien haastatteluista

Katkelma litteroidusta haastatteluaineistosta	Katkelma runosta "Tavallinen"
<p>M: [--] Mä oon itte, mikä oon ja se on ihan normaalia, että mä oon tällain ihan normaali ihminen. Vaikka olisinki vamma, että mä oon itte ihan normaali ihmine, vaikka olisinki minkälaine, että en oo samanlaine kun kaikki muut ni.</p> <p>R: Mikä sun mielestä on normaali?</p> <p>M: No, ihan sellanen tavallinen niinku vaa. No se, että mä oon itte ihan tavallinen.</p> <p>R: Sä pidät ittees ihan tavallisena?</p> <p>M: Nii. Olin ihan minkälaine tahansa ja mikä tahansa nii.</p>	<p>Vaikka olisinki vamma vaikka olisinki minkälaine oon normaali ihmine tällain ihan normaali oon En oo samanlaine oon ihan tavallinen minkälaine tahansa tavallinen vaa</p>

Taulukko 1. Esimerkki haastatteluaineiston pohjalta tiivistetystä runon säkeestä (ks. myös Leavy 2015, 85–89).

syntyneitä runoja, jotka on julkaistu *Minkälainen tahansa tavallinen* -kokoelmassa (Foster 2017a). Tutkimusrunoilla ei pyritä esittämään yhtä suljettua totuutta, vaan runous mahdollistaa aineiston analyysin jättämisen avoimeksi monenlaisille tulkinnoille (Leavy 2015, 92). Niiden yksi keskeinen tarkoitus onkin kutsua vastaanottaja jäsentämään aktiivisesti todellisuutta ja haastaa lukijan näkemyksiä esimerkiksi erilaisuudesta ja siihen kytkeytyvästä vallankäytöstä (Leavy 2010). Tutkimusrunot voivat toimia sekä osaraporttina tieteellisessä julkaisussa että itsenäisinä taideteoksina.

Runoutta on käytetty vammaistutkimuksen kontekstissa paitsi tutkimuskohteena (Bartlett ym. 2011; Day 2017; Durgin 2009; Gravendyk 2014) myös tutkimusmenetelmänä (Hodges ym. 2014; Ward 2011; West 2011). Runolle ja proosalle on annettu merkittävästi tilaa esimerkiksi Davisin (2013a) toimittamassa kirjassa *The Disability Studies Reader*. Runoina esitetyt tutkimustulokset voivat vaikuttaa lukijoihin ja kuulijoihin voimakkaasti tunnetasolla ja sysätä heidät myös muuttamaan yhteiskunnan epäkohtia.

Runot voivat toimia siltana sanallista ilmaisua korostavan tiedemaailman ja mahdollisesti sanalliselta ilmaisultaan rajallisten kehitysvammaisten välillä. Tutkijana tehtävänäni on ollut tiivistää runoihin keskusteluaineiston ydin hukkaamatta kuitenkin Jennin, Marin ja Anonyymin omaa ääntä

(**taulukko 1**). Siitä syystä en ole muokannut lainkaan haastateltavien omia sanoja, eli runoissa sanat esiintyvät puhekielisinä ja niinä taivutusmuotoina kuin ne haastatteluissa lausuttiin (myös Leavy 2015, 89). Runoissa esiintyvää toistoa en ole lisännyt itse, vaan olen poiminut toistuvat sanat haastateltujen puheesta. Vaikka olen siis halunnut säilyttää haastateltavien äänen, olen pyrkinyt 'kristallisoimaan' (*crystallization*, Ellingson 2009; Richardson 2000) keskusteluiden ytimen ja rakentamaan lopputuloksen sekä saavutettavaan että esteettiseen muotoon (Prendergast 2015).

Tutkimusrunojen kokoaminen on taiteellinen prosessi, jossa analyttinen ja intuitiivinen työstäminen kietoutuvat yhteen (Kallio 2010), joten on mahdollista laatia yleispätevää kaavaa runojen koostamiselle. Taiteellisessa prosessissa yhdistyvät moninaiset tietämisen ulottuvuudet: runoudessa esimerkiksi aistinen tietäminen ilmenee rytmien makusteluna ja emootiot saattavat ohjata metaforien valintaa. Toisaalta tutkija-taiteilija reflektoi aineiston suhdetta teoreettiseen tietoon. Aistien, tunteiden ja kognitiivisen yhdistyessä sanat, lausekkeet ja lauseet asettuvat lopulta paikoilleen. *Minkälainen tahansa tavallinen* -kokoelman runot ovat kaikki syntyneet hieman toisistaan poikkeavin tavoin: jotkin runojen säkeet ovat muodostuneet hyvinkin suoraan haastateltavan yksittäisestä puheenvuorosta, toiset on koostettu haastattelun läpi toistuvan teeman pohjalta.

ÄISTIEN, TUNTEIDEN JA KOGNITION YHDISTYESSÄ SANAT, LAUSEKKEET JA LAUSEET ASETTUVA LOPULTA PAIKOILLEEN.

Yksi keino arvioida yhteistyössä toteutetun tai-
deperustaisen tutkimuksen uskottavuutta ja luotet-
tavuutta on validoida oma analyysi kanssatutkijoilla
(Herr & Anderson 2005), joiden asema kokemus-
asiantuntijoina tässä tutkimuksessa oli erityinen suh-
teessa ei-vammaiseen tutkijaan. Niinpä saatua-
ni analyysini valmiiksi, eli koostettuani runot päiväkirjoista
ja keskusteluaineistoista, kävin lukemassa ne wärjää-
möläisille. Keskustelimme runojen herättämistä tun-
teista ja ajatuksista, ja tallensin keskustelun. Wärjää-
möläiset tunnistivat runoista omia ja toistensa koke-
muksia, ajatuksia, tunteita ja mielipiteitä ja antoivat
minulle valtuudet esittää runoja tutkimusyhteyksis-
sä. Vaikka olinkin saanut heiltä jo muodolliset tutki-
musluvut, runojen esittäminen heille oli tutkimuksen
etiikan, autenttisuuden ja luotettavuuden kannalta
välttämätöntä. Pidin itse runoja onnistuneina, mutta
jännitin wärjäämöläisten reaktioita, koska koen tut-
kijana olevani ensisijaisesti vastuullinen heille (ks.
myös Foster 2012; 2016).

Toiseuden kuvaamisen eettiset pohdinnat ovat
keskeinen osa kriittistä vammaistutkimusta (Van-
dekinderen, Roets & van Hove 2014). Olenkin
pohtinut oikeuttani toimia ei-vammaisena tutkijana
kehitysvammaisten ihmisten äänitorvena runojeni
ja tutkimusraporttini kautta. Kriittisessä vammais-
tutkimuksessa suhtaudutaan toisinaan epäilevästi ei-
vammaisten ihmisten tekemään tutkimukseen vam-
maisuudesta (Davis 1995). Tutkijana voisin vedota
omaan positiooni ei-vammaisena mutta toiseen vä-
hemmistöryhmään kuuluvana liittolaisena. Mielestäni
toiseuden kuvaamiseen täytyy suhtautua aina
herkkydellä ja oma positio tiedostaen. Kysyttyäni
suoraan wärjäämöläisiltä oikeudestani tehdä tut-
kimusta heidän kokemuksistaan sain innostuneen

myönteisen vastauksen. Olen saanut vahvistusta rat-
kaisujeni eettiselle pohjalle myös siitä, että runojen
vastaanotto on ollut positiivinen sekä akateemisissa
konferensseissa että laajemman yleisön, erityisesti
kehitysvammaisten aikuisten, joukossa. Esimerkiksi
Kuusaan radion kehitysvammaiset toimittajat tekivät
runokokoelman pohjalta peräti kolme verkkoradio-
lähetyttä (Radio Valo 2018).

KOKEMUKSIA LUOKITTELUSTA, ERISTÄMISESTÄ JA TAITEEN SALLIMASTA MONINAISUUDESTA

Runous sopii erityisesti identiteettien tarkasteluun ja
stereotyyppien paljastamiseen (Faulkner 2016; Lea-
vy 2015). Runot ”Purkissa”, ”KV” ja ”Oikea” (Foster
2017a) ovat esimerkkeinä tutkimusrunouden mah-
dollisuuksista tutkia ja kuvastaa moninaisten ihmisen
kokemuksia (myös Hodges ym. 2014).

Runot voivat toimia kehitysvammaisille ihmisille
kokemuksia luotaavana itsereflektiona mutta myös
ennakkoluuloja ravistelevana dialogina aivan kai-
kenlaisten ihmisten välillä. Runojen tarkoituksena
ei ole avata tyhjentävästi henkilöiden identiteettejä
vaan tarjota väläyksiä ja näkökulmia niiden kohtee-
na olevien kokemusmaailmaan ja saada sitä kautta
lukijat pohtimaan omaa minuttaan ja suhdettaan
kanssaihmissiin.

Purkissa

Koiraparkkia
lapsiparkkia
Vammaisparkki
performanssi:
muutama tuoli ympyrässä, sänky, pöytä, sukkaa
Gongi kumahti:
laitoin sukan jalkaan
Gongi kumahti:
laitoin sukan jalkaan
Kaikki sukat jalassa
Gongi kumahti:
aloin riisua sukkaa
Toisessa esityksessä
gongi kumahti:
otin lääkkeitä

Oon sellasessa joutunu asumaan
 Kaikki yheksältä nukkuun samaan aikaan
 Halusin valvoo:
 Noni, nukkumaan!
 Iltapalaa:
 Mä teen sulle
 ethän sä saa ite tehdä!
 Aina joku käskee:
 Sä teet näin
 tai sit sä et tee mitään!
 Sää teet kun joku käskee

Tää on just tällänen
 ja tää tarvii just tämmösiä apuja
 Tällä ei oo mitään merkitystä
 Sä oot nyt tällänen

KV
 vaikka vaan lievästi
 KV
 niin oot
 tietyssä purkissa
 Tälläsessä purkissa
 Se tarkoittaa sitä
 että päätetään puolesta
 koska meet nukkuun, koska syöt,
 koska lähet ulos

Purkitetaan kaikki
 Noni!
 12 neliö vammaisparkkia:
 ajatellaan valmiiks
 päätetään puolesta

Onks se koti?
 Asuisko joku
 niin sanotusti tavallinen
 12 neliön huoneessa
 mihin pistetään päiväksi
 ja sitten pääsee kotiin – joskus
 Onks se koti?
 Haloo!
 Koppi ei ole koti!
 Kuka päättää
 onko tää oikeeta elämää

Kuka päättää
 pistetäänkö ihmisiä purkkiin
 erilaisuuden takia

(Foster 2017a, 48–50.)

Vaikka pahimmista kehitysvammaisten ”säilöntälaitoksista” onkin päästy eroon, vaarana on, ettei lääketieteelliseen tietoon nojaava päätöksenteko huomioi riittävästi vammaisten tarpeita sosiaaliseen osallisuuteen ja aitoon itsemääräämiseen (Davis 1995). Samoja aiheita on laululyriikassaan käsitellyt esimerkiksi Pertti Kurikan nimipäivät -yhtyeestä tunnettu laulaja-lauluntekijä Kari Aalto.

”Purkissa” syntyi Anonyymin haastattelun pohjalta. Keskustelussa hän kertoi omasta kokemuksestaan laitoksessa asumisesta sekä Jarmon ohjaamasta *W.O.M.*-performanssista, jota värjäämöläiset esittivät pariinkin otteeseen Tampereen Keskustorilla ja myöhemmin järjestämässäni konferenssissa. Runossa kuuluu, kuinka kehitysvammaisen ihminen voidaan eristää tahdottomaksi olennoksi ”säilöntäpurkkiin”. Tällaisessa laitoksessa kehitysvammaisia aikuisia ei pidetä ajattelevina ihmisinä, joilla olisi tarpeita ja haluja ja jotka voisivat kyetä omiin päätöksiin omassa elämässään. Runossa ”KV” eli kehitysvammaisuus on leima, joka sysää auttamatta syrjään itsemääräämisoikeudesta: aina joku muu tietää paremmin kuin KV itse, mitä hän tarvitsee ja mikä on hänelle hyväksi.

Anonyymin haastattelun pohjalta syntyneessä runossa vammaiset aikuiset rinnastetaan lapsiin ja koiriin, jotka laitetaan esimerkiksi kauppakeskuksesta tuttuihin ”parkkeihin”, kun täysivaltaiset ihmiset ovat kuluttamassa. Myös dePoy ja Gilson (2014) käyttävät käsitettä vammaisparkki (*disability park*) tarkoittaessaan poliittisesti, sosiaalisesti ja usein fyysisesti merkittävää tilaa, jota määrittää vammaisten objektivointi ja ulossulkeminen.

Koska vammaiset eivät voi valita identiteettiään joustavasti, kuten ei-vammaiset ihmiset, ja mikäli ihmisyymien mittana on tuottavuus ja kuluttaminen (Davis 2013a), vammaisen tulkitaan ikään kuin vähemmän ihmiseksi eli lähemmäksi eläinten kategoriaa, joksikin radikaalisti toiseksi (Davis 1995, 40; myös Goodley ym. 2014). Vammaisuutta tutkimalla

voidaankin sekä määritellä ihmisyyttä uudella tavalla että ymmärtää ihmisen suhdetta muihin eläviin olentoihin (Goodley ym. 2014; Lupinacci & Lupinacci 2017): nähdäänkö ihminen autonomisena ja täysin muista irrallisena vai riippuvaisena ja erottamattomasti kietoutuneena myös muuhun elämään (Keto & Foster 2021)?

KV

Ei kauheesti näy kehosta
ku ei näy kauheesti
että ois
semmonen
semmosia
semmosia ihmisiä

Ei kauheesti huomaa
että ois diagnoosi
Ei näy paljoo se
diagnoosi
diagnoosi
Kaikilla on diagnoosi
kv:ina luokitellaa

Vaikka meillä olis se
me näytetään
minkälainen on siinä
ulkokuoressa
Ei yhtään
erilaisia
ei yhtään

Vaikka ollaanki
erilaisia
niin me ei haluta näyttää
et me oltais
erilaisia
Vaan me tuodaan sitä
omaa
mitä osataan

Ne välillä haluis tulla kattomaan
meiän esityksiä
Sit kun ne tulee sitä

meiän esitystä
meiän esitystä
Et kun ne näkee yhen kerran
ne on sit
eri mieltä
niin sit ne on
eri mieltä

Tuntuu että ei oltais
semmosia ollenkaa
vaikka ollaa
Jokut luulee että ollaan
ja ollaankin

Ei sitä osaa
jossei ensin tuu kattoon
ettei tarvi pelätä
mitä osaa
ei osaa
että voi
mitä osaa
Saa tulla esille
pääsee muille julki

(Foster 2017a, 16–18.)

”KV”-runossa tuodaan esiin tyyppilinen kahtiajaottelu ”meihin” ja ”niihin”. Siinä kuuluu Jennin toive siitä, ettei häntä eroteltaisi muista ihmisistä kehitysvammaisuuden perusteella. Hän on hyvin tietoinen siitä, että erottelu tapahtuu nimenomaan lääketieteellisen diagnoosin kautta ja että erilaisuus määritellään usein jonkin puutteeksi. Runosta käy samalla ilmi stereotyyppinen ajatus, että vammaisuuden oletetaan näkyvän aina ulospäin. Jenni tuo esiin, kuinka kehitysvamma ei suinkaan muovaa kaikkien kehitysvammaisten identiteettiä ja kokemusta samanlaisiksi. Kehitysvammaisuus nähdään yleensä vajavaisuuksien ja muiden negatiivisina pidettyjen seikkojen kautta määriteltynä staattisena identiteettinä, mutta Jennille on tärkeitä päästä tuomaan esiin erityisesti sitä, mitä hänellä on ja mitä hän osaa. Kokemuksiin sopivuudesta ja epäsopevuudesta, ja tunnustuksen kaipuuseen juuri sellaisena ”oikeana” kuin on, voi samaistua myös ei-vammaisen (Foster 2012).

Oikea

Tykkään esiintyä
 tuoda esille semmosta
 mitä ei muut tiedä musta
 Ne ei tiedä
 mitä mä osaan
 Mä osaan
 Esittämällä
 pystyn tuomaan esiin sen
 Mä osaan
 Mä haluan tässä nyt olla
 Ja se on mulle oikee
 kun mä itte
 sen tunnen nii

(Foster 2017a, 28.)

Marin haastattelusta syntynyt runo monien muiden tutkimuskokoelman runojen tapaan kertoo siitä, kuinka tärkeätä taiteellinen toiminta ja erityisesti julkiset esiintymiset ovat monille wärjäämöläisille. He ovat selvästi ylpeitä omasta osaamisestaan. He voivat taiteen avulla tutkia paitsi omaa itseään myös laajemmin elämää. Esityksissään heidän on mahdollista tuoda esiin omaa osaamistaan ja saada tunnustusta (myös Foster 2012). Oman identiteetin tutkimisen lisäksi taide ja erityisesti vammaisten ihmisten julkiset esiintymiset voivat saada aikaan yhteiskunnallista keskustelua. Kun ihmiset kokevat itsensä – ja vammaansa – ylpeästi omalla tavallaan, voidaan vahingollisista valtasuhteista vapautua (Vehmas & Watson 2014) ja pyrkiä kohti oikeudenmukaisuutta. Ihmisen oikeutta elämään ei tällöin määritäkään enää yksilöiden välineellinen eli taloudellinen arvo vaan itseisarvo ja yhdenvertaisuus moninaisuutta arvostavassa maailmassa.

Teollisen kapitalismin synnyttämässä välinearvoisessa maailmassa radikaalisti poliittista on antaa toisen olla toinen, ilman arvolatausta. Minä–toinen-jaottelun hävittäminen ei tarkoita vaipumista samuuteen vaan ainoastaan hierarkian purkua: aktivistin utopiassa olemme kaikki erilaisia mutta samanarvoisia. Anonyymi, Jenni ja Mari nostivat esiin taiteellisen toiminnan positiivisen merkityksen omalle

elämälleen. Taiteellinen toiminta, joka osallistujien vajavaisuuksien sijaan lähtee siitä, mitä he osaavat ja keitä he pohjimmiltaan ovat, on voimauttavaa, yhteiskuntakriittistä ja siten aidosti emansipatorista (Foster 2012). Vammaisen ihmisen omasta ilmaisusta lähtevä nykytaide, maalaus, musiikki, teatteri tai tanssi ei ole huonompaa tai parempaa vaan persoonallista ja rehellistä vuorovaikutusta, joka ylittää tavallinen–erilainen–dualismin arvottavan rajan. Tällöin objektivoiva diagnoosi menettää merkityksensä ja toinen näyttäytyy yhtäläisen arvokkaana subjektina. Taideprojektit voivat rohkaista marginaalisessa asemassa olevia kokeilemaan, miten muulla tavalla voi olla ja tulla paremmin näkyväksi omana itsenään. Lisäksi ne voivat vapauttaa etuoikeutetussa asemassa olevat ymmärtämään ihmisyyttä laajemmin kuin uusliberalistinen, yksilökeskeinen kyvykkyyssajattelu ja voimaantumispuhe antavat myöten.

TUTKIMUSRUNOUS TAVOITTA MONINAISIA KOKEMUKSIA JA YLEISÖJÄ

Tutkimusrunouden avulla on yhtäältä mahdollista vastata erityispedagogiikan professori Simo Vehmaksen vammaistutkijoille esittämään haasteeseen ”kuunnella ja tuoda esiin vammaisten oma ääni heitä koskevista asioista sekä sitoutua edistämään heidän voimaantumistaan ja tasavertaista yhteiskunnallista osallisuuttaan” (Vehmas 2010, 6). Toisaalta tutkimusrunouden kontribuutio vammaistutkimukselle on siinä, että se on emansipatorisesta eli vapauttavasta tiedonintressistä lähtevää, eettisesti tiedostavaa ja yhteiskunnallisia rakenteita näkyväksi tekevää tutkimusta (Suoranta & Ryyänen 2014, 277–278).

Tutkimusrunous voi tarjota vastauksen kehitysvammaisen toiseuden tutkimiseen ja kuvaamiseen ilman hierarkkista kahtiajaottelua sekä mahdollistaa vammaisten ihmisten kokemuksen esille tuomisen arvoja ja asenteita muuttavalla tavalla. Tältä pohjalta tutkimusrunouden erityiset vahvuudet taistelevana tutkimuksena voidaan tiivistää kolmeksi tavoitteeksi: 1) autenttisen kokemuksen kuuleminen ja välittäminen, 2) toiseuden moninaisuuden esille tuominen ja 3) moninaisten yleisöjen tavoittaminen.

MERKITYKSELLISET HETKET VOIVAT OLLA HAJANAISIA JA OHIKIITÄVIÄ EIVÄTKÄ SIKSI PERINTEISTEN TUTKIMUSMENETELMIEN TAVOITETTAVISSA.

Autenttisen kokemuksen kuuleminen ja välittäminen

Wärjäemöläisten kanssa työskennellessäni huomasin, että sekä heidän autenttisten kokemustensa tutkiminen että esille tuominen tutkimusrunojen kautta voi haastaa hierarkkista kahtiajaottelua vammaisiin ja ei-vammaisiin. Moninaisten ihmisten oikeuksien turvaamiseksi onkin välttämätöntä ymmärtää ihminen kategorisoivaa ja marginalisoivaa diagnoosia laajemmin. Tämä onnistuu vain niin, että ihmisen oma kokemus kuullaan ja välitetään eteenpäin autenttisesti, jokaisen ihmisen yksilöllistä kokemusta kunnioittaen. Taiteellisen ilmaisun kautta voidaan tuoda esiin sitä, mikä todella on merkityksellistä yksittäisen ihmisen kokemuksessa (Wiebe 2015, 153; myös Hordyk ym. 2014; Kallio 2010). Merkitykselliset hetket voivat olla hajanaisia ja ohikiitäviä, eikä niiden tavoittaminen perinteisin tutkimusmenetelmin siksi aina ole helppoa tai edes mahdollista (ks. myös Kuusisto teoksessa Bartlett ym. 2011, 198).

Tutkimusrunous voi myös yksinkertaisesti osoittaa, että toisen kokemus on runon arvoinen ja että toiseus voidaan nähdä erilaisena mutta yhdenvertaisena (myös Bartlett ym. 2011). Runot voivat kutsua ei-vammaisen yleisön dialogiin yleensä näkymättömäksi sysättyjen kehitysvammaisten ihmisten kanssa ja samalla syventää ymmärrystä yhteiskunnan valtarakenteista moninaisia ihmisiä kuuntelemalla (Hordyk ym. 2014, 218).

Modernin jälkiteollisen yhteiskunnan omaksuma arvohierarkkinen ajattelu tulkitsee kehitysvammaisten toiseutta usein negatiivisesti: säälien tai inhoten (myös Davis 1995). Omaa kokemusta kunnioittava

tutkimusrunous voi tuoda kehitysvammaisen toiseuden esiin uudenaikaisessa valossa. Vammaisia ihmisiä ei nähdä passiivisina, säälin ja auttamisen kohteina olevina uhreina vaan moninaisina, aktiivisina persoonina, jopa poliittisina – tuottamiseen ja kuluttamiseen perustuvaa ihmiskuvaa muuttavina – toimijoina.

Kriittinen vammaistutkimus on pääosin kohdistunut vammaisuutta rakentavien diskurssien analysointiin. Sen onkin moitittu keskittyvän vain merkityksiä rakentavaan kielenkäyttöön ja ohittavan vammaisuuteen kuuluvat materiaaliset tosiasiat (Vehmas & Watson 2014). Esimerkiksi Tampereen kaupungin ylläpitämässä, jo vuodesta 2006 toiminnassa olleessa, Wärjäemössä (2021) työskennellään nimenomaan taiteen parissa ja siten, että jokainen kehitysvammaisen työntekijä voi hyödyntää omaa kiinnostustaan ja osaamistaan erilaisten taiteellisten ilmaisumuotojen parissa.

Vaikka tutkimukseni tarkoituksena ei olekaan arvioida Wärjäemön toimintaa, runojen kautta voidaan havaita toimintakeskuksen taidepainotuksen vaikuttavan merkittävästi kehitysvammaisten tutkimuskumppanien hyvinvointiin. Erilaisuuden, tässä tapauksessa kehitysvammaisuuden, perusteella syntynyt lokerointi toimintakeskukseen ei siis automaattisesti tarkoita passivoivaa ”purkittamista” vaan sopivien ulkoisten resurssien tarjoamista moninaiselle työntekijäjoukolle. Toimintakeskuksen kulttuuri ja onnistuminen tavoitteissaan liittyy viime kädessä koko henkilöstön arvopohjaan, visioon ja yhteistoimintakykyyn.

Unohtamatta vamman tuottamaa todellista erilaisuuden kokemusta ja mahdollista kärsimystä sekä niistä syntyvää tarvetta hoivaan ja erityisjärjestelyihin, voidaan kehitysvammaisuuteen liittyvää tutkimusta ja toimintaa kehittää kriittisen asenteen kautta (myös Davis 2013c). Parhaimmillaan henkilöiden sisäiset resurssit, kuten lahjakkuus ja taidot, sekä ulkoiset resurssit, kuten oikeanlainen toiminta ja yhteisön tuki (Vehmas & Watson 2014), kohtaavat ja vammaisen henkilö voi kokea elävänsä hyvää, täysipainoista ja oikeudenmukaista elämää. Tästä sisäisen ja ulkoisen maailman kietoutuneisuudesta voimme saada tietoa vain toinen toistemme kokemusta herkästi kuuntelemalla ja siitä käsin toimintaa yhdessä kehittämällä.

TAITEEN EI OLE TARKOITUS TOISTAA ENNALTA MÄÄRITELTYÄ IDEAALIA VAAN HYVÄKSYÄ MONINAINEN ILMAISU JA ROHKAISTA TAITEEN ERILAIISIIN TULKINTOIHIN.

Toiseuden moninaisuuden esille tuominen

Vastavuoroinen tunnustus perustuu olennaisesti toiseuden arvostamiseen, ja erilaisia kokemuksia esiin tuomalla ihmisyyden moninaisuutta voidaan kunnioittaa aidosti (Foster 2012). Moninaisia toiseuksia avaava tutkimusrunous voi edistää yhdenvertaisuuden toteutumista ja kutsua lukijat ja kuulijat edistämään solidaarisia pyrkimyksiä parempaan elämään laajemminkin yhteiskunnassa (Prendergast 2015, 683; myös Lupinacci & Lupinacci 2017; Suoranta & Rynnänen 2014). Vasta kun elämän moninaisuus on aidosti tiedostettu, voidaan yhteistoiminnallisesti löytää konkreettisia ratkaisuja siihen, että arki olisi aivan kaikille sujuvaa ja elämä merkityksellistä.

Ei-vammaisen tutkijan koostamien tulkinnallisten runojen sisältö ei voi koskaan olla täydellinen totuus toisen kokemuksesta. Tätä ei kuitenkaan pitäisi nähdä menetelmän heikkoutena vaan sen tosiasian ilmauksena, ettei tieto ole koskaan objektiivista vaan aina jollakin tapaa sitoutunutta tutkijan käsityksiin (myös Kallio 2010). Tutkimusrunouden sen paremmin kuin muidenkaan taideperustaisten menetelmien tarkoitus ei ole vapauttaa yksilöitä uusliberalistisessa hengessä riippuvuussuhteista toisiin ihmisiin tai muuhun elämään. Sen sijaan tarkoitus on pitää liikkeessä moninaisia kokemuksia ja tulkintoja ja siten ymmärtää elämän kirjjon, erilaisuuksien, samanlaisuuksien, yhtäläisyyksien ja yhteenkietoutumien monimutkaisuutta. Vammaisuutta tutkimalla voidaan ymmärtää ihmisyyttä ja ihmisyyden historiaa (myös Burch & Rembis, 2014; Hughes 2019) mutta myös ihmisen suhdetta enemmän kuin ihmisen maailmaan (myös Lupinacci & Lupinacci 2017): mikä tekee ihmisestä ihmisen?

Moninaisten yleisöjen tavoittaminen

Vammaistutkimuksen ongelma on samanlainen kuin muidenkin tieteenalojen: tutkimus tavoittaa lähinnä oman tiedeyhteisön jäsenet ja korkeintaan joitakin ammattikentän toimijoita. Taideperustaisten menetelmien vahvuuksia onkin niiden kyky puhutella tiedeyhteisöä laajempaa yleisöä. Tutkimusrunojen keskeinen tavoite on vaikuttaminen, ja niinpä *Minkälainen tahansa tavallinen*-kokoelman runoja on esitetty konferensseissa ja koulutustilaisuuksissa, kodeissa ja työpaikoilla. Vaikka tässä tutkimuksessa en tutkinut varsinaisesti sitä, kuinka tutkimusrunot ovat aktuaalisesti onnistuneet vaikuttavuustehtävässään, tutkimus on ainakin onnistunut tavoittamaan runojen kautta tutkijoiden ja vammaisalan ammattilaisten lisäksi ennen kaikkea vammaiset itsensä ja heidän omaisensa.

Mari Heinilä on esittänyt runoja tuhansille ihmisille muun muassa Tampereen Keskustorilla kaupungin itsenäisyyspäivän juhlassa vuonna 2019. Runoja ja niiden englanninkielisiä käännöksiä on hyödynnetty eurooppalaisessa teatterihankkeessa, jossa Wärjäämö on ollut mukana vuosina 2018–21. Luin runoja viimeksi marraskuussa 2020 Aspa-säätiön Voimaa seksuaalisuudesta -hankkeen päätöstilaisuudessa yleisölle, joka koostui sekä palveluiden tarjoajista että heidän vammaisista asiakkaistaan. Olen toteuttanut runojen pohjalta virtuaalitaideteoksen, joka on käytössä muun muassa sosionomien ja yhteisöpedagogien koulutuksessa. Sen ensiesityksessä katsoja kommentoi, kuinka kehitysvammaiset naiset tulivat teoksen kautta kohdattua ei-vammaisten kanssa samanarvoisina eivätkä ensisijaisesti erilaisuutensa kautta tai esimerkiksi säälän kohteena. Vielä toistaiseksi hajanaiset huomiot runojen vaikuttavuudesta ainakin yksittäisten vastaanottajien suhteen osoittavat lupaavaan suuntaan.

Nykytaide pyrkii usein haastamaan modernin länsimaisen taiteen ihanteet – mutta myös ihmiskäsityksen ja maailmankuvan (Foster 2017b). Taiteen tarkoitus ei näin ole toistaa jotakin ennalta määriteltä ideaalia vaan hyväksyä moninainen ilmaisu ja rohkaista taiteen erilaisiin tulkintoihin. Esimerkiksi runoudessa merkityksellistä ei olekaan runoilijan luoma objektiivinen totuus vaan se, miten runot

kommunikoivat moninaisten subjektien kanssa. Runoudella on erityinen kyky kutsua sekä kirjoittaja että lukija ymmärtämään itseään ja maailmaa suoraan runosta käsin: runous, kuten muutkin taidemuodot, pakottaa lukijan reagoimaan – taide ei mahdollista passiivista vastaanottoa (Prendergast 2015).

Tutkimusrunoudella saatellaan vastaanottaja subjektiivisen tiedon äärelle (myös Wiebe 2015). Erilaisen tietämisen tapoja herättelevät tutkimusrunot tavoittavat paitsi tiedollisen myös emotionaalisen, esteettisen ja eettisen ymmärryksen alueita. Tulevaisuudessa tutkimusrunojen vastaanottoa tutkimalla voitaisiin selvittää esimerkiksi sitä, miten runot voisivat auttaa lukijaa ymmärtämään tutkimustuloksia syvemmin – ihmisen todellisen kokemuksen tasolla – ja sitä kautta potentiaalisesti ohjata myös toimimaan käytännön työssä tai elämässä ylipäätään empaattisemmin (Prendergast & Galvin 2012).

Oikeudenmukaisempi maailma, jossa ”minkälaiset tahansa tavalliset ihmiset” tunnustetaan ja tunnustetaan yhdenvertaisiksi, vaatii edelleen ennakkoluulotonta tutkimusmenetelmien kehittelyä, menetelmien vaikuttavuuden tutkimusta ja ennen kaikkea yhteistoiminnallista taistelua toteutuakseen. Taideperustaisia taistelevia tutkimusmenetelmiä, kuten tutkimusrunoutta, harkitessaan tutkija voi kuitenkin päästä hyvään alkuun seuraamalla Marin kehotusta:

Rohkeus

Aletaan kokeileen
tulisko innostusta
tykkäiskö sitä tehdä
Rohkeesti vaan kokeileen
rohkeesti kokeileen sitä
et miltä se tuntuu
mitä haluis

Jos ei osaa
yrittää vaan
miten parhaaksee osaa
Jokainen osallistuu
oikeella tavalla
omalla tyylillää
mite parhaaks näkee

(Foster 2017a, 35.)

RAISA FOSTER

FT, dosentti, yliopistotutkija
yhteiskuntatieteiden laitos
Itä-Suomen yliopisto

 <https://orcid.org/0000-0003-2661-6041>

LÄHTEET

- Barone, T., & Eisner, E. W. (2011). *Arts based research*. Los Angeles, CA: Sage.
- Bartlett, J., Black, S., & Northen, M. (toim.). (2011). *Beauty Is a Verb: The New Poetry of Disability*. El Paso, TX: Cinco Puntos.
- Berghs, M., Chataika, T., El-Lahib, Y., & Dube, K. (toim.). (2019). *The Routledge handbook of disability activism*. New York: Routledge.
- Bhattacharya, K. (2019). (Un)settling imagined lands. A par/des(i) approach to de/colonizing methodologies. Teoksessa P. Leavy (toim.) *The Oxford Handbook of Methods for Public Scholarship*. New York: Oxford University Press. 175–208.
- Boyd, M. (2019). Ethical challenges community-based researchers and community-based organizations face. Teoksessa P. Leavy (toim.) *The Oxford Handbook of Methods for Public Scholarship*. New York: Oxford University Press. 103–120.
- Burch, S., & Rembis, M. (toim.) (2014). *Disability histories*. University of Illinois Press.
- Campbell, F. K. (2009). *Contours of Ableism: The Production of Disability and Aabledness*. New York: Palgrave Macmillan.
- Davis, L. J. (1995). *Enforcing Normalcy: Disability, Deafness and the Body*. New York: Verso.

- Davis, L. J. (toim.) (2013a). *The Disability Studies Reader*. Fourth edition. New York: Routledge.
- Davis, L. J. (2013b). Introduction: Normality, Power, and Culture. Teoksessa L. J. Davis (toim.) *The Disability Studies Reader*. Fourth edition. New York: Routledge. 1–14.
- Davis, L. J. (2013c). The End of Identity Politics. On Disability as an Unstable Category. Teoksessa L. J. Davis (toim.) *The Disability Studies Reader*. Fourth edition. New York, Routledge. 263–277.
- Day, A. (2017). "Chronic Poetics, Chronic Illness. Reading Tory Dent's HIV Poetry through Disability Poetics and Feminist Bioethics". *Journal of Literary & Cultural Disability Studies* (11)1, 83–98.
- DePoy, E. & Gilson, S. F. (2014). *Branding and Designing Disability: Reconceptualising Disability Studies*. New York, Routledge.
- Durgin, P. F. (2009). "Post-Language Poetries and Post-Ableist Poetics". *Journal of Modern Literature*, (32)2, 159–184.
- Ellingson, L. L. (2009). *Engaging crystallization in qualitative research: An introduction*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Faulkner, S. L. (2009). *Poetry as method: Reporting research through verse*. New York, NY: Routledge.
- Faulkner, S. L. (2016). "The Art of Criteria: Ars Criteria as Demonstration of Vigor in Poetic Inquiry". *Qualitative Inquiry*, Vol. 22(8), 662–665.
- Faulkner, S. L. (2017). Poetry is politics: A poetry manifesto. *International Review of Qualitative Research*, 10(1), 89–96.
- Faulkner, S. L. (2019). *Poetic Inquiry: Craft, method, and practice*. New York: Routledge.
- Faulkner, S. L. & Sheila Squillante (2019). Literature and creative writing as public scholarship. Teoksessa P. Leavy (toim.) *The Oxford Handbook of Methods for Public Scholarship*. New York: Oxford University Press, 307–334.
- Flynn, S. (2017). "Engaging with materialism and material reality: critical disability studies and economic recession". *Disability & Society*, (32)2, 143–159.
- Foster, R. (2012). Tunnustusta tanssien. *Kasvatus* 2/2012, 126–134.
- Foster, R. (2015). *Tanssi-innostaminen. Kohti yksilön ja yhteisön hyvinvointia*. Helsinki: Books on Demand.
- Foster, R. (2016). Hiljainen kosketus – kohti ekofilosofista kasvatusta. Teoksessa A. Suominen (toim.) *Taidekasvatus ympäristöhuolen aikakaudella – avauksia, suuntia, mahdollisuuksia*. Helsinki: Aalto ARTS Books, 165–175.
- Foster, R. (2017a). *Minkäläinen tahansa tavallinen. Tutkimusrunokokoelma*. Helsinki: Books on Demand.
- Foster, R. (2017b). Nykyaikakasvatus toisintekemisenä ekososiaalisten kriisien aikakaudella. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Vuosikirja 2017*, (18), 35–56.
- Galvin, K. T. & Prendergast, M. (toim.). (2016). *Poetic Inquiry II - Seeing, Caring, Understanding*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Garland-Thomson, R. (2011). "Misfits: A Feminist Materialist Disability Concept". *Hypatia*, 26, 591–609.
- Goodley, D. (2014). *Disability Studies: Theorising disability and ableism*. London: Routledge.
- Goodley, D. (2016). *Disability Studies: An Interdisciplinary Introduction*. Second edition. London: Sage.
- Goodley, D., Lawthorn, R. & Runswick Cole, K. (2014). "Posthuman Disability Studies". *Subjectivity* (7)4, 342–361.
- Gravendyk, H. (2014). "Chronic Poetics". *Journal of Modern Literature*, 38(1), 1–19.
- Hale, C. R. (2001). What is activist research? *Social Science Research Council*, 2(1–2), 13–15.
- Herr, K. & Anderson, G. L. (2005). *The Action Research Dissertation: A Guide for Students and Faculty*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Herther, N. K. (2015). "Citation analysis and discoverability: a critical challenge for disability studies". *Disability & Society*, (30)1, 130–152.
- Hodges, C. E. M., Fenge, L.-A. & Cutts, W. (2014). "Challenging perceptions of disability through performance poetry methods: the 'Seen but Seldom Heard' project". *Disability & Society*, (29)7, 1090–1103.
- Horodyk, S., Soltane, S. B. & Hanley, J. (2013). "Sometimes you have to go under water to come up: A poetic, critical realist approach to documenting the voices of homeless immigrant women". *Qualitative Social Work*, (13)2, 203–220.
- Hughes, B. (2019). *A Historical Sociology of Disability: Human Validity and Invalidity from Antiquity to Early Modernity*. New York: Routledge.
- Kallio, M. (2010). Taideperustainen tutkimusparadigma taidekasvatuksen sosiokulttuurisia ulottuvuuksia rakentamassa. *Synnytt/Origins*, 4(2010), 15–25.
- Keto, S. & Foster, R. (2021). Ecosocialization—an Ecological Turn in the Process of Socialization. *International Studies in Sociology of Education*, 30(1–2), 34–52.
- Knowles, J. G. & Cole, A. L. (2008). *Handbook of the arts in qualitative research: Perspectives, methodologies, examples, and issues*. Los Angeles, CA: Sage.
- Kristiansen, K., Vehmas, S. & Shakespeare, T. (toim.) (2009). *Arguing about Disability: Philosophical Perspectives*. London: Routledge.
- Kröger, T. (2002). "Tutkimuksen kolme näkökulmaa vammaisuuteen". *Janus. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalisen tutkimuksen aikakauslehti*, 10(1), 27–37.

- Leavy, P. (2010). "A/r/t: A Poetic Montage". *Qualitative Inquiry*, 16(4), 240–243.
- Leavy, P. (2015). *Method Meets Art. Arts-Based Research Practice*. Second Edition. New York: Guilford.
- Leavy, P. (2019). (toim.) *The Oxford Handbook of Methods for Public Scholarship*. New York: Oxford University Press.
- Lincoln, Y. S., Grichko, V. & Phillips, G. A. (2019). Audience and voice (and sometimes reflexivity). Teoksessa P. Leavy (toim.) *The Oxford Handbook of Methods for Public Scholarship*. New York: Oxford University Press, 513–532.
- Lupinacci, J. & Ward Lupinacci, M. (2017). "(Re)Imaginations of 'Community'. Perceptions of (Dis)ability, the Environment and Inclusion". Teoksessa A. J. Nocella II, A. E. George & J. L. Schatz (toim.) *The Intersectionality of Critical Animal, Disability and Environmental Studies. Toward Eco-ability, Justice, and Liberation*. Lanham: Lexington Books.
- Manen, van, M. (1990). *Researching lived experience. Human science for an action sensitive pedagogy*. London, Kanada: State University of New York Press.
- McRuer, R. (2006). *Crip Theory: Cultural Signs of Queerness and Disability*. Cultural Front Series. New York & London: New York University Press.
- Merleau-Ponty, M. (2008/1945). *Phenomenology of Perception*. London: Routledge Classics.
- Plumwood, V. (2002). *Environmental Culture. The ecological crisis of reason*. London & New York: Routledge.
- Prendergast, M. (2015). "Poetic Inquiry, 2007–2012. A Surrender and Catch found Poem". *Qualitative Inquiry*, (21)8, 678–685.
- Prendergast, M, Leggo, C. & Sameshima, P. (toim.). (2009). *Poetic Inquiry. Vibrant Voices of Social Sciences*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Prendergast, M., & Galvin, K. T. (2012). Editorial: Naming and expanding the borders of practice in poetic inquiry. *Creative Approaches to Research*, 5(2), 5–8.
- Radio Valo (2018). <https://www.radiovalo.fi/fi/info>
- Reason, P. & Bradbury, H. (2008) (toim.). *The Sage Handbook of Action Research: Participative Inquiry and Practice*. Los Angeles: Sage.
- Rembis, M. (2015). "Disability Studies". *The Year's Work in Critical and Cultural Theory*, (23)1, 162–189.
- Richardson, L. (2000). "Writing: A method of inquiry". Teoksessa N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (toim.) *The Sage Handbook of Qualitative Research. Second Edition*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 923–948.
- Shakespeare, T. (2006). *Disability Rights and Wrongs*. London: Routledge.
- Shildrick, M. (2009). *Dangerous discourses of disability, subjectivity and sexuality*. New York, Palgrave Macmillan.
- Suoranta J. & Rynänen, S. (2014). *Taisteleva tutkimus*. Helsinki: Into.
- Thomas, S., Cole, A. L. & Stewart, S. (toim.). (2012). *The art of poetic inquiry*. Halifax: Backalong Books.
- Vandekinderen, C., Roets, G. & van Hove, G. (2014). "The Researcher and the Beast: Uncovering Processes of Othering and Becoming Animal in Research Ventures in the Field of Critical Disability Studies". *Qualitative Inquiry*, 20(3), 296–316.
- Vehmas, S. (2005). *Vammaisuus: Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan*. Helsinki: Gaudeamus.
- Vehmas, S. (2010). "Johdanto: Kuka kokee ja mitä kokee?" Teoksessa S. Vehmas (toim.) *Vammaisuuden kokemus ja kokemisen vammaisuus. Suomen Vammaistutkimuksen Seuran 2. Vuosikirja*. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry, 6–14.
- Vehmas, S. & Watson, N. (2014). "Moral wrongs, disadvantages, and disability: a critique of critical disability studies". *Disability & Society*, (29)4, 638–650.
- Ward, A. (2011). "Bringing the Message Forward": Using Poetic Re-presentation to Solve Research Dilemmas. *Qualitative Inquiry* 17(4), 355–363.
- Watson, N. & Vehmas, S. (2019). Disability Studies: Into the multidisciplinary future. Teoksessa N. Watson & S. Vehmas (toim.) *Routledge Handbook of Disability Studies*. New York: Routledge, 3–13.
- Weiss, G. (2015). "The normal, the natural, and the normative: A Merleau-Pontian legacy to feminist theory, critical race theory, and disability studies". *Continental Philosophy Review*, (48)1, 77–93.
- West, D. (2011). "Deaf-Hearing Family Life: Three Mothers' Poetic Voices of Resistance". *Qualitative Inquiry*, 17(8), 732–740.
- Wiebe, S. (2015). "Poetic Inquiry: A Fierce, Tender, and Mischievous Relationship with Lived Experience". *Language and Literacy*, (17)3, 152–163.
- Wärjäämö (2021). Wärjäämö. Työ- ja päivätoiminta, Tampereen kaupunki. <https://www.tampere.fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/vammaisten-palvelut/kehitysvammaiset/tyotoiminta.html> (6.9.2021).

Osallistuva taidelähtöinen tutkimus aktiivisen kansalaisuuden rakentajana ja vahvistajana

Aktiivisen kansalaisuuden tietoja ja taitoja voidaan oppia niin koulutusorganisaatioissa kuin informaaleissa yhteisöllisen osallistumisen tilanteissa. Millainen areena osallistuva taidelähtöinen tutkimus on aktiivisen kansalaisuuden ja ekososiaalisen sivistyksen oppimiselle ja toteuttamiselle?

AKTIIVINEN KANSALAISSUUS kutsuu ihmiset yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja vaikuttamiseen yhdessä. Se perustuu toimijuuteen – siihen, että ihmisellä on valmiudet, halu ja kyky suunnata omaa toimintaansa ja vaikuttaa yhteiskuntaan niin omien näkemystensä ja periaatteidensa kuin yhteisen hyvän mukaisesti (Harju 2006; Kersh ym. 2021; Turtiainen ym. 2018). Pelkkä kyky ja halukkuus aktiiviseen toimijuuteen eivät kuitenkaan riitä, vaan lisäksi tarvitaan käytäntöjä, jotka mahdollistavat kansalaisille mielipiteen ilmaisemisen ja motivoivat heitä osallistumaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Aktiivinen kansalaisuus perustuukin pohjimmiltaan yhteisöön kuulumiseen (Kersh 2021; Korsgaard 2001). Millaisia mahdollisuuksia taidelähtöisellä tutkimuksella on sen edistämiseen?

2020-luvulla aktiivista kansalaisuutta on tarkasteltu monimuotoisempänä prosessina kuin lakiperustainen ihmisen ja kansallisvaltion välinen suhde ja poliittinen osallistuminen sen kuvaavat. Prosessi

sisältää sosiaalisia, poliittisia ja taloudellisia ulottuvuuksia (Endrizzi & Schmidt-Behlau 2021; Kersh ym. 2021). Aktiivisen kansalaisuuden sisällöt ja aktiivisenä kansalaisena toimimiseen tarvittavat tiedot ja taidot muuttuvat yhteiskunnallisen tilanteen muuttuessa. 2000-luvun yhteiskunnalliset tapahtumat, esimerkiksi pakolaisuus ja maahanmuutto, ovat lisänneet paikallisväestön ja maahanmuuttajien välisiä jännitteitä. Tämä on korostanut monikulttuurisuutta, demokratiaa ja ihmisarvon kunnioittamista aktiivisen kansalaisuuden osana (Annette 2009; Kersh ym. 2021; Toiviainen ym. 2019; Zarifis 2021). Aktiivinen osallistuminen yhteisöjen ja yhteiskuntien toimintaan paikallisesti ja globaalisti edistää kuulumisen tunnetta (Kersh ym. 2021; Toiviainen ym. 2019).

Aikuisopetuksen ja elinikäisen oppimisen keskeinen merkitys aktiivisen kansalaisuuden tukemisessa, erityisesti syrjäytymisvaarassa olevien ihmisryhmien osalta, tunnustetaan ja tunnustetaan tutkimuksessa

TAIDELÄHTÖISISSÄ TUTKIMUSMENETELMISSÄ TAIDE YMMÄRRETÄÄN KENEN TAHANSA TAIDEILMAISUULLISINA TUOTOKSINA.

(Endrizzi & Schmidt-Behlau 2021; Kersch ym. 2021; Toiviainen ym. 2019). Erilaisista taustoista tulevien ihmisten yksilöllistä ja yhteisöllistä osallistumista pyritään tukemaan, jotta he pystyvät tarttumaan aktiivisesti omaan elämäänsä vaikuttaviin asioihin (Kersch ym. 2021). Aktiivisen kansalaisuuden taitoja ei opita vain koulutusorganisaatioissa vaan myös monenlaisissa informaalien oppimisen tilanteissa (Hoskins ym. 2012; Kersch 2021).

Aktiivista kansalaisuutta tutkinut Aaro Harju (2006) jakaa aktiivisen kansalaisuuden toiminnalliseen, poliittiseen ja henkis-kulttuuriseen kansalaisuuteen. Toiminnallinen ja poliittinen kansalaisuus ovat sidoksissa itselle ja muille tärkeiden asioiden, päämäärien tai poliittisten ideologioiden hyväksi toimimiseen. Henkis-kulttuuriseen kansalaisuuteen kuuluvat sivistykselliset, kulttuuriset ja hengelliset aktiviteetit, inhimillisuus, ihanteellisuus, eettisyys, moraalisuus, emotionaalisuus ja arvoperustaisuus sekä rauhan edistäminen, ympäristön suojeleminen ja eläinten oikeuksista huolehtiminen (Harju 2006, 90). Se liittyy läheisesti ekososiaaliseen sivistykseen.

Arto Salonen ja Marjatta Bardy (2015) ovat tutkineet ekososiaalista sivistystä uudenlaisena sivistyskäsitteksenä. Sen mukaan ihmiset tunnistavat ekologisen ja sosiaalisen todellisuuden merkityksen hyvinvoinnissa ja toimivat vastuullisesti niitä edistävällä tavalla. Salonen (2013, 64) toteaa, että ekososiaalinen sivistys toteutuu aktiivisena kansalaisuutena, ja kansalaiset odottavat toisiltaan kestävän kehityksen edistämistä. Ekososiaalisen sivistyksen näkökulmanivoutuu saumattomasti aktiivisen kansalaisuuden 2020-luvun tutkimuksiin, jotka korostavat inklusiivon ja moniarvoisuuden kunnioittamista.

Vaikka tutkimus korostaa inklusiivisuutta aktiivisen kansalaisuuden periaatteena, tunnistaa aktiivisen kansalaisuuden moninaiset ulottuvuudet ja huomioi syrjäytymisvaarassa olevien ihmisryhmien erityistarpeet (Kersch ym. 2021; Toiviainen ym. 2019), aktiivinen kansalaisuus ymmärretään käytännössä usein työkansalaisuutena (Turtiainen ym. 2018). Ne, jotka eivät pysty ilmentämään täyttä työkansalaisuutta, esimerkiksi pakolaiset, vammaiset ja monet vähemmistöt, jäävät aktiivisen kansalaisuuden ulkopuolelle. Lisäksi sen katsotaan edellyttävän tiettyjä perustaitoja, joista Harju (2006) nimeää esimerkiksi puhumisen, kirjoittamisen, kuuntelemisen ja keskustelemisen. Kielitaitoon perustuvat kriteerit sulkevat aktiivisen kansalaisuuden ulkopuolelle ne, joille kielellinen kommunikaatio on haasteellista tai mahdotonta. Tarvitaankin käytäntöjä ja toimintatapoja, joissa myös kapea-alaisten aktiivisen kansalaisuuden määritelmien ulkopuolelle jäävät ihmiset voivat oppia, rakentaa ja toteuttaa aktiivista kansalaisuutta (Endrizzi & Schmidt-Behlau 2021; Hoskins ym. 2012; Kersch ym. 2021). Voisiko tiede olla aktiivisen kansalaisuuden monimuotoisuutta toteuttava ja aktiiviseen kansalaisuuteen kasvattava arena?

Tieteellinen tutkimus on keskeinen yhteiskunnallisen keskustelun ja vaikuttamisen muoto (Koskinen 2016; Mustajoki 2017). Tutkimukseen osallistuville se tarjoaa mahdollisuuden tuoda omat näkemykset ja kokemukset yhteiskunnalliseen keskusteluun. Perinteisissä tutkimusasetelmissä osallistujat jäävät usein tutkimuksen kohteen asemaan. Heillä ei ole mahdollisuutta vaikuttaa esimerkiksi siihen, millaisia ilmiöitä tutkimuksessa tarkastellaan.

Kun tutkimustuloksista kirjoitetaan tieteenalan teorioita ja käsitteitä hyödyntäen ja ne julkaistaan tieteellisissä julkaisuissa, ne jäävät usein tiedeyhteisöön eivätkä tavoita tutkimukseen osallistujia, kansalaisia. Tiede näyttääkin toteuttavan aktiivista kansalaisuutta akateemisena kansalaisuutena. Mutta voisiko tieteellinen tutkimus toimia aktiivisen kansalaisuuden kentällä laajemmin? Voisiko se kasvattaa aktiiviseen kansalaisuuteen ja sen sisältämään ekososiaaliseen vastuullisuuteen? Entä voisiko tutkimus toimia yhteisöllisen toiminnan areenana, joka huomioi kansalaisten moninaisuuden ja erilaiset valmiudet?

TAIDELÄHTÖISET TUTKIMUSMENETELMÄT JA KANSSATUTKIJUUS

'Taidelähtöisellä tutkimuksella' tarkoitetaan laadullista tutkimusta, joka hyödyntää taidetta tutkimusprosessin jossakin vaiheessa (Leavy 2018). 'Taiteella' tarkoitetaan laajaa kenttää kuvataiteesta kirjallisuuteen ja teatterista tanssiin. Taidelähtöisistä menetelmistä alettiin puhua tieteellisessä tutkimuksessa 1900-luvun lopussa, mutta soveltaa ja kehittää laajemmin vasta 2000-luvulla (McNiff 2018; Weber 2008). Niiden yleistymisen on sidoksissa 1900-luvun ja 2000-luvun vaihteessa tapahtuneisiin tieteellisen paradigman muutoksiin ja uudelleen orientautioihin, joita on kuvattu esimerkiksi kuvallisen käänteeseen, kehollisen käänteeseen ja affektiivisen käänteeseen käsitteillä (Clough 2007; Mitchell 1994; Neville 2015). Käänteet syntyivät haastamaan kielen ja rationaalisen ajattelun valta-asemaa tuomalla tunteet ja keholliset kokemukset osaksi tiedettä (Cole & Knowles 2008). Kun tiedon ajateltiin olevan muutakin kuin rationaalista ja kielellisesti ilmaistavaa, syntyi tarve ja halu kehittää tutkimusmenetelmiä, jotka pystyvät tavoittamaan inhimillisen kokemuksen ja tietämisen eri ulottuvuudet kielellisiä menetelmiä monipuolisemmin (Cole & Knowles 2008; Leavy 2018).

Taidelähtöisissä tutkimusmenetelmissä taidetta ei lähtökohtaisesti ymmärretä ammattitaiteilijoiden tekeminä taideteoksina vaan kenen tahansa ihmisen taideilmaisullisina tuotoksina (McNiff 2008). Osallistujien taiteellisen ilmaisun taidot ovat näin ollen toissijaisia. Tärkeää on sen sijaan se, että tutkimukseen osallistujat saavat mahdollisuuden kartoittaa, ilmaista ja reflektoida ajatuksiaan ja kokemuksiaan taiteen keinoin (McNiff 2018; Weber 2008).

Taidelähtöiset menetelmät painottavat tutkimukseen osallistujan ja tutkijan välistä suhdetta tutkimuskumppanuutena, kanssatutkijuuksena (Leavy 2018). Siinä osallistujat kohdataan aktiivisina toimijoina ja oman elämänsä asiantuntijoina. Heitä kannustetaan ilmaisemaan omia mielipiteitään ja kokemuksiaan sekä reflektomaan niitä suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan. (Pyyry 2012.)

Kanssatutkijuus ammentaa osallistavasta toimintatutkimuksesta. Se pyrkii paitsi vahvistamaan

tutkimukseen osallistujien ääntä ja aktiivista toimijuutta, myös rakentamaan mahdollisuuksia osallistujien maailmasuhteen kriittiselle tiedostamiselle. (Kingdon ym. 2007.) Tavoite on luoda sellaisia tutkimuskäytäntöjä, joissa tutkijan ja tutkimukseen osallistujan välinen hierarkia madaltuu. Lisäksi erilaisista taustoista ja lähtökohdista tulevat osallistujat toimivat pelkkää tutkimuskohdetta aktiivisemmin ja osallistuvat esimerkiksi tutkimuskysymysten määrittämiseen, tutkimusaineiston analysoimiseen sekä tutkimustulosten jakamiseen ja tiedottamiseen. (Leavy 2018.)

OSALLISUUDEN VAHVISTAMINEN JA TUTKIJA- OSALLISTUJA-HIERARKIAN MADALTUMINEN

Taidelähtöisessä tutkimuksessa osallistujia pidetään oman elämänsä ja elämäkokemuksensa asiantuntijoina, jotka ilmaisevat ja refleктоivat kokemuksiaan taiteen keinoin (Leavy 2018). Vaikka taideilmaisullinen tuotos, kuten kuva, on itsessään ilmaisuvoimainen, se on myös monimerkityksinen (Barthes 1977). Siksi taidelähtöinen tutkimus korostaa yhteisöllistä merkityksen muodostamista. Kuvien äärellä käytävä merkitysneuvottelu rakentaa tutkimukseen osallistujan ja tutkijan välille tiiviin vuoro vaikutuksen, jossa osallistuja opastaa tutkijaa kuvan tulkinnassa ja sen kautta avautuvassa osallistujan elämäntodellisuuden ymmärtämisessä. Näin tutkijan ja tutkittavan perinteisesti hierarkkinen ja tutkijan asiantuntijuutta korostava suhde purkautuu ja rakentuu uudelleen. Tutkija on kuuntelija, oppija ja kokija, ja osallistuja oman elämänsä asiantuntija ja kanssatutkija, joka opastaa tutkijaa ymmärtämään kokemusmaailmaansa ja elämänsä olosuhteita (Goopy & Kassin 2019).

Osallistuva taidelähtöinen tutkimus on kiinnostunut osallistujan näkemyksistä ja kokemuksista ja avoin sille, että osallistujien kokemukset voivat muokata tutkimuksen kysymyksenasettelua. Tehdävänannot muotoillaan tavallisesti väljästi ja suurpiirteisesti, jotta ne ohjaavat visuaalisten tuotosten tekemistä mahdollisimman vähän. Työntekijöiden kokemuksia työorganisaatiossa tarkastelevassa tutkimuksessa (Martikainen & Hujala 2014) ohjeistimme

KUVALLINEN ILMAISU VOI TOIMIA KIELELLISTÄ ILMAISUA PAREMMIN, KUN ON ILMAISTAVA JA MERKITYKSELLISTETTÄVÄ JÄSENTYMÄTTÖMIÄ KOKEMUKSIA.

osallistujia seuraavasti: ”Piirrä kuva työorganisaatiosi.” Näkökulma ja visuaalisen ilmaisun tapa jäivät osallistujien päätettäviksi. Väljät tehtävänannot antavat osallistujille määräysvaltaa sen suhteen, mitä he haluavat ilmaista ja kertoa omista kokemuksistaan tutkijalle tai toisille tutkimustilanteessa mukana oluille (McNiff 2008; Rose 2016).

Taidelähtöisten menetelmien on huomattu motivoivan ja aktivoivan osallistujia. Syynä on yhtäältä pidetty osallistujien aktiivista toimintaa tutkimuksen aikana ja toisaalta sitä, että osallistujat ovat kiinnostuneita näkemään toistensa visuaalisia tuotoksia ja kuulemaan tulkintoja niistä. (Leavy 2018; Martikainen 2011; 2018.) Esimerkiksi maahanmuuttajien keskuudessa toteutettujen taidelähtöisten tutkimusprojektien on huomattu lisäävän yhteisöllisen kuuluvuuden tunnetta (Hiltunen ym. 2020). Taidelähtöiset menetelmät lisäävät vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa tutkimukseen osallistujien kesken, jolloin kanssakäyminen ei toteudu vain yksittäisen osallistujan ja tutkijan vaan myös osallistujaryhmän jäsenten välillä.

KIELEN HAASTEET JA VISUAALINEN LUKUTAITO

Kaikilla, esimerkiksi maahanmuuttajilla tai vammaisilla, ei ole aktiiviseen kansalaisuuteen vaadittavia kielellisen kommunikaation perustaitoja. Monella voi lisäksi olla kokemuksia, joita on kipeää, vaikeaa tai jopa mahdotonta sanallistaa. Erilaisten sosiaalisten jännitteiden vuoksi ihmisten voi olla vaikea ilmaista ajatuksiaan ja kokemuksiaan kielellisesti. Tällöin taidelähtöiset menetelmät voivat tarjota vaihtoehdoisen

tavan ajatusten, kokemusten ja tunteiden ilmaisemiselle. (Mannay 2016; Martikainen 2011.)

Visuaalisia taidelähtöisiä tutkimusmenetelmiä on sovellettu erilaisten marginaaliryhmien, kuten kodittomien (Groot & Hodgetts 2012), turvapaikanhakijoiden (Phillips & Bellinger 2011) ja vankien (Jarldorn 2016), parissa tehdyssä tutkimuksessa. On huomattu, että kuvallinen ilmaisu voi sopia heille kielellistä ilmaisua paremmin, kun on ilmaistava ja merkityksellistettävä jäsentymättömiä kokemuksia. *Photovoice*-menetelmässä osallistujat ottavat tutkimusteemaan liittyviä valokuvia, joiden avulla he voivat näyttää ja kertoa näkemyksiään ja kokemuksiaan tutkijalle ja toisille tutkimukseen osallistujille. Maalataksaan ja piirtäessään osallistujat voivat käyttää värejä ja abstrakteja muotoja ilmaistaakseen kielellisesti jäsentymättömiä kokemuksia. Taidelähtöiset tutkimusmenetelmät mahdollistavat moninaisten ihmisryhmien osallistumisen tutkimukseen. Kokemusten ja mielipiteiden ilmaiseminen taiteen keinoin harjaannuttaa aktiivisen kansalaisuuden taitoja.

Visuaalinen kommunikaatio on yhä tärkeämpää: vastaanotamme ja tuotamme kuvia jokapäiväisessä elämässämme jatkuvasti. Mutta kuten taidelähtöisiä tutkimusmenetelmiä tutkinut Sandra Weber (2008, 42) toteaa, vaikka olemme kuvien ympäröimiä, emme automaattisesti osaa tulkita niitä. Tarvitaan visuaalista lukutaitoa: sekä kykyä ymmärtää visuaalisia viestejä että kykyä tuottaa itse merkityksellisiä visuaalisia viestejä (Mannay 2016; Weber 2008). Visuaalinen taidelähtöinen tutkimus voi olla yhteisöllisen oppimisen muoto, jossa osallistujat oppivat aktiiviseen kansalaisuuteen olennaisesti kuuluvaa kriittistä visuaalista lukutaitoa.

TUNTEET, EMPATIA JA KRIITTINEN REFLEKTIO TAIDELÄHTÖISEN TUTKIMUKSEN OSANA

Taidelähtöiset tutkimusmenetelmät eivät puhuttele ja aktivoi ihmisiä vain älyllisesti vaan myös tunteiden tasolla. Taide sekä ilmaisee että synnyttää tunteita. (Eisner 2008.) Visuaalisia tuotoksia tehdessään ihminen tutkii ja tulkitsee omia tunteitaan, kokemuksiaan ja käsityksiään. Samalla hän rakentaa niihin tietoista suhdetta. Näin taidelähtöiseen työskentelyyn kuuluu olennaisesti omien kokemusten, tunteiden ja

käsitysten refleктоiminen ja niiden tunnistaminen. (Leavy 2018.) Taidelähtöisen median käyttö voi synnyttää kriittistä reflektiota ja herättää havaitsemaan niin omia ajattelu- ja toimintatapoja kuin piiloisia valtasuhteita ja alistavia yhteiskunnallisia käytäntöjä. Parhaimmillaan tiedostamattomien ajattelu- ja toimintatapojen tunnistaminen tuottaa voimaantumisen kokemuksia ja vahvistaa ihmisen toimijuutta (Goopy & Kassin 2019).

Taidelähtöisen työskentelyn kautta ihminen eläytyy toisten ihmisten tunteisiin ja ajatuksiin ja oppii tarkastelemaan maailmaa toisen ihmisen näkökulmasta. Lisäksi taiteellinen työskentely herättää myötätuntoa ja empatiaa paitsi toisia ihmisiä myös eläimiä ja luontoa kohtaan. (Eisner 2008; Martikainen 2011.) Tästä syystä taidelähtöisiä menetelmiä on käytetty runsaasti esimerkiksi ilmastonmuutosta koskevissa tutkimuksissa (Bentz 2020; Burke ym. 2018).

TAIDELÄHTÖINEN TUTKIMUSTULOSTEN JULKAISEMINEN

Taidelähtöisen tutkimuksen piirissä on 2010-luvulta lähtien pohdittu kriittisesti tieteellisen julkaisemisen tapoja. Kriittikin kohteena on ollut se, etteivät tieteelliset julkaisut saavuta laajempaa yleisöä. Taidelähtöisiä ilmaisumuotoja, esimerkiksi piirustuksia, valokuvia, videoita, sarjakuvia ja ääniteoksia, on alettu käyttää joko tutkimusjulkaisuina tai niiden osina. Taidelähtöisillä tuotoksilla usein tiivistetään ja havainnollistetaan kielellisiä tutkimusraportteja ja tehdään niistä helpommin ymmärrettäviä (Rose 2016). Samalla ne itsessään voivat olla kokemusperäistä tietoa ilmentäviä tutkimusjulkaisuja, jotka haastavat tieteen rationaalisen ajattelun ylivaltaa. (Leavy 2018; Rose 2016.) Muuhun kuin kirjoitettuun kieleen perustuvien julkaisumuotojen kehittämistä voi pitää myös tutkimuseettisenä tekona, avaavathan ne osallistumisen mahdollisuuksia erityisryhmiin kuuluville, kuten näkövammaisille tai niille, joilla on riittämätön kielitaito.

Taidelähtöisten tutkimushankkeiden tuotoksia ja tuloksia esitetään myös näyttelyinä ja esityksinä (Hiltunen ym. 2020; Jäntti 2019; Kurki 2020). Tällöin tutkimukseen osallistujat ovat aktiivisesti mukana niiden sisällön suunnittelussa ja toteutuksessa.

Usein tapahtumiin sisältyy vuorovaikutusta, jossa osallistujat esittelevät tutkimusprojektin tuotoksia yleisölle. Näyttelymuotoiset tutkimusjulkaisut tarjoavat osallistujille tilaisuuden toteuttaa aktiivista kansalaisuutta yhdessä toisten osallistujien, tutkijoiden ja näyttelyorganisaatioiden, esimerkiksi museoiden, henkilökunnan kanssa.

POHDINTA

Kun taidelähtöisiä tutkimusmenetelmiä tarkastellaan siltä kannalta, miten ne voivat olla mukana vahvistamassa aktiivisen kansalaisuuden taitoja ja tavoittaa yhä moninaisempia kohderyhmiä, olennaista on niiden mahdollistama toiminta ja vuorovaikutus. Aina taidelähtöinen tutkimus ei onnistu kuten toivotaan eikä sovi kaikkiin tilanteisiin.

Aktiivisen kansalaisuuden ideaan ovat perinteisesti kuuluneet yhteisöllisyys ja yhteisten tavoitteiden puolesta toimiminen (Kersh 2021). Yhä kärjistyvä polarisaatio ja luonnon häikäilemätön hyväksikäyttö ovat saattaneet ihmiskunnan ja planeettamme tilanteeseen, jossa olemme vieraantuneet itsestämme, toisistamme ja luonnosta. Tarvitsemme kipeästi käytäntöjä, joiden avulla ymmärrämme syvällisesti sanojemme ja tekojemme seuraukset sekä motivoitumme muuttamaan sosiaalisesti ja ekologisesti kestämätöntä toimintatapaamme.

Taidelähtöisen tutkimuksen osallistuva lähestymistapa, järkeä ja tunnetta nivova orientaatio sekä empatiaa ja kriittistä reflektiota edistävä yhteisöllinen toiminta voivat rakentaa ekososiaalista sivistystä ja tietoisuutta, joka yhdistää ihmisiä omiin tunteisiinsa, toisiin ihmisiin ja luontoon. Nyt jos koskaan on taiteen vuoro.

JARI MARTIKAINEN
FT, YTT, yliopistotutkija
yhteiskuntatieteiden laitos
Itä-Suomen yliopisto
 <https://orcid.org/0000-0001-8027-2417>

- Annette, J. (2009). Active learning for active citizenship. Democratic citizenship and lifelong learning. *Education, Citizenship and Social Justice*, 4(2), 149–160. <https://doi.org/10.1177/1746197909103934>
- Barthes, R. (1977). Rhetoric of the image. Teoksessa *Image-Music-Text*. Kääntänyt S. Heath. New York: Hill and Wang, 32–51.
- Bentz, J. (2020). Learning about climate change in, with and through art. *Climate Change*, 162, 1595–1612. <https://doi.org/10.1007/s10584-020-02804-4>
- Burke, M., Ockwell, D. & Whitmarsh, L. (2018). Participatory arts and affective engagement with climate change: The missing link in achieving climate compatible behaviour change. *Global Environmental Change*, 49, 95–105. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2018.02.007>
- Clough, P. T. (2007). Introduction. Teoksessa P. T. Clough & J. O'Malley Halley (toim.) *The Affective Turn: Theorizing the Social*. Durham: Duke University Press, 1–33.
- Cole, A.L. & Knowles, J.G. (2008). Arts-informed research. Teoksessa J. G. Knowles & A. L. Cole (toim.) *Handbook of the Arts in Qualitative Research. Perspectives, Methodologies, Examples, and Issues*. Los Angeles: Sage, 55–70.
- Eisner, E. (2008). Art and knowledge. Teoksessa J. G. Knowles & A. L. Cole (toim.) *Handbook of the Arts in Qualitative Research. Perspectives, Methodologies, Examples, and Issues*. Los Angeles: Sage, 3–12.
- Endrizzi, F. & Schmidt-Behlau, B. (2021). Active participatory citizenship for and with young adults in situations of risk – On the cover and under-cover. Teoksessa N. Kersh, H. Toiviainen, P. Pitkänen & G. K. Zarifis (toim.) *Young Adults and Active Citizenship. Towards Social Inclusion through Adult Education*. London: Springer, 39–55.
- Goopy, S. & Kassan, A. (2019). Arts-based engagement ethnography: An approach for making research engaging and knowledge transferable when working with harder-to-reach communities. *International Journal of Qualitative Methods*, 18, 1–10. <https://doi.org/10.1177/1609406918820424>
- Groot, S. & Hodgetts, D. (2012). Homemaking on the streets and beyond. *Community, Work & Family*, 15(3), 255–271. <https://doi.org/10.1080/13668803.2012.657933>
- Harju, A. (2006). Aktiivinen kansalaisuus ja siihen kasvaminen. Teoksessa J. Tuomisto & P. Salo (toim.) *Edistävää ja viihdyttävää aikuiskasvatus. Aulis Alanen aikuisopetuksen laatua etsimässä*. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 85–112.
- Hiltunen, K., Säskilähti, N., Vallius, A., Pöyhönen, S., Jäntti, S. & Saresma, T. (2020). Anchoring belonging through material practices in participatory arts-based research. *Forum Qualitative Social Research*, 21(2), 1–28. <https://doi.org/10.17169/fqs-21.2.3403>
- Hoskins, B., Janmaat, J. G. & Villalba, E. (2012). Learning citizenship through social participation outside and inside school: An international, multilevel study of young people's learning of citizenship. *British Education Research Journal*, 38(3), 419–446. <https://doi.org/10.1080/01411926.2010.550271>
- Jarldorn, M. (2016). Picturing creative approaches to social work research: Using photography to promote social change. *Aotearoa New Zealand Social Work*, 28(4), 5–16. <https://doi.org/10.11157/anzswj-vol28iss4id293>
- Jäntti, S. (2019). Kodin merkitysten rakentuminen. Koti! Paikka maailmassa -esityksessä. Teoksessa K. Hiltunen & N. Säskilähti (toim.) *Kuulumisen reitit taitteissa*. Eetos-julkaisuja, 21. Turku: Eetos ry, 275–300.
- Kersh, N., Toiviainen, H., Zarifis, G. K. & Pitkänen, P. (2021). Active citizenship, lifelong learning and inclusion: Introduction to concepts and contexts. Teoksessa N. Kersh, H. Toiviainen, P. Pitkänen & G. K. Zarifis (toim.) *Young Adults and Active Citizenship. Towards Social Inclusion through Adult Education*. London: Springer, 1–18.
- Kindon, S., Pain, R. & Kesby, M. (2007). Participatory action research. Origins, approaches and methods. Teoksessa S. Kindon, R. Pain & M. Kesby (toim.) *Participatory Action Research Approaches and Methods. Connecting People, Participation and Place*. London: Routledge, 9–18.
- Korsgaard, O. (2001). Why has citizenship become such a vogue word? Teoksessa O. Korsgaard, S. Walters & R. Andersen (toim.) *Learning for Democratic Citizenship*. The Danish University of Education. Kööpenhamina: Walters & Andersen, 9–15.
- Koskinen, I. (2016). Miten humanistinen tiede vaikuttaa yhteiskunnassa. *Tiedepolitiikka*, 41(4), 33–40.
- Kurki, T. (2020). *Näyttely julkaisemisen välineenä*. Puheenvuoro Tiedejulkaisemisen päivässä 8.10.2020. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020101684293>
- Leavy, P. (2018). Introduction to arts-based research. Teoksessa P. Leavy (toim.) *Handbook of Arts-Based Research*. New York: The Guilford Press, 3–21.
- Mannay, D. (2016). *Visual, Narrative and Creative Research Methods. Application, Reflection and Ethics*. Abingdon: Routledge.

- Martikainen, J. (2011). *Käsitettävä taidehistoria. Kuvälähtöinen malli taidehistorian opetukseen kuvallisen ilmaisen ammatillisessa perustutkinnoissa*. Väitöskirja. Jyväskylä: Yliopistopaino.
- Martikainen, J. (2018). The promise of visual approaches in organizational and management research. Teoksessa W. Thomas, A. Hujala, S. Laulainen & R. McMurray (toim.) *The Management of Wicked Problems in Health and Social Care*. New York: Routledge, 235–249.
- Martikainen, J. & Hujala, A. (2014). Piirretty työorganisaatio – Kokeilu kuvälähtöisen menetelmän soveltamisesta organisaatio- ja johtamistutkimukseen. *Premissi – Terveys- ja sosiaalialan johtamisen aikakauslehti*, 9(5), 35–44.
- McNiff, S. (2008). Art-based research. Teoksessa J. G. Knowles & A. L. Cole (toim.) *Handbook of the Arts in Qualitative Research. Perspectives, Methodologies, Examples, and Issues*. Los Angeles: Sage, 29–40.
- McNiff, S. (2018). Philosophical and practical foundations of artistic inquiry. Creating paradigms, methods, and presentations based in art. Teoksessa P. Leavy (toim.) *Handbook of Arts-Based Research*. New York: The Guilford Press, 22–36.
- Mitchell, W.J.T. (1994). *Picture Theory: Essays on Verbal and Visual Representation*. Chicago: University of Chicago Press.
- Mustajoki, A. (2017). Tutkimuksen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden eettisiä kysymyksiä. *Tieteessä tapahtuu*, 36(5), 4–13. <https://journal.fi/tt/article/view/65823>
- Neville, M. (2015). The embodied turn in research on language and social interaction. *Research on Language and Social Interaction*, 48(2), 121–151. <https://doi.org/10.1080/08351813.2015.1025499>
- Phillips, C. & Bellinger, A. (2011). Feeling the cut: Exploring the use of photography in social work education. *Qualitative Social Work*, 10(1), 86–105. <https://doi.org/10.1177/1473325010361999>
- Pyry, N. (2012). Nuorten osallisuus tutkimuksessa. Menetelmällisiä kysymyksiä ja vastausyriksiä. *Nuorisotutkimus*, 1, 36–53.
- Rose, G. (2016). *Visual Methodologies. An Introduction to Researching with Visual Materials*. Los Angeles: Sage.
- Salonen, A. O. (2013). Ekososiaalinen sivistys kulttuurin kulmakiveksi. Teoksessa M. Laine & P. Toivanen (toim.) *Kestävä kasvatusta – kulttuurista etsimässä*. Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seuran julkaisuja 6. Helsinki: Erweko Oy, 40–69.
- Salonen, A. O. & Bardy, M. (2015). Ekososiaalinen sivistys herättää luottamusta tulevaisuuteen. *Aikuiskasvatus*, 35(1), 4–15. <https://doi.org/10.33336/aik.94118>
- Toiviainen, H., Kersh, N. & Hyytiä, J. (2019). Understanding vulnerability and encouraging young adults to become active citizens through education: The role of adult education professionals. *Journal of Adult and Continuing Education*, 25(1), 45–64. <https://doi.org/10.1177/1477971419826116>
- Turtiainen, K., Kokkonen, T. & Viitasalo, K. (2018). Aktiivisen kansalaisuuden mahdollisuudet kotouttamistyön ulkoisten ehtojen ja maahanmuuttajien tarpeiden ristipaineissa. *Janus: Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 26(4), 343–360. <https://doi.org/10.30668/janus.76453>
- Weber, S. (2008). Visual images in research. Teoksessa J. G. Knowles & A. L. Cole (toim.) *Handbook of the Arts in Qualitative Research. Perspectives, Methodologies, Examples, and Issues*. Los Angeles: Sage, 41–53.
- Zarifis, G. K. (2021). Active citizenship programmes for unemployed young adults with low skills in southern Europe: Participation, outreach, and barriers. Teoksessa N. Kersh, H. Toiviainen, P. Pitkänen & G. K. Zarifis (toim.) *Young Adults and Active Citizenship. Towards Social Inclusion through Adult Education*. London: Springer, 19–35.

TEKSTI: TERHI KOUVO
KUVAT: PALKITTUJEN ARKISTOT & TERHI KOUVO

VUODEN TIEDEARTIKKELI

Palkittu tiedeartikkeli koukuttaa pohtimaan monilajista yhteiselo

Ympäristötutkija **Minna Santaon** luova ja tuore tutkimus käsittelee ampiaisten valepesien virkkaamista monilajisena tunnusteluna.

”KÄSILLÄ TEKEMINEN saa mielikuvituksen liikkeelle”, vuoden 2021 tiedeartikkelin kirjoittaja sanoo.

Ekokriisien aikakaudella ihmisen paikka maailmassa on mietittävä uusiksi, lajiksi lajien joukossa.

Mielikuvitusta tarvitaan, jotta on mahdollista kuvitella maailma, jossa lajit voivat elää sovussa rinnakkain.

Minna Santaon mukaan käsityötä tekemällä voidaan synnyttää monilajista ymmärrystä ihmisten ja muiden eliöiden suhteesta osana ekologista sivistystä. Tätä ajatusta hän purkaa palkitussa tutkimuksessaan.

Minna Santaon

VALEPESÄ ON PARADOKSI

Ampiaisten pesintää pyritään rajoittamaan valepesillä, jotta ne pysyisivät poissa ihmisten läheisyydestä. Samalla rajoittaminen on huolenpitoa ampiaisista, sopivasta etäisyydestä huolehtimista.

Käsityölehdet ja neuvontajärjestöt, kuten Martat, ovat jakaneet pesien virkkausohjeita niin runsaasti, että on ryhdytty puhumaan suorastaan ilmiöstä. Santaonjasta ilmiö on paradoksi.

”Valepesät sekä ylläpitävät että haastavat jakoa meidän ja niiden tiloihin, mutta yhtä kaikki valepesien virkkauksessa tunnustetaan ampiaisten kanssa jaettu

maailma”, hän toteaa palkitussa vertaisarvioidussa tutkimuksessaan.

INNOVATIIVINEN LÄHESTYMISTAPA

Vuoden tiedeartikkelin valinnan tekee *Aikuiskasvatuksen* toimituskunta. Se kiittää Santaonjasta tutkimusta teoreettisesti ja metodologisesti kunnianhimoiseksi ja tuoreeksi avaukseksi.

Tiedeartikkeli kuvastaa julkaisun monitieteistä otetta. Se yhdistää käsityön tutkimuksen ihmis-

Valepesien virkkauksesta puhutaan ilmiönä.

tieteelliseen ympäristötutkimukseen ja ekologiseen sivistykseen.

”Monipuolista etnografisesti ja autoetnografisesti tuotettua aineistoa tarkastellaan lukijan kannalta konkreettisesti mutta samalla kiinnostavia ulottuvuuksia ilmiöön avaavan teoreettisen luennan kautta”, tutkimuksen ja tiedejulkaisemisen asiantuntijoista koostuva toimituskunta toteaa.

AMPIAISEN NÄKÖKULMA MAAILMAAN

Tutkimuksellaan Minna Santaoja toivoo lisäävänsä ymmärrystä siitä, että ekologisessa kriisissä on opeteltava tulemaan toimeen sellaistenkin olioiden kanssa, jotka koemme kiusallisiksi.

”Haluan samalla tuoda keskusteluun sen, miten käsityö voi toimia uudenlaisen monilajisen ymmärryksen synnyttäjänä: sen arvo on muussakin kuin valmiissa tuotteessa”, Turun yliopiston tulevaisuuden tutkimuskeskuksessa työskentelevä tutkija perustelee.

Tutkimusta tehdessään Santaoja havahtui siihen, kuinka konkreettisesti käsityön materiaalisuus sai luovan monilajisen mielikuvituksen liikkeelle. Se taas saattaa auttaa kehittämään vastuullisuutta monilajista maailmaa kohtaan.

”Virkkauslangan tuntu ja tuoksu, käsityön äärelle pysähtyminen ja ampiaispesän ajattelu käsin muotoillen auttoivat minua eläytymään ampiaisen näkö-

Raadin perustelut

Tiedeartikkeli on teoreettisesti ja metodologisesti kunnianhimoinen ja tuore avaus aikuiskasvatuksen tutkimuksen kentällä. Se on innostavaa luettavaa ja avartaa lukijan ymmärrystä ampiaisen valepesien virkkauksen moninaisistaketyköksistä ja seurauksista monilajiselle yhteisölle.

Monipuolista etnografisesti ja autoetnografisesti tuotettua aineistoa tarkastellaan lukijan kannalta konkreettisesti. Teoreettisella luennalla avataan ilmiöön kiinnostavia ulottuvuuksia.

Tiedeartikkeli osallistuu tulevaisuuden monitieteiseen aikuiskasvatustutkimukseen. Tekijä ylittää reippaasti tieteen konventioita, tarkastelee ilmiötä innovatiivisesti ja sitoo epätavallisen aiheen aikuiskasvatustutkimukseen.

Artikkeli yhdistää oivallisella tavalla käsityön tutkimuksen, suhteen luontoon ja ekologisen sivistyksen. Tekijä tuo esille informatiivisesti ja mielenkiintoisesti, miten käsityöllä voidaan avata tilaa ihmiskeksyyttä avarammalle monilajiselle tietämiselle. Lukija pakotetaan arvioimaan omia ennakkokäsityksiään monilajisesta rinnakkaiselosta

kulmaan. Tieteessä painotetaan käsitteellistä ajattelua, mutta autoetnografinen työskentelyni palautti mieleen sanan käsite etymologian: käsittäminen on käsin tekemistä.”

Lisää aiheesta

Minna Santaoja: Ampiaisten valepesien virkkaus monilajisen yhteiselon tunnusteluna. *Aikuiskasvatus*, 41(2), 127–139. <https://doi.org/10.33336/aik.109322>

OPISKELIJAN TUNNUSTUSPALKINNOT

Opiskelijan äänen vahvistaja

SHARON LAINE o on aktiivisuudellaan tuonut esiin ja vahvistanut aikuiskasvatustieteen opiskelijoiden ääntä muun muassa pitämällä kutsusta esitelmän Kasvatustieteen päivillä, osallistumalla yleisen ja aikuiskasvatustieteen opintosuunnan kehittämiseen ja tulevaisuuden rakentamiseen opinahjossaan Helsingin yliopistossa sekä fasilitoimalla työelämän ja opiskelijoiden vuorovaikutusta.

Laadukkaan gradun tekijä

KATJA KÖYKÄN aikuiskasvatustieteen pro gradu -tutkielma arvioitiin erinomaiseksi Jyväskylän yliopistossa. Tutkimus käsittelee esihenkilöiden tarinoita ammatillisen osaamisen johtamisessa hajautetuissa kansalaisjärjestöorganisaatioissa. Se tuo uusia näkökulmia osaamisen johtamiseen kuvaamalla erityisesti intuition merkitystä esihenkilötyön arjessa ja tarkastelemalla, kuinka itseohjautuvia työntekijöitä moninaisissa verkostoissa voidaan johtaa.

Kuvat: Sharon Laine & Janne Ylitalo

Tunnustukset myönnettiin Aikuiskasvatuksen tutkimusseuran (ATS) vuosikokouksessa helmikuussa.

TEKSTI & KUVAT: JUSSI ONNISMAA

Yhteiskuntateoria kaiken teoriana

Saksalais sosiologi Niklas Luhmann toteaa, että yhteiskunnalla ei ole yhtä keskusta. Siitä voi tehdä havaintoja vasta, kun on valinnut oman käsitteellisen erottelujärjestelmän, eikä kellään havainnoijalla ole etuoikeutettua asemaa.

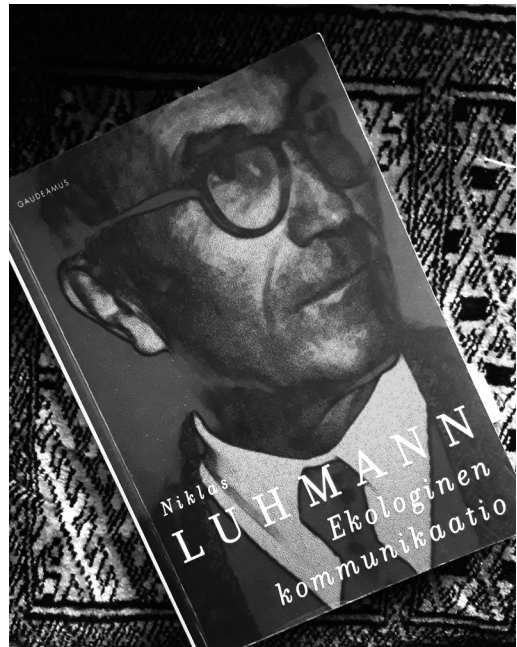
Luhmann muistuttaa meitä asioiden monimutkaisuudesta ja siitä, että maailmaa ei voi hallita tukeutumalla suoraviivaisiin syy–seuraus-suhteisiin.

Aloittaessani opintoja vuonna 1977 uskoin, että kun psykologiassa näkökulma on toimijan ja sosiologiassa yhteiskunnan, valitsemassani kasvatustieteessä molemmat yhdistyisivät mitä mainioimmalla tavalla. No eivät nämä tuolloin yhdistyneet, vaan kumpikin hukattiin. Vallalla oli behaviorismi ja atomistinen ihmis- ja yhteiskuntakäsitys. Hieman kärjistäen: uskottiin, että maailma on hallittavissa yhä tarkempien tilastomenetelmien ja empiiristen koeasetelmien avulla.

VALMISTUTTUANI LÄHDIN 15 vuodeksi aikuis-koulutuskeskuksen ohjaavaan koulutukseen. Monimutkaisissa elämäntilanteissa olevat osallistujat miettivät, mitä elämällään tekisivät. Aikaa henkilökohtaiseen ja ryhmäohjaukseen käytettiin runsaasti.

”Tämä palsta on nimeltään ’klassikon paluu’ ja kirjoituksen aiheena on Niklas Luhmann. Milloin hän tulee kuvaan?”

”No pian, kunhan ei koko ajan keskeytetä.”

Niklas Luhmannin laajaa tuotantoa on suomennettu hyvin vähän.

LUHMANNIN TUNTEMATTOMUUS SAKSANKIELISEN ALUEEN ULKOPUOLELLA TUNTUU KÄSITTÄMÄTTÖMÄLTÄ.

Thatcherismin ensialto pyyhkäisi maamme yli 1980–90-luvun taitteessa. Ammatillinen aikuiskoulutus oli koelaboratoriona jo ennen 1990-luvun lamaa. Yhdessä yössä resurssit puolittuivat. Ohjausprosessit pyrittiin muuttamaan koulutustuotteiksi ja ohjaajien ammatinkuva tuotetarjottimien laatijoiksi ja kohderyhmien segmentoijiksi. Yhteistyökumppaneista tuli ostajia ja myyjiä eli tilaajia ja tuottajia.

Kun työn ohessa aloitin työnohjaajakoulutuksen ja aikuiskasvatuksen jatko-opinnot, avautui uusi organisaatioiden sekä systeemi- ja kompleksisuusajattelun maailma. Se antoi hyödyllisiä käsitteitä ja hahmottomien kysymysten sanallistuksia, selityksiäkin, mutta herätti pian entistä enemmän uusia kysymyksiä. Työnohjausta ja organisaation kehittämistä on vaikea kuvitella ilman monitieteistä systeemi- ja kompleksisuusajattelua, vastakohtana yksilöllistävälle, lineaarisille ja kausaalis-mekaanisille tulkinnoille.

NIKLAS LUHMANN (1927–98) ei lipunut systeemi- ja kompleksisuusajattelun valtavirrassa vaan loi oman virtansa – vuolaan, kiitetyn ja kiistellyn. Hän on ainaisen kiistakumppaninsa filosofi Jürgen Habermasin (1929–) ohella tunnetuin sodanjälkeinen saksalainen yhteiskuntateoreetikko, meillä silti varsin tuntematon. Englanninkielisessä maailmassa Luhmann tuli laajasti tunnetuksi vasta puolitoista vuosikymmentä kuolemansa jälkeen *Die Gesellschaft der Gesellschaft* -jättiteoksen englanninnoksen myötä. Osin postuumisti häneltä on julkaisu 70 kirjaa ja nelisensataa artikkelia. Tuotannosta on suomennettu vain hyvin vähän. Saksankielisestä Euroopasta käsin Luhmannin tuntemattomuus alueen ulkopuolella tuntuu käsittämättömältä (Virtanen 2019).

Minuun teki vaikutuksen Luhmannin sitkeä ja pitkäjänteinen asenne tutkimustyöhön. Saatuaan

professuurin Bielefeldin yliopistosta vuonna 1968 hän kuvasi tutkimusprojektinsa lomakkeessa yliopiston hallinnolle seuraavasti. *Aihe*: yhteiskunnan teoria. *Kesto*: 30 vuotta. *Kulut*: ei lainkaan. Seuraavat 30 vuotta hän rakensi ahkeran ja huolellisen virkamiehen tai muurarin tavoin yhteiskuntateoriaansa pala palalta, turhaa julkisuutta vältellen. Kun Luhmannilta kysyttiin, mitä hän teoriallaan halusi selittää, vastaus kuului: ”Kaiken” (Virtanen 2019; Kangas 1996). Hybriksen – josta jumalat tunnetusti rankaisevat – puolustukseksi voi sanoa, että on kai kuitenkin eri asia haluta selittää kaikki kuin uskoa jo selittäneensä tutkimuskohteestaan kaiken tarpeellisen.

YHTEISKUNTA ON Luhmannille monikollinen, rinnakkaisista, päällekkäisistä ja eriaikaisista osista muodostuva kompleksinen systeemi,¹ johon kuuluu kaikki merkityksellinen kommunikaatio. Hän luonnehtii yhteiskuntaa myös toisensa tavoittavien ja viestinnällisesti saavutettavien kokemusten ja toimintojen kokonaisuudeksi. Kommunikointi ei ole informaation siirtoa vaan merkitysten aktualisointia (Luhmann 1994).

Sosiaalisen systeemin osat ovat yhteydessä toisiinsa vain merkitysten perusteella. Merkitykset liittyvät käytännön elämään, tutkimuksessa empiriaan, eivätkä siten ole vain teoreettisia erotteluita. Havainnot yhteiskunnasta on mahdollista tehdä vasta, kun oma käsitteellinen erottelujärjestelmä on valittu, mutta kellään havainnoijalla ei voi olla etuoikeutettua asemaa. Kaikki on kuitenkin havainnoitavissa jostain erottelusta ja asemasta käsin.

Yhteiskunta on systeemi, joka jakautuu osasysteemeiksi, eikä sillä siten voi olla yhtä keskusta. Mikäli osasysteemi saa identiteettinsä siitä, että se täyttää kokonaisuusjärjestelmän kannalta merkityksellistä funktiota, eriytyminen on funktionaalista. Yhteiskunnan eriytyminen funktiojärjestelmiksi on yhtä kuin yhteiskunnan modernisaatio. Mikään osasysteemi ei korvaa toistaan. Osasysteemeistä Luhmann käsittelee laajimmin taloutta, oikeutta, tiedettä, politiikkaa, uskontoa ja kasvatusta. (Luhmann 1995; Siisiäinen 2001; Andersen 2003.)

Osasysteemien sisällä toimintaa määrittää keskeinen erottelu, joka ilmaistaan binäärikoodilla:

talousjärjestelmässä omistaa/ei omista, oikeusjärjestelmässä oikea/väärä, tieteessä tosi/epätosi ja koulutuksessa hyvä/huono jatko-opintokelpoisuus. Toisin kuin Luhmann, useimmat systeemi- ja kompleksisuusteoreetikot suosivat joko–tai-maailman sijasta sekä–että-maailmaa.

SOSIAALINEN SYSTEEMI syntyy, kun autopoieettinen kommunikaatiokokonaisuus saa alkunsa ja rajaa itsensä ympäristöstään. *Autopoiesis* tarkoittaa sitä, että elävät systeemit pitävät yllä autonomiaa omalla toiminnallaan eli erottuvat ympäristöstään omilla päätöksillään tai kommunikaatiollaan. Autopoieettiset systeemit ovat solun tavoin materiaalis-energeettisesti avoimia mutta operationaalisesti suljettuja. Systeemin sisällä voi olla edelleen funktionaalista eriytymistä, minkä ei tarvitse merkitä systeemin hajoamista vaan uusien systeemi–ympäristö-erojen syntymistä (Maturana & Varela 1980).

Antropologi Joseph Tainter (2021) katsoo siviilisaatioiden romahtavan liikaan kompleksisuuteensa. Luhmannin ajattelua voi sitä vastoin tulkita siten, että systeemien monimutkaistuminen lisää sopeutuvuutta ja nykyajan mukaisesti resilienssiä.

Osasysteemin ympäristöön kuuluu kaikki muu paitsi osasysteemi itse, joten ympäristö on sitä monimutkaisempi. Jokaisen osasysteemin on vähennettävä ympäristönsä kompleksisuutta havaitsemalla sitä rajatusti, valmiisiin kategorioihin luokittelemalla. Kun osasysteemit käsittelevät muita yhteiskunnan alueita itsensä ympäristönä, omalakisesti osasysteemit ovat varsin immuuneja ulkopuolisille vaikutuksille. Jatkaakseen autopoiesiaan järjestelmät kehittelevät uusia rakenteita (Luhmann 1995; Siisiäinen 2001).

SYSTEEMIAJTTELU SALLII empiirisen tutkimuksen. Luhmannilaisista lähtökohdista on tutkittu esimerkiksi kuntoutus- ja hoivayhteistyötä sekä vapaaehtoistyötä (Andersen 2003; 2008; Jalava 2008), varhaiskasvatusta (Onnismaa 2009), opettajankoulutusta (Hansen 2015), seniorien elämää (Siisiäinen 2001) ja lääketieteen ammattieettistä keskustelua (Virtanen 2015).

Systeemisellä tutkimusotteella on annettavaa koulutuksen ja kasvatuksen tutkimukselle. Syste-

miteoria auttaa ottamaan huomioon samanaikaisesti eri merkityshorisontit ja odotusrakenteet. Esimerkiksi koulutuspolitiikan tutkimuksessa tulee mahdolliseksi tarkastella vertikaalisia, politiikan ja hallinnon sisäisiä dynamiikkoja. Samalla voi tarkastella horisontaalisia politiikan, talouden ja tieteen järjestelmien välisiä dynamiikkoja. (Hansen 2015.)

EKOLOGINEN KOMMUNIKAATIO ilmestyi saksaksi vuonna 1986 ja Seppo Raiskin suomennoksesta vuonna 2004. Teos tiivistää monet Luhmannin yhteiskunta-ajattelun piirteet. Kirjoittaja esittelee modernin yhteiskunnan mahdollisuuksia ja rajoitteita suhteessa ekologisiin kysymyksiin. Hän haluaa selvittää, kuinka yhteiskunta tosiasiaa reagoi ympäristöongelmiin, ei sitä, kuinka sen pitäisi reagoida tai miten se reagoimalla voisi parantaa ympäristösuhdettaan. Raiski (2004) arvelee, että Luhmann halusi myös esitellä valmista käsitteistöään laajalle lukijakunnalle. Teos vaatii sulattelua, eikä kirjoittaja ole tunnettu lukijaystävällisestä tyylistään.

Ekologinen ympäristö (*Umwelt, environment*) on yhteiskunnan ympäristö myös systeemisesti ajatellen, mutta ekosysteemi-käsite on ongelmallinen, koska luhmannilaisittain systeemin ulkorajat pitää voida osoittaa. Ympäristö voi häiritä järjestelmää mutta ei pakottaa sitä muuttumaan. Evoluutio ei aina vaadi parasta mahdollista sopeutumista, ja se mahdollistaa järjestelmän itsensä vaarantamisen (Luhmann 2004, 48–50, 130). Tällöin yhteiskunta muuttaa ympäristöään ja vie ennen näkemättömällä tavalla pohjaa pois omalta jatkuvuudeltaan.

Kaikesta, minkä voi muotoilla kielellisesti, voidaan kommunikoida, mutta tällöin ollaan sidoksissa kieleen ja kapeaan näkemisen ja kuulemisen taajuusalueeseen. Puhe ja kirjoitus on järjestettävä peräkkäisesti, kaikkea ei voi kuvata yhtä aikaa. Fenomenologi Edmund Husserlin (1859–1926) tavoin Luhmann sanoo, että maailma tulee näkyväksi vain horisontteina, ei esineiden tai asiantilojen kokonaisuutena. Yksilöillä ja järjestelmillä on rajallinen vastaanottokyky, ja toiminnan mahdollistamiseksi on voitava vähentää kompleksisuutta (Luhmann 2004, 53–54, 92). Eri järjestelmien yhteistyö on välttämätöntä ja joskus myös mahdollista.

Ekologiset ongelmat tulee suhteuttaa koko yhteiskuntajärjestelmään eikä vain poliittisesti tai taloudellisesti virheelliseen toimintaan tai riittämättömään eettiseen vastuuntuntoon. Ekologisiin ongelmiin reagoidaan usein hakemalla niiden syitä ja syyllisiä ja vaatimalla syyllisille rangaistusta. Syistä tuskin kuitenkaan saadaan koskaan riittävää kuvaa. Attribuutiotutkimus on 1950-luvulta lähtien antanut viitteitä siihen, että syiden ja vaikutusten loputtomasta joukosta valikoidaan vain muutamia mieleen tulevia ja tilanteeseen sopivia. Kadonneita avaimia etsitään katuvalon kohdalta. Kun tarkka syy ja syyllinen osoitetaan, saadaan tietää sekin, kuka ei ole vastuussa: jos tuottajat ovat vastuussa, kuluttajat eivät ole. Attribuutiomenettelyn tarkoitus voikin olla syyllisyydestä vapauttaminen.

LUHMANN TARKASTELEE *Ekologisessa kommunikaatiossa* funktiojärjestelmien – talouden, politikan, oikeuden, tieteen, uskonnon ja kasvatuksen – mahdollisuuksia ja rajoituksia ekologisen kommunikaation kannalta. Kasvatus tuottaa kykyjä ja asenteita muiden funktiojärjestelmien käyttöön, paitsi silloin, kun on tarkoitus kasvattaa kasvattajia. Kouluissa, jos missä yhteiskunta voi valmistautua kohtaamaan ympäristönsä. Kasvatusjärjestelmä tuottaa ekologisesti kommunikaatiolle suurimmat mahdollisuudet, mutta kasvatuskin on oma funktiojärjestelmänsä, eikä se voi ottaa muiden järjestelmien tehtäviä (Luhmann 2004, 191, 152–153, 157).

Yhteiselon mahdollistamiseksi yhteiskunnat kasvattavat jäseniään moraalisaantoihin ja etiikkaan. Moraalisten vaatimusten yhteen liittymisen ja yhteensopivuuden systematisointia on Aristoteleen ajoista asti kutsuttu etiikaksi. Luhmann väittää ympäristöetiikan pahimmillaan johtavan fundamentalismiin, panikointiin ja sokeuteen. Hän ironisoi uudenlaista moraalialia, joka ei perustu enää normeihin vaan halukkuuteen vähentää ahdistusta (Luhmann 2004, 184; 1995).

Ekologinen kommunikaatio ei ole kansalaistoiminnan tai -tottelemattomuuden käsikirja. Luhmannilla on opettavainen asenne ekologiin ja muihin joukkoliikkeisiin. Hän kritisoi sitä, että yhteiskunnalliset liikkeet toimivat yhteiskunnan sisällä mutta paradok-

saalisesti asettuvat sen ulkopuolelle. Modernin yhteiskunnan rakenteet ovat ainoat käytettävissä olevat yhteiskunnan resurssit, ja ne saattavat murtua ilman että niiden tilalle kehittyy vastaavaa. Pahimmillaan osasysteemit sotkeutuvat toisiinsa, jolloin oikeus ja talous politisoituvat, ja tiede irrotetaan tosi–epätosi-koodistaan.

Tähän voisi vastata, että ajan käydessä vähiin kaikkea on kokeiltava, vaikka voimia ei kannata tuhlaata umpimähkään. Maailmalla on paljon esimerkkejä taitavasti kohdennettujen joukkoliikkeiden vaikutuksista politiikkaan ja ympäristönormeihin, mikä puolestaan heijastuu talouteen ja tuotantoon. Systemien rajat eivät ole murtuneet, mutta ne voivat hetkeksi muuttua huokoisiksi. Pettymyksiäkin matkan varrella riittää, mutta ilman painostusta tuskin mikään muuttuu. Greta Thunberg ei koululakkoile ilmaston puolesta turhaan.

LUHMANNIN TEORIA on kuvaileva, ei kriittinen tai emansipatorinen. Jürgen Habermasin mukaan hänen lähtökohtanaan on hallittu ja ennakoitava yhteiskunta. Ranskalaisfilosofi Jean-François Lyotard (1924–98) näki Luhmannin systeemitheorian silkkana sosiaalitekniologiana, ja saksalaissosiologi Ulrich Beck (1944–2015) piti teoriaa käsitteellisenä pilvilinnana, jonka avain oli yksin linnanherralla (Kangas 1995). Esittäjänsä näkökulmasta kritiikki on ymmärrettävää, mutta ehkei silti tavoita kohteestaan aivan kaikkia puolia.

Konservatiivisuudestaan ja toimijavajeestaan huolimatta Luhmannilla on näkökulmia myös muutokseen ja systeemien väliseen kommunikointiin. Osasysteemit eivät ole läpätunkemattomia. Järjestelmien kytkeytyessä toisiinsa – mikäli sellainen on mahdollista – ne alkavat muuttaa toisiaan. Tämän ajatuksen samoin kuin autopoiesin käsitteen Luhmann omaksui chileläisiltä neurotieteen ja kognitiobiologian edustajilta Humberto Maturanalta ja Francesco Varelalta (1980).

Itse kukin on saattanut tuskailia moniammatillisen ja hallinnon sektorien välisen yhteistyön vaikeutta, esimerkiksi pandemia-ajan viranomaisohjeiden ristiriitaisuutta. Pettymys onkin väistämätön, jos uskotaan eri tahojen eli autopoieettisten systeemien liittyvän sujuvasti yhteen sinänsä hyvien ja kaikkien tunnustamien tavoitteiden ympärille. Usein yhteistyö takkaa jo alussa avoimeen tai piilevään valta- ja määrittelytaisteluun siitä, mistä alun perin olikaan kysymys ja kenen käsitteitä käytetään.

Sitkeä neuvonpito ja toistensa työ- ja ajattelutapoihin tutustuminen voivat tuottaa parempaa kommunikaatiota, kun osapuolet voivat sulautumisen sijasta säilyttää vuorovaikutuksessa oman perustetävän mukaisen äänensä (Onnismaa 2009, 2021; Andersen 2008). Tärkeimmät organisaatiot ovat yhteiskunnan jonkin osasynteen osana ja paitsi estävät myös mahdollistavat hetkelliset kytkeytymiset. Tarvetta on jonkinlaisille ”kielenkääntöohjelmille”, välittäville systeemeille. Ehkä yhteistyöhanke voi itessään olla välittävä systemi.

Kun itsenäiset ja omalakisiet osasynteen ajoittain onnistuvat todennäköisyyttä uhaten kommunikoiimaan keskenään, orastavaa luottamusta osataan arvostaa ja pitää yllä. Luottamus yksinkertaistaa mo-

nimutkaista sosiaalista systeemiä. Ilman luottamusta vain yksinkertainen ja paikallinen yhteistyö olisi mahdollista, Luhmann huomauttaa vuonna 1968 ilmestyneessä teoksessaan *Vertrauen* (2005).

JUSSI ONNISMAA

FT, dosentti
tietokirjailija, työnohjaajakouluttaja
 <https://orcid.org/0000-0003-3969-1403>

¹Järjestelmä-sanana sijasta käytän sanaa systemi, vaikka yleensä on hyvä turvautua suomenkielisiin käsitteisiin. Järjestelmäajattelun sijasta puhutaan yleensä systeemisestä ajattelusta tai systeemijattelusta ja -teoriasta, mitä Luhmannin hanke par excellence on.

LÄHDE .....

- Andersen, N. (2003). Polyphonic organisations. Teoksessa T. Bakken & T. Hernes (toim.) *Autopoietic organization theory: Drawing on Niklas Luhmann's social systems perspectives*. Copenhagen: Abstrakt forlag, 151–182.
- Andersen, N. (2008) *Partnerships: Machines of possibilities*. Cambridge: Polity Press.
- Hansen, P. (2016). *Opettajankoulutuksen hankeohjauksen mahdollisuudet ja rajat: Kahden politiikkalähtöisen kehittämishankkeen järjestelmäteoreettinen analyysi*. Tutkimuksia 391. Opettajankoulutuslaitos, käyttäytymistieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto.
- Jalava, J. (2008). Kuntoutuskumppanuuden mahdollisuudet ja haasteet: Systemiteoreettinen lähestymistapa. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 16(4), 280–294.
- Kangas, R. (1995). Niklas Luhmannin (postmoderni?) superteoria. Teoksessa K. Rahkonen (toim.) *Sosiologisen teorian uusimmat virtaukset*. Helsinki: Gaudeamus, 217–253.
- Luhmann, N. (1994). Tiedotustutkimus sosiologisesta näkökulmasta. *Tiedotustutkimus*, 13(2), 69–80. (Veränderungen im System gesellschaftlicher Kommunikation und die Massmedien, 1975). Suom. T. Uusitupa.
- Luhmann, N. (1984/1995). *Social systems*. (Soziale Systeme). Käänt. J. Bednarz & D. Baecker. Stanford: Stanford University Press.
- Luhmann, N. (1986/2004). *Ökologinen kommunikaatio*. (Ökologische Kommunikation). Suom. S. Krause & S. Raiski. Helsinki: Gaudeamus.
- Luhmann, N. (1968/2005). *Förtroende: En mekanism för reduktion av social komplexitet*. (Vertrauen: ein Mechanismus der Reduktion sozialer Komplexität). Käänt. E. Backelin. Göteborg: Bokförlaget.
- Maturana, H. & Varela, F. (1980/1972). *Autopoiesis and cognition: The realization of the living*. Dordrecht: Reidel.
- Onnismaa, E.-L. (2009). Varhaiskasvatus sosiaalisena systeeminä Niklas Luhmannin systeemiteorian valossa. Teoksessa J. Hytönen (toim.) *Educational environment in early childhood education in Estonia and Finland IV*. Helsinki: Helsingin yliopisto, 49–63.
- Onnismaa, J. (2021). *Organisaation aika, muisti ja etiikka*. Helsinki: Basam books.
- Raiski, S. (2004). Suomentajan alkusanat. Teoksessa *Niklas Luhmann Ekologinen kommunikaatio*. Helsinki: Gaudeamus, 7–28.
- Siisiäinen, M. (2001). Alasynteen autopoiesista liikkeiden autopoiesiin: Systemiteoreettisia näkökulmia 'varttuneen väestön' organisoitumisen tarkasteluun. Teoksessa P. Rantamaa (toim.) *Lähellä ja kaukana*. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto, 55–63.
- Tainter, J. (2021/1988). *Kuinka yhteiskunnat romahtavat: Kompleksisuus ja rajatuotos*. Helsinki: Oppian.
- Virtanen, M. (2015). *Systemiteoreettisia askelmerkkejä nyky-yhteiskuntaan*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Virtanen, M. (2019) Niklas Luhmann: Yhteiskunta kommunikaationa. Teoksessa I. Kauppinen, M. Pyykkönen & O.-P. Moisio (toim.) *1900-luvun saksalainen yhteiskuntateoria*. Helsinki: Gaudeamus, 193–276.

Huijarit ympärilläni, ja sisälläni

Lehtinen, Sanni, Pasanen, Amanda & Uusikangas, Silja (2021). Huijareiden vallankumous. Huijarisyndrooman yhteiskunnallisilla juurilla. Vastapaino. 232 sivua.

HARHAILEN TUTUN lukion käytävillä ja etsin oikeaa tilaa, jossa voin suorittaa ylioppilaskirjoitukset. Ovien takaa kuuluu milloin mutinaa, milloin jotain munkkien laulun tapaista. Toistuvassa unesani sekoittuvat paniikki ja epäily, onko tosiaan mahdollista, etten olisi saanut ylioppilastutkintoa valmiiksi? Kun herään, helpottuneeseen oloon sekoittuu epäily, onko sittenkin jotain tärkeää jäänyt suorittamatta.

Huijarisyndroomalla tarkoitetaan uskomusta, ettei osaa mitään, ja muutkin sen kohta huomaavat. Lähes muotisairaus huijariudesta on tullut siitä lähtien, kun se tuotiin päivänvaloon 1970-luvulla. *Huijareiden vallankumouksen* kirjoittajat Sanni Lehtinen, Amanda Pasanen ja Silja Uusikangas korostavat, että syndrooma ei nimestään huolimatta ole yksilöllinen ja diagnosoitava häiriö vaan rakenteellinen ilmiö, suorituskeskeisen ja eriarvoistavan yhteiskunnan oire. Tältä kannalta ilmiöstä ei ole paljon kirjoitettu suomeksi.

Huijarius on samalla vuorovaihtuksessa syntyvä ajatusvinouma, josta potija ei voi muille kertoa, koska katsoo tehneensä väärin salatessaan osaamattomuutensa. Yhä nuoremmat uupuvat ja ahdistuvat. Vaikka huijarisyndrooma ei ole mielenterveyden häiriö, sillä on suuri vaikutus mielen hyvinvointiin. Huijari-ilmiön vastinpari on

ylivertaisuusvinouma, johon väistämättä törmää työelämässä. Sen kaksoisansana ovat paitsi väärät valinnat, myös kyvyttömyys ymmärtää omia virheitä, koska vika on aina muissa. Sekä huijari- että ylivertaisuusvinouma jähmettävät ja estävät kehityksen pitäessään yllä itsen epärealistista arviointia.

Teoksen alussa kirjoittajat käyvät läpi psykologista tutkimusta, mistä he siirtyvät tarkastelemaan huijariutta tuottavia yhteiskuntarakenteita sukupuolen, yhteiskuntaluokan, vähemmistöaseman, työelämän ja ajankuvan näkökulmasta. 'Yhteiskunnan rakenteilla' kirjoittajat tarkoittavat yhteiskunnassa vallitsevia tiedostettuja ja tiedostamattomia normeja, arvoja, hierarkioita, käytäntöjä ja järjestelmiä.

STEREOTYPISTYS

Omat selviytymistarinaransa julkisuuteen tuoneet ovat useimmiten koulutettuja ja keskiluokkaisia valkoisia naisia, mutta koettelee huijarius muitakin ryhmiä. Kirjoittajat muistuttavat, että sukupuoli tuotetaan toistamalla kulttuurisesti vakiintuneita eleitä ja tekoja. Miesten ja naisten huijarikokemukset ja -kertomukset voivat erota toisistaan, mutta kuten yleensäkin, yksilölliset erot ovat ryhmien välisiä eroja suurempia.

Stereotypiat luovat kuvan siitä, miltä kunnollinen ammattilainen

näyttää ja kuulostaa sekä miten pätevyys määritellään. Stereotyyppittelyn, tai voisiko tässä sanoa stereotypistämisen, aiheuttama pelko verottaa kognitiivista kapasiteettia ja vie realismilta pohjaa. Pelko ilmenee esimerkiksi silloin, kun on vaarana ulottaa yksilön teot kuvaamaan koko viiteryhmää. Jos vähemmistöryhmät saavat jossakin testissä enemmistöä heikompia tuloksia, eron selittää paitsi testien kulttuurisidonnaisuus myös stereotypistämisen pelko. Pelon poistuttua etnisyyteen, sukupuoleen tai vastaavaan tekijään perustuvaa eroa ei enää havaita.

Työelämä on Suomessa erityisen segregoitunutta. Uuden ajan airuina ylistetyt *startupit* ovat tarkemmin katsoen perinteen linnakkeita. Niiden rahoituksesta menee Euroopassa 92 prosenttia ja Suomessakin 88 prosenttia tiimeille, joissa on vain miesoletettuja, ja pandemia on entisestään lujittanut vakiintuneita verkostoja.

HUIJARI LUOKKARETKEILEE

Yhteiskunnalliseen asemaan sisältyy taloudellisia, kulttuurisia ja sosiaalisia ulottuvuuksia, jotka voivat altistaa huijarisyndroomalle. Näennäisestä tasa-arvosta huolimatta koulutustaso periytyy, nykyisin ehkä selvemmin kuin hyvinvointivaltion nousukaudella. Duunariperheen tulot voivat olla akateemisen pätkätyöläisperheen tuloja suuremmat, mutta kyse on pelaamisesta monilla kentillä. Yliopistoon lähtö vailla kodin akateemista taustaa voi synnyttää hämmennystä ja huijariutta. Eriarvoistavien rakenteiden ja käytäntöjen sijasta syytökset kohdistuvat itseän.

Yhteiskuntaluokka vaikuttaa siihen, millaista uratarinaa itseltään kertoo. ”Hyvästä” taustasta lähtöisin olevat laskevat onnistumisensa kursailematta omaksi ansiokseen, kun taas työväenluokkaiset korostavat sattumaa. Kuu- lostaako liian setämiesmäiseltä todeta, että teoksen yhteiskunnallisia rakenteita ja väärän- tai oikeanlaisia habitusta käsitteleviä jaksoja olisivat ehkä tukevoittaneet sosiologi Pierre Bourdieu (1930–2002) analyysit yhteiskunnallisen aseman rakentumisesta?

HUIJAUS JA HUIPUTUS

Kirjassa käsitellään työelämän arrottomuutta ja muihin vertailun pakkoa, uusliberalismikin mainitaan. Kroonisten riittämättömyyden tunteiden, pakonomaisen in-tohimon vaatimusten sekä somen *panoptikon*-valvonnan yhteyteen sopisi kulttuurimme oudon piir-

teen, itsetoteutuksen pakon laajempi käsittely. Valinnan vapaus on samalla valinnan pakkoa: on osattava valita oikein, jotta voi varmistaa oman asemansa ja arvonsa. Frankfurtin koulun kolmannen sukupolven yhteiskuntafilosofi Axel Honneth (1949–) toteaa, että jatkuva ”itsenään oleminen”, joka ehkä joskus on ollut emansipatorista, nykyisin pikemminkin ylikuormittaa.

Huijariutta ja sen aiheuttamaa kipua ja häpeää yhteiskunnan ja työelämän ilmiönä ei voi erottaa serkustaan huipputuksesta, jatkuvasta huippupuheesta. Huippupuheen maailmaan kuuluvat ”julma optimismi”, jatkuva paremmuuden tavoittelu ja samanaikainen tietoisuus siitä, että vain harvat voivat olla huippuja. Kehittymisvaateiden ja elinikäisen oppimisen varjo on tyhjyyden tunne ja häpeä tai muunlaiset osattomuuden ruumiilliset ja emotionaaliset kokemukset. (Filander ym. 2019.)

HUIJARIUS OUTONA VIERAANA

Kirjoittajat sivuavat huijariutta myös ruumiillisina tuntemuksina. Tähän toivoisi perusteellisempaa pohdintaa. Huijariuden yhteiskunnallinen ja sosiaalinen ulottuvuus ei sulje ruumiillisuutta pois. Ranskalaiskirjailija Jean Cayrolin (1910–2005) romaani *Oudot vieraat* alkaa sanoilla ”Ruumiissani on aina ollut outoja vieraita”. Huijarius voi olla tällainen outo vieras.

Perinteisen näkemyksen mukaan ruumiillisuus on jotain me-dikaalisesti ilmaistavaa ja erillisesti havainnoitavaa. Diagnostiikan samoin kuin pedagogiikan kohteena

on kapeasti nähty irrallinen yksilö, kun pikemminkin voisi filosofi Maurice Merleau-Pontyn (1908–61) tavoin esittää, että yhteiskunta on laskostunut ruumiiseen ja ruumiimme yhteiskuntaan. Filosofi Félix Guattari (1930–92) toivoo suppean länsimaisen yksilökäsityksen laajentamista ”tänne” eli sosiaaliseen ja ”tuolle puolen” eli ruumiilliseen.

KELPO KIRJA

Paikoittaisesta teoreettisen rotevottamisen tarpeestaan huolimatta *Huijareiden vallankumous* käsittelee aihepiiriään moniulotteisesti ja sanallistaa vaikeasti kuvattavia ilmiöitä. Sen lisäksi, että tekijät kuvailevat huijariutta he ovat haastatelleet kirjaan kokemusasiatuntijoita. Kirjoittajat tuovat esiin omia kokemuksiaan: yksi esimerkiksi kuvaa työhaastatteluaan pätkätyöläisen identiteettiakrobatiana. Lopussa kuvitellaan maailmaa, jossa niin monien ei tarvitsisi kipuilla huijariajutusten kanssa. Kunkin luvun lopussa on käytännön keinoja huijariuden purkamiseen.

JUSSI ONNISMAA

FT, dosentti, työnohjaajakouluttaja, tietokirjailija

Lähde:

Filander, K., Korhonen, M. & Siivonen, P. (toim.) (2019). *Huipputuksen moraalijärjestys: Osallisuuden ja sosiaalisen kivun kertomuksia*. Tampere: Vastapaino.

Opinnäytetyö haastaa ja palkitsee

Vilka, Hanna (2021). Näin onnistut opinnäytetyössä. Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin. 224 sivua. PS-kustannus.

OPINNÄYTETYÖ ON opintojen laajin tehtävä, jossa opiskelija osoittaa perehtyneisyytensä alaan ja sen tutkimukseen ja kehittämiseen. Samalla se on prosessi, jossa opiskelija rakentaa identiteettiään alansa osaajana ja asiantuntijana, kun hän harjaantuu tutkimuksen ja alan tiedon tuottamisen tapoihin ja kirjoittamiseen. Monilla koulutusaloilla opinnäytetyöllä on merkitystä työllistymisessä, etenkin jos sen tekee työpaikan toimeksiannosta ja sen tarpeisiin. Korkeakoululle opinnäytetyö on merkittävä taloudellisesti, koska tutkintojen määrä vaikuttaa korkeakoulun tulokseen. Opinnäytetyö on siten väline moneen: identiteettityöhön, työllistymiseen, työn kehittämiseen ja korkeakoulun menestykseen.

Opinnäytetyössä opiskelija opettelee pitkäjänteistä työskentelyä valitsemansa tutkimustehtävän parissa. Prosessissa on vaiheita, joihin opiskelija voi jumiutua, jolloin työstä tulee ylitsepääsemätön tehtävä. Ohjaaja on opiskelijan tärkein opas ja tuki yhdessä vertaisopiskelijoiden ja mahdollisesti työpaikan ohjaajan kanssa.

Jokaisella yliopistolla ja ammattikorkeakoululla on omat ohjeensa opinnäytetyöhön. Ne auttavat ja tukevat ohjaajaa ja opiskelijaa, jäsentävät työpro-

sessia ja yhtenäistävät korkeakoulun opinnäytetyökäytäntöjä ja arviointia. Ohjeissa määritellään vaihtoehtoiset opinnäytetyypit, jotka samalla viitoittavat työn metodologisia lähtökohtia ja valintoja.

Lisäksi tarvitaan juuri opinnäytteen tekemiseen suunnattua tutkimusmenetelmäkիրjallisuutta. *Näin onnistut opinnäytetyössä* vastaa juuri tähän tarpeeseen.

Teoksen kirjoittaja, sosiologi Hanna Vilka työskentelee yliopistonlehtorina Tampereen yliopistossa ja tuntiopettajana Aalto-yliopistossa. Hän on julkaissut tutkimuksen ja opinnäytetyön tekemisen avuksi useita kirjoja 2000-luvun alusta lähtien. Tuoreimmassa teoksessaan Vilka lähestyy opinnäytetyötä ratkaisukeskeisesti. Hän ennakoii opinnäytetyön tekemisen pulmakoh- tia ja ohjaa opiskelijaa etsimään ratkaisuja niihin. Pulmakohtia avaavat kysymykset, joiden avulla lukija pääsee pohtimaan tutki- mustaan.

OPINNÄYTETYÖ SYNTYY OPPIMIS- JA OHJAUSPROSESSISSA

Teoksen ote on pedagoginen. Lukijaa ohjataan opinnäytetyön menetelmällisissä valinnoissa ja tutkimuksen teon risteyskohdissa pohtimaan kysymysten avulla tut-

kimustaan ja valitsemaan, mihin suuntaan etenee. Kirjoittajan kokemuksen mukaan pohdiskeluun käytetty aika helpottaa työskente- lyn seuraavia askeleita: tutkimus vaatii aikaa ja ajattelua.

Alkusanoissa Vilka rajaa, mitä lukija voi saada teoksesta: välinei- tä ymmärtää opinnäytetyön teke- misen ”risteileviä polkuja” ja op- pia välttämään umpikujia. Teos ei kuitenkaan ole niksiopas eikä reseptikirja.

Kirjassa on neljä sisältöalu- eiltaan monipuolista ja kattavaa päälukua. Kukin niistä alkaa opis- kelijan ja ohjaajan dialogilla, jossa esitetään keskeisiä luvussa käsi- teltäviä kysymyksiä. Lukija pu- hutellaan sinämuodossa, hänelle esitetään jatkokysymyksiä ja jopa annetaan suoria neuvoja tutki- muksessa etenemiseen.

Ensimmäinen luku käsittelee opinnäytetyötä tutkimuksena ja tutkimusperustaisena kehittä- mistyönä. Vilka avaa opinnäy- tetyötyyppejä ja niiden yhteisiä lähtökohtia: kontekstia, tutki- musteoriana, kriittistä asennetta,

POHDISKELUUN KÄYTETTY AIKA HELPOTTAA TYÖSKENTELYN SEURAAVIA ASKELEITA: TUTKIMUS VAATII AIKAA JA AJATTELUA.

ymmärtämistä sekä kumppanuutta ja empatiaa. Toisessa luvussa tarkastellaan erilaisia aineistoja hankintatapoineen ja annetaan laajahko työkalupaketti aineiston kokoamiseen. Kolmas luku kattaa tutkimusaineiston analyysin tilastoaineistosta kuva-aineistojen analyysiin. Analysoinnin menetelmistä esitetään määrällisen tutkimuksen sisällön erittely, kirjallisen aineiston sisällön analyysi ja sisältöanalyysi kuvien tutkimiseen. Luvun lopussa on luettavaa laadullisen tutkimuksen eri lähestymistavoista. Neljäs luku paneutuu tutkimuksen arviointiin ja eettisiin kysymyksiin.

OPINNÄYTETYÖ- VAI TUTKIMUSMENETELMÄOPAS?

Opinnäytetyöhön opastavan teoksen kirjoittaminen on vaativa tehtävä. Miten kattaa työhön so-

veltuvan tutkimus- ja kehittämissuorituksen keskeiset menetelmät sekä tutkimuksellisissa että tutkimusperustaista kehittämistyötä soveltavissa opinnäytetyöissä? Miten valita tärkeimmät ja samalla opinnäytteen tekijälle soveltuvimmat tutkimusaineiston hankkimisen ja analysoinnin menetelmät? Miten ottaa huomioon erilaiset tutkimustyyppit ja työelämän kehittämisen menetelmät? *Näin onnistut opinnäytetyössä* on ansiokas lisä aihetta käsitteleviin oppaisiin.

Kirjaan voi tarttua niin opinnäytteen tekijä kuin sen ohjaaja. Se on mainio apuväline myös tutkimus- ja kehittämissuorituksen opetukseen. Pedagoginen, lukijan kanssa keskusteleva lähestymistapa on onnistunut: kirjoittajan esittämät kysymykset johdattelevat opiskelijaa ja ovat hyviä vinkkejä kysymyksistä, joita ohjaajan on syytä esittää opiskeli-

jalle prosessin eri vaiheissa. Kompaktiudestaan huolimatta kirja välttää tutkimuksen tekemisen yksinkertaistamisen.

LIISA VANHANEN-NUUTINEN

TtT, yliopettaja

Haaga-Helia ammattikorkeakoulu,
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

 <https://orcid.org/0000-0002-2826-6586>

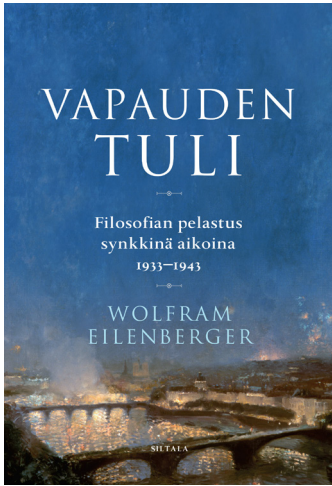
Lisää aiheesta:

Viikka, H. (2020). *Akateemisen lukemisen ja kirjoittamisen opas*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Oikeudenmukaisuuden puolustus

Buxton, Rebecca & Whiting, Lisa (toim.) (2021). *Filosofian kuningattaret*. Historian sivuutettujen ajattelijoiden elämä ja perintö. Suomentanut Tapani Kilpeläinen. Niin & näin. 218 sivua.

Eilenberger, Wolfram (2021). *Vapauden tuli*. Filosofian pelastus synkkinä aikoina 1933–1943. Suomentanut Tommi Uschanov. Siltala. 366 sivua.

” Elämme fantasiassa, illuusion maailmassa. Elämän suuri tehtävä on löytää todellisuus.

Iris Murdoch (1919–99)

” Minä olen filosofi ja minua kiinnostaa ihmisyyys.

Simone Weil (1909–43)

HELMIKUUN 24. PÄIVÄNÄ vuonna 2022 Eurooppa heräsi ensimmäiseen täysimittaiseen hyökkäyssotaan maaperällään sitten toisen maailmansodan. Rauhaa – jota kesti miltei 77 vuotta – värittivät esimerkiksi kylmä sota, ohjuskiirit ja Krimin vuoden 2014 miehitys. Olemme käyneet lähellä konfliktien kriisiytymistä, mutta nyt raja on ylitetty. Rauhan ajan kasvattina mieleni on vaikea käsitellä Ukrainaan kohdistuvan hyökkäyssodan kylvämää kärsimystä, hätää ja kuolemaa.

Toimintamme ihmislajina, toisin sanoen riippuvuutemme fossiilista polttoaineista ja se elämäntapa, johon olemme tottuneet, on tuhoisa. Hallitustenvälisen IPCC-ilmastopaneelin (2018; 2022) raportit vahvistavat, että päästörajoitukset

ovat välttämättömiä. Nykyistä vaikuttavampiin toimiin on ryhdyttävä heti, jotta vielä vakavammilta muutoksilta vältytään.

Samaan aikaan kun meidän pitäisi yhdistää voimamme elämän ehtoja uhkaavien ekokriisien hillitsemiseksi, maailma tuntuu yhtäkkiä hypänneen ajassa taaksepäin. Patriarkaattiset voimat nostavat päätään suurvalta-aseman pönkittämisen nimissä.

Miten koko maapallon kaikkien elollisten tulevaisuus voi olla niin harvoissa käsissä? Miksi itsevaltiaat tuntuvat kadottaneen realiteetintajun, inhimillisyyden ja empatian? Tuijottaessaan sokeasti omia patriarkaattisia, mahtipontisia unelmiaan nämä valitettavan usein valkoihoiset, keski-ikäni ylittäneet miehet tulevat tuominneek-

si koko ihmislajin olemassaolon edellytykset kadotuksen partaalle.

OIKEUDENMUKAISUUDEN EHDOSTA

Kysymykseni ovat kiinteästi sidoksissa siihen, miten olemme oppineet näkemään maailman. Kuka on kirjoittanut historian, narratiivin, jonka varassa tulkitsemme maailman tapahtumia? Miten me ymmärrämme oman roolimme maailmassa ja miten se kytkeytyy sukupuoleemme, etniseen taustaamme ja ikäämme?

Filosofian kuningattaret -teoksessa esitelty moraalifilosofi Iris Murdoch (1919–1999) esittää, että toimiakseen eettisesti ja moraalisesti kestävästi ihmisen on ymmärrettävä, että häntä ympäröi

EDMUND HUSSERL KIRJOITUTTI YHDEN TÄRKEIMMISTÄ TEOKSISTAAN ASSISTENTILLAAN STEINILLA.

röi yhteiskunnallinen moraalitodellisuus. Toimiaksemme oikein meidän on kartoitettava, millaiset olettamukset ja normit olemme omaksuneet oppimamme yhteiskunnallisen moraalitodellisuuden kautta. Meidän on ensin tunnistettava ympäröivän yhteiskunnallisen moraalikoodiston olemassaolo ja tiedostettava, miten se on vaikuttanut käsityksiimme muista ja itsestämme, hyvästä ja pahasta, oikeasta ja väärästä. Vasta herätyämme tällaiseen yhteiskuntakriittiseen reflektioon voimme arvioida meitä ympäröivän moraalitodellisuuden oikeellisuutta ja harjoitella toimimaan itse määrittelemiemme arvojen mukaisesti moraalisesti kestävällä tavalla.

Toimiaksemme oikeudenmukaisesti meidän on kasvettava sisäisesti, sillä sisäinen kasvu vaikuttaa moraalisesti kykyimme toimia toisia kohtaan oikein ja kunnioitavasti. Esseen alussa siteeraan Murdochin ajatusta illuusiossa elämisestä ja todellisuuden löytämisen merkityksestä. Tällaisia illuusioita ovat mielestäni niin propagandan luoma virheellinen kuva maailman tapahtumista ja niiden syistä kuin asenteet, jotka ovat juurtuneet kyseenalaistamattomiksi normeiksi, esimerkiksi individualismin liiallinen ihannoiti. Kun koronarokotuksesta kieltäytyvä toteaa julkisuudessa, että hän ei koe olevansa vastuussa

tuntemattomien ihmisten kuolemista, itse kunkin on syytä kysyä, miten tällaiset asenteet ovat muotoutuneet.

Ovatko moraaliset valintamme kestäviä, jos seilaamme halki elämämme pysähtymättä pohtimaan, mikä on oikein, mikä on arvokasta ja kenellä on oikeus koskemattomuuteen, elämään ja olemassaoloon? Mihin omat valintamme pohjautuvat, jos ne eivät ole itse koettelemiamme? Mitä on sellainen oikeudenmukaisuus, joka koskee vain itselle tuttua ja ajaa vain ihmisen omaa etua?

Murdochin jalanjäljissä voimme esittää, että kyetäksemme näkemään niiden narratiivien läpi, joiden verkostossa olemme kasvaneet ja joiden piirissä toimimme, meidän on tutkittava asioita syvemmin. Meidän on pyrittävä ottamaan selvää totuudesta.

Iris Murdochin elämäkerturi Fay Niker (s. 109) tuo esiin yllättävän tiedon: todella monet parhaillaankin moraalipsykologian, hyveteorian, partikularismin, tunteiden ja moraalihavaintojen parissa työskentelevät eivät tiedä, että Murdoch oli yksi aihepiirin pohdiskelun aloittajista. Useimmille meistä hän on romaanikirjailija.

Kuinka naiselle sopivaa, totean [ironiaa äänessäni].

Kun lukemamme ja eteenpäin välittämämme historia on tois-

puoleista, miesvoittoista, tulkitamme menneestä, nykyisyydestä ja tulevaisuudesta vaatii kriittistä tarkastelua. Missä on totuus, jos moraalisen toimijuuden olemuksen filosofisen keskustelun aloittaneetkaan eivät saa heille kuuluvaa kunniaa?

KYLMIÄ TOTUUKSIA

Fenomenologian klassikkoajateltija Edmund Husserl (1859–1938) kirjoitutti yhden tärkeimmistä teoksistaan assistentillaan, juutalaisyntyisellä Edith Steinillä (1891–1942), joka oli Saksan historian toinen filosofian alalta väitellyt nainen. Ja kyllä: kirjoitutti. Jae Hetterley (s. 78–79) kuvaa *Filosofian kuningattarissa*, että Husserl ei antanut assistentilleen työstettäväksi edes käsikirjoituksen ensimmäistä versiota. Sen sijaan Husserl asetti tämän eteen kasan luentomuistiinpanoja vuodelta 1905, muutaman artikkelin ja hajanaisia muistiinpanojaan. Kun käsikirjoitus väliaikaisen unohduksen jälkeen päätyi Husserlin ja Martin Heideggerin teokseen, Steinin valtava työ ”unohdettiin” mainita.

On myös mahdollista, että monen tuntemaa sokraattista metodia ei keksinytkään Sokrates vaan filosofi Diotima (noin 400 eaa.), jonka kanssa käydyistä keskusteluista Sokrates kirjoittaa teoksistaan (Aliozi 2021, 10).

VIRHEET KUULUVAT IHMISYYTEEN. NE KASVATTAVAT, TEKEVÄT MEISTÄ INHIMILLISIÄ.

Mainitsemiä esimerkit ovat pintaraapaisu siihen todellisuudeksi ymmärtämämme filosofian historiaan, joka Murdochia lainaten näyttää enemmänkin illuusiolta. Miesfilosofien illuusiolta. Puolikkaan maailman illuusiolta, jonka varassa yhä tänäänkin luemme filosofian historiaa – ja maailmanhistoriaa.

Jotta todella pääsemme lähemmäs totuutta, historian epätasapaino on kurottava umpeen. Tässä tehtävässä *Filosofian kuningattaret* onnistuu viihdyttävästi, napakasti ja kiireisen nykylukijan tahdille sopivissa palasissa. Teos on ponnahtuslauta maailmaan, jonka paljastaminen on olennainen osa totuuden löytämistä.

JOKA EI VANHASTA VÄLITÄ

Toinen maailmansota on aina ahdistanut minua valtavasti. Vältän mielelläni kaikkia sellaisia yhteyksiä, joissa sota kuvataan millään tavalla voitokkaana tai urhoollisena osana historiaa – ja valitettavasti nykypäivää.

Vapauden tuli tarjoaa lukukokemuksen, joka kuvaa sodan järjestömyyttä ihmisen näkökulmasta. Se vie historian läpi totuuden ja vapauden tuli edellä, filosofian neljän suuren naisen elämää, ajattelua ja sen kehittymistä seuraten. Kirja on kaunista ja sykähdyttävää henkilökuvausta ja herättää

kuvaamansa ajanjakson, vuosien 1933–43 historian eloon. Se välittää aikakaudesta kaikesta kauheudesta huolimatta kuvan, jossa ihmisen hyvyys paljastuu – on auttamisen tahtoa ja vimmaa, rakkautta ja kiintymystä monissa muodoissaan.

Eilenberger (s. 236) kirjoittaa natsien avoimena tavoitteena oleen ”sellaisen ihmisen väkivaltainen luominen, joka ei enää edes pidä vapautta vaihtoehtona tai edes tiedosta sitä”. Kirjan henkilötarinoiden taustalla on argumentti vapaudesta totuuden löytämisen ehtona: kaikki, mikä estää vapautta, estää totuutta löytymästä ja muovautumasta silmiemme eteen.

Eilenberger seuraa neljää vapauden olemusta pohtinutta filosofia: Simone de Beauvoiria (1908–86), Simone Weilii (1909–43), Ayn Randia (1905–82) ja Hannah Arendtia (1906–75). Hän asettaa filosofien elämänsä mielenkiintoisella tavalla kontekstiin, joka selittää heidän filosofista ajatteluaan ja sen kehittymistä. Kapitalismin kuningattareksi tituleerattu Rand maalautuu omista lähtökohdistaan maailmaa tulkinneeksi ihmiseksi. Tämä auttaa ymmärtämään aiempaa paremmin hänen ajatteluaan ja ajamaansa yksilökeskeistä arvomaailmaa, vaikka en vieläkään kykene hyväksymään sitä.

Jos emme kuitenkaan välitä vanhasta emmekä esimerkiksi kiinnitä huomiota niihin vääritymiin, joita aiemmin ymmärtämämme historia sisältää, heitämme hukkaan vapautemme tuomat mahdollisuudet. Mene-tämme paitsi mahdollisuuden ymmärtää omaa aikaamme ja sen keskeisiä arvoja, myös omaa itseämme: emme saa mahdollisuutta löytää itseämme sellaisena ihmisenä, mikä vielä voisimme olla.

MILLAISTA IHMISYYTTÄ RAKENNAMME?

Lukiessani Eilenbergeriä Ukrainan kriisin kiristyessä mieleeni nousi monia kysymyksiä: Mikä on ihmisen rooli maailmassa? Mikä on oikein? Mikä on kaikkein arvokkainta puolustettavaa?

Hyökkäyksen viidentenä päivänä 28. helmikuuta IPCC julkaisi tuoreimman raporttinsa. Sekin yrittää saada ihmisiä näkemään hupenevien luonnonvarojen, sään ääri-ilmiöiden, sotien ja ilmastopakolaisuuden väliset yhteydet. Esitän, että intersektionaalista feminismiä, eli feminismin laaja-alaista oikeudenmukaisuutta ajavaa nykymuotoa, ja ekososiaalista oikeudenmukaisuutta yhdistää tarve löytää totuus. Tämä taas edellyttää inhimillisen ihmisyyden tunnustamista.

Simone Weil muistetaan sa-

noistaan ”Minä olen filosofi ja minua kiinnostaa ihmisyyt” (s. 334). Ajatus sykähdyttää minua, sillä ihmisyyt ei rakennu sellaiseksi elämää suojelevaksi kokonaisuudeksi, joka se voisi olla, ellemmet tunnusta virheitämme, päätä muuttua ja ala toimi muutoksen hyväksi. Meidän on tunnustettava, että virheet kuuluvat ihmisyyteen – ne kasvattavat, tekevät meistä inhimillisiä. Virheisiin ei kuulu jäädä kellumaan, vaan ne kuuluu tunnustaa ja tunnustaa. Se on ensimmäinen askel sellaiseen inhimilliseen ihmisyyteen, kollektiiviseen mahdollisuuteen kasvaa kohti nykyistä

oikeudenmukaisempaa maailmaa. *Filosofian kuningattaret* ja *Vapauden tuli* rakentavat sellaista kuvaa totuudesta ja ihmisyydestä, jossa meidän kaikkien on tärkeää olla mukana. Ne tuovat esiin rakenteellisen sarron vuoksi omalla aikanaan äänensä menettäneitä suuria ajattelijoita ja viisautta, jonka avulla me voimme oppia ja kasvaa. Tarvitsemme feministisiä yhdenvertaisuustavoitteita rakentaaksemme yhteiskuntaa, jossa ihmisyyt voisi kasvaa ja kukoistaa. Tarvitsemme välittömiä, voimakkaita ilmastotekoja selviytyäksemme muiden eläinlajien kanssa

maapallolla. Kumpikin tavoite on samaa suurta kuvaa, jossa nykyistä oikeudenmukaisempi tulevaisuus on mahdollinen.

Loppujen lopuksi oikeudenmukaisuus on valinta, jonka voimme ihmiskuntana tehdä.

Jatkammeko sitä kohti?

JOHANNA KALLIO
KM, apurahatutkija
kasvatustieteiden ja kulttuurin
tiedekunta
Tampereen yliopisto

 <https://orcid.org/0000-0002-2820-5177>

Sitaattien suomennot: Iris Murdoch / Johanna Kallio; Simone Weilin / Tommi Uschanov.

Toimituskunta tutuksi

”On vaarallista ajatella, että ihminen itse kykenee itsenäisesti ja kriittisesti arvioimaan, mikä on totta ja mikä ei. Tarvitsemme nöyryyttä ja uteliaisuutta myöntää, että joku muu voi osata ja tietää asian minua paremmin”, sanoo Severi Hämäri.

Hän on selväsanaisuutta arvostava akateeminen vaeltaja ja toimituskuntalainen.

Aikuiskasvatuksen toimituskunnassa on tusina tutkimuksen ja tiedejulkaisemisen asiantuntijaa.

Tutustu heihin!

bit.ly/toimituskunta_tutuksi

 [instagram.com/ak_tiedelevhi](https://www.instagram.com/ak_tiedelevhi)

#TOIMITUSKUNTATUTUKSI #ARKISIVISTYYS #AIKUISKASVATUS

Lausunnonantajat vuonna 2021

Vuonna 2021 Aikuiskasvatuksessa julkaistiin 12 vertaisarvioitua tiedeartikkelia. Lisäksi toimituskunta käsitteli useita artikkelikäsitelmäkäsikirjoituksia. Kiitämme lämpimästi lausunnonantajia!

Aalto Eija, FT, yliopistonlehtori, opettajankoulutuslaitos, Jyväskylän yliopisto
Annala Johanna, FT, dosentti, kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta, Tampereen yliopisto
Eskelinen Teppo, YTT, yliopistonlehtori, dosentti, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto
Foster Raisa, FT, dosentti, yliopistotutkija, yhteiskuntatieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto
Guttorm Hanna, FT, vanhempi tutkija, suomalais-ugrialaisten sekä pohjoismaisten kielten ja kulttuurien tutkimus, humanistinen tiedekunta, Helsingin yliopisto
Hakanen Jari, VTT, tutkimusprofessori, Työterveyslaitos; sosiaalipsykologian dosentti, Helsingin yliopisto
Hannukainen Kristiina, FT, asiantuntija, Opintokeskus Sivis
Heilala Ville, KM, FM, tohtorikoulutettava, informaatioteknologian tiedekunta, Jyväskylän yliopisto
Hiltunen Kaisa, FT, tutkija, musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos, Jyväskylän yliopisto
Hjelt Hanna, KM, väitöskirjatutkija, kasvatuksen ja kulttuurin tiedekunta, Tampereen yliopisto
Houtbeckers Eeva, KTT, vieraileva tutkija, muotoilun laitos, Aalto-yliopisto
Huhmarniemi Maria, TaT, yliopistonlehtori, taiteiden tiedekunta, Lapin yliopisto
Jauhiainen Arto, KT, professori, kasvatustieteiden laitos, Turun yliopisto
Jokinen Eeva, YTT, professori, yhteiskuntapolitiikka, yhteiskuntatieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto
Kajamaa Anu, FT, professori, jatkuva oppiminen, kasvatustieteiden tiedekunta, Oulun yliopisto
Mira Kalalahti, VTT, apulaisprofessori, opettajankoulutuslaitos, Jyväskylän yliopisto
Kallio-Tavin Mira, TaT, Winnie Chandler Distinguished Professor of Art, Lamar Dodd School of Art, University of Georgia; dosentti, Aalto-yliopisto
Koski Leena, YTT, professori emerita, sosiologia, Itä-Suomen yliopisto
Kähkönen, Lotta, FT, tutkija, sukupuolentutkimus, humanistinen tiedekunta, Turun yliopisto
Laulainen Sanna, YTT, professori, sosiaalihalvintotiede, sosiaali- ja terveysjohtamisen laitos, Itä-Suomen yliopisto

Lemmetty Soila, KT, tutkijatohtori, kasvatustieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto
Melasalmi Anitta, KT, yliopistonlehtori, opettajankoulutuslaitos, Turun yliopisto
Mertanen Katariina, FT, tutkijatohtori, kasvatustieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto
Nevgi Anne, KT, dosentti, kasvatustieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto
Niemi Anna-Maija, KT, dosentti, yliopistotutkija, kasvatustieteiden laitos, Turun yliopisto
Ojala Kristiina, KT, koulutussuunnittelija, Turun ammatti-instituutti
Oksanen Markku, VTT, yliopistonlehtori, yhteiskuntatieteiden laitos, yhteiskunta- ja kauppatieteellinen tiedekunta, Itä-Suomen yliopisto
Palmu Tarja, FT, dosentti, Helsingin yliopisto
Pulkki Jani, KT, dosentti, tutkija, kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta, Tampereen yliopisto
Rantanen Johanna, PsT, dosentti, psykologian laitos, kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta, Jyväskylän yliopisto
Rantanen Teemu, VTT, dosentti, yliopettaja, Laurea-ammattikorkeakoulu
Ryynänen Sanna, FT, sosiaalipedagogiikan määrääikainen yliopistonlehtori, yhteiskuntatieteiden laitos, yhteiskunta- ja kauppatieteiden tiedekunta, Itä-Suomen yliopisto
Räty Minttu, VTM, KL, lehtori, Laurea-ammattikorkeakoulu
Saari, Maria Helena, FT, tutkijatohtori, kasvatustieteiden tiedekunta, Oulun yliopisto
Saresma Tuija, FT, dosentti, nykykulttuurin tutkimuskeskus, Jyväskylän yliopisto
Seppänen Laura, MMT, tutkimuspäällikkö, Työterveyslaitos; dosentti, Helsingin yliopisto
Sivenius Ari, KT, yliopistonlehtori, filosofinen tiedekunta, Itä-Suomen yliopisto
Sointu Liina, YTT, yliopisto-opettaja, yhteiskuntatutkimuksen yksikkö, Tampereen yliopisto
Vaarala Heidi, FT, yliopistotutkija, soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto
Vehviläinen Marja, FT, dosentti, tutkijatohtori, kasvatustieteiden tiedekunta, Tampereen yliopisto
Vilppu Henna, KT, yliopistotutkija, opettajankoulutuslaitos, Turun yliopisto
Väri Veli-Matti, FT, professori, kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta, Tampereen yliopisto

Refereepolitiikka

Aikuiskasvatukseen tarjotut tiedeartikkelit käsitellään anonyymeina ja lähetetään mahdollisten muutospyyntöjen jälkeen kahdelle ulkopuoliselle asiantuntijalle arvioitavaksi. Arvioijat pysyvät kirjoittajille anonyymeinä, eikä kirjoittajan henkilöllisyyttä paljasteta arvioitsijoille.

Arvioinnin tavoite on antaa kirjoittajalle ehdotuksia ja neuvoja artikkelin parantamiseksi. Hyödyllisintä on rehellinen, kriittinen, käytännöllinen ja kannustava palaute. Referee arvioi seuraavia seikkoja:

- tutkimusaiheen merkityksellisyys, kiinnostavuus ja tärkeys
- kirjoittajan asiantuntemus
- tutkimusasetelma ja -menetelmät, lähdeaineisto, tutkimuksen toteutus ja käytetty tutkimuskirjallisuus suhteessa tutkimuskysymykseen
- tieteellinen taso
- sisällöllinen arvo ja uutuusarvo
- argumentoinnin vakuuttavuus
- kokonaisuus suhteessa otsikon ja aloituksen asettamiin odotuksiin
- esitystavan johdonmukaisuus
- luettavuus ja selkeys
- kuvioiden ja taulukoiden toimivuus.

Lisää aiheesta:

Kouvo T. & Isopahkala-Bouret U. (2021). Tiedejulkaisussa voi rohkeasti kokeilla avoimen vertaisarvioinnin uusia muotoja. *Tietolinja*, 2021(1). <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021061938990>

TEKSTI: MIRVA HEIKKILÄ
 KUVA: JONNE RENVALL / TAMPEREEN YLIOPISTO

”Täysin eri aiheita koskevat tutkimuspolut saattavat ruokkia toisiaan yllättävillä tavoilla”

Tampereen yliopiston tenure track -professori Antti Saari, 42, nauttii vaihtelevista tutkimusaiheista, jotka pitävät yllä älyllistä uteliaisuutta ja liikkuvuutta.

MINUSTA TULI TUTKIJA, kun minulle kasvatustieteen opinnoissani tärkeä opettaja, lehtori Maija Lehtovaara kehotti minua hakeutumaan jatko-opintoihin. Olen lukioikäisestä saakka ollut kiinnostunut filosofian ja aatehistorian kysymyksistä ja haaveillut tutkijan urasta. Koska suvussani tai tuttavapiirissäni ei ollut ainoatakaan tutkijaa, oli tärkeää, että joku alalla kokenut henkilö osasi kertoa työn realiteeteista ja arvioida pärjäämisen mahdollisuuksiani. Väitöskirjani ohjaaja, professori Veli-Matti Värri on ollut minulle tärkeä tuki tutkijan identiteetin ja itseluottamuksen rakentumisessa.

JOS EN TUTKISI, toimisin kenties opinto-ohjaajana tai koulutussuunnittelijana. Elinikäisen oppimisen ja kasvatuksen maisteriohjelmasta valmistuneet kasvatustieteilijät sijoittuvat laajasti koulutuksen asiantuntijatehtäviin. Opintojeni aikana haaveilin myös psykoterapeutin työstä.

AIKUISKASVATUSTIEDETTÄ TARVITAAN yhteiskunnassa pitämään esillä laaja-alaista sivistyskäsitystä ja kyseenalaistamaan ideologioita, esimerkiksi kasvatuksen ja koulutuksen ymmärtämistä pääasiassa

Antti Saari on tutkinut monipuolisesti kasvatuksen poliittisia, filosofisia ja aatehistoriallisia kysymyksiä. Kasvatusteoria antiikista nykypäivään -teoksessaan hän tarkastelee länsimaisen kasvatusteorian kehityskulkuja.

HERÄTTELEVÄN KESKUSTELUN YLLÄPITÄMISELLE ON TÄRKEÄÄ, ETTÄ AIKUISKASVATUSTIETEELLISTÄ TUTKIMUSTA JULKAISTAAN MYÖS SUOMEKSI.

talouden ja työmarkkinoiden ehdoilla. Erityisen tärkeää herättelevän keskustelun ylläpitämisessä on, että aikuiskasvatustieteellistä tutkimusta julkaistaan myös suomen kielellä. On ollut ilahduttavaa seurata, miten *Aikuiskasvatus* tuo esiin raikkaita ja haastaviakin näkökulmia muun muassa ekososiaaliseen sivistykseen.

PARAIKAA TUTKIN ympäristöaktiivisissa ilmeneviä itsekasvatuksen muotoja EnAct-projektissa, jota rahoittaa Koneen säätiö. Se käynnistyi vuonna 2020. Keräämme Johanna Kallion, Jan Varpasen, Mari Korhosen ja Katri Jurvakaisen kanssa aineistoa niin nuorilta lukiolaisilta kuin aikuisilta aktivistiryhmiltä. Yhdistämme monipuolisesti foucault'laista hallinnan tutkimusta, kriittistä psykoanalyttistä teoriaa ja ympäristöfilosofiaa. Haluamme lisäksi tuoda aikuiskasvatuksen kentälle viime aikoina vähälle huomiolle jäänyttä itsekasvatuksen tematiikkaa, joka on ollut läsnä monien alan suomalaisten klassikoiden, kuten Urpo Harvan, teksteissä. *Kasvatusteoria antiikista nykypäivään* -teoksessani pyrin osoittamaan, minkälaisia aatehistoriallisia kerrostumia nykypäivän kasvatuksen asiantuntijuuden taustalla on ja minkälaiset yhteiskunnalliset murrokset ovat vaikuttaneet tapoihimme ajatella kasvatuksesta ja koulutuksesta.

ESIKUVANANI PIDÄN monia kasvatuksen kysymyksiä käsitelleitä filosofeja ja historioitsijoita. Jo perusopintojeni aikana innostuin erityisesti ranskalaisen filosofin ja historioitsijan Michel Foucault'n tavasta esittää filosofisia kysymyksiä aatehistoriallisesta näkökulmasta. Etenkin amerikkalaiset kasvatusteoreetikot Thomas Popkewitz ja Bernadette Baker ovat teksteissään osoittaneet, miten kasvatuksen keskeisiä kysymyksiä voi tarkastella foucault'laisella otteella. Minun on mahdotonta keskittyä ainoastaan yhteen

tutkimusaiheeseen. Tämän vuoksi on toki vaikeaa kehittää yhden kasvatuksen ja koulutuksen alueen perinpohjaista tuntemusta, mutta nautin siitä, miten vaihtelevat aiheet pitävät yllä älyllistä uteliaisuutta ja liikkuvuutta. Usein näennäisesti täysin eri aiheita koskevat tutkimuspolut saattavat ruokkia toisiaan yllättävillä tavoilla. Haluan lähitulevaisuudessa tutkia tapoja, joilla koulutuksen tilalliset ja arkkitehtoniset ratkaisut kytkeytyvät oppimista koskeviin teorioihin ja poliittisiin ideologioihin. Lisäksi toivon voivani lähivuosina tarkastella suomalaisen opetusteknologian ja sitä koskevan tutkimuksen kehitystä Suomessa.

KOLLEGOILTANI SAAN monenlaista tukea. Tiedekuntamme POISED-tutkimusryhmästä (Political Philosophies and Sociologies of Education) on muodostunut akateeminen kotikolo, jossa pitää yllä kasvatuksen ja koulutuksen filosofisia ja yhteiskuntateoreettisia keskusteluja. Vaikka nautin tutkijan työhön kuuluvasta yksinäisyydestä, näin pandemia-aikana olen huomannut, kuinka tärkeää on päästä jakamaan työtä koskevia murheita ja ilonaiheita työtovereideni kanssa.

KUN EN TUTKI, viihdyn perheeni ja ystäväni seurassa. Pandemia-aikana erityisesti kaunokirjallisuuden lukemisesta on tullut henkisesti tärkeää. Samalla kun elämänpiiri kapenee, tulee toisiin maailmoihin näkemisestä entistä tärkeämpää.

Klassikko, johon palaan

- Thomas Mannin *Taikavuori* on lumoava aatehistoriallinen kasvuromaani, joka kuvaa nuoren saksalaismiehen sivistyspolkua sveitsiläisessä parantolassa ennen ensimmäistä maailmansotaa. Kirja paljastaa kokonaisen aatteiden, taiteiden ja tieteiden menneen maailman, josta löydän jokaisella lukukerralla uusia yksityiskohtia.

Sarja vie aikuiskasvatuksen tutkijan arkeen ja verkostoihin. Sen tuottaa Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura.

RIIKKA SUHONEN, HANNELE CANTELL, HANNA WESELIUS & TERHI KOUVO

Kun ihminen ihminen on – Tapaustutkimus sekakuoro Koiton Laulun yhteiskunnallisesta aktivismista 1970-luvulta 2020-luvulle

Tapaustutkimuksessa tarkastellaan, millaisiin yhteiskunnallisiin asioihin työväentaiteen perinteeseen kiinnittyvä sekakuoro Koiton Laulu on 50 viime vuoden aikana taiteellisenä toimijana halunnut vaikuttaa ja ottaa kantaa sekä miten ja minkälaiseen ihmisyyteen harrastusyhteisö voi kasvattaa jäseniään. Tutkimuksen aineistona ovat eri vuosikymmenillä kuoroon liittyneiden kuorolaisten (N = 16) teemoitellut yksilöhaastattelut, joihin saivat osallistua kaikki nykyiset kuorolaiset. Lisäksi 27 kuorolaista osallistui kahteen Erätauko-keskusteluun. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysin keinoin ekososiaalisen sivistyksen ja osallisuuden käsitteiden kautta. Tulosten mukaan harrastajakuoro voi toimia yhteiskunnallisen vaikuttamisen kanavana ja oppimisen yhteisönä. Kuoron aktivismi on elänyt maailman muuttuessa. Se ylläpitää työväenliikkeen perinteisiä vaikuttami-

sen teemoja, mutta globaalit kysymykset, kuten ihmisoikeudet ja ympäristö, ovat kuorolaisille yhä tärkeämpiä. Ekososiaalisen sivistyksen ja sen ihmisyyden ihanteen teemat näkyvät ohjelmistossa ja toiminnassa mutta eivät aina toteudu kuoron sisäisessä toiminnassa. Kuorolaiset toivovat haasteita ratkottavan esimerkiksi dialogisilla menetelmillä. Ylisukupolvisen oppimisen ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen yhteisönä kuoro perustuu turvalliseen, moniääniseen vuorovaikutukseen.

Asiasanat: aktivismi, ekososiaalinen sivistys, harrastukset, kuoromusiikki, osallisuus, poeettinen aktivismi, työväenmusiikki, yhteiskunnallisuus, yhteisöllinen oppiminen

Aikuiskasvatus 42(1), 6

RIIKKA SUHONEN, HANNELE CANTELL, HANNA WESELIUS & TERHI KOUVO

Because a human is a human – Case study of social activism of the mixed choir Koiton Laulu from 1970s to 2020s

The case study is about the mixed choir with a background in the tradition of cultural expressions within the labour movement. The study examines what social causes Koiton Laulu – as an actor within arts and culture – has chosen to take a stand in and express an opinion about during the last 50 years. Furthermore, the study looks at the types of humanity that a past-time community can encourage its members to grow into. All current members were invited to thematic individual interviews which form the material for the study. The members who chose to participate (N = 16) had joined the choir at various times during all the five decades. Additionally, 27 choir members took part in two Timeout discussions (Erätauko) organized around the theme. As a method, content analysis was applied on the material, focusing on the concepts of eco-social Bildung and inclusion. The results show that an amateur choir can act as a channel for civic participation and as a community for learn-

ing. Over time, the activism of the choir has evolved along with the changing world. It still maintains the traditional themes of the labour movement, but global questions are more and more important for the choristers, among them human rights and environmental issues. Eco-social Bildung and its ideal of humanity are themes manifested outward by the choir's repertoire and performances, but they do not always become reality within the choir itself. The chorists wish that the choir's challenges can be addressed through dialogue, among other methods. The choir forms a community of transgenerational learning and civic participation based on safe, equal, and pluralistic interaction.

Keywords: activism, hobbies, choral music, inclusion, workers' music, social criticism, collaborative learning, eco-social Bildung, poetic activism

Aikuiskasvatus 42(1), 6

JOHANNA KALLIO & JANI PULKKI

Elämää vaalivan itsekasvatuksen luonnos

Tarkastelemme artikkelissa itsekasvatusta, eli omaehtoista, itseen kohdistuvaa kasvatustyötä aktiivisena pyrkimyksenä vastata aikamme ekokriiseihin ihmisen sisäisen muutoksen näkökulmasta. Itsekasvatus ymmärretään artikkelissa suomalaisen perinteen ja erityisesti kasvatustutkija Juho August (J. A.) Hollon (1885–1967) teoriaan perustuvana kasvatustoimintana, jonka tavoitteena on elämisen taidon eli merkityksellisen elämän löytäminen. Hollon mukaan elämän vaaliminen kaikissa muodoissaan on ihmiselle tärkeää, sillä kaikessa kasvavassa – niin kasveissa, luonnossa, eläimissä kuin mikroorganismeissa – on samaa elämänvoimaa. Holistisessa, ihmisen ja ei-ihmisen yhteyttä painottavassa ajattelussaan Hollo oli monia aikalaisiaan edellä. Kehitämme elämää vaalivaa itsekasvatustajatteluja, joka yhdistää Hollon itsekasvatuksen teorian Martha C.

Nussbaumin (1947–) itsekasvatustajatteluun. Hollon teoria on elämää vaalivan itsekasvatuksen lähtökohta, johon Nussbaumin teoria tarjoaa konkreettisen itsekasvatuksen harjoittamisen tavan. Nussbaumin teoria laajentaa Hollon itsekasvatustajatteluun erityisesti tunnetun ja tunteiden filosofisen käsittelyn näkökulmasta ja on siten käytännön esimerkki itsekasvatuksen tavasta. Kehittämämme elämää vaalivan itsekasvatuksen synteessin ensisijainen tavoite on tarjota itsekasvatuksen malli ekologisesti kestävämmän ajattelun kehittämiseen ja toiminnan muuttamiseen.

Asiasanat: itsekasvatus, kasvatustutkimus, ympäristökasvatus, aktivismi, J. A. Hollo, Martha Nussbaum

Aikuiskasvatus 42(1), 25

JOHANNA KALLIO & JANI PULKKI

Outlining life-cherishing self-cultivation

The article examines self-cultivation, i.e., voluntary education of oneself, as an active effort to respond to the ecological crises through an inner transformation. Self-cultivation is understood here as it was defined in a theory by educational philosopher Juho August (J. A.) Hollo (1885–1967) and in Finnish tradition in general: educating oneself with an aim of finding the art of living, i.e., meaningful life. According to Hollo, cherishing life in all its forms is important for a human as anything that grows – plants, animals, microorganisms, and all of nature – carries the same life force as humans do. Hollo was ahead of his time with this holistic thinking that emphasized the connection between humans and non-humans. The article is developing the idea of life-cherishing self-cultivation further, thus combining Hollo's theory and Martha C. Nussbaum's (1947–) thoughts

of self-cultivation. Hollo's theory is the basis for life-cherishing self-cultivation while Nussbaum's theory offers a practical method for it. Nussbaum's theory expands Hollo's idea especially on what comes to handling emotions and to philosophy of emotions, thereby giving a practical example of self-cultivation. The primary purpose of the article's synthesis of life-cherishing self-cultivation is to offer a model for developing thinking and actions towards improved sustainability.

Keywords: activism, philosophy of education, environmental education, self-education, J. A. Hollo, Martha Nussbaum

Aikuiskasvatus 42(1), 25

Aktivismi ja itsekasvatus – Itsestä huolehtiminen prefiguratiivisena politiikkana

Kuvaamme artikkelissa erään aktivistiryhmän toimintaa itsekasvatuksena. Ryhmän toiminta edustaa kaupungeissa kasvavaa neljättä sektoria. Ymmärrämme 'itsekasvatuksen' filosofi Michel Foucault'n ajattelua hyödyntäen itsestä huolehtimisena, jossa ihminen muokkaa ja harjoittaa itseään uudenlaisten tietämisen ja olemisen muotojen tavoittamiseksi. Itsekasvatus ymmärretään samalla niin sanottuna prefiguratiivisena politiikkana, jossa aktivismin keinot eivät aina erotu sen tavoitteista. Tarkastelemamme aktivistiryhmän toiminnassa itsekasvatus saa piir-

teitä niin liberaalista hallinnasta kuin henkisyysen eri muodoista. Nostamme analyysissä esiin, kuinka aktivistiryhmä kietoo nämä keskenään jännitteiset teemat yhteen Massachusetts Institute of Technology (MIT) -yliopistossa kehitettyä U-teoriaa hyödyntämällä.

Avainsanat: aktivismi, itsekasvatus, itsestä huolehtiminen, Michel Foucault

Aikuiskasvatus 42(1), 25

Activism and self-cultivation – Care for the self as prefigurative politics

In this article, the practices of an activist group are analyzed as self-cultivation. The group represents the fourth sector emerging in urban areas in Finland. Following philosopher Michel Foucault, self-cultivation is understood as care of the self where one transforms and trains oneself in order to reach new ways of knowing and being. At the same time, self-cultivation is understood as prefigurative politics where the means of activism can sometimes be inseparable from its goals. In the practices of the activist group, self-cultivation

takes on features of liberal control as well as different forms of spiritualism. The analysis highlights how the group utilizes U-theory developed in Massachusetts Institute of Technology (MIT) to weave together these two themes despite the tensions between them.

Keywords: activism, self-education, care of the self, Michel Foucault

Aikuiskasvatus 42(1), 25

RAISA FOSTER

Toiseuden moninainen kokemus – Tutkimusrunous taistelevan vammaistutkimuksen menetelmänä

Vammaisuutta on 2000-luvulta lähtien alettu ymmärtää yksilöllisen vajavaisuuden sijasta sosiaalisena konstruktiona, joka syntyy ihmisten ennakkoluuloista erilaisuutta kohtaan. Kriittinen yhteiskuntatieteellinen vammaistutkimus pyrkii purkamaan ableistisia eli vammaisuuteen perustuvia syrjivien rakenteita ja arvoja. Vammaisten omat moninaiset kokemukset jäävät kuitenkin tutkimuksissa yhä marginaalisiksi tai tutkimustulokset eivät välity riittävän vaikuttavasti yhteiskunnan muuttamiseksi. Esitän, että tieteen ja taiteen tiedonmuodostuksen tapoja yhdistelevä tutkimusrunous (*poetic inquiry*) voi taistelevan tutkimuksen menetelmänä olla aktivismia: tutkimusrunoilla pyritään aktiivisesti yhteiskunnan muuttamiseen ennakkoluuloja ravistelemalla. Ne voivat analyysimenetelmänä auttaa toiseuden moninaisuuden tutkimisessa ilman hierarkista kahtiajaottelua. Tutkimuksen raportoinnissa runot mahdollistavat moninaisten kokemusten kuulemisen ja ilmaisemisen arvoja ja asenteita muuttavalla tavalla. Artikkelin perustuu taideperustaiseen tut-

kimushankkeeseen, jossa sitouduttiin taistelevan tutkimuksen periaatteisiin kantaaottavana, toimintalähtöisenä ja osallistuvana tutkimuksena yhdenvertaisuuden ja oikeudenmukaisuuden puolesta. Esimerkkeinä käyttämäni tutkimusrunot koostin taiteilija-aktivisti-tutkijana kehitysvammaisten naisten haastatteluista. Niiden avulla on mahdollista puhutella laajempaa yleisöä kuin perinteinen akateeminen tutkimus mahdollistaa ja kutsua vastaanottaja jäsentämään aktiivisesti todellisuutta. Tutkimusrunouden vahvuudet taistelevan tutkimuksen menetelmänä ovat 1) autenttisen kokemuksen kuulemisessa ja välittämisessä, 2) toiseuden moninaisuuden esille tuomisessa ja 3) moninaisten yleisöjen tavoittamisessa.

Avainsanat: ableismi, kehitysvammaisuus, kriittinen vammaistutkimus, moninaisuus, runous, taideperustainen tutkimus, taisteleva tutkimus

Aikuiskasvatus 42(1), 50

RAISA FOSTER

Experience of diverse Other – Poetic inquiry as a method for rebellious disability research

Over the last twenty years, disability has come to be understood, rather than a dis-ability of an individual, as a social construct arising from people's prejudice towards difference. Critical disability studies focus on dismantling ableist structures and values. However, diverse subjective experiences of people with disabilities remain marginal in research, or results from the research are not communicated effectively enough. The article suggests that poetic inquiry as a method of rebellious research can be activism: research poems, which engage both scientific and artistic ways of knowing, actively seek to change society precisely by shaking prejudices. As a method of analysis, poetic inquiry can help study "otherness" without power hierarchies. As a research report, poems make it possible to hear and present diverse experiences in a way that changes values and attitudes. The article is grounded on an arts-based research project committed to the

principles of rebellious research, i.e., being action-oriented and participatory and taking a stand for equality and justice. The article uses poems created by the researcher/artist/activist from interviews with women with intellectual disabilities as examples of poetic inquiry. Poetry enables addressing a wider audience than is possible with traditional academic research and invites recipients to structure reality actively. The strengths of poetic inquiry as a method for rebellious disability research are 1) hearing and communicating authentic experience, 2) celebrating diversity, and 3) reaching diverse audiences.

Keywords: ableism, artistic research, arts-based methods, critical disability studies, diversity, intellectual disability, lyric poetry, people with intellectual disabilities, poetic inquiry, public scholarship, rebellious research

Aikuiskasvatus 42(1), 50

Translation: Raisa Foster

Aikuiskasvatus

- on tieteenalansa ainoa kotimainen vertaisarvioitu tiedejulkaisu
- lisää tutkimuksen ja käytännön välistä vuoropuhelua yhteiskunnassa
- on ilmaiseksi luettavissa verkossa koko historialtaan: journal.fi/aikuiskasvatus
- tavoittaa tutkijoita, aikuiskoulutuksen ammattilaisia, opiskelijoita ja päättäjiä
- on opiskelijoiden palkitsema Vuoden 2019 Aikuiskouluttaja
- julkaisee blogia ja tiedeuutisia: aikuiskasvatus.fi
- on Sivistystä!-podcastin kumppani: anchor.fm/sivistysta.

twitter.com/aikuiskasvatus

facebook.com/kasvatuksentiedeledet

instagram.com/ak_tiedeledi

#AIKUISKASVATUS #ARKISIVISTYYS #SIVISTYSTÄPODCAST